

Krzysztof Łatawiec, Artur Górak, Jarosław Krajka

Naczelnicy okręgów celnych i inspektorzy rewirów celnych W KRÓLESTWIE POLSKIM

W LATACH 1851-1914 (1918)

Krzysztof Latawiec, Artur Górak, Jarosław Krajka

**Naczelnicy okręgów celnych
i inspektorzy rewirów celnych
W KRÓLESTWIE POLSKIM**

W L A T A C H 1851-1914 (1918)

Publikacja powstała w ramach projektu badawczego
Narodowego Centrum Nauki
nr 2015/19/B/HS3/01132
pt. Administracja celna Królestwa Polskiego w latach 1851–1914.
Kompetencje – struktury – ludzie.

The publication was created as an outcome of the research project
of the National Science Centre, Poland,
No. 2015/19/B/HS3/01132,
entitled Customs administration in the Kingdom of Poland in the years 1851–1914.
Competences – structures – people.

Kierownik projektu

dr hab. Krzysztof Latawiec

Wykonawcy projektu

dr hab. Artur Górak

dr hab. Jarosław Krajka

dr Julia Kisieljowa

dr Piotr Sęczyk

Krzysztof Latawiec, Artur Górak, Jarosław Krajka

Naczelnicy okręgów celnych i inspektorzy rewirów celnych W KRÓLESTWIE POLSKIM

W LATACH 1851-1914 (1918)

LUBLIN 2023

Recenzent:
prof. dr Siergiej Posochow
(Charkowski Uniwersytet Narodowy im. W. Karazina)

Redakcja techniczna:
Dariusz Magier

Korekta:
Jakub Hapka (j. polski),
Jarosław Krajka (j. angielski),
Artur Górak (j. rosyjski)

Skład i projekt okładki:
Przemysław Tytus Krupski

© Towarzystwo Nauki i Kultury „Libra”
© Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie

Wydawnictwo Towarzystwa Nauki i Kultury „Libra”
Lublin, ul. Szeligowskiego 8/97, 20-883 Lublin
e-mail: sekretariat@tonik-libra.pl

ISBN 978-83-64857-33-1

DOI: 10.36121/LGK_custom.01.2023.09

Druk:
ELPIL, Siedlce, ul. Artyleryjska 11, www.elpil.com.pl

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
--------------------	---

Wykaz skrótów	13
----------------------------	----

Rozdział I

Pozycja ustrojowa naczelnika okręgu celnego w Imperium Rosyjskim

I.1. Geneza stanowiska naczelnika okręgu celnego	15
I.2. Naczelnik okręgu celnego w Imperium Rosyjskim do 1851 r.	21
I.3. Naczelnik rosyjskiego okręgu celnego w autonomicznym Królestwie Polskim, w latach 1851–1868	34
I.4. Naczelnik okręgu celnego w Królestwie Polskim (1868–1912)	73
I.5. Inspektorzy rewirów celnych	100

Rozdział II

Charakterystyka grupy

II.1. Prozopografia urzędników Imperium Rosyjskiego	109
II.2. Wyznanie	111
II.3. Pochodzenie geograficzne i kryterium geokonfesyjne	112
II.4. Pochodzenie stanowe	114
II.5. Kwalifikacje	116
II.6. Modele kariery	117

Noty biograficzne

1. Alfthon, Karl Wilhelm Abramowicz	133
2. Andriejewskij, Jakow Wasiljewicz	135
3. Armstrong, Iwan Adamowicz	137
4. Arsienjew, Aleksiej Aleksandrowicz	140
5. Biezobrazow, Nikołaj Grigorjewicz	144
6. Błagoj, Władimir Iwanowicz	146
7. Brilewicz, Aleksandr Wasiljewicz	149
8. Charitonow, Konstantin Aleksandrowicz	151
9. Dehn, Karl Leopold Iwanowicz von	154
10. Djakonow, Nikołaj Grigorjewicz	156
11. Fiksen (Fixen), Gustaw Nikołajewicz	159
12. Hackel, Paweł Eduard Francowicz	162
13. Hoyninhen–Huene, Otto Johann Maksimilianowicz von	166
14. Korotniew, Nikołaj Aleksiejewicz	169

15. Krit (Krieth), Nikołaj Wilhelm Karłowicz von	171
16. Kukiel, Alfred Aleksander Ksawierjewicz	174
17. Kurlow, Aleksandr Nikanorowicz	176
18. Lubomudrow, Gawrił Aleksiejewicz	180
19. Lwowskij, Silwestr Iwanowicz	183
20. Martinowicz (Martynowicz), Andriej Pawłowicz	187
21. Onoszkowicz-Jacyna, Nikołaj Feliksowicz	190
22. Ostrowski, Henryk Feliksowicz	194
23. Prianisznikow, Piotr Dmitrijewicz	197
24. Sabaniejew, Aleksiej Fiodorowicz	201
25. Sawin, Paweł Iwanowicz	204
26. Skerst, Herman Nikołaj Piotrowicz von	206
27. Suchodolskij, Aleksandr Aleksandrowicz	209
28. Telakowskij, Esper Arkadjewicz	213
29. Teterewnikow, Aleksandr Nikołajewicz	217
30. Tichanow, Aleksandr Jefremowicz	219
31. Tylinskij, Paweł Pawłowicz	222
32. Ungern-Sternberg, Arkadij Karl Reinhold Georg Adolf Iwanowicz Konradowicz Wilhelmowicz von	224
33. Usow, Nikołaj Antonowicz	226
34. Wadbolskij, Piotr Aleksiejewicz	231
35. Wiedieniapin, Apołłon Aleksiejewicz	232
36. Wierigin, Fiodor Michajłowicz	235
37. Wojt, Władimir Karłowicz	237
Bibliografia	241
Summary	275
Indeks osobowy	277
Indeks geograficzny	281

WSTĘP

Administracja celna a szczególnie naczelnicy rosyjskich okręgów celnych kontrolujących granicę zewnętrzną Królestwa Polskiego były już przedmiotem naszych badań w ramach czterotomowego projektu o naczelnikach rosyjskiej administracji specjalnej (tom II pt. Ministerstwo Finansów). Jednak ogromne znaczenie ogólnopolskie administracji celnej na zachodniej granicy lądowej Imperium skłoniło nas do poświęcenia im monografii i oddanie do użytku badaczy doskonalszych biografów.

Dla przykładu we wspomnianej pracy¹ opublikowaliśmy wykaz naczelników okręgów celnych i inspektorów rewirów celnych Królestwa Polskiego. Jednak po latach badań udało się kilka dat uściślić i poprawić błędy, także w nazwiskach, dlatego poniżej publikujemy ten wykaz jeszcze raz, w wersji doskonalszej.

Lista naczelników okręgów i inspektorów rewirów celnych zarządzających granicą Królestwa Polskiego po 1851

Naczelnicy Wierzbólewskiego Okręgu Celnego (1851–1896)

Karl Leopold Iwanowicz von **Dehn** (Карл Иванович фон Ден), p.o. 1 I 1851, zatw. 19 II 1852 – 5 IX 1854,

Nikołaj Grigorjewicz **Biezobrazow** (Николай Григорьевич Безобразов), 5 IX 1854 – 8 VIII 1858,

Aleksandr Wasiljewicz **Brilewicz** (Александр Васильевич Брилевич), p.o. 2 VIII 1858, zatw. 19 VI 1859 – 8 VIII 1858 – 16 IX 1860

Władimir Karłowicz **Wojt** (Voit) (Владимир Карлович Войт), 1 I 1861 – 8 X 1865

Fiodor Michajłowicz **Werigin** (Федор Михайлович Веригин), 8 X 1865 – 18 XI 1866,

Konstantin Aleksandrowicz **Charitonow** (Константин Александрович Харитонов), p.o. 29 XI 1866, zatw. 11 VIII 1867 – 25 II 1872,

Aleksandr Jefremowicz **Tichanow** (Александр Ефремович Тиханов), 25 II 1872 – 22 III 1874,

¹ K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918. Słownik biograficzny*, tom 2, Ministerstwo finansów, Lublin 2016, s. 41–44.

Nikołaj Grigorjewicz **Djakonow** (Николай Григорьевич Дьяконов), p.o. 22 III 1874, zatw. 19 XI 1874 – 16 IV 1882,

Aleksandr Nikołajewicz **Teterewnikow** (Александр Николаевич Тетеревников), 16 IV 1882 – 1 XII 1894,

Herman Nikołaj Piotrowicz von **Skerst** (Герман Николай Петрович Скерст), 27 I 1895 – 5 V 1896,

Naczelnicy Wileńskiego Okręgu Celnego (1896–1912)

Andriej Pawłowicz **Martinowicz** (Андрей Павлович Мартинович), 22 VI 1896 – 13 X 1898,

Alfred Aleksander Ksawierjewicz von **Kukiel** (Альфред Ксаверьевич Кукель), 18 XII 1898 – 12 VII 1902,

Paweł Iwanowicz **Sawin** (Павел Иванович Савин), 12 VII 1902 – 13 VI 1904,

Nikołaj Feliksowicz **Onoszkowicz-Jacyna** (Николай Феликсович Оношкович-Яцына), 30 VII 1904 – 10 VII 1908

Aleksiej Aleksandrowicz **Arsienjew** (Алексей Александрович Арсеньев), 14 VI 1910 – 1 VI 1912,

Inspektorzy Wileńskiego Rewiru Celnego (1912–1918)

Aleksiej Aleksandrowicz **Arsienjew** (Алексей Александрович Арсеньев), 1 VI 1912 – 1918,

—

Naczelnicy Kaliskiego Okręgu Celnego (1851–1896)

Paul Franciewicz **Hackel** (Павел Францевич Гаккель), 1 I 1851 – 12 V 1853,

Arkadij Karl Reinhold Iwanowicz von **Ungern-Sternberg** (Аркадий Иванович Унгерн-Штернберг), 4 VII 1854 – 29 V 1855,

Karl Abramowicz **Alfthon** (Карл Авраамович Альфтон), 26 VIII 1855 – 15 V 1859,

Iwan Adamowicz **Armstrong** (Иван Адамович Армстронг), 15 V 1859 – 11 X 1865,

Silwestr Iwanowicz **Lwowski** (Силвестр Иванович Львовский), 20 X 1865 oddelegowany do kierowania Kaliskim OC, i kontroli, 22 X 1865 p.o., zatw. 24 XII 1865 – 1 I 1867,

Aleksandr Aleksandrowicz **Suchodolskij** (Александр Александрович Суходольский), p.o. 1 I 1867 – 5 IV 1871,

Aleksandr Nikanorowicz **Kurłow** (Александр Никанорович Курлов), 9 IV 1871 – 27 III 1887,

Nikołaj Antonowicz **Usow** (Николай Антонович Усов), 27 III 1887 – 24 VI 1896,

Naczelnicy Aleksandrowskiego Okręgu Celnego (1867–1883)

Silwestr Iwanowicz **Lwowski** (Силвестр Иванович Львовский), 1 I 1867 – 26 XII 1875,
Gustaw Nikołajewicz **Fiksen** (Густав Николаевич Фиксен), 26 XII 1875 – 4 II 1883,

Naczelnicy Warszawskiego Okręgu Celnego (1896–1912)

Nikołaj Antonowicz **Usov** (Николай Антонович Усов), 24 VI 1896 – 1 VII 1899,
Apołłon Aleksiejewicz **Wiedieniapin** (Аполлон Алексеевич Веденяпин), 12 XI 1899 – 29 IX 1905,
Nikołaj Aleksiejewicz **Korotniew** (Николай Алексеевич Коротнев), 11 XI 1905 – 11 III 1911,
Aleksiej Fiodorowicz **Sabaniejew** (Алексей Федорович Сабанеев), 1 IV 1911 – 1 VI 1912,

Inspektorzy Warszawskiego Rewiru Celnego (1912–1918)

Aleksiej Fiodorowicz **Sabaniejew** (Алексей Федорович Сабанеев), 1 VI 1912 – 3 VIII 1915,

Naczelnicy Zawichojskiego Okręgu Celnego (1851–1883)

Piotr Dmitrijewicz **Prianisznikow** (Петр Дмитриевич Прянишников), p.o. 1 I 1851, zatw. 19 II 1852 – 31 V 1863,
Aleksandr Nikanorowicz **Kurłow** (Александр Никанорович Курлов), 31 V 1863 – 9 VI 1871,
Nikołaj Wilhelm Karłowicz von **Krieth** (Николай Карлович фон Крит), 9 VI 1871 – 4 IV 1881,
Aleksandr Nikołajewicz **Teterewnikow** (Александр Николаевич Тетеревников), 4 IX 1881 – 16 IV 1882,
Otto Johan Maksimilianowicz von **Hoyninhen-Huene** (Отто Максимилианович фон Гойнинген-Гюне), 16 IV 1882 – 4 II 1883,

Naczelnicy Radziwiłłowskiego Okręgu Celnego (1883–1897)

ks. Piotr Aleksiejewicz **Wadbolskij** (Петр Алексеевич Вадбольский), p.o. 23 I 1870, zatw. 9 VI 1871 – 17 IX 1885,
Władimir Iwanowicz **Błagoj** (Владимир Иванович Благой), 11 X 1885 – 26 II 1895
Jakow Wasiljewicz **Andriejewskij** (Яков Васильевич Андреевский), p.o. 17 III 1895 – 17 V 1897,

Naczelnicy Radomskiego Okręgu Celnego (1896–1910)

Herman Piotrowicz von **Skerst** (Герман Петрович Скерст), 5 V 1896 – 16 VII 1904,
Esper Arkadjewicz **Telakowski** (Эспер Аркадьевич Теляковский), 1 X 1904 – 30 VII 1908,
Gawrił Aleksiejewicz **Lubomudrow** (Гаврил Алексеевич Любомудров), 6 II 1909 – 1 VII 1910,

Naczelnicy Południowo-Zachodniego Okręgu Celnego (1910–1912)

Gawrił Aleksiejewicz **Lubomudrow** (Гаврил Алексеевич Любомудров), 1 VII 1910 – 19 XII 1910,
Paweł Pawłowicz **Tylinski** (Павел Павлович ТЫЛИНСКИЙ), 1 IV 1911 – 1 VI 1912

Inspektorzy Południowo-Zachodniego Rewiru Celnego (1912–1918)

Paweł Pawłowicz **Tylinski** (Павел Павлович ТЫЛИНСКИЙ), 1 VI 1912 – 11 VIII 1915,
Henryk Feliksowicz **Ostrowski** (Генрих Феликсович Островский), 28 I 1916 – 25 XII 1916,

Oddawana do rąk czytelników książka mieści się w naszych badaniach nad dziejami biurokracji, łączącymi historię administracji z nurtem historii społecznej. Stanowiska naczelników okręgów celnych pokazaliśmy w ramach całej administracji celnej z jej genezą i dość szczegółowymi przemianami zachodzącymi w badanym okresie. Umieszczenie człowieka w strukturze biurokratycznej pozwala lepiej zrozumieć zarówno jego znaczenie dla administracji jak i specyfikę stanu urzędniczego. Dlatego w biogramach tyle miejsca poświęcamy przodkom, rodzeństwu, żonom i potomstwu badanych osób. Ogólnie uważamy, że badania nad elitami urzędniczymi powinny łączyć kilka metod: biograficzną, genealogiczną i prozopograficzną. Zaś zakres i struktura biogramów powinna odpowiadać na podstawowe pytania jak te o okoliczności osiągnięcia pozycji i stanowiska, czyli wypadkową między preferencjami kandydatów a polityką władz, czy też o jego znaczenie społeczne i polityczne.

Geograficzny zakres pracy może budzić uwagi, ponieważ jest zdeterminowany zmieniającym się przecież zakresem odrębności Królestwa Polskiego od Imperium Rosyjskiego. Z jednej strony rosyjska administracja celna wchodzi na miejsce likwidowanej polskiej a z drugiej, w późniejszym okresie, władze rosyjskie próbują zacierać granice Królestwa i co za tym idzie rozmywać polityczne władztwo terytorialne generał-gubernatora warszawskiego. Tak więc początkowo granica imperium na terenie Królestwa Polskiego była zarządzana przez odrębne okręgi celne a ostatecznie tworzy się okręgi, które ignorują granice generał-gubernatorstwa warszawskiego. Widać tendencję do odrębnego zarządzania granicą z Cesarstwem Nie-

mieckim i Austro-Węgrami. Z punktu widzenia zarządzania całymi bez wątpienia monograficzny charakter miałoby opisanie zarządzania dopiero całą granicą lądową z Prusami i Austrią. Jednak biorąc pod uwagę specyfikę polityki kadrowej zdecydowanie wydziela się terytorium Królestwa Polskiego, którego dotyczyły najbardziej rygorystyczne ograniczenia rusyfikacyjne i adekwatne – przywileje dla urzędników rosyjskich.

Zaciekawia problem, marginalny być może, w postaci umiejscowienia władz okręgu i ich nazewnictwo: władze okręgu wierzbołowskiego nigdy nie mieściły się w Wierzbołowie, ale w Łomży a potem w Aleksocie, zaś zawichojskiego zostały przeniesione do Sandomierza bez zmiany nazwy okręgu, podobnie było przy przeniesieniu władz okręgu kaliskiego do Warszawy.

Dolna cezura chronologiczna jest dość oczywista – likwidacja polskiej administracji celnej i wprowadzenie rosyjskiej. Natomiast górną formalnie stanowi likwidacja konstytutywnych dla pracy stanowisk w 1918 r. jednak należy pamiętać, że struktury administracji celnej zostały ewakuowane w 1914 r. a w czasie wojny dochodzi tylko do jednej nominacji (Ostrowski w 1916 r.), którą poprzez analogię z gubernatorami można łączyć z nadziejami związanymi z ofensywą generała Aleksieja Brusilowa).

Mamy nadzieję, że kilka ciekawych dla czytelników ustaleń przynosi charakterystyka grupy. Zasadniczo oparta o bazę danych i analizę prozopograficzną, ale pogłębiona o wątki genealogiczne i biograficzne. Publikujemy też pełne biogramy naczelników w nadziei, że posłużą do badań innym zainteresowanym tym tematem lub tylko poszczególnymi osobami.

Rosyjska administracja celna na terenie Królestwa Polskiego i jej personel zainteresowały nas na tyle, że jednocześnie kierujemy do druku dwa inne opracowania zawierające słowniki biograficzne poświęcone dyrektorom komór celnych i kierownikom najniższych organów tej administracji.

A. Górak, K. Łatawiec, J. Krajka

WYKAZ SKRÓTÓW

- AD – Archiwum Diecezjalne
AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych
ANRM – Arhiva Națională a Republicii Moldova
AP – Archiwum Państwowe
APP – Archiwum Parafii Prawosławnej
CGAM – Tsentral'nyy gosudarstvennyy arkhiv goroda Moskvy [Центральный государственный архив города Москвы]
CGIASP – Tsentral'nyy gosudarstvennyy istoricheskiy arkhiv Sankt-Peterburga [Центральный государственный исторический архив Санкт-Петербурга]
DACHO – Derzhavnyy arkhiv Chernivets'koyi oblasti [Державний архів Чернівецької області]
DAKhmO – Derzhavnyy arkhiv Khmel'nyts'koyi oblasti [Державний архів Хмельницької області]
DAKO – Derzhavnyy arkhiv Kyiv's'koyi oblasti [Державний архів Київської області]
DAOO – Derzhavnyy arkhiv Odes'koyi oblasti [Державний архів Одеської області]
DARO – Derzhavnyy arkhiv Rivnens'koyi oblasti [Державний архів Рівненської області]
DHZ MF – Departament Handlu Zewnętrzznego Ministerstwa Finansów
DOC MF – Departament Opłat Celných Ministerstwa Finansów
DPKP – Dziennik Praw Królestwa Polskiego
ERT – Eesti Rahvusrhiiv Tartus
GA AO – Gosudarstvennyy arkhiv Arkhangel'skoy oblasti [Государственный архив Архангельской области]
GAPK – Gosudarstvennyy arkhiv Permskogo kraya [Государственный архив Пермского края]
GARF – Gosudarstvennyy arkhiv Rossiyskoy Federatsii [Государственный архив Российской Федерации]
GSKC – Główna Składowa Komora Celna
inw. – inwentarz, ros. i ukr. opis (опис), łot. apraksts, lit. apyrašas
KC – Komora Celna

kol. – kolumna

KRPiS – Komisja Rządowa Przychodów i Skarbu

LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas

LVVA – Latvijas Valsts vēstures arhīvs

OC – Okręg Celny

ORRNB – Otdel Rukopisey Rossiyskoy natsional'noy biblioteki [Отдел Рукописей Российской национальной библиотеки]

PC – Przykomorek Celny

PK – Punkt Komunikacyjny

RGIA – Rossiyskiy gosudarstvennyy istoricheskiy arkhiv [Российский государственный исторический архив]

RGWIA – Rossiyskiy gosudarstvennyy voyenno-istoricheskiy arkhiv [Российский государственный военно-исторический архив]

starsz. – starszeństwo

sygn. – sygnatura, ros. дело (дело), ukr. sprawa (справа), łot. lieta, lit. bylos

TL – Tallinna Linnaarhiiv

WCKN – Wydział Celny Kancelarii Namiestnika Królestwa Polskiego

zesp. – zespół, ros. i ukr. fond (фонд), łot. fonds, lit. fondas

ZP – Zbiór praw obowiązujących w guberniach Królestwa Polskiego

ПДТСЕВ – Приказ по Департаменту Таможенных Сборов и Его Ведомству

ПСЗРИ – Полное Собрание Законов Российской Империи

СЗРИ – Свод Законов Российской Империи

СУиРП – Собрание Указаний и Распоряжений Правительства

„УПРМФ” – „Указатель правительственных распоряжений по министерству финансов”

ROZDZIAŁ I

Pozycja ustrojowa naczelnika okręgu celnego w Imperium Rosyjskim

I.1. Geneza stanowiska naczelnika okręgu celnego

Piotr I, po ugruntowaniu władzy, rozpoczął przekształcanie swojego państwa w imperium poprzez wielofalowy proces przemian modernizujących jego struktury. W dużej mierze polegało to na konstruowaniu i adoptowaniu nowych form organizacyjnych administracji szczebla centralnego i terenowego. Wprowadzana jedna za drugą reforma administracji różnych szczebli upodobiła pod tym względem Rosję do czołowych państw europejskich. Wydawało się, że pojawiające się innowacje w aparacie zarządzania doprowadzą również do unowocześnienia systemu poboru cel. Jednak nieoczekiwanie car-modernizator przyjął postawę zachowawczą na tej płaszczyźnie. W czerwcu 1705 r. Piotr I usankcjonował powrót do systemu dzierżawienia prawa poboru cel. Trudno wytłumaczyć jego decyzję w tej materii. Wszystko wskazuje na to, że potrzebował środków finansowych na kontynuowanie Wojny Północnej. Nie chcąc ponosić wydatków na utrzymanie urzędników celnych, postanowił zdać się na inicjatywę przedstawicieli bogatych warstw społeczeństwa rosyjskiego, którzy posiadali spore doświadczenie w aktywności na tym polu².

Kilkanaście lat później powstały kolegia, pełniące rolę organów centralnych. Szczególnie ważne dla naszych rozważań było utworzenie Kommerc-Kolegium, które zresztą powstało jako jedno z pierwszych. Przez kilka lat trwało doprecyzowanie jego zakresu kompetencji³. Organ ten dopiero na podstawie ustawy z 3/14 marca 1719 r. roztoczył zwierzchni nadzór nad wszystkimi urzędami celnymi i jego pracownikami działającymi na terenie Rosji⁴. Jednak jeszcze przed końcem 1719 r. Piotr I podjął decyzję o przekazaniu części funkcji nadzorczych nad strukturami administracji celnej i sprawami poboru cel Kamer-Kolegium. Doszło do rozgraniczenia

² ПСЗРИ, с 1649 года, т. IV, 1700–1712, nr 2059, Санкт Петербург 1830, s. 309–310, 412–415; В.Г. Балковая, *Таможенная служба в системе управления российского государства в XVI–XVIII вв. Монография*, Владивосток 2001, s. 32–33.

³ Л.В. Волков, *Коммерц-коллегия*, [w:] *Государственность России. Государственные и церковные учреждения, сословные органы и органы местного самоуправления, единицы административно-территориального, церковного и ведомственного деления (конец XV века – февраль 1917 года). Словарь-справочник*, книга 2, Д–К, сост. О.Ф. Козлов, В.Ф. Янковая, Москва 1999, s. 386–388; patrz też: Н.В. Козлова, *Коммерц-коллегия в 20–50-х годах XVIII в.*, [w:] *Государственные учреждения России XVI–XVIII вв.*, Москва 1991.

⁴ ПСЗРИ, с 1649 года, т. V, 1713–1719, nr 3318, Санкт Петербург 1830, s. 672–673; nr 3466, s. 765–766.

kompetencji. Kommerc-Kolegium miało skoncentrować się na nadzorze nad handlem zagranicznym (zewnątrznym), zaś Kamer-Kolegium przejęło kompetencje nadzorcze nad handlem na obszarze Rosji (wewnętrzny) oraz podatkami bezpośrednimi, pośrednimi i cłami wpływającymi z wewnętrznych urzędów celnych. Takie rozgraniczenie zadań zostało potwierdzone w akcie prawnym z 31 stycznia/11 lutego 1724 r., w którym unormowano zakres kompetencji Kommerc-Kolegium. W zakresie spraw celnych miało sprawować nadzór nad wszystkimi portowymi i przygranicznymi urzędami celnymi, pozostawiając wszystkie wewnętrzne komory celne w gestii Kamer-Kolegium⁵.

W czasie panowania Piotra I w Rosji pojawiło się szereg nowych organów administracyjnych. Całkowicie dotąd nieznanie na gruncie rosyjskim pojawiły się również w administracji celnej. Takie novum pojawiło się w postaci inspektorów celnych, podporządkowanych Kommerc-Kolegium, sprawujących bezpośredni nadzór nad działającymi urzędami celnymi w terenie. 24 października/4 listopada 1722 r. zostało utworzone stanowisko inspektora celnego w guberni syberyjskiej. Jego stałym miejscem pobytu był Tobolsk. Do jego zadań należało kontrolowanie organów administracji celnej oraz pozyskiwanie informacji o osobach zajmujących się handlem przybyszających spoza granic Rosji i rodzajach towarów, jakimi oni obracają⁶. Tego samego dnia został wydany także ukaz sankcjonujący funkcjonowanie inspektora celnego na granicy z Imperium Osmańskim i Rzeczpospolitą Obojga Narodów. Urzędnik ten miał swoją siedzibę w powiecie kijowskim, lecz zakres terytorialny jego działania rozciągał się od granicy w Wielkim Księstwie Litewskim do Astrachania⁷.

Zasady wprowadzone przez Piotra I przetrwały do końca jego panowania. Jego następcy w osobach Piotra II, Anny Iwanownej, Iwana VI i Piotra III kontynuowali politykę utrzymania hegemonii politycznej Imperium Rosyjskiego. Jednak nie zawsze wykorzystując rozwiązania wprowadzone przez pierwszego rosyjskiego imperatora. Opierali się bowiem na zasadach dzierżawienia dochodów celnych, co w pewien sposób zmarginalizowało wpływ instytucji centralnych nadzorujących pobór cel na obszarze Rosji. Zwrot w polityce celnej nastąpił dopiero w początkach panowania Katarzyny II⁸.

⁵ ПСЗРИ, с 1649 года, т. VII, 1723–1727, nr 4453, Санкт Петербург 1830, s. 241–246; В. Г. Балковая, *Таможенная служба*, s. 146.

⁶ ПСЗРИ, с 1649 года, т. VI, 1720–1722, nr 4116, Санкт Петербург 1830, s. 785–788; В. Г. Балковая, *Инспекторы таможен в XVIII в.*, „Таможенная политика в России на Дальнем Востоке” 2014, nr 3 (68), s. 116–117.

⁷ ПСЗРИ, с 1649 года, т. VI, nr 4117, s. 788–789. Mimo rozgraniczenia kompetencji obu resortów pojawiły się sytuacje sporne odnośnie podległości niektórych urzędów celnych, co wynikało z niedoprecyzowania przepisów. Stąd też 30 lipca/10 sierpnia 1739 r. został wydany ukaz regulujący te kwestie (przede wszystkim w Sankt Petersburgu). ПСЗРИ, с 1649 года, т. X, nr 7860, Санкт Петербург 1830, s. 821–822.

⁸ ПСЗРИ, с 1649 года, т. VI, nr 3713, s. 312; т. VIII, 1728–1732, nr 5785, Санкт Петербург 1830, s.

Urzędy celne w Rosji, jak już wspomniano, działały na podobieństwo analogicznych funkcjonujących w innych monarchiach absolutnych w Europie, odgrywały ważną rolę w nakładaniu i egzekwowaniu stosowanych opłat z towarów napływających na teren państwa Romanowów lub przewożonych w obrębie tego kraju. Oczywiście szereg reform administracji celnej przeprowadzono w XVIII stuleciu. Sprawy celne związane z handlem zewnętrznym znajdowały się od początku lat 20. tegoż stulecia w jurysdykcji Kommerc-Kolegium. To właśnie ten organ był odpowiedzialny za kreowanie wewnętrznej polityki celnej i koordynowanie działań zmierzających do poprawienia efektywności funkcjonowania urzędów celnych na terenie Rosji⁹.

Chyba najbardziej znaczące zmiany dla przyszłego kształtu interesującej nas administracji pojawiły się za panowania Katarzyny II. To właśnie za jej rządów, w związku z przeprowadzaną reformą terenowego aparatu administracyjnego, pojawiło się szereg nowych organów związanych z funkcjonowaniem państwowego aparatu celnego.

Lata 70. XVIII stulecia w Rosji zaznaczyły się dynamicznymi zmianami w terenowych strukturach aparatu zarządzania. W związku z wprowadzeniem reformy zarządu gubernialnego w systemie administracji terenowej pojawiły się gubernialne izby skarbowe (na mocy ukazu z 7/18 listopada 1775 r.). Zaczęły one funkcjonować w każdej guberni na terenie całego imperium. Do ich kompetencji jako organu terenowego Kommerc-Kolegium i Rewizion-Kolegium, należało zajmowanie się wszelkimi sprawami związanymi z szeroko pojętą skarbowością. Izby skarbowe miały m.in. zajmować się kwestią nakładania i egzekwowania podatków i opłat na rzecz skarbu państwa, w tym również ceł¹⁰. Taki stan rzeczy powodował sytuację, w której Kommerc-Kolegium, kierowało istniejącymi urzędami celnymi na terenie danej guberni za pomocą wicegubernatora szefującego izbie skarbowej.

Dopiero ukaz carski z 24 marca/4 kwietnia 1781 r. gruntownie uregulował zakres zadań leżących w gestii izb skarbowych a odnoszących się do sfery administracji celnej i poboru ceł. Otóż w obrębie każdej izby skarbowej pojawiła się „Dru-ga Ekspedycja”. Zgodnie z § 36 wspomnianego aktu prawnego – ekspedycji tej po-

480–482; t. IX, 1733–1736, nr 6331, Санкт Петербург 1830, s. 38–40; t. X, 1737–1739, nr 7484, s. 387–389; t. XIII, 1749–1753, nr 9927, Санкт Петербург 1830, s. 586–587; nr 9988, s. 651–653; t. XV, 1758–28 июня 1762, nr 10837, Санкт Петербург 1830, s. 203–212; В.Г. Балковая, *Таможенная служба*, s. 199–200.

⁹ Szerzej rolę Kommerc-Kolegium w zakresie polityki celnej w pierwszej połowie XVIII w. charakteryzuje zob. Н.В. Козлова, *Российский абсолютизм и купечество в X VIII веке (20-е начало 60-х годов)*, Москва 1999, passim.

¹⁰ ПСЗРИ, с 1649 года, t. XX, 1775–1780, nr 14392, Санкт Петербург 1830, s. 240; В.А. Кошман, *Органы государственной власти в таврической области (1784–1796)*, Симферополь 2018, s. 97; K. Latawiec, *Institution of customs district chief in Russia in the first half of the 19th century*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2022, R. XXI, nr 1, s. 176. DOI: 10.18778/1644-857X.21.01.05

wierzono wszystkie sprawy celne i sprawowanie nad nimi nadzoru¹¹. Wspomniany nadzór miał przejawiać się poprzez zabieganie o to aby „nigdzie niczego potajemnie lub zakazanego nie przewieziono i nie przepuszczono, [...], ze wszelkich towarów, jakiego by nie były rodzaju wzięte było należne według prawa cło.”¹². Instrukcja dla izb skarbowych również zalecała zachowanie dokumentacji, na podstawie której doszło do oszacowania wysokości cła. W razie potrzeby dokumenty te miały stanowić, przy wykryciu nieprawidłowości, podstawę dla postępowania wyjaśniającego prowadzonego w izbach skarbowych. Ekspedycja celna miała również baczyć na konieczność posiadania skarbowych stempli celnych w rękach zaufanych osób, aby nie dochodziło do ich użycia w stosunku do towarów, z których nie zostało uiszczono cło¹³. Akt prawny zalecał również dążenie do ujawniania wszelkich prób defraudacji środków finansowych pozyskanych z nałożonych ceł. Pod jurysdykcję interesującej nas ekspedycji podlegali wszyscy urzędnicy mający jakikolwiek związek z procesem poboru ceł¹⁴.

Funkcje kierownicze w ekspedycjach celnych izb skarbowych sprawowali radcy spraw celnych. Urzędnicy ci zajmowali się rozpatrywaniem na poziomie namiestnictw wszystkich kwestii spornych odnoszących się do nakładania i egzekucji ceł, bez konieczności nawiązywania kontaktu z Główną Kancelarią¹⁵.

Stanowisko radcy spraw celnych, z racji zakresu kompetencji, uważano za jedną z najważniejszych i posiadającą kluczowe znaczenie dla zabezpieczenia środków finansowych z tytułu ceł trafiających do rosyjskiego skarbu państwa. Władze centralne nie mogły sobie pozwolić na powierzanie tych etatów osobom niekompetentnym, o wątpliwej opinii i postawie moralnej. Nie powinien dlatego dziwić fakt, że 27 maja/7 czerwca 1782 r., światło dzienne ujrzał ukaz Katarzyny II, określający tryb rekrutacji na etaty radców spraw celnych¹⁶. Odtąd stanowiska te zamierzano powierzać osobom, posiadającym doświadczenie pobytu w służbie państwowej (w armii i urzędach cywilnych), które przeszły swoisty kurs przygotowawczy pod okiem radcy stanu Hermana von Dahla zajmującego stanowisko radcy spraw celnych w guberni petersburskiej¹⁷. Przyszli urzędnicy mieli zapoznawać się z realiami służby państwowej w strukturach odpowiedzialnych za egzekwowanie ceł, przechodząc nieformalny kurs przygotowawczy przy Komorze Celnej w Sankt Peters-

¹¹ ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXI, 1781–1783, nr 15141, Санкт Петербург 1830, s. 84, 89; K. Latawiec, *Institution of customs*, s. 176.

¹² ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXI, 1781–1783, nr 15141, s. 89.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem, s. 89–90.

¹⁵ ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXI, 1781–1783, nr 15409, s. 568–569.

¹⁶ Ibidem; K. Latawiec, *Institution of customs*, s. 177.

¹⁷ ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXI, 1781–1783, nr 15409, s. 568–569; Д.А. Завьялов, *Карьера таможенника в эпоху Екатерины Великой, „Таможенная политика России на Дальнем Востоке”* 2015, nr 1 (70), s. 93.

burgu¹⁸. Wykorzystywano taki system szkolenia przez kilkanaście lat, do momentu obsadzenia stanowisk radców spraw celnych osobami odpowiednio do tego przygotowanymi. Praktykę przyjmowania osób, w celach szkoleniowych, na stanowiska ponadetatowe w Komorze Celnej w Sankt Petersburgu, zaprzestano po ogłoszeniu ukazu carskiego z dnia 16/27 września 1796 r.¹⁹

Począwszy od 1782 r. do śmierci Katarzyny II w 1796 r. w zakresie organizacji wewnętrznej administracji celnej nie doszło do poważniejszych przeobrażeń, za wyjątkiem tworzenia nowych urzędów i zmiany ich miejsca działalności. Na taki bieg spraw bezpośredni wpływ miały korekty przebiegu granicy zewnętrznej Imperium Rosyjskiego. W wyniku zakończenia wojny z Turcją Osmańską (1792 r.) i przejęto obszar między Bohem a Dniestrem oraz wchłonięto kolejne terytoria Rzeczypospolitej Obojga Narodów (w 1793 i 1795 r.). Ustalono nowy przebieg zachodniego i południowo-zachodniego odcinka granicy państwa rosyjskiego z Królestwem Pruskim, Cesarstwem Habsburgów i Portą Ottomańską. To wszystko wymusiło konieczność dostosowania systemu kontroli celnej do nowego stanu posiadania monarchii Romanowów²⁰.

Należy jednak wspomnieć o próbie uporządkowania organizacji centralnego systemu zarządzania strukturami terenowymi aparatu celnego. Wychodząc z założenia, że wszystkie urzędy celne znajdowały się w gestii jurysdykcji izb skarbowych, stwierdzono brak celowości utrzymywania Kommerc-Kolegium. Stąd też Katarzyna II podpisała 16/27 września 1796 r. ukaz, który zakładał likwidację wspomnianego kolegium z dniem 1/12 stycznia 1797 r., zaś resztę jego kompetencji, odnoszącą się do urzędów celnych, postanowiono włączyć w zakres obowiązków Ekspedycji Dochodów Państwowych²¹. Nie doszło do realizacji tego ukazu z powodu zmiany na tronie carskim w Rosji.

Po śmierci Katarzyny II na tron wstąpił jej syn Paweł I. Chociaż, jego krótkotrwałe rządy zakończyły się tragicznie, to w kwestiach stanowienia nowego prawa, zapisał się w historii jako jeden z najbardziej aktywnych na tej płaszczyźnie carów rosyjskich. Już w pierwszych dniach swojego panowania, 19/30 listopada 1796 r., nowy car doprowadził do zlikwidowania ekspedycji celnych działających w obrę-

¹⁸ ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXI, 1781–1783, nr 15409, s. 569.

¹⁹ ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXIII, 1789–1796, nr 17509, Санкт Петербург 1830, s. 934; K. Latawiec, *Institution of customs*, s. 177.

²⁰ ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXIII, 1789–1796, nr 17086, s. 384–385; nr 17087, s. 385; nr 17162, s. 471; nr 17300, s. 641–643; nr 1724, s. 692–693; nr 17339, s. 705; nr 17419, s. 846–848; т. XXIV, С 6 Ноября 1796 по 1798, nr 18219, Санкт Петербург 1830, s. 779; О.Н. Карлина, *Организация таможенного контроля на западной границе Российской империи в конце XVIII – первой половине XIX в. (на материалах Волынской губернии)*, [w:] *Российские и славянские исследования: научный сборник*, выпуск 9, red. А.П. Сальков et al., Минск 2014, s. 39–40.

²¹ ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXIII, 1789–1796, nr 17510, s. 935.

bie gubernialnych izb skarbowych²². W takiej sytuacji wszystkie sprawy dotyczące funkcjonowania administracji celnej oraz samych cel znalazły się bezpośrednio w jurysdykcji Kommerc-Kolegium, które, jak już wspomniano Katarzyna II chciała zlikwidować. Równocześnie przyjrano się również celowości funkcjonowania Głównej Kancelarii nad Opłatami Celnymi (działającej od 1764 r.), która stanowiła organ pośredni między Kommerc-Kolegium a urzędami celnymi. Uznano, że dalsze funkcjonowanie Głównej Kancelarii może przynieść tylko trudności w sprawnym zarządzaniu przez Kommerc-Kolegium urzędami celnymi. Uznano za celowe jej zlikwidowanie, zaś kompetencje i zadania tego organu przekazano w ręce prezydenta Kommerc-Kolegium i osób zajmujących nowe dodatkowe etaty stworzone specjalnie dla nadzorowania spraw celnych²³.

Wśród kilku tysięcy ukazów podpisanych przez Pawła I można odnaleźć jeden, który położył bezpośrednie podwaliny pod ukształtowanie się w przyszłości instytucji naczelnika okręgu celnego. Otóż 6/17 marca 1797 r. ujrzał światło dzienne akt prawny powołujący do życia inspektorów celnych w 8 guberniach (wyborskiej, estlandzkiej, inflanckiej, kurlandzkiej, litewskiej, wołyńskiej, podolskiej i noworosyjskiej) leżących w zachodniej i południowo-zachodniej części państwa rosyjskiego. Działali oni w terenie, wykonując polecenia Kommerc-Kolegium, dokonując m.in. rewizji komór celnych, dbając o prawidłowe funkcjonowanie instytucji celnych itp. Inspektorzy celni pojawili się w miejsce radców spraw celnych działających dotychczas w izbach skarbowych (wspomnianych wyżej ekspedycjach celnych tych organów). Otrzymywali wynagrodzenie analogiczne do tego wypłacanego ich poprzednikom. Ponadto posiadali prawo utrzymywania własnych 1-osobowych kancelarii. Obsługą kancelarii inspektorów celnych zajmowali się etatowi pisarze. Ci ostatni byli zobligowani do rejestrowania wszelkiej korespondencji trafiającej na ręce inspektora celnego oraz tej wpływającej z jego rąk. Do ich zadań należało także przygotowywanie czystopisów pism i dbanie o porządek w dokumentacji przechowywanej w kancelarii inspektora celnego. Wśród kluczowych obowiązków inspektorów celnych było dokonywanie kontroli urzędów działających w terenie, stąd też nie powinien dziwić fakt posiadania przez tych urzędników specjalnego 500-rublowy dodatku na opłacenie kosztów wyjazdów służbowych²⁴.

²² ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXIV, С 6 Ноября 1796 по 1798, nr 17567, s. 9–10; Н.Д. Борщик, Д.А. Прохоров, *Таможенные учреждения Таврической области в 1784–1796: структура, штат, функции*, „Ученые записки. Электронный научный журнал Курского государственного университета” 2018, nr 3 (47), s. 12.

²³ Jeden z urzędników Kommerc-Kolegium miał sprawować bezpośredni nadzór nad komorami celnymi w Kronsztadzie i Sankt Petersburgu. ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXIV, С 6 Ноября 1796 по 1798, nr 17807, s. 331–335; K. Latawiec, *Institution of customs*, s. 178.

²⁴ ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXIV, С 6 Ноября 1796 по 1798, nr 17871, s. 510–511; K. Latawiec, *Institution of customs*, s. 178.

Inspektorzy celni w pełni mogli rozwinąć swoją działalność dopiero z chwilą stworzenia odpowiedniej infrastruktury lokalowej (pomieszczeń służbowych dla inspektorów) oraz po ustanowieniu odpowiedniego personelu pomocniczego. Nastąpiło to dopiero na mocy ukazu z 7/18 października 1799 r., który zapowiedział realizację swoich założeń z dniem 1/12 stycznia 1800 r.²⁵ Ukaz ten poza ogłoszeniem gwarancji dążenia do poprawy sytuacji lokalowej struktur celnych zwiększył również wysokość dodatku finansowego dla inspektorów przeznaczanego na opłatę wyjazdów służbowych do 750 rubli rocznie²⁶.

Ukazy carskie regulujące zasady funkcjonowania nadzoru celnego wielokrotnie wskazywały na zakres obowiązków inspektorów celnych nakreślony specjalną instrukcją. Niestety pomimo usilnych starań nie udało się odnaleźć wspomnianego dokumentu ani jego tekstu, co uniemożliwia dokładną analizę praw i obowiązków tych urzędników. Zapewne jednym z celów działalności inspektorów celnych, poza samymi typowymi czynnościami kontrolnymi, było wystawianie opinii o personelu urzędniczym zatrudnionym w podległych instytucjach celnych (komorach, przykormkach i kwarantannach)²⁷.

I.2. Naczelnik okręgu celnego w Imperium Rosyjskim do 1851 r.

Pierwsze lata panowania cara Aleksandra I przyniosły szereg doniosłych reform wprowadzanych w organizacji aparatu zarządzania. Młody car, znajdował się pod wpływem, niewiele starszych od siebie doradców, dobrze wykształconych i obeznanych z najnowszymi rozwiązaniami administracyjnymi, jakie zostały wypracowane i funkcjonowały na obszarze państw leżących w Europie Zachodniej i Środkowej.

Jedną z doniosłych reform wprowadzonych w Rosji na początku XIX stulecia było odejście od kolegialnych metod zarządzania na rzecz monokratycznego sprawowania władzy w centralnych organach administracji państwowej. Nadszedł kres funkcjonowania kolegiów, które wprowadzone przez Piotra I w drugiej dekadzie XVIII w. z powodzeniem wywiązywały się z powierzonych im zadań. Car Aleksander I 8/20 września 1802 r. zdecydował się na podpisanie ukazu powołującego do życia ministerstwa. Jedno z nich, Ministerstwo Handlu, przejęło jurysdykcję nad Kommerc-Kolegium (przekształcony w departament ministerstwa z dyrektorem na czele), a co za tym idzie nad wszystkimi strukturami terenowymi administracji celnej²⁸.

²⁵ ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXV, 1798–1799, nr 19141, Санкт Петербург 1830, s. 802–805; В.Г. Балкова, *Инспекторы таможен*, s. 120.

²⁶ ПСЗРИ, с 1649 года, т. XLIV, часть вторая, Книга штатов, отделение III и IV, Санкт Петербург 1830, s. 365, 369–370, 372; K. Latawiec, *Institution of customs*, s. 179.

²⁷ ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXV, 1798–1799, nr 18807, s. 509.

²⁸ ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXVII, 1802–1805, nr 20406, Санкт Петербург 1830, s. 243, 246; Ю.С. Воробьева, *Министерство коммерции, [w:] Государственность России. Государственные и церковные учреждения, сословные органы и органы местного самоуправления, единицы административно-*

Ewidentnie zauważalny był okres docierania się nowych mechanizmów w strukturze zarządzania oraz poszukiwania najbardziej odpowiednich form instytucjonalnych. Efektem tego było wprowadzenie korekty w systemie ministerialnym. Dotyczyła ona również przeniesienia zakresu kompetencji odnoszących się do interesujących nas kwestii celnych. Ukazem z 25 lipca/6 sierpnia 1810 r. istniejące Kommerc-Kolegium, posiadające status departamentu, zostało podporządkowane jurysdykcji ministra finansów²⁹. Oznaczało to stworzenie nowego departamentu Ministerstwa Finansów, zajmującego się jedynie handlem zewnętrznym oraz nadzorowaniem struktur terenowych administracji celnej (były 1 i 4 ekspedycje Ministerstwa Handlu)³⁰.

Monokratyczna forma zarządu pojawiająca się na szczytach władzy centralnej, a także bardzo mocno zaakcentowana poprzez zakres kompetencji gubernatorów, miała realny wpływ na formowanie nowych stanowisk w administracji państwowej. Na stale rozrastającym się terytorium monarchii Romanowów, by ugruntować wpływy rosyjskie, konieczne było rozbudowywanie i tworzenie nowych struktur administracyjnych. Dotyczyło to zrębów nie tylko administracji ogólnej. Szczególna troska, ze względu na ważkość realizowanych celów, skupiała się na utrzymywaniu sprawnego aparatu zarządzania nad siecią urzędów celnych przynoszących skarbowi państwa znaczne ilości środków finansowych.

Niewątpliwie chęć unormowania sytuacji panującej w celnym aparacie zarządzania stała się katalizatorem działań podjętych w Radzie Państwa. Przystąpiono do opracowania jasnych i spójnych przepisów umożliwiających wprowadzenie hierarchicznej struktury urzędów celnych. Prawdopodobnie nie było to przypadkiem, że te działania zbiegły się w czasie z opracowaniem zmian w organizacji centralnych urzędów administracji państwowej.

Aleksander I 24 czerwca/6 lipca 1811 r. podpisał ukaz wprowadzający w życie nowy zarząd celny do spraw handlu europejskiego. Ten akt prawny wprowadził do celnych struktur administracji instytucję okręgu celnego. Na mocy jego postanowień na całej granicy Imperium Rosyjskiego, przez którą prowadzono handel z państwami europejskimi ustanowiono 11 okręgów celnych (archangielski, petersburski, rewelski, ryski, lipawski, połudzki, radziwiłłowski, dubossarski, odeski, teodozyjski i taganrodzki)³¹. Dalej ten akt prawny, w paragrafie 3, jasno określił organizację okrę-

территориального, церковного и ведомственного деления (конец XV века – февраль 1917 года). Словарь-справочник, книга 3, Л-П, сост. В.А. Владыкина et al., Москва 2001, s. 86.

²⁹ ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXXI, 1810–1811, nr 24307, Санкт Петербург 1830, s. 279.

³⁰ ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXXI, 1810–1811, nr 24326, s. 327–328.

³¹ RGIA, zesp. 1152, inw. 1, 1811 rok, sygn. 42, k. 14–15v; ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXXI, 1810–1811, nr 24684, s. 681; Д.С. Радайде, *Развитие таможенной системы России по европейской границе в 1811–1819 гг.*, „Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского”, Серия „Юридические науки” 2012, 25 (64), 2, s. 351.

gu celnego. Mianowicie każdy z okręgów celnych był zarządzany przez naczelnika okręgu. Temu ostatniemu podlegały wszystkie komory i przykomórki celne oraz oddziały straży celnej funkcjonujące na terytorium danego okręgu celnego³².

Warto przyrzeć się zakresowi obowiązków i kompetencji naczelników okręgów celnych. Do ich zadań należało: nadzorowanie działalności komór celnych, przykomórków celnych i straży celnej czynnie działających na terenie okręgu; dbanie o prawidłowe wykonywanie przepisów i zaleceń wydawanych przez władze zwierzchnie; przyjmowanie od podległych mu urzędów raportów o fakcie zatrzymania i skonfiskowaniu nieoclonionych towarów oraz przekazywanie tych informacji władzom zwierzchnim; dbanie o odpowiednie rozkwaterowanie straży celnej, w celu uzyskania najlepszych efektów służby dozorowej przez podległą mu formację; określanie liczby koni niezbędnych dla sprawowania przez straż celną służby dozorowej; zgłaszanie zapotrzebowania ministrowi finansów w kwestii konieczności uzupełnienia stanu osobowego oddziałów straży celnej; wnioskowanie do ministra finansów o przekazanie środków pływających koniecznych do sprawowania służby dozorowej na odcinku granicy morskiej imperium; wnioskowanie o przyznanie nagród finansowych dla podległych mu urzędników z tytułu zatrzymania przemysłowych towarów³³. Interesujące jest to, że naczelnicy okręgów celnych zajmując swoje stanowisko mieli działać zgodnie z instrukcją wydaną kilkanaście lat wcześniej dla inspektorów celnych³⁴. Wykonywanie kompetencji przez interesujących nas urzędników miało być ułatwione poprzez zainstalowanie siedzib ich kancelarii w miejscowości, w której działała najważniejsza komora celna na obszarze okręgu. Należy również dodać, że naczelnicy okręgów za niedopełnienie swoich obowiązków ponosili odpowiedzialność przed władzami zwierzchnimi³⁵. Piastowanie stanowiska naczelnika okręgu celnego przynosiło, poza wynagrodzeniem i dodatkami służbowymi związanymi z wyjazdami oraz zakwaterowaniem, także korzyści finansowe w postaci nagród finansowych³⁶.

W chwili ogłaszania ukazu o powołaniu funkcji naczelnika okręgu celnego nie były jeszcze ustalone kwestie związane z podległością interesujących nas stanowisk. Dopiero dzień później, 25 czerwca/7 lipca 1811 r., został ogłoszony akt prawny, który określał strukturę wewnętrzną Ministerstwa Finansów. Powoływał do życia Departament Handlu Zewnętrznego (DHZ MF), który dzielił się na dwa wydzia-

³² RGIA, zesp. 1152, inw. 1, 1811 rok, sygn. 42, k. 14; „Каждый Таможенный Округ управляется Начальником Округа, который имеет в своем ведомстве и все Таможни и заставы, Округ составляющая, равно и Таможенную стражу всего Округа.” П СЗРИ, с 1649 года, т. XXXI, 1810–1811, nr 24684, s. 681.

³³ Ibidem, s. 682–684.

³⁴ Ibidem, s. 683.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem, s. 684.

ły: Zewnętrznych Stosunków Handlowych i Celny oraz Stół (Referat) Rachunkowy. Do kompetencji Wydziału Celnego należało: gromadzenie informacji o stanie okręgów celnych, komór i przykomorków celnych; gromadzenie informacji okresowych o otrzymywanych cłach z towarów przywożonych na teren Rosji i wywożonych z imperium, jak i okrętów handlowych przyływających i opuszczających porty rosyjskie; gromadzenie map terenów i akwenów wodnych przez, które przebiega granica celna; nadzorowanie prawidłowego egzekwowania celi; prowadzenie spraw konfiskacji i sprzedaży towarów pochodzących z przemytu; prowadzenie spraw odnoszących się do infrastruktury budowlanej instytucji celnych; zaopatrywanie urzędów celnych w niezbędne stemple i formularze; prowadzenie spraw personalnych urzędników celnych (przyjmowanie, zwalnianie i nagradzanie urzędników); prowadzenie spraw śledczych odnoszących się do przestępstw urzędników i przyjmowanie skarg na działalność personelu celnego oraz zarządzanie drukarnią zajmującą się produkcją niezbędnych formularzy, ksiąg, ogłoszeń dla struktur aparatu celnego³⁷. W gestii Referatu Rachunkowego znajdowało się otrzymywanie statystycznych informacji okresowych od urzędów celnych o: ilości clonych towarów, wysokości nałożonych celi, okrętach handlowych zawijających do portów rosyjskich, ilości przewożonych środków finansowych³⁸.

Jednak DHZ MF rozpoczął swoją działalność dopiero 25 października/6 listopada 1811 r. Było to spowodowane koniecznością odpowiedniego przygotowania instytucji na szczeblu centralnym, która bez szkody dla zarządzania administracją celną i egzekucji celi, płynnie przejęłaby obowiązki i sprawy likwidowanego Kommerc-Kolegium³⁹.

Warto zwrócić uwagę na pojawiające się nadzwyczajne okoliczności związane z funkcjonowaniem naczelników okręgów celnych na południu Rosji. Otóż z konieczności otoczenia szczególną ochroną ośrodków handlowych na wybrzeżu Morza Czarnego i Morza Azowskiego, w Odessie, Taganrogu i Teodozji, utworzono stanowiska naczelników miasta. Osobom zajmującym te etaty, zdecydowano się na przełomie XVIII i XIX w., powierzyć nadzór nad tamtejszymi komorami celnymi oraz funkcjonującymi tam oddziałami straży celnej. Ministerstwo Finansów początkowo, z chwilą ustanowienia instytucji naczelnika okręgu celnego, nie zamierzało

³⁷ W skład Wydziału Celnego Departamentu Handlu Zewnętrznego wchodziły 3 stoły (referaty): I – prowadził sprawy komór celnych dla handlu europejskiego oraz morskiego (Morze Białe, Bałtyckie, Czarne i Azowskie), II – zajmował się sprawami komór celnych dla handlu azjatyckiego i morskiego (Morze Kaspijskie), III – prowadził sprawy personalne urzędników, budynków i zaopatrywaniem instytucji celnych w niezbędne wyposażenie. ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXXI, 1810–1811, nr 24688, s. 740–741.

³⁸ Ibidem, s. 741; K. Łatawiec, *Institution of customs*, s. 181.

³⁹ Samo Kommerc-Kolegium zostało zlikwidowane 8/20 listopada 1811 r. Dzień później działalność rozpoczął tymczasowy Departament Kommerc-Kolegium (Departament Ministra Handlu). Instytucja ta działała do 18/30 stycznia 1812 r. ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXXI, 1810–1811, nr 24938, s. 942; т. XXXII, 1812–1815, nr 24955, Санкт Петербург 1830, s. 13–14; K. Łatawiec, *Institution of customs*, s. 181.

utrzymywać nadzwyczajnych rozwiązań na wspomnianym obszarze. Jednak po kilku miesiącach (ukaz z 31 marca/12 kwietnia 1812 r.) zdecydowano się na przywrócenie stosunku służbowego naczelnika Odeskiego Okręgu Celnego w odniesieniu do naczelnika miasta Odessy i gubernatora wojennego guberni chersońskiej Emmanuel de Richelieu, w jakim znajdował się przed lipcem 1811 r. tamtejszy inspektor celny⁴⁰. Należy dodać, że tym samym aktem prawnym, ustanowiono dość wyjątkowe rozwiązania kwestii obsady etatów naczelnika Teodozyjskiego Okręgu Celnego i Taganrodzkiego Okręgu Celnego. Obowiązki szefów tych okręgów celnych powierzono naczelnikom miast Taganroga i Teodozji⁴¹. Tak więc urzędnicy ci będący reprezentantami Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, w kwestii nadzoru nad urzędami celnymi i strażą celną podlegali DHZ MF⁴².

Interesujące jest to, że w akcie prawnym powołującym do życia stanowisko naczelnika okręgu celnego na próżno możemy się doszukiwać regulacji określających zasadę powoływania osób na te etaty. Również ukaz carski mówiący o zakresie kompetencji ministra finansów w stosunku do DHZ MF nie dotknął tych kwestii. Jednak z racji przypisanej do etatu naczelnika okręgu celnego klasy urzędu, kwestia obsady personalnej tych stanowisk, z racji praktyki stosowanej w rosyjskim aparacie zarządzania, znajdowało się w gestii szefa Ministerstwa Finansów. Kandydaturę na interesujące nas stanowisko przedstawiał minister finansów, zaś nominacja lub zwolnienie z tego etatu następowało na podstawie decyzji panującego monarchy. Taki tryb działania po raz pierwszy został określony w ustawie celnej dla handlu azjatyckiego z 30 maja/11 czerwca 1817 r.⁴³

Ustawa celna określająca zasady sprawowania nadzoru celnego na granicy Imperium Rosyjskiego w Azji doprowadziła do utworzenia kolejnych 3 okręgów celnych: astrachańskiego (gubernia astrachańska i kaukaska), orenburskiego (gubernia orenburska, tobolska i tomska) i gruzińskiego (Gruzja i prowincje zdobyte kosztem Persji) z dniem 1/13 stycznia 1818 r.⁴⁴ Poza stworzeniem nowych okręgów celnych

⁴⁰ ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXXII, 1812–1815, nr 25068, s. 262–263; Е.П. Пискунова, *Деятельность герцога А.–Э. де Ришелье в России*, „Власть” 2010, nr 10, s. 109–110.

⁴¹ Osoby zajmujące stanowiska naczelnika Teodozyjskiego OC (Paweł Stiepanowicz Burnaszew) i Taganrodzkiego OC (Nikołaj Afanasjewicz Gajus) zostali zwolnieni ze stanowiska. Do chwili otrzymania nowych posad obaj otrzymywali wynagrodzenie w wysokości 3000 rubli rocznie. ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXXII, 1812–1815, nr 25068, s. 263; *Месяцослов с росписью чиновных особ или обичий штат Российской империи на лето от Рождество Христова 1812*, Санкт Петербург 1812, s. 485–486.

⁴² W celu odciążenia naczelników miast Taganroga i Teodozji odnośnie kwestii wykonywania funkcji nadzorczych nad urzędami celnymi i strażą celną postanowiono utworzyć przy każdym z nich etat specjalnego urzędnika wykonującego te obowiązki. Każdy z nich otrzymywał wynagrodzenie w wysokości 1500 rubli i dodatek 500 rubli na wyjazdy służbowe. ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXXII, 1812–1815, nr 25068, s. 263.

⁴³ ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXXIV, 1817, nr 26874, Санкт Петербург 1830, s. 342; K. Łatawiec, *Institution of customs*, s. 182.

⁴⁴ ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXXIV, 1817, nr 26874, s. 342.

ten akt prawny zobligował naczelników okręgów celnych do sprawowania nowych kolejnych obowiązków i poszerzył ich zakres kompetencji. Otóż naczelnik okręgu celnego po stwierdzeniu okoliczności wpływających na ograniczenie handlu lub odnotowaniu czynników godzących dobru interesów państwa czy osób prywatnych przekładających się m.in. na rozwój przemysłu wewnętrznego był zobowiązany do ustalenia przyczyn takiego stanu i przedsięwzięcia odpowiednich środków w celu zażegnania zaistniałych negatywnych zjawisk. Oczywiście o wszelkich swoich działaniach naczelnik okręgu celnego musiał informować DHZ MF, jak i pozyskiwać jego akceptację odnośnie wszystkich projektów zmierzających do poprawienia sytuacji⁴⁵.

Doprecyzowano również zakres kompetencji naczelnika okręgu celnego w stosunku do urzędników zatrudnionych na podległym mu terytorium. Naczelnik okręgu celnego posiadał prawo przyjmowania do służby urzędników na stanowiska niższej klasy lub bezklasowe funkcjonujące w komorach i przykomórkach celnych czy też kancelarii naczelnika okręgu celnego. W przypadku popełnienia przestępstwa przez urzędników mianowanych przez naczelnika okręgu celnego, ten ostatni posiadał prawo przekazania sprawy urzędnika działającego wbrew prawu do sądu. O takich zaistniałych przypadkach szef okręgu celnego miał obowiązek poinformować DHZ MF⁴⁶.

Naczelnik okręgu celnego, według ustawy celnej dla handlu azjatyckiego, posiadał prawo awansowania urzędników w obrębie stanowisk nie posiadających klas. Ponadto mógł owym urzędnikom udzielać urlopów na okres do 4 miesięcy. Pozostali urzędnicy zajmujący stanowiska posiadające klasy i mianowani przez DHZ MF mogli uzyskać od naczelnika okręgu celnego urlop na okres do 8 dni⁴⁷.

Interesujący nas urzędnicy uzyskali również specjalne pełnomocnictwa od DHZ MF w kwestiach związanych z remontami budynków celnych. W razie potrzeby mogli podejmować decyzję o przeprowadzeniu remontu, jeśli koszty inwestycji nie przekraczały sumy zapisanej przez prawodawcę w etatowym budżecie danego okręgu celnego⁴⁸.

Car Aleksander I 14/26 grudnia 1819 r. zaakceptował projekt ustawy celnej dla handlu europejskiego wypracowany w Radzie Państwa. Treść ustawy w zakresie interesujących nas kwestii zawierała szereg powtórzeń w akcie prawnego wydanej 2 lata wcześniej (ustawy celnej dla handlu azjatyckiego) oraz ukazu powołującego do życia instytucję naczelnika okręgu celnego w 1811 r. Jednak należy zwrócić uwagę na nowe zapisy regulujące funkcjonowanie naczelników okręgów celnych. Pierwszą z nich był tryb nominacji na ten etat. Otóż przyjęto zasadę przedstawiania

⁴⁵ Ibidem, s. 343.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Ibidem, s. 344.

kandydata na funkcję naczelnika okręgu celnego przez dyrektora DHZ MF – ministrowi finansów, który po jej akceptacji, wnioskował o dokonanie nominacji przez monarchę rosyjskiego drogą najwyższej decyzji (*Высочайшего утверждения*)⁴⁹. Godne zauważania jest to, że taki tryb nominacji był praktykowany do końca funkcjonowania administracji celnej w Imperium Romanowów.

Ponadto wprowadzono wtedy nieco zmodyfikowaną strukturę okręgów celnych na granicy celnej w europejskiej części Rosji. Od 1/13 stycznia 1820 r. miały funkcjonować następujące okręgi celne: archangielski, petersburski, rewelski, ryski, lipawski, kowieński, grodzieński, radziwiłłowski, dubossarski, odeski, teodozyjski i taganrodzki⁵⁰.

Naczelnik okręgu celnego, w myśl ustawy celnej z grudnia 1819 r., zyskiwał prawo przedstawiania kandydatów na wyższe stanowiska w administracji celnej (z wyjątkiem dyrektorów komór celnych 1 i 2 klasy) urzędników cieszących się dobrą opinią, spośród grupy już zatrudnionych w tych strukturach. Propozycje te trafiały do akceptacji dyrektora DHZ MF. Ponadto naczelnik okręgu celnego proponował kandydatury osób szefowi DHZ MF, które miały objąć stanowiska nadstrażników i pomocników nadstrażników straży celnej. Zupełnie wolną rękę posiadał odnośnie do zatrudniania strażników konnych lub dozorców celnych w urzędach⁵¹. Jak można zauważyć naczelnik okręgu celnych zyskiwał możliwość kreowania polityki personalnej w podległych mu urzędach celnych, jak i oddziałach straży celnej, działających na terenie okręgu znajdującego się w jego jurysdykcji.

Ustawa celna z 1819 r. dokładniej regulowała również zakres obowiązków naczelnika okręgu celnego. Na ich barki spadała konieczność nadzorowania osób trudniących się handlem (kontrola pozwoleń na prowadzenie handlu) przy portach morskich, przygranicznych i wewnętrznych komorach celnych. Interesujące nas osoby odpowiedzialne bezpośrednio były również za prawidłową ochronę granicy przez straż celną, decydując o translokacji oddziałów strzegących granicy w miejsce, gdzie pojawiają się zagrożenia związane ze słabą jej ochroną⁵².

Wyraźnie nowa ustawa celna dla handlu europejskiego dawała naczelnikom okręgów celnych prawo rozpatrywania wielu spraw niecierpiących zwłoki w zakresie sprawowania bezpośredniego nadzoru celnego lub wynikających z działalności

⁴⁹ RGIA, zesp. 1152, inw. 1, 1819 rok, sygn. 88, k. 25v; ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXXVI, 1819, nr 28030, Санкт Петербург 18

⁵⁰ 30, s. 472; K. Latawiec, *Institution of customs*, s. 183.

RGIA, zesp. 1152, inw. 1, 1819 rok, sygn. 88, k. 23v–25; ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXXVI, 1819, nr 28030, s. 420–421. Warto zwrócić uwagę na to, że od 11/23 sierpnia 1825 r. w miejsce Kowieńskiego OC zaczął funkcjonować Jurburski OC. LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 61, k. 15, 18v; ПСЗРИ, с 1849 года, т. XL, 1825, nr 30446, Санкт Петербург 1830, s. 417, 419.

⁵¹ ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXXVI, 1819, nr 28030, s. 472.

⁵² Ibidem, s. 473.

administracyjnej podległych mu urzędów. Interesujący nas urzędnicy mogli: odsuwać od stanowisk wszystkie osoby zatrudnione w podległych mu urzędach podejrzanych o dokonanie wykroczenia lub przestępstwa; oddawać urzędników pod sąd (o zaistnienia takiego faktu zobligowani byli do informowania DHZ MF); rozpatrywać spory kompetencyjne; podejmować decyzje odnośnie zapytań kierowanych z urzędów celnych lub podległych mu urzędników, które wymagały niezwłocznego rozstrzygnięcia (przyjęte stanowisko w każdej kwestii musiało być przesłane do wiadomości DHZ MF); prowadzić śledztwa lub nadzwyczajne rewizje w podległych sobie urzędach⁵³.

Warto również zwrócić uwagę na system nagród finansowych dla urzędników celnych wprowadzony przez ustawę z 1819 r. Jest to ważna kwestia, gdyż jednym z beneficjentów ustalonego systemu był naczelnik okręgu celnego. Mianowicie przewidziano wykorzystanie na nagrody dla pracowników aparatu celnego 3% wartości dochodu z cel generowanych z handlu europejskiego. Z czego 1% był deponowany w miejscowych organach celnych (komory i przkomorki), zaś pozostałe 2% przekazywano do DHZ MF. W końcu każdego roku urzędnicy celni, w tym naczelnik okręgu celnego, otrzymywali specjalny dodatek finansowy (z funduszu 1%). Środki zdeponowane w DHZ MF (fundusz 2%) były dystrybuowane po upływie roku (w tym czasie ulokowane były w banku państwowym w celu pomnożenia kapitału) jedynie urzędnikom, którzy wyróżnili się swoją postawą w wykonywaniu swoich obowiązków służbowych⁵⁴.

Naczelnicy okręgów celnych posiadali szeroki zakres kompetencji umożliwiających sprawne działanie na wielu płaszczyznach związanych z dbaniem o interesy rosyjskiego skarbu państwa w kwestii poboru cel. 17/29 czerwca 1824 r. otrzymali dodatkowo prawo przedstawiania kandydatów na funkcję asesora spraw celnych do sądów ziemskich działających w 11 powiatach przygranicznych (w guberniach wileńskiej, wołyńskiej i podolskiej oraz w obwodzie białostockim) na lądowej granicy imperium Romanowów. Szefowie okręgów (Kowieński Okręg Celny, Grodzieński Okręg Celny, Radziwiłłowski Okręg Celny) na posady asesorów typowali osoby spośród podległych im urzędników, odznaczających się oddaniem i nieskazitelnością w wykonywaniu obowiązków służbowych. Kandydatury te miały być akceptowane przez miejscowych gubernatorów cywilnych. Do zadań asesorów spraw celnych należało reprezentowanie rządu w sprawach o przemysł trafiających na wokandę sądów ziemskich⁵⁵.

⁵³ Ibidem, s. 474.

⁵⁴ Ibidem, s. 473.
Ibidem, s. 474.

Z funduszu 2%, jego dziesiąta część była przekazywana na kapitał inwalidów. Ibidem, s. 478.

⁵⁵ Stanowisko asesora spraw celnych miało funkcjonować w następujących powiatach: telszewskim

Jak można zauważyć, naczelnik okręgu celnego uzyskał bardzo szeroki zakres kompetencji. W celu zagwarantowania sprawnej realizacji obowiązków przez interesujących nas urzędników zdecydowano się na powołanie do życia kancelarii naczelników okręgów celnych. W jej skład wchodził urzędnicy do szczególnych poruczeń, sekretarz i pisarze. Wielkość stanu etatowego kancelarii został określony ustawą celną⁵⁶.

Należy zwrócić uwagę również na dążenia do ustanowienia elementów wyróżniających urzędników resortu celnego spośród pracowników innych struktur państwowej administracji terenowej. Jednym z takich posunięć było wprowadzenie do administracji celnej nowego umundurowania. Przed wrześniem 1827 r. naczelnicy okręgów celnych, tak jak inni pracownicy urzędów celnych nosili mundury obowiązujące w guberniach, w których znajdowały się ich macierzyste organy administracyjne. Zmiana nastąpiła na podstawie aktu prawnego z 23 sierpnia/4 września 1827 r. Nakazywał on wprowadzenie w administracji celnej mundurów obowiązujących w strukturach Ministerstwa Finansów. Interesujący nas urzędnicy otrzymali mundury ustanowione dla naczelników wydziałów departamentów owego ministerstwa. Z jedną różnicą – otóż na mundurach szefów okręgów jako formę identyfikatora, umieszczano dodatkowe drobne przeszycie lub koraliki na klapach⁵⁷. Kilka tygodni wcześniej uregulowano także kwestię posiadania mundurów przez naczelników okręgów celnych, mianowanych na te stanowiska spośród urzędników wojskowych w stanie spoczynku. Zezwolono im na zachowanie mundurów wojskowych⁵⁸.

W trzeciej dekadzie XIX w. z powodu różnych czynników doszło do rozbudowy struktury okręgów celnych w Rosji. Do nich należał m.in. fakt penetrowania południowych obszarów carskiej Rosji przez osoby obce parające się działalnością handlową oraz ekspansja terytorialna imperium Romanowów na Zakaukaziu, jak i na zachodnim wybrzeżu Morza Czarnego.

Zwiększenie zainteresowania handlem morskim z Rosją na akwenie Morza Czarnego i Morza Azowskiego wpłynęło na nasilenie ruchu okrętów. Władze DHZ MF chcąc ułatwić handel na tym obszarze postanowiły otworzyć port morski w Kerczu. Ten fakt doprowadził do reorganizacji istniejącej tutaj administracji celnej. Zmiany zostały wprowadzone ukazem z 10/22 października 1821 r. Na jego mocy

i rosieńskim (gubernia wileńska); sokólskim (obwód białostocki); włodzińskim, krzemienieckim, starokonstantynowskim i dubieńskim (gubernia wołyńska) oraz kamienieckim, proskurowskim, uszyckim i letyczowskim (gubernia podolska). ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXXIX, nr 29953, 1824, Санкт Петербург 1830, s. 388–390. Funkcja asesorów spraw celnych została zlikwidowana z dniem 1/13 lipca 1873 r. ПСЗРИ, собр. II, т. XLVIII, отделение первое, 1873, nr 52366, Санкт Петербург 1876, s. 812; K. Latawiec, *Institution of customs*, s. 185.

⁵⁶ СЗРИ, *Уставы Казенного Управления*, часть вторая, Санкт Петербург 1832, s. 11.

⁵⁷ ПСЗРИ, собр. II, т. II, 1827, nr 1317, Санкт Петербург 1830, s. 691; K. Latawiec, *Institution of customs*, s. 186.

⁵⁸ ПСЗРИ, собр. II, т. II, 1827, nr 1282, s. 645.

powstał Kercz–Jenikalski Okręg Celny z siedzibą w Kerczu. Kierował nim, tak jak to miało miejsce w przypadku wspomnianych wyżej Teodozyjskiego Okręgu Celnego i Taganrodzkiego Okręgu Celnego, miejscowy naczelnik miasta. Szef Kercz–Jenikalskiego Okręgu Celnego bezpośrednio podlegał władzy chersońskiego gubernatora wojennego⁵⁹.

Konflikt rosyjsko–turecki i rosyjsko–perski z drugiej połowy lat 20. XIX stulecia przyniósł monarchii Romanowów nabytki terytorialne na Zakaukaziu, jak i nad Morzem Czarnym. Na nowych obszarach przygranicznych konieczne utworzenie było struktur administracji celnej. Takie działania podjęto m.in. na terenie obwodu besarabskiego. Na podstawie ukazu z 30 września/12 października 1830 r. dokonano tutaj przesunięcia linii celnej z rzeki Dniestr na rzeki Prut i Dunaj. Zorganizowano w Besarabii 2 okręgi celne: Górny–Besarabski (Skulański) i Dolny–Besarabski (Izmailski), zaś likwidacji uległ Dubossarski Okręg Celny⁶⁰.

Również bardzo szybko doszło do przystosowania administracji celnej do nowej rzeczywistości terytorialnej na Kaukazie Północnym i Zakaukaziu. Ukaz z 3/15 czerwca 1831 r. dokonał nowego podziału administracyjnego tych terenów pod względem funkcjonowania nadzoru celnego. Zakres jurysdykcji terytorialnej naczelnika Astrachańskiego Okręgu Celnego został ograniczony do tzw. Linii Kaukaskiej. Wszystkie urzędy celne działające na wybrzeżu Morza Czarnego (do twierdzy w Suchum–Kale) zostały podporządkowane władzy naczelnika Kercz–Jenikalskiego Okręgu Celnego. Na pozostałym obszarze na Kaukazie i Zakaukaziu znajdującym się pod władzą rosyjską został zorganizowany Zakaukaski Okręg Celny z siedzibą w Tyflisie. Na jego terytorium powstała nowa sieć urzędów celnych, których zadaniem była obsługa handlu z Persją i Turcją⁶¹.

Poza rozbudową struktur administracji celnej, co przełożyło się na wzrost liczby okręgów celnych, należy zwrócić uwagę na powolny proces rozszerzania zakresu kompetencji interesujących nas urzędników. Sprzyjały ku temu nowelizacje przepisów celnych wprowadzanych zarówno dla handlu europejskiego, jak i azjatyckiego.

Naczelnik okręgu celnego, jak już wspomniano, sprawował nadzór nad strażą celną funkcjonującą na terenie podległego mu terytorium. W stosunku do tej forma-

⁵⁹ ПСЗРИ, с 1649 года, т. XXXVII, 1820–1821, nr 28776, Санкт Петербург 1830, s. 874–875; 6/18 sierpnia 1829 r. nastąpiła likwidacja stanowiska naczelnika miasta Teodozji. Funkcję szefa Teodozyjskiego OC przejął taurydzki gubernator cywilny. ПСЗРИ, собр. II, т. IV, 1829, Санкт Петербург 1830, nr 3071, s. 587; Ostatecznie 3/15 czerwca 1837 r. sprawy celne Teodozyjskiego OC zostały podporządkowane naczelnikowi miasta Kercz–Jenikalska. ПСЗРИ, собр. II, т. XII, отделение первое, 1837, nr 10300 Санкт Петербург 1838, s. 359.

⁶⁰ Ukaz carski powołujący oba okręgi celne w Besarabii został ogłoszony 25 października/6 listopada 1830 r. ПСЗРИ, собр. II, т. V, отделение второе, 1830, nr 3968, Санкт Петербург 1831, s. 85–86; K. Latawiec, *Institution of customs*, s. 187.

⁶¹ ПСЗРИ, собр. II, т. VI, отделение первое, 1831, nr 4621, Санкт Петербург 1832, s. 432–433; K. Latawiec, *Institution of customs*, s. 187–188.

cji posiadał szeroki zakres kompetencji, który umożliwiał modelowanie jej struktury rozkwaterowanej wzdłuż granicy państwa. Ponadto posiadał prawo doboru kadr straży celnej⁶². Te wszystkie czynniki zdecydowały o pełnym podporządkowaniu naczelnikom okręgów celnych straży granicznej jako nowej formacji powołanej z dniem 1/13 stycznia 1828 r. w celu pełnienia służby dozorowej na europejskiej granicy imperium Romanowów. Stało się to na mocy przepisów o urządzeniu celnej straży granicznej podpisanych przez cara Mikołaj I 5/17 sierpnia 1827 r.⁶³ Interesujący nas urzędnicy w stosunku do celnej straży granicznej otrzymali dość szeroki zakres kompetencji, mianowicie: dowódcy brygad i półbrygad oraz samodzielnych kompanii znajdowali się w pełnej zależności od szefa okręgu celnego; nadstrażnicy i pomocnicy nadstrażników (dowodzący oddziałami) w sprawach celnych przysyłać informacje bezpośrednio naczelnikowi okręgu; posiadanie prawa przemieszczania nadstrażników i ich pomocników w obrębie struktur straży granicznej funkcjonujących na obszarze jego jurysdykcji (o fakcie translokacji informował w miesięcznych raportach DHZ MF); przedstawianie ministrowi finansów do zatwierdzenia planu podziału brygad i półbrygad na kompanie i oddziały; ustalanie struktury posterunków straży granicznej; ustalanie planu działania kolumn ruchomych straży patrolujących pas przygraniczny; wyrażanie zgody na rekrutowanie oddziałów straży żołnierzami w stanie spoczynku; podejmowanie decyzji w sprawie zaopatrzenia i oprowiantowania strażników granicznych zgodnie z instrukcjami DHZ MF; posiadanie prawa inspektorowania podległych struktur straży granicznej i korzystanie z dodatku finansowego (1000–2000 rubli rocznie asygnowane przez DHZ MF) na wyjazdy służbowe w związku z realizowaniem zadań kontrolnych⁶⁴. Należy podkreślić, że kwestia podległości oddziałów celnej straży granicznej naczelnikom okręgów celnych ustalona w 1827 r. przetrwała aż do końca lat 90. XIX w. do chwili wprowadzenia reform wprowadzających niezależność Wydzielonego Korpusu Straży Granicznej w stosunku do cywilnej administracji celnej.

Zakres jurysdykcji terytorialnej naczelników okręgów celnych nie ograniczał się jedynie do kilkunastokilometrowego pasa przygranicznego, w którym funkcjonowały urzędy celne (komory i przykomorki) czy oddziały celnej straży granicznej. Dla dobra procesu egzekucji cel, a co najważniejsze walki z obrotem towarów pochodzących z przemytu, w niektórych większych ośrodkach miejskich, takich jak Wilno i Kijów (w obu od 11/23 sierpnia 1825 r.) oraz Berdyczów (od 18/30 marca 1836 r.) utworzono stanowiska urzędników do szczególnych poruczeń działających z ra-

⁶² ПСЗРИ, с 1849 года, т. XXXVIII, 1828, nr 29067, Санкт Петербург 1830, s. 225–226; K. Latawiec, *Rosyjska straż graniczna w Królestwie Polskim w latach 1851–1914*, Lublin 2014, s. 28–30.

⁶³ Przepisy o urządzeniu celnej straży granicznej zostały ogłoszone 19/31 sierpnia 1827 r. ПСЗРИ, собр. II, т. II, 1827, nr 1282, s. 645; K. Latawiec, *Rosyjska straż*, s. 31.

⁶⁴ ПСЗРИ, собр. II, т. II, 1827, nr 1282, s. 645–647.

mienia Ministerstwa Finansów. Urzędnicy ci byli bezpośrednio podporządkowani naczelnikom Jurburskiego Okręgu Celnego (Wilno) i Radziwiłłowskiego Okręgu Celnego (Kijów, Berdyczów)⁶⁵.

28 stycznia/9 lutego 1831 r. ogłoszono ukaz, na mocy którego uzupełniono istniejącą ustawę celną obowiązującą w europejskiej części Rosji o szereg nowych przepisów. Wśród nich na uwagę zasługuje fakt doprecyzowania zapisów odnoszących się do przyznawania nagród z tytułu konfiskaty kontrabandy. Dawały one możliwość korzystania z tego dodatkowego źródła dochodu również naczelnikom okręgów celnych⁶⁶.

Pozostając w sferze kwestii finansowych należy zwrócić uwagę na objęcie administracji celnej przepisami z 26 maja/7 czerwca 1835 r., które urzędnikom administracji ogólnej zatrudnionym na stanowiskach etatowych na Syberii, Kaukazie i Zakaukaziu dawały możliwość uzyskiwania dodatków finansowych z faktu zatrudnienia w trudnych warunkach (głównie klimatycznych). Owe przepisy urzędnicy celni, w tym naczelnicy okręgów celnych, uzyskali 19/31 października 1836 r.⁶⁷ Należy zaznaczyć, że tymi nadzwyczajnymi przywilejami, szefowie okręgów celnych cieszyli się aż do kresu funkcjonowania władzy carskiej w Rosji.

Niewątpliwym rozszerzeniem kompetencji naczelników okręgów celnych było przyznanie im prawa zatwierdzania kontraktów na najem budynków lub środków pływających, jeśli wartość umów dzierżawy nie przekraczała 1000 rubli. Takie działania interesujących nas urzędników usankcjonowało zarządzenie Komitetu Ministrów zatwierdzone najwyższą decyzją cara Mikołaja I z 16/28 sierpnia 1832 r. Odtąd naczelnik okręgu celnego nie był zmuszany do konieczności uzyskiwania akceptacji umowy najmu przez DHZ MF. Z całą pewnością usprawniło to funkcjonowanie szefów okręgów celnych w kwestii sprawowania nadzoru nad infrastrukturą aparatu celnego⁶⁸.

⁶⁵ ПСЗРИ, с 1849 года, т. XL, 1825, nr 30446, s. 417–418; ПСЗРИ, собр. II, т. XI, отделение первое, 1836, nr 8997, Санкт Петербург 1837, s. 220; СЗРИ, *Уставы Казенного Управления*, часть вторая, *Учреждения и уставы таможенные*, Санкт Петербург 1842, s. 13. Dnia 2/14 grudnia 1852 r. doszło do zmiany przepisów. Zlikwidowane zostało stanowisko urzędnika do szczególnych poruczeń w Berdyczowie, zaś urzędników działających w Wilnie i Kijowie, skierowano do Grodna oraz do miast leżących przy granicy z Królestwem Polskim znajdującym się w jurysdykcji naczelnika Jurburskiego OC. ПСЗРИ, собр. II, т. XXVII, отделение первое, 1852, nr 26830, Санкт Петербург 1853, s. 747; *Статьи к Шестому Тому Своду*, [w:] *Продолжение Свода Законов Российской Империи*, издания 1842 года, т. XVII, С 1 Июля 1852 по 30 Июня 1853 года, Санкт Петербург 1853, s. 17.

⁶⁶ ПСЗРИ, собр. II, т. VI, отделение первое, 1831, nr 4300, s. 74–76.

⁶⁷ ПСЗРИ, собр. II, т. XI, отделение второе, 1836, nr 9620, Санкт Петербург 1837, s. 116–117; K. Latawiec, *Institution of customs*, s. 189–190.

⁶⁸ ПСЗРИ, собр. II, т. VII, 1832, nr 5563, Санкт Петербург 1833, s. 559; СЗРИ. 1832, 1833, 1834, 1835 годы. *Часть вторая. Статьи к 6, 7, 8, 9 и 10 Томам Свода*, Санкт Петербург 1836, s. 1227; K. Latawiec, *Institution of customs*, s. 190.

Proces kształtowania się struktur rosyjskiego aparatu celnego zakończył się na początku lat 30. XIX stulecia. W kolejnych dwóch dekadach (do końca lat 40.) ze względu na ustabilizowanie przebiegu granicy państwa rosyjskiego nie doszło do bardziej znaczących zmian. Jednak warto dokonać analizy nowych uregulowań prawnych odnoszących się m.in. do funkcjonowania administracji celnej, w tym interesujących nas urzędników.

W 1832 r. ujrzało światło dzienne pierwsze wydanie Zbioru Praw Imperium Rosyjskiego. Stanowiło ono oficjalne wydanie obowiązujących aktów prawnych na terenie Rosji. Zostało przygotowane pod kierownictwem Michaiła Speranskiego przez II Wydział Kancelarii Własnej Jego Cesarskiej Mości. Przy edycji aktów prawnych przyjęto porządek tematyczny. Publikowanie aktów prawnych odnoszących się do kwestii celnych ujęto w tomie szóstym⁶⁹. Wydanie z 1832 r. zawierało ustawy celne wydane dla handlu europejskiego i azjatyckiego, które jak już wspomniano zawierały szereg uregulowań prawnych (rozporządzeń dla resortu celnego) odnoszących się do interesujących nas urzędników⁷⁰.

Analiza Zbioru Praw Imperium Rosyjskiego z 1832 r. i jego kolejnych wydań oraz kontynuacji pozwala określić kolejne prawa i obowiązki naczelników okręgów celnych. Owi urzędnicy zostali zobowiązani do: kierowania strażników konnych i strażników pieszych straży granicznej, niezdolnych do pełnienia służby dozоровей z powodu chorób, do komend inwalidów, komend pożarowych lub też pozostawianie ich w charakterze stróży przy urzędach celnych; kierowania niezdolnych do służby funkcjonariuszy niższych stopni straży granicznej z powodu nieuleczalnej choroby do struktur straży wewnętrznej; wydawania paszportów urzędnikom zwalnianym na urlop po zdaniu przez nich stanowiska⁷¹; składania zapotrzebowań na uzyskanie środków finansowych niezbędnych do leczenia funkcjonariuszy straży granicznej niższych stopni oraz koni znajdujących się na wyposażeniu tej formacji⁷²; niezwłocznego kierowania przedstawicieli administracji celnej do spraw śledczych prowadzonych w związku z naruszeniem obowiązującego prawa celnego⁷³; informowania struktur kierowniczych straży wewnętrznej o przyczynach kierowania strażników granicznych do wspomnianej formacji, w celu uniknięcia przypadków translokacji osób objętych postępowaniem wyjaśniającym (śledztwem)⁷⁴; sprawowania

⁶⁹ Kolejne wydania oficjalne wydania Zbioru Praw Imperium Rosyjskiego miały miejsce w latach: 1842, 1857, 1876. Między wydaniem publikowano tzw. kontynuacje (Продолжения), w których na bieżąco uwzględniano zmiany zachodzące w prawodawstwie w danej materii.

⁷⁰ Niewątpliwym walorem Zbioru Praw jest możliwość wykorzystania treści aktów prawnych niższego rzędu, edytowanych w zbiorze, które z różnych przyczyn są niedostępne dla badacza. Zob. СЗРИ, *Уставы Казенного Управления*, часть вторая, Санкт Петербург 1832.

⁷¹ Ibidem, s. 23–25; K. Latawiec, *Institution of customs*, s. 190–191.

⁷² СЗРИ, *Уставы Казенного Управления*, часть вторая, s. 39–40.

⁷³ Ibidem, s. 56.

⁷⁴ СЗРИ, *Уставы Казенного Управления*, Часть вторая, Учреждения и уставы таможенные, Санкт

szczególnego nadzoru nad ewidencją żołnierzy niższych stopni wojskowych skierowanych do służby w celnej straży granicznej lub na stanowiska dozorców celnych⁷⁵; osobistego rozpatrywania spraw nieprawidłowego działania funkcjonariuszy straży granicznej niższych stopni, jak i urzędników kancelaryjnych, którzy zostali przyjęci do służby na podstawie decyzji naczelnika okręgu celnego (bez konieczności akceptowania decyzji naczelnika okręgu przez DHZ MF)⁷⁶; niezwłocznego przesyłania do wiedzy DHZ MF informacji o fakcie śmierci (wraz z okolicznościami i przyczyną zgonu) urzędnika resortu celnego zajmującego stanowisko klasowe i oficerów straży granicznej⁷⁷.

Pod koniec piątej dekady XIX w. instytucja naczelnika okręgu celnego na trwałe wpisała się do systemu zarządzania strukturami terenowymi resortu celnego. Interesujący nas urzędnicy rozciągali nadzór zarówno nad urzędami celnymi, jak i oddziałami formacji mundurowej jaką była celna straż graniczna.

I.3. Naczelnik rosyjskiego okręgu celnego w autonomicznym Królestwie Polskim, w latach 1851–1868

Królestwo Polskie u schyłku lat 40. XIX w. dość znacząco różniło się pod względem ustrojowym od Imperium Rosyjskiego. Po upadku powstania listopadowego funkcję Namiestnika Królestwa Polskiego objął ks. Iwan Paskiewicz. W jego rękach została skupiona praktycznie cała władza, którą realizował za pomocą powstałej Kancelarii Namiestnika Królestwa Polskiego a także istniejących już od 1816 r. organów centralnych w postaci komisji rządowych (spraw wewnętrznych i duchownych, przychodów i skarbu, sprawiedliwości). Należy również zauważyć, że niektóre struktury administracyjne w końcu lat 30. i na początku lat 40. XIX w. zostały bezpośrednio podporządkowane Ministerstwu Oświecenia Publicznego i Ministerstwu Komunikacji w Sankt Petersburgu. Jednak kwestia funkcjonowania administracji celnej leżała w gestii Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu w Warszawie. Taka sytuacja miała miejsce z racji zachowania przez Królestwo Polskie autonomii poprzez traktowanie tego terytorium jako odrębnego obszaru celnego odseparowanego od reszty ziem imperium granicą celną od 1823 r. Dochody czerpane z celi trafiały do skarbu Królestwa Polskiego. Asygnowano je przede wszystkim na utrzymanie miejscowej administracji państwowej i sądownictwa.

Перебур 1842, s. 18.

⁷⁵ Przepis ten wprowadzono na podstawie rozporządzenia dla resortu celnego z 9/21 lutego 1845 r. *Статьи К Шестому Тому Свода, [w:] Продолжение Свода Законов Российской Империи, издания 1842 года, т. VI, С 1 Января по 31 Декабря 1845 года, Санкт Петербург 1846, s. 17.*

⁷⁶ Przepis ten został wprowadzony na podstawie rozporządzenia dla resortu celnego z 7/19 grudnia 1847 r. *Статьи К Шестому Тому Свода, Продолжение Свода Законов Российской Империи, издания 1842 года, т. X, С 1 Июля по 31 Декабря 1847 года, Санкт Петербург 1848, s. 20.*

⁷⁷ Ibidem.

Wyjątkowa sytuacja istniejąca w Królestwie Polskim przetrwała prawie dwie dekady po upadku powstania listopadowego. W tym miejscu należy zadać sobie pytanie co było przyczyną takiego stanu rzeczy? Paskiewicz jako wielkorządcą Królestwa Polskiego, będąc zaufanym człowiekiem cara Mikołaja I, mógł pozwolić sobie na prowadzenie własnej, ale zbieżnej z interesami rosyjskiego samodzielnictwa, polityki wewnętrznej w tej części Rosji. Posiadał pełną kontrolę nad całym aparatem administracyjnym. Nadzór ten był możliwy z kilku powodów: 1) jako namiestnik posiadał wpływ na wybór osób na stanowiska na wszystkich szczeblach administracji ogólnej i specjalnej; 2) od 9/21 września 1831 r. funkcjonowały struktury administracji wojenno–policyjnej (opierając się na instrukcji z 31 października/12 listopada 1831 r.), które sprawowały kontrolę nad cywilną administracją państwową działającą na terenie województw (guberni) i obwodów (powiatów)⁷⁸. Tak więc większość inicjatyw petersburskich biurokratów, skupionych wokół Mikołaja I, dążących do uczynienia z Królestwa Polskiego typowej rosyjskiej prowincji leżącej na rubieżach imperium, było neutralizowanych przez działanie Paskiewicza, który czujnie strzegł swoich prerogatyw i swego rodzaju władztwa terytorialnego. Do wyjątków należało wyrażenie zgody na utworzenie typowych rosyjskich struktur administracji specjalnej: Warszawskiego Okręgu Naukowego⁷⁹ i okręgu dróg komunikacyjnych lub wprowadzenie rosyjskiego nazewnictwa jednostek podziału administracyjno–terytorialnego kraju – guberni i powiatów.

Dlaczego Paskiewicz spowolnił proces włączenia Królestwa Polskiego do rosyjskiego obszaru celnego? Wszystko wskazuje na to, że zachowanie autonomii w tym zakresie dawało możliwość dysponowania środkami finansowymi generowanymi w Warszawie do własnych celów. Tym sposobem Paskiewicz uniezależniał się od władzy Ministerstwa Finansów w Sankt Petersburgu. To ostatnie corocznie przygotowało projekt budżetu państwa, w którym, w planie wydatków, uwzględniano środki niezbędne do utrzymania administracji państwowej. Taki stan rzeczy uzależniałby Paskiewicza od petersburskich biurokratów, co dla niego, „ojca-dowódcy”, człowieka posiadającego wielkie ambicje polityczne i nieograniczoną władzę w Królestwie Polskim, było nie do zaakceptowania. Wydaje się, że właśnie ten czynnik zaważył na dość późnej likwidacji odrębności celnej Królestwa Polskiego.

⁷⁸ AP w Lublinie, Naczelnik Powiatu Łukowskiego, sygn. 144, k. 9v–10; „Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego” 1831, nr 9, s. 61–63; L. Gorizontow, *System zarządzania Królestwem Polskim w latach trzydziestych – pięćdziesiątych XIX wieku*, „Przegląd Historyczny” 1985, t. LXXVI, z. 4, s. 717–718; M. Rutkowski, *Podstawy prawne działalności w Królestwie Polskim rosyjskich Naczelników i Komendantów Wojskowych po upadku Powstania Listopadowego*, „Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska” 2000, nr 14, s. 71–72; szerzej o zakresie władzy namiestnika Królestwa Polskiego po 1831 r. zob. L. Mażewski, *Namiestnik Królestwa Polskiego 1815–1874. Model prawny a praktyka ustrojowopolityczna*, Radzymin 2015, s. 109–121.

⁷⁹ T. Manteuffel, *Centralne władze oświatowe na terenie b. Królestwa Kongresowego (1807–1915)*, Warszawa 1929, s. 32–37; A. Górak, K. Łatawiec, *Rosyjska administracja specjalna w Królestwie Polskim 1839–1918*, Lublin 2015, s. 146, 168.

Nie można również przejść obojętnie obok wzrostu znaczenia wpływowych biurokratów w Sankt Petersburgu. Szczególną pozycję posiadali ministrowie finansów, którzy w większym lub mniejszym stopniu wywierali wpływ na osobę Mikołaja I. Imperium Rosyjskie, chcąc zachować swoją dominującą pozycję na arenie międzynarodowej, odgrywając rolę żandarma Europy, potrzebowało ogromnych środków finansowych na utrzymanie sił zbrojnych. Również rozrastająca się machina biurokratyczna pochłaniała znaczne środki finansowe z budżetu państwa. Dlatego też w drugiej połowie lat 30. XIX w. pojawiły się pierwsze inicjatywy odnoszące się do zniesienia niezależności celnej Królestwa Polskiego⁸⁰. Perspektywa przejścia pełnej kontroli nad, stosunkowo długim odcinkiem zachodniej granicy imperium, przynoszącym spore dochody z tytułu cel wynikających z intensywnej wymiany handlowej z Królestwem Prus czy Cesarstwem Austrii, była niewątpliwie czynnikiem dopingującym do realizacji unifikacji systemu celnego.

Oczywiście pierwsze prace zmierzające w kierunku likwidacji odrębności celnej Królestwa Polskiego rozpoczęły się na początku lat 40. XIX stulecia. Interesujące jest to, że nie zdecydowano się na rozciągnięcie na Królestwo Polskie zasad rosyjskiej ustawy celnej obowiązującej od 1819 r. (wielokrotnie nowelizowanej). Należy sobie zadać pytanie, dlaczego nie wykorzystano najprostszego rozwiązania? Otóż prawdopodobnie za doprowadzeniem do opracowania zupełnie nowych przepisów stał ks. I. Paskiewicz. Namiestnik chciał uniknąć sytuacji, w której byłby pozbawiony jakiegokolwiek wpływu na funkcjonowanie administracji celnej w Królestwie Polskim. Stąd też dążył do opracowania odrębnego aktu prawnego regulującego działalność aparatu celnego, jak i trybu pobierania cel. Sprawę przygotowania ustawy celnej zajął się specjalnie powołany do tego celu w 1845 r. „Komitet do spraw zdjęcia linii celnej między Imperium i Królestwem Polskim”. Działał on pod przewodnictwem ks. I. Paskiewicza, co dawało mu możliwości kontrolowania i wpływania na ostateczny efekt jego działań⁸¹. Prace nad wygotowaniem ostatecznego kształ-

⁸⁰ H. Radziszewski, *Zniesienie linii celnej pomiędzy Królestwem Polskim a Cesarstwem Rosyjskim w roku 1850*, „Praca. Dodatek poświęcony artykułom w sprawach administracyjnych, ekonomicznych, prawnych i społecznych, oraz materiałom spraw tych dotyczącym” nr 6, [w:] „Biblioteka Warszawska” 1907, t. CCLXVI, z. 796, s. 3; W.P. Tekely, *Polityczne i ekonomiczne przesłanki zniesienia granicy celnej pomiędzy Królestwem Polskim a Cesarstwem Rosyjskim*, [w:] *Studia z historii państwa, prawa i idei. Prace dedykowane profesorowi Janowi Malarczycowi*, red. A. Korobowicz, H. Olszewski, Lublin 1997, s. 421.

⁸¹ W skład komitetu oprócz ks. I. Paskiewicza weszli: Karl Nesselrode, Nikołaj Orłow, Ignatij Turkuł i Leontij Samojłow. R. Kołodziejczyk, *Miasta, mieszczaństwo, burżuazja w Polsce w XIX w. Szkice i rozprawy historyczne*, Warszawa 1979, s. 23. Ponadto w Sankt Petersburgu działała od 18/30 kwietnia 1846 r. komisja pod przewodnictwem wicedyrektora DHZ MF Karla Friedricha Grosschopffa, w skład której wchodził reprezentanci KRPiS, Rady Państwa i Ministerstwa Finansów. W.P. Tekely, *Polityczne i ekonomiczne*, s. 426–427; idem, *Rozmieszczenie komór celnych w Królestwie Polskim po zniesieniu granicy celnej pomiędzy Królestwem Polskim a Cesarstwem Rosyjskim*, [w:] *Z historii państwa, prawa, miast i Polonii, Prace ofiarowane profesorowi Władysławowi Ćwikowi w czterdziestolecie pracy twórczej*, red. J. Ciągwa, T. Opas, Rzeszów 1998, s. 249.

tu dokumentu trwały w drugiej połowie lat 40. XIX w. Należy dodać, że aktywnie w pracach konsultacyjnych uczestniczyli urzędnicy reprezentujący Paskiewicza, delegowani z Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu (KRPiS), którzy do opracowanego już projektu zgłaszali swoje uwagi⁸². Zresztą i sam ks. I. Paskiewicz na ostatnim etapie prac legislacyjnych poczynił na projekcie ustawy swoje uwagi⁸³. Analogiczną aktywnością wykazali się reprezentanci rosyjskiego Ministerstwa Finansów i Rady Państwa⁸⁴. Ostatecznie projekt ustawy celnej został zaakceptowany przez cara Mikołaja I 5/17 listopada 1850 r. Upublicznienie dokumentu nastąpiło 30 listopada/12 grudnia tegoż roku⁸⁵.

„Ustawa celna dla Królestwa Polskiego” chociaż została podpisana przez Mikołaja I w połowie listopada 1850 r. to jej obowiązywanie ustalono od dnia 1/13 stycznia 1851 r. Znaczna część jej treści została zapożyczona z obowiązujących przepisów celnych dla handlu europejskiego na terenie Rosji (skodyfikowanych w Zbiorze Praw Imperium Rosyjskiego z 1842 r. oraz w jego kontynuacjach). Zresztą znalazło to swoje odzwierciedlenie w treści art. 183 ustawy, który mówił:

„Służba celna w Królestwie Polskiem zostaje pod zwierzchnictwem Ministerstwa Finansów, a w szczególności Departamentu Handlu Zewnętrznego, na tych samych zasadach jak służba celna w Cesarstwie.”⁸⁶

Należy również zwrócić uwagę na jeden aspekt. W zapisach ustawy celnej znalazły się także całkowicie nowe elementy, oddające wyjątkowość organizacji aparatu administracyjnego (akcentujących wpływ namiestnika Królestwa Polskiego na pewne sfery działalności aparatu celnego) i specyfikę funkcjonowania organów sądowych na terenie Królestwa Polskiego. Pozycję namiestnika Królestwa Polskiego w stosunku do administracji celnej nakreślił art. 184 ustawy celnej. Wyraźnie określił, że jedynie rozkazy namiestnika (jako reprezentanta władzy administracyjnej

⁸² W.P. Tekely, *Zniesienie granicy celnej pomiędzy Królestwem Polskim a Cesarstwem Rosyjskim – skutki dla Skarbu Królestwa (zarys problematyki)*, [w:] *Podstawy materialne państwa. Zagadnienia prawno-histeryczne*, red. D. Bogacz, M. Tkaczuk, Szczecin 2006, s. 104–105; idem, *Stanowisko Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu w sprawie zniesienia granicy celnej pomiędzy Królestwem Polskim a Cesarstwem Rosyjskim*, [w:] *Przez tysiąclecia. Państwo – prawo – jednostka*, t. 1, red. A. Lityński, M. Mikołajczyk, Katowice 2001, s. 148–160.

⁸³ RGIA, zesp. 19, inw. 3, sygn. 181, k. 53–53v.

⁸⁴ W.P. Tekely, *Zniesienie granicy*, s. 104–105.

⁸⁵ Druk urzędowy ustawy celnej dla Królestwa Polskiego został wykonany w drukarni DHZ MF w Sankt Petersburgu. ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, отделение второе, 1850, nr 24598, Санкт Петербург 1851, s. 48; Na terenie Królestwa Polskiego egzemplarze ustawy celnej (druk dwujęzyczny rosyjsko-polski) zostały wydrukowane w Drukarni Rządowej przy Komisji Rządowej Sprawiedliwości. *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, Варшава 1851.

⁸⁶ „Таможенная часть в Царстве Польском подчиняется Министерству Финансов по Департаменту Внешней Торговли, на том же основании, как подчинено оному таможенное ведомство в Империи.” *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 116–117; ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 71.

w Królestwie Polskim) ściśle miała wykonywać rosyjska administracja celna na tym terenie⁸⁷.

Nowa ustawa celna przewidywała funkcjonowanie na terenie Królestwa Polskiego 3 okręgów celnych:

Wierzbólewskiego – zarządzał granicą od miejsca, gdzie rzeka Niemen wpływała na terytorium Królestwa Pruskiego do miejsca, w którym Wisła opuszczała terytorium Królestwa Polskiego,

Kaliskiego – zarządzał granicą od miejsca, w którym Wisła opuszczała terytorium Królestwa Polskiego do posterunku straży granicznej „Niwka”,

Zawichojskiego – zarządzał granicą państwa od posterunku straży granicznej „Niwka” do miejsca, w którym rzeka Bug wpływała na terytorium Królestwa Polskiego.

Na tym obszarze miała funkcjonować określona liczba komór i przykomorów celnych⁸⁸. Ustawa regulowała (art. 26) także kwestie sprawowania kierownictwa nad tymi jednostkami administracyjno-terytorialnymi DHZ MF. Mianowicie:

„Każdy Okręg celny zostaje pod zarządem Naczelnika Okręgu, który zawiaduje wszystkimi Komorami i Przykomorkami celnymi do Okręgu należącymi. Naczelnikowi wspomnianemu dodani są: Urzędnicy do szczególnych poruczeń, Sekretarz i Kopiści, których liczba oznaczona jest w etatach”⁸⁹.

W dalszej części ustawy celnej zawarto regulację jasno precyzującą tryb obsadzania etatu naczelnika okręgu celnego. Ze względu na rangę stanowiska oraz zakres praw i obowiązków określonych dla tego etatu, postanowiono (art. 42), że: „ze względu, iż służba celna wymaga po Urzędnikach doświadczenia, na żadną wyższą posadę celną, jakimi są: posady Naczelników Okręgowych, [...], nie może być przeznaczony ten, kto jeszcze w Wydziale celnym nie służył.”⁹⁰

⁸⁷ Ibidem; „Dziennik Urzędowy Guberni Warszawskiej” 1851, nr 16, s. 365.

⁸⁸ *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 18–21; ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 51; СЗРИ, *Свод учреждений и уставов таможенных*, т. 6, Санкт Петербург 1857, s. 12–13; К. Лятавец, *Таможенные учреждения в Царстве Польском в 50–60 гг. XIX века*, [w:] *Історія торгівлі, податків та мита. Збірник науков їх праць*, ред. О.О. Дячок, Дніпропетровськ 2007, s. 125.

⁸⁹ „Каждый таможенный округ управляется Начальником округа, который имеет в своем ведомстве все таможи и заставы, округ составляющие. При нем полагаются чиновники для особых поручений, Секретарь и писцы, число коих определяется штатами”. *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 20–21; ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 51; К. Лятавец, *Таможенные*, s. 127.

⁹⁰ „Как таможенная служба требует чиновников опытных, то ни в какие высшие таможенные должности каковые суть: Начальники округов, [...], не могут быть определены неслужившие по таможенной части.” *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 28–29; ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 52; Э. Бучек, *О положении служащих таможенных органов по Таможенному уставу 1850 г. для царства Польского (1850–1868 гг.)*, „Ленинградский юридический журнал” 2016, nr 4 (46), s. 11.

Oznaczało to konieczność mianowania na interesujące nas stanowisko wyłącznie urzędników legitymujących się doświadczeniem pracy w strukturach administracji celnej. Takie wymogi uniemożliwiały praktykowanie, bardzo popularnych w tym czasie w Rosji procedur translokowania oficerów znajdujących się w służbie czynnej lub w stanie spoczynku na wakujące stanowiska w administracji cywilnej. Zabiegi takie były panaceum na fakt braku osób mogących zajmować nowo tworzone etaty w różnych strukturach administracyjnych.

Posiadanie doświadczenia pracy w resorcie celnym było najważniejszym wymogiem stawianym przed kandydatem ubiegającym się o objęcie funkcji naczelnika okręgu celnego. Trzeba zwrócić uwagę jeszcze na jeden aspekt związany z porządkiem mianowania na tę posadę. Ustawa celna (art. 57) w tej kwestii zawierała następujący zapis:

„Naczelnicy Okręgowi, [...], mianowani będą na przedstawienie Dyrektora Departamentu Handlu Zewnętrznego, uczynione do Ministra Finansów, za obopólną zgodą Ministra z Namiestnikiem przez Najwyższą Decyzją.”⁹¹

Artykuł zawierający ten zapis wyraźnie wskazuje na uzależnienie nominacji od decyzji (akceptacji kandydata) przez namiestnika Królestwa Polskiego. Poświadczą to zaangażowanie ks. I. Paskiewicza w ostateczną redakcję ustawy celnej, który dążył do zminimalizowania ograniczenia jego roli w kreowaniu polityki personalnej wobec najbardziej eksponowanych stanowisk w administracji celnej w Królestwie Polskim.

Ustawa celna uregulowała kwestię lokalizacji siedzib naczelników okręgów celnych i jego kancelarii. Zakładała ona, że owi urzędnicy będą przebywać w miejscu, gdzie zlokalizowana była główna komora na terenie danego okręgu celnego⁹². Zgodnie z tym zapisem oznaczałoby, że kancelarie naczelników okręgów powinny znajdować się w miejscowościach, w których funkcjonowały komory I klasy. Jednak stało się inaczej. Siedziby interesujących nas naczelników okręgów celnych zostały zlokalizowane w następujący sposób: Wierzbólewskiego – w Łomży, Kaliskiego – w Kaliszu i Zawichojskiego – w Zawichoście⁹³.

⁹¹ „Начальники округов [...] определяются, по представлению Директора Департамента Внешней Торговли Министру Финансов и по взаимному соглашению Министра с Наместником, с Высочайшего разрешения.” *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 34–35; ПСЗРП, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 53; K. Latawiec, *Investigating the Position of Customs District Chief in the Kingdom of Poland in the Early 1850s*, „*Studia Iuridica Lublinensia*” 2022, Vol. 31, 2, s. 152. DOI: 107951/sil.2022.31.2.145-167

⁹² *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 134–135; ПСЗРП, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 75–76.

⁹³ Zgodnie z założeniami ustawy siedziby naczelników okręgów celnych powinny być zlokalizowane w następujący sposób: Wierzbólewskiego – w Wierzbólewie lub Peplówku; Kaliskiego – w Nieszawie, Pyzdrach, Szczypiornie lub Praszce. RGLA, zesp. 19, inw. 3, sygn. 956, k. 319, 332, 353; *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 8–9; K. Latawiec, *Investigating the Position*, s. 152.

Kluczowe stanowisko w zarządzie celnym w Królestwie Polskim należało do najlepiej uposażonych. Podstawą egzystencji miało być wynagrodzenie zasadnicze w wysokości 857,76 rubla rocznie. Ponadto każdy z naczelników otrzymywał dodatek na wynajem mieszkania służbowego (285,9 rubla rocznie). Zdawano sobie bowiem sprawę z trudności związanych z dostępem do budynków należących do skarbu państwa, w których można było ulokować interesującego nas urzędnika wraz z potencjalną rodziną. Specyfika zajmowanego stanowiska, wymagająca realizowania zadań nadzorczo-kontrolnych, wymuszała konieczność przemieszczania się po terytorium okręgu celnego, stąd też ustawodawca przewidział dla interesujących nas urzędników asygnowanie kolejnego dodatku finansowego (tak jak w imperium) na pokrycie kosztów wyjazdów służbowych (285,9 rubla rocznie). Oprócz tego zarządzający okręgiem celnym miał do dyspozycji 150-rublowy fundusz na wydatki kancelaryjne⁹⁴.

Naczelnikom okręgów celnych przysługiwał mundur Ministerstwa Finansów. Jego wygląd został określony przez ustawę o służbie cywilnej z 1842 r. Ubiór służbowy interesujących nas urzędników był zaliczany do V kategorii na równi m.in. z prezesami izb skarbowych czy zarządzającymi Biurami Banku Handlowego w Moskwie i Odessie⁹⁵. Należy dodać, że analogicznie jak miało to miejsce w imperium, jeśli etat naczelnika okręgu celnego zajmowała osoba będąca w przeszłości oficerem armii rosyjskiej, to przysługiwało mu prawo noszenia munduru wojskowego⁹⁶.

Warto w tym miejscu poruszyć kwestię nagród finansowych. W poprzednim podrozdziale wspomniano o uzyskiwaniu przez naczelników okręgów celnych dodatkowych dochodów ze środków pochodzących z cel (3% wartości cła trafiającego do skarbu państwa). Przepis umożliwiający uzyskanie korzyści finansowych z tego tytułu także został zapisany w ustawie celnej (art. 129)⁹⁷. Biorąc pod uwagę doniosłość zajmowanego stanowiska, szefowie okręgów mogli liczyć na znaczący zastrzyk finansowy z tego źródła. Ponadto istniała możliwość pozyskania dodatkowych środków z oszczędności poczynionych w czasie działalności administracji celnej. Pieniądze niewydatkowane na wynagrodzenia urzędników z racji wakujących etatów były rozdysponowywane między osobami w tym czasie czynnymi zawodo-

⁹⁴ Fundusz na wydatki kancelaryjne zazwyczaj wydatkowano na zakup niezbędnych materiałów piśmienniczych. Jednak również można było go wykorzystać na najem dodatkowego pisarza. *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 84–85; *Приложения*, [w:] ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, отделение второе, 1850, Санкт Петербург 1851, s. 245–246; K. Latawiec, *Investigating the Position*, s. 152.

⁹⁵ *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 80–81; СЗРИ, *Свод учреждений государственных и губернских, часть третья, Уставы о службе гражданской*, Санкт Петербург 1842, s. 419–420; K. Latawiec, *Investigating the Position*, s. 152–153.

⁹⁶ *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 82–83.

⁹⁷ *Ibidem*, s. 86–87, 100–103; ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 65, 68.

wo. Decyzja przyznania środków uzależniona była od dyrektora DHZ MF i samego ministra finansów⁹⁸.

Nagrodę finansową naczelnik okręgu celnego mógł także otrzymać z powodu zatrzymania przemytu. Było to jednak możliwe jedynie wtedy, gdy szef okręgu bezpośrednio uczestniczył w akcji przechwycenia kontrabandy (np. kierując przebiegiem operacji na miejscu zdarzenia)⁹⁹.

Interesujące nas stanowisko należało do najważniejszych w strukturach terenowych administracji celnej. Wskazują na to zapisy w ustawie celnej, w której naczelnikom okręgów celnych został poświęcony jeden z podrozdziałów (art. 209–227). Określono w nich prawa i obowiązki szefów okręgów celnych. W tym miejscu warto przyrzeć się zakresowi spraw, jakimi urzędnicy mieli się zajmować w trzech wymienionych wyżej okręgach. Art. 209 ustawy tak określił pozycję interesującego nas urzędnika w aparacie zarządzania:

„Naczelnicy Okręgów celnych mają pod swoim nadzorem i zawiadywaniem wszystkie Komory celne, Przykomorki, oraz straż graniczną w Okręgu im poręczonym, przestrzegając ścisłego wykonywania przepisów, tudzież rozporządzeń Władzy Zwierzchniej i za to są odpowiedzialni.”¹⁰⁰

W stosunku do działających urzędów celnych (komór i przykomorków), jak i uzbrojonej formacji mundurowej – straży granicznej posiadali władzę zwierzchnią. Interesujące jest to, że przewidziano również istnienie jeszcze jednego typu urzędu na terenie Królestwa Polskiego – celnego punktu komunikacyjnego (*таможенный переходный пункт*). Ich egzystencja uzależniona była od potrzeb związanych z ułatwieniem komunikacji osobom zamieszkującym tereny przygraniczne parającym się rolnictwem lub handlem¹⁰¹. Nad nimi naczelnicy okręgów celnych również sprawowali nadzór administracyjny. Należy jednak dodać, że spod władzy naczelników okręgów celnych była wyłączona Składowa Komora Celna w Warszawie. Znajdowała się bowiem pod bezpośrednim zarządkiem dyrektora DHZ MF¹⁰².

⁹⁸ Ustawa celna dla Królestwa Polskiego, s. 98–99; ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 68; K. Latawiec, *Investigating the Position*, s. 153.

⁹⁹ Ustawa celna dla Królestwa Polskiego, s. 612–613; ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 174.

¹⁰⁰ „Начальники таможенных округов имеют в своем надзирании и просмотре все таможи, заставы и пограничную стражу подведомственного им округа, наблюдают за точным исполнением узаконений и предписаний Начальства и в том ответственны.” Ibidem, s. 128–129; ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 74; K. Latawiec, *Investigating the Position*, s. 153.

¹⁰¹ Ustawa celna dla Królestwa Polskiego, s. 14–15; A. Górak, K. Latawiec, *Rosyjska administracja*, s. 33.

¹⁰² Ustawa celna dla Królestwa Polskiego, s. 20–21; ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 51; Э. Бучек, *Правила взимания пошлин по общему таможенному тарифу по европейской торговле Российской империи и царства Польского 1850 г. (1850–1857 гг.)*, „Ленинградский юридический журнал” 2016, nr 4 (46), s. 24; T. Demidowicz, *Statut Organiczny Królestwa Polskiego w latach 1832–1856*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2010, t. LXII, z. 1, s. 161.

Ta sama ustawa celna dokładnie nakreśliła, poza zakresem jurysdykcji terytorialnej poszczególnych okręgów celnych, także rodzaj urzędów celnych mających funkcjonować na tym terenie wraz z ich obsadą etatową. Niewątpliwy wpływ na rozmieszczenie urzędów celnych miały od dawna funkcjonujące szlaki komunikacyjne (swoiste *novum* stanowiła Kolej Warszawsko-Wiedeńska) wykorzystywane do transportu towarów i ruchu osobowego, w których zresztą do początku 1851 r. działały polskie urzędy celne. Skład poszczególnych okręgów celnych przedstawiał się następująco:

Wierzbolowski Okręg Celny (OC) – Komora Celna (KC) Wierzbolów I kl. (28 stanowisk etatowych), KC Peplówek I kl. (28), KC Wincenta II kl. (10), KC Zieluń II kl. (10), KC Lubicz II kl. (10), KC Filipów III kl. (6), KC Dobrzyń III kl. (6), Przykomórek Celny (PC) Władysławów (5), PC Raczek (5), PC Bogusze (5), PC Dąbrowa (5), PC Chorzele (5), PC Mławka (5) i PC Osiek (5);

Kaliski OC – KC Nieszawa I kl. (29), KC Pyzdry I kl. (28), KC Szczypiorno I kl. (28), KC Praszka I kl. (28), KC Słupca II kl. (10), KC Wieruszów II kl. (10), KC Herby II kl. (10), KC Służewo III kl. (6), KC Wilczyn III kl. (6), KC Czołnochów III kl. (6), KC Grodziszczko III kl. (6), KC Podgrabów III kl. (6), KC Bolesławiec III kl. (6), KC Nieszczada III kl. (6), PC Radziejów (5), PC Piotrków (5), PC Skulsk (5), PC Podłęże (5), PC Modrzejów (5);

Zawichojski OC – KC Granica I kl. (28), KC Michałowice I kl. (28), KC Zawichost I kl. (28), KC Tomaszów I kl. (28), KC Igołomia II kl. (10), KC Krzeszów II kl. (10), KC Baran III kl. (6), KC Dołhobyczów III kl. (6), PC Niesułowice (5), PC Szyce (5), PC Sierosławice (5), PC Opatowiec (5), PC Sandomierz (5) i PC Łążeck Zaklikowski (5)¹⁰³.

Jak można zauważyć urzędy celne nie zostały rozmieszczone w okręgach równomiernie, co przełożyło się na ogólną liczbę etatów (Wierzbolowski OC – 133 etaty, Kaliski OC – 210, Zawichojski OC – 174). Bezpośredni wpływ na taki stan rzeczy miało zintensyfikowanie handlu na danym terenie, zaludnienie, dostępność wspomnianych szlaków komunikacyjnych, przebieg granicy państwa itd. Takie rozłożenie liczby urzędów, jak i etatów miało realny wpływ na skalę obciążeń danego naczelnika okręgu celnego i pracowników jego kancelarii¹⁰⁴.

Naczelnicy okręgów celnych w celu najsukuteczniejszego egzekwowania przepisów ustawy celnej mogli tymczasowo organizować posterunki celne, które zajmowały się kontrolą towarów. Tworzono je najczęściej w pobliżu kluczowych urzędów

¹⁰³ Wśród liczby etatów uwzględniono również stanowiska kopistów i stróżów, które według ustawy celnej zostały uwzględnione w wykazie osób otrzymujących wynagrodzenie. *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 8-13; *Приложения*, [w:] ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, отделение второе, 1850, s. 245-247; К. Лягавец, *Таможенные*, s. 125-126.

¹⁰⁴ Przebieg granicy państwa przez mało zaludnione tereny (Wierzbolowski OC) czy ciekim wodnym w postaci rzeki Wisły (Zawichojski OC) miał bezpośredni wpływ na istnienie urzędów celnych.

celnych, w celu zwiększenia efektywności działań kontrolnych. Taka sytuacja miała m.in. miejsce w lipcu 1852 r., gdy w pobliżu komór celnych: Wierzbolów (w mieście Wierzbolowie), Wincenta (wieś Czerwone), Peplówek (wieś Uniszki), Michałowice (wieś Wilczkowice) i Igołomia (wieś Złotniki) powstały wspomniane posterunki¹⁰⁵.

Szefowie okręgów celnych byli zobligowani do wykonywania rozporządzeń zwierzchnich organów administracyjnych. Nie powinien dziwić brak w ustawie zapisu dokładnie określającego owe władze nadrzędne. Biorąc pod uwagę, że likwidacja odrębności celnej Królestwa Polskiego, była pewnym kompromisem między namiestnikiem ks. I. Paskiewiczem a petersburskimi biurokratami, trzeba w tym miejscu nakreślić te relacje służbowe.

Jak już wspomniano, na terenie imperium, naczelnik okręgu celnego podlegał DHZ MF. Analogiczne rozwiązanie zastosowano oczywiście w Królestwie Polskim, jednak uwzględniono również dość wyjątkową specyfikę tego terytorium w kwestii organizacji aparatu administracyjnego, jak i panujących warunków politycznych. Naczelnicy okręgów celnych musieli liczyć się z koniecznością, jak już wspomniano, realizowania postanowień namiestnika Królestwa Polskiego. Nie wspominając już, o specjalnie stworzonym z dniem 1/13 stycznia 1851 r., WCKN. Również interesujący nas urzędnicy musieli być gotowi na utrzymywanie kontaktów i współpracę ze strukturami administracji wojennej reprezentowanych głównie przez naczelników wojennych (istniejących od 1831 r.) 5 guberni Królestwa Polskiego (augustowskiej, płockiej, warszawskiej, radomskiej i lubelskiej), którzy w stosunku do wszystkich terenowych struktur administracji cywilnej zajmowali nadrzędną pozycję. Należy także wskazać na konieczność współdziałania ze strukturami szczebla gubernialnego administracji cywilnej (gubernator, rząd gubernialny), w zakresie spraw związanych z prowadzeniem śledztw z tytułu naruszenia ustawy celnej¹⁰⁶.

Naczelnicy okręgów celnych posiadali bezwzględną zwierzchność nad wszystkimi urzędnikami zatrudnionymi w urzędach celnych i funkcjonariuszami straży granicznej. Sprawowali nadzór nad porządnym wykonywaniem przez nich obowiązków¹⁰⁷. Analogicznie mieli na uwadze pilnowanie, aby proces poboru cel od osób zajmujących się handlem przebiegał bez jakichkolwiek opóźnień oraz był zgodny z ustanowionymi przepisami¹⁰⁸. Jeżeli tylko pojawiły się jakiekolwiek okoliczności, które wpływały na ograniczenie handlu (czynniki zewnętrzne niezależne od naczelnika okręgu lub wewnętrzne wynikające z działania urzędów celnych) lub

¹⁰⁵ „Dziennik Urzędowy Guberni Warszawskiej” 1852, nr 40, s. 989.

¹⁰⁶ *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 118–119, 140–141; ПСЗРП, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 72, 77; C. Milewski, *Naczelnicy Wojenni w Królestwie Polskim 1831–1858, 1861–1867*, [w:] *Straty bibliotek i archiwów warszawskich w zakresie rękopiśmiennych źródeł historycznych*, t. 2, Archiwa porozbiorowe i najnowsze, Warszawa 1956, s. 179–185.

¹⁰⁷ *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego* o, s. 128–129; ПСЗРП, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 74.

¹⁰⁸ Ibidem.

godzące w interes publiczny czy prywatny, szef okręgu zobowiązany był do rozpoznania sprawy i poinformować DHZ MF o zaistniałych faktach¹⁰⁹.

Zarządzający okręgiem celnym posiadał, jak już wspomniano, bezpośredni nadzór administracyjny nad podległymi mu urzędami. Nadzór ten realizowany był na kilka sposobów. Pierwszym z nich było załatwianie korespondencji trafiającej na ręce naczelnika okręgu, przesyłanej przez podległe mu urzędy. Były to najczęściej: raporty informujące o fakcie zatrzymania lub konfiskaty towarów; sprawozdania ujmujące w sposób statystyczny działalność komór i przykomórków celnych (wysokość nałożonych cel, wartość odprawionego towaru itd.); pisma odnoszące się do kwestii związanych ze sprawowaniem nadzoru celnego (informacje o zdaniu lub objęciu stanowiska przez urlopowanych urzędników itp.); indywidualne prośby urzędników¹¹⁰. W wyjątkowych przypadkach, w sprawach niecierpiących zwłoki rozstrzygał wszelkie kwestie sporne zaistniałe w urzędach celnych, których rozwiązanie nie zostało przewidziane w przepisach wykonawczych wydawanych przez DHZ MF. Jednak o wydaniu decyzji musiał poinformować władze zwierzchnie. Zupełnie inaczej wyglądała procedura postępowania w sprawach posiadających nadzwyczajną wagę. Kwestia wymagająca rozstrzygnięcia, wobec której w siedzibie okręgu nie można było podjąć decyzji, za pośrednictwem naczelnika okręgu kierowana była (wraz z opracowaną przez niego opinią) niezwłocznie do DHZ MF, gdzie poddawano ją rozpatrzeniu (po jej załatwieniu, za pośrednictwem naczelnika okręgu, trafiała z powrotem do stosownego urzędu celnego)¹¹¹.

Drugim sposobem sprawowania nadzoru przez naczelników okręgów celnych nad podległymi im urzędami celnymi było dokonywanie bezpośrednich kontroli. Rewizji urzędów celnych mieli dokonywać co najmniej 2 razy w roku. Kontrola ta miała dotyczyć wszelkich aspektów związanych z działaniem urzędu celnego (przechowywania sum finansowych, działania urzędników, prowadzenia dokumentacji itp.)¹¹². Godne zauważenia jest to, że mogła również zaistnieć potrzeba rewizji spowodowana denuncjacją na dany urząd celny (art. 219). W takim przypadku szef okręgu był zmuszony do poinformowania namiestnika Królestwa Polskiego i ministra finansów o zaistniałym zdarzeniu. Obaj wymieni, poza rewizją, mogli wpłynąć na wprowadzenie szczególnych środków zmierzających do wyjaśnienia całej sytuacji¹¹³. Ponadto inne okoliczności (spadek wpływów z tytułu cel, zażalenie na przekraczanie obowiązków służbowych przez urzędników itp.) mogły wpłynąć na zarządzenie nadzwyczajnej rewizji i wyciągnięcia konsekwencji wobec osób

¹⁰⁹ Ustawa celna dla Królestwa Polskiego, s. 130–131; ПСЗРП, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 75.

¹¹⁰ Ustawa celna dla Królestwa Polskiego, s. 130–131, 138–139; ПСЗРП, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 74–76.

¹¹¹ Ustawa celna dla Królestwa Polskiego, s. 138–139; ПСЗРП, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 76.

¹¹² Ustawa celna dla Królestwa Polskiego, s. 134–135; ПСЗРП, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 76.

¹¹³ Ustawa celna dla Królestwa Polskiego, s. 136–137; ПСЗРП, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 76.

winnych złamania prawa¹¹⁴. Zresztą kwestię tę uregulował art. 220 ustawy celnej o następującym brzmieniu:

„Naczelnicy Okręgowi dostrzegłszy w czynnościach Komór zaniedbanie albo nadużycia zrzadzające uszczerbek w dochodach celnych, mocni są zarządzić śledztwo i winnych zawiesić w urzędzie, czyniąc o tem przedstawienie do Departamentu Handlu Zewnętrznego, i donosząc również Wydziałowi celnemu Kancellaryi Namiestnika Królestwa; Urzędników zaś i Oficjalistów od swej nominacji zawisłych, mocni są oddalać od urzędu, i oddawać pod Sąd, o czym Departamentowi donosić mają.”¹¹⁵

Co więcej szef okręgu, posiadając informacje uzyskane w wyniku rewizji lub postępowania wyjaśniającego mógł wnioskować o zwolnienie urzędników zaniedbujących swoje obowiązki służbowe, z różnych przyczyn nie nadających się do dalszego zajmowania stanowiska lub ze względu na zachowanie niegodne funkcjonariusza administracji państwowej (art. 221). Jeśli byli to urzędnicy mianowani na stanowisko przez naczelnika okręgu posiadał bezpośrednie prawo ich zwolnienia. W każdym innym przypadku zwolnienia dokonywał DHZ MF na wnioszek szefa okręgu celnego¹¹⁶. Również, tak jak na terenie imperium, szefowie okręgów byli zobligowani do natychmiastowego informowania DHZ MF o śmierci osób zajmujących stanowiska klasowe w podległych im strukturach¹¹⁷.

Poruszając kwestie związane z koniecznością sprawowania nadzoru i przeprowadzania kontroli nad podległymi naczelnikowi okręgu celnego urzędami należy zaakcentować, że nie zawsze interesujący nas urzędnicy realizowali te zadania osobiście. Szef okręgu bardzo często przeprowadzenie czynności kontrolnych zlecał, wspomnianym już wyżej, urzędnikom do szczególnych poruczeń. Posiadali oni szerokie prerogatywy w stosunku do kontrolowanych urzędów, z racji realizacji zadań powierzonych przez swoich zwierzchników. W sytuacji nadzwyczajnej (nieobecność urzędników do szczególnych poruczeń spowodowana prowadzeniem śledztwa, chorobą, urlopem, wakatem; natłok prowadzonych działań

¹¹⁴ *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 138–139; ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 76.

¹¹⁵ „Начальникам округов предоставляется, если по делам таможен откроют они упущение, или усмотрят вкравшиеся злоупотребления, наносящие ущерб пошлинному доходу, по исследовании, виновных удалять предварительно от должностей и о том представлять Департаменту Внешней Торговли, донося также и Таможенному Отделению состоящему при Канцелярии Наместника; чиновников же и служителей, определением от них самих зависящих, вовсе удалять, предавать суду и доносить Департаменту”. *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 136–137; ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 76.

¹¹⁶ Ibidem.

¹¹⁷ Informacja o śmierci urzędnika powinna zawierać wyjaśnienie okoliczności zgonu (czas, miejsce i przyczynę) *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 38–39.

kontrolnych) funkcje kontrolne mógł realizować sekretarz kancelarii naczelnika okręgu celnego¹¹⁸. Należy dodać, że urzędnicy do szczególnych poruczeń prowadzili bardzo często dochodzenia, których celem było znalezienie winnych faktu przepuszczenia kontrabandy przez granicę, zatrzymanej w głębi Królestwa Polskiego przez osoby niezatrudnione w strukturach cywilnej administracji celnej lub w straży granicznej¹¹⁹.

Warto podkreślić, że naczelnicy okręgów upoważnieni byli również do kontroli dokumentacji, która powstawała w wyniku działalności podległych im urzędów celnych oraz struktur straży granicznej. Rewizji poddawano całą dokumentację rachunkową, jak i same czynności kancelaryjne. W chwili dostrzeżenia jakichkolwiek nieprawidłowości w przestrzeganiu zasad regulujących prowadzenie biurowości (obejścia przepisów, niestosowanie przepisów kancelaryjnych, nieporządek w archiwizowanej dokumentacji) szef okręgu celnego zalecał wprowadzenie programu naprawczego a w stosunku do winnych popełnionych wykroczeń wyciągał konsekwencje (upomnienie, nagana, wnioski o zwolnienie ze służby). O zaistniałych nieprawidłowościach zobligowany był do poinformowania DHZ MF. Ponadto był zobligowany do składania raportów rocznych o stanie biurowości w podległych mu urzędach. Raporty te kierował do resortu celnego w Sankt Petersburgu¹²⁰.

Kierujący okręgami celnymi posiadali, choć w niewielkim zakresie, możliwość kreowania polityki personalnej w podległych im urzędach. W organach administracji celnej zatrudniano często osoby zajmujące nieklasowe i nietatowe stanowiska. Byli to głównie „urzędnicy do pisma” (kopiści) lub pisarze wolnonajemni. Otóż interesujący nas urzędnicy mogli wnioskować do dyrektora DHZ MF o zatrudnienie przedstawicieli tej grupy na stanowiskach klasowych i etatowych, motywując to doświadczeniem jakie te osoby posiadały mając za sobą dłuższy okres pracy w resorcie celnym¹²¹. Analogicznie naczelnicy okręgów celnych mo-

¹¹⁸ Interesujące jest to, że w ostateczności naczelnik okręgu celnego mógł delegować do przeprowadzenia śledztwa osobę zajmującą stanowisko członka w jednej z podległych mu komór celnych. Ustawa celna całkowicie zabraniała delegowani do czynności rewizyjno-kontrolnych innych urzędników etatowych lub dowódców kompanii straży granicznej. *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 138–141; ПСЗРП, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 76–77.

¹¹⁹ Dochodzenie takie miało na celu znalezienie winnych bezpośredniego (zaangażowanie w wspieranie przemytników) lub pośredniego (zaniedbanie obowiązków służbowych) udziału w przemyśle. W tego typu sprawach naczelnik okręgu celnego był zobligowany do składania szczegółowych raportów do DHZ MF. *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 130–131; ПСЗРП, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 74–75.

¹²⁰ *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 136–137; ПСЗРП, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 76.

¹²¹ *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 34–35. Wiele osób posiadających niezbyt wysokie wykształcenie rozpoczynało pracę w strukturach administracji celnej od zajmowania stanowisk pisarzy wolno najemnych, których później awansowano już na etatowe posady urzędników kancelaryjnych. Zob. RGIA, zesp. 21, inw. 11, sygn. 237, k. 673–680, 754–757.

gli obsadzać stanowiska dozorców celnych, którzy stanowili personel pomocniczy w komorach i przykomorkach¹²².

Naczelnicy okręgów celnych w imperium, jak już wspomniano, przed 1850 r. uzyskali prawo udzielania urlopów podwładnym im urzędnikom. Takie prawo otrzymali również szefowie trzech okręgów celnych na terenie Królestwa Polskiego. Według art. 83 ustawy celnej udzielali oni urlopów podwładnym sobie urzędnikom, mianowanym na stanowiska przez DHZ MF, na okres do 8 dni. Pozostałym, którzy uzyskali nominację z rąk naczelnika okręgu przysługiwał urlop do 4 miesięcy. Przy udzielaniu urlopów interesujący nas urzędnicy zobligowani byli do: informowania DHZ MF o fakcie wydania zezwolenia na korzystanie z urlopu; przekazywania wiadomości do DHZ MF o osobach zastępujących urzędników urlopowanych; wydawania paszportów urlopowych urzędnikom po zdaniu stanowiska na podstawie protokołu zdawczo-odbiorczego; prowadzenia polityki urlopowej tak aby nie wpływało to negatywnie na funkcjonowanie urzędu¹²³.

Posiadając władzę zwierzchnią na podległym im terenie nad wszystkimi osobami zatrudnionymi w organach administracji celnej, mogli naczelnicy okręgów wnioskować o nadawanie rang urzędniczych i innych nagród służbowych (ordery, medale, znaki zaszczytne, nagrody finansowe) pracownikom etatowym swojej kancelarii, komór, przykomorków oraz oficerom straży granicznej. Stosowne prośby odnośnie do nagród zobligowani byli kierować do DHZ MF, albowiem decyzje odnośnie do przyznania rangi urzędniczej lub nagrody zapadały w Sankt Petersburgu i były podejmowane przez Departament Heroldii Senatu Rządzącego, ministra finansów oraz osobę panującego monarchy. W stosunku do niższych rangą funkcjonariuszy straży granicznej, przed wytypowaniem ich do nagrody, szefowie okręgu zobligowani byli do weryfikacji ich sprawowania w czasie pełnionej służby, tak aby wyróżnienia otrzymywały osoby godne dostąpienia tego zaszczytu¹²⁴.

W sferze obowiązków naczelników okręgów celnych leżało dbanie o interesy skarbu państwa w procesach sądowych odbywających się w sprawach związanych z naruszeniem ustawy celnej (przemyt). Analogicznie, jak miało to miejsce w imperium, szef okręgu delegował jednego z podwładnych mu urzędników jako swojego przedstawiciela (deputata) w toczącym się śledztwie (postępowaniu przygotowawczym) poza strukturami administracji celnej (prowadzone przez struktury administracji ogólnej lub miejscowe sądy karne)¹²⁵.

¹²² *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 46–47.

¹²³ *Ibidem*, s. 50–55; ПІСЗРІ, собп. II, т. XXV, nr 24598, s. 57–58.

¹²⁴ Przyznanie rangi urzędniczej lub nagrody (order, medal) odbywała się na podstawie najwyższej decyzji cara. *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 54–55, 66–67; ПІСЗРІ, собп. II, т. XXV, nr 24598, s. 58, 61.

¹²⁵ *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 140–141; ПІСЗРІ, собп. II, т. XXV, nr 24598, s. 77.

Naczelnik okręgu celnego w Królestwie Polskim, tak jak na terenie imperium, w razie zaistniałej konieczności mógł zwrócić się o pomoc do miejscowych władz administracyjnych lub oddziałów wojskowych. Działanie takie mogło mieć miejsce tylko w razie zaistnienia jawnego oporu lub tworzenia przeszkód szkodzących wykonywaniu obowiązków służbowych przez pracowników administracji celnej¹²⁶.

Analizując prawa i obowiązki naczelników okręgów celnych na terenie imperium przed 1851 r. zwrócono uwagę na kwestię konieczności dbania przez interesujących nas urzędników o stan infrastruktury budowlanej resortu celnego. Kwestie te także znalazły swoje miejsce w ustawie celnej ogłoszonej dla Królestwa Polskiego. W tej materii ustawa (art. 216) mówiła:

„Naczelnicy Okręgowi czuwają nad utrzymaniem budowli celnych i domów straży granicznej w zupełnie dobrym stanie. W razie uszkodzenia budowli, obowiązani są po otrzymaniu o tem doniesienia, dopełnić rewizyą budowli w przepisany porządku, a jeżeli nie wykaże się, że uszkodzenie wynikło z opieszałości lub niedozoru, i gdy konieczna zachodzić będzie potrzeba reparacji, albo wystawienia nowych budowli w miejsce upadłych, winni sporządzić kosztorys i plan i przedstawić je Departamentowi Handlu Zewnętrznego; mało znaczące zaś naprawy, wymagające pośpiechu, i nie przechodzące rubli sto kosztów, zarządzają sami, zawiadamiając o tem Departament. O wykrytem zaniedbaniu dozoru nad budowlami, czynią również przedstawienia do Departamentu.”¹²⁷

Naczelnicy okręgów celnych, realizując swoje obowiązki w stosunku do podlegającej im infrastruktury budowlanej, zobligowani byli do składania każdego roku raportu o stanie (na dzień 20 stycznia/1 lutego każdego roku) budynków użytkowanych na administrowanych przez nich terytoriach. Dokumentacja ta dawała możliwość DHZ MF orientowania się w stanie technicznym budynków, a w konsekwencji – planowania wydatków na utrzymanie tej infrastruktury w poszczególnych okręgach celnych¹²⁸.

¹²⁶ Ustawa celna dla Królestwa Polskiego, s. 118–119.

¹²⁷ „Начальники округов наблюдают, дабы таможенные здания и дома пограничной стражи содержимы были в совершенной исправности. В случае же оказавшегося повреждения, по получении о том донесения, и по освидетельствовании надлежащим порядком, буде найдется, что повреждение последовало не от небрежения и худого присмотра, и необходимо нужно оное исправить починкой, или вместо ветхого строения сделать новое, должны они, составя смету и план, представить Департаменту Внешней Торговли на рассмотрение, а малозначащие поправки, требующие скорого исправления и не превышающие ста рублей серебром, разрешают сами и Департаменту доносят. Относительно же небрежного присмотра за строениями, они представляют Департаменту.” Ibidem, s. 132–133; ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 75; „Dziennik Urzędowy Guberni Warszawskiej” 1851, nr 16, s. 366.

¹²⁸ Ibidem.

Oczywiście opracowywanie raportów przez szefów okręgów było tylko jedną z czynności związanych z nadzorem nad budynkami. Interesująco bowiem przedstawiała się sama realizacja prac budowlano-remontowych. Na terenie Królestwa Polskiego funkcjonowały przepisy prawa budowlanego różniące się od tych obowiązujących w głębi imperium¹²⁹. Wszelkie budynki wznoszone (prywatne i państwowe) na terenie Królestwa Polskiego podlegały nadzorowi budowlanemu. Sprawy te znajdowały się w jurysdykcji działających rządów gubernialnych, które (po uzyskaniu akceptacji przez Komisję Rządową Spraw Wewnętrznych i Duchownych czy Radę Ogólną Budownictwa, Miernictwa, Dróg i Splawów) zatwierdzały plany architektoniczne, kosztorysy budowy i wydawały zgodę na rozpoczęcie inwestycji budowlanej¹³⁰. Naczelnik okręgu celnego w tej sferze musiał na bieżąco sprawować nadzór nad stanem wykorzystywanych budynków przez struktury resortu celnego. Chcąc uzyskać środki na budowę lub remont zobligowany był do wcześniejszego informowania DHZ MF, który przekazywał stosowne upoważnienie do podjęcia prac, jak również planował wydatki związane z rozwojem i utrzymaniem infrastruktury. Mógł to uczynić na podstawie dokumentacji wydanej przez rząd gubernialny zawierającej informacje o stanie technicznym budynku oraz potencjalnych kosztach przeprowadzenia inwestycji. Ustawa celna zalecała przeprowadzanie prac budowlano-remontowych w okresie kwiecień–wrzesień. Prace planowano najpóźniej zakończyć pod koniec września, aby przedstawiciele rządu gubernialnego mogli przeprowadzić ich kontrolę zgodnie z zatwierdzonym wcześniej kosztorysem robót¹³¹.

¹²⁹ W Królestwie Polskim od końca września 1820 r. powszechnie stosowano *Przepisy ogólne Policji budowniczej dla miast w Królestwie Polskim* wraz z późniejszymi przepisami uzupełniającymi. *Zbiór przepisów administracyjnych Królestwa Polskiego*, Wydział Spraw Wewnętrznych, część I, *Gospodarstwo miejskie*, tom II, Варшава 1866, s. 338–355; C. Krawczak, *Prawo budowlane na ziemiach polskich od połowy XVIII wieku do 1939 roku*, Poznań 1975, s. 103–104.

¹³⁰ Zob. Ibidem; T. Demidowicz, *Rada Ogólna Budownictwa, Miernictwa, Dróg i Splawów najwyższe kolegium techniczne Królestwa Polskiego 1817–1867*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1992, t. 37, nr 2, s. 85–91; J. Żywicki, *Urzędnicy: architekci, budowniczości, inżynierowie cywilni... Ludzie architektury i budownictwa w województwie lubelskim oraz guberni lubelskiej w Królestwie Polskim w latach 1815–1915*, Lublin 2010, s. 33–45.

¹³¹ Ze środków DHZ MF pokrywano również koszty podróży urzędnikom delegowanym przez rząd gubernialny na miejsce wykonywania robót. *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 132–135; ПІСЗРІ, собп. II, т. XXV, nr 24598, s. 75. O ile z lat 50., 60. i 70. XIX w. nie zachowały się ślady remontu budynków celnych w dokumentacji rządów gubernialnych funkcjonujących na terenie Królestwa Polskiego, to za modelowy przykład postępowania administracyjnego w sprawie odnowy tego typu budynków stanowi remont gmachu Komory Celnej w Sosnowcu w 1888 r. Zob. AP w Łodzi, Rząd Gubernialny Piotrkowski, Wydział Budowlany, sygn. 416, passim. Należy zwrócić uwagę, że po zaakceptowaniu kosztorysu budowy lub remontu budynku na potrzeby resortu celnego, wykonaniem prac zajmowały się osoby prywatne, które zostały wyłonione drogą przetargu publicznego. Z wykonawcą prac podpisywana była umowa notarialna. Zob. np. kontrakt na remont budynków Komory Celnej w Zawichoście z 16/28 września 1871 r. AP w Kielcach Oddział w Sandomierzu, Akta notariusza Franciszka Zdrodowskiego w Sandomierzu, sygn. 22, nlb., akt notarialny nr 214 z 1871 r.

Struktury resortu celnego w Królestwie Polskim od 1851 r. nie były właścicielami wszystkich nieruchomości i budynków, w których zlokalizowane były urzędy celne i oddziały straży granicznej. Taki stan rzeczy był konsekwencją kilku czynników. Otóż w okresie działania polskiej administracji celnej nie udało się KRPiS stworzyć własnej bazy lokalowej dla działających komór i przykomórków. Raczej było to spowodowane niechęcią do wydatkowania środków na zakup nieruchomości. Starano się urzędy celne umieszczać w budynkach należących do skarbu państwa. Jednak nie w każdej miejscowości w pasie przygranicznym takie budynki znajdowały się w rękach państwa. Dlatego też w wielu przypadkach KRPiS był zwany na wydzierżawianie nieruchomości wraz z budynkami na cele związane z działalnością administracji celnej. Jako że rosyjska administracja celna od 1/13 stycznia 1851 r. zajęła miejsce zlikwidowanych polskich struktur celnych, zmuszona została do objęcia tych samych budynków. Nie bez przyczyny więc w ustawie celnej znalazł się zapis regulujący kwestię dzierżawy budynków na potrzeby działających urzędów. Kwestię tę regulowała w następujący sposób:

„Naczelnicy Okręgowi mocni są zatwierdzać kontrakty i umowy, o najem domów dla Komór celnych, i niższych stopni służby celnej, tudzież o najem statków wodnych i przewoźników, jeżeli summa kontraktowa nie przenosi trzystu rubli; kontrakty na wyższe summy przedstawiać winni Departamentowi Handlu Zewnętrznego. Zarazem zaleca się pod odpowiedzialnością Naczelnikom Okręgowym, ażeby ceny najmu kwater, statków wodnych, i przewoźników, były jak najumiarkowańsze, i o ile można dla Skarbu korzystne, [...]”¹³²

Wspomniany zapis dawał naczelnikom prawo akceptowania kontraktów i umów związanych z najmem budynków, jak i środków transportu wodnego. Ta ostatnia kwestia była spowodowana tym, że granica państwa rosyjskiego, na której sprawowany był nadzór celno-graniczny w Królestwie Polskim, przebiegała przez akweny (jeziora, rzeki) oraz posiadanie takich środków było konieczne do sprawowania nadzoru nad handlem odbywającym się z wykorzystaniem rzek (Wisła, Warta, Niemen). Szef okręgu głównie akceptował warunki projektu kontraktu lub umowy. Sama jego finalizacja (zawarcie) odbywało się z wykorzystaniem kancelarii notarialnej działającej najbliżej lokalizacji nieruchomości będącej przedmiotem umo-

¹³² „Начальникам округов предоставляется утверждать контракты и условия на наем домов для таможен и нижних чинов таможенного ведомства, также на наем судов и гребцов, если договорная сумма не превышает трех сот рублей серебром; о контрактах же на высшую сумму представлять Департаменту Внешней Торговли. Вместе с тем возлагается на ответственность Начальников округов, чтобы цены, по которым нанимаются квартиры, суда и гребцы, были самые умеренные и по возможности для казны выгодные, [...]”. *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 134–135; ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 75.

wy. Stroną reprezentującą resort celny była zawsze osoba działająca na podstawie pełnomocnictwa wydanego przez naczelnika okręgu celnego¹³³. Należy dodać, że wartość kontraktu lub umowy miała wpływ na cały proces związany z finalizacją całego przedsięwzięcia. W przypadku zawierania kontraktu o wartości przekraczającej 300 rubli, w związku z koniecznością przedstawiania sprawy DHZ MF, należało spodziewać się wydłużenia w czasie załatwienia całej sprawy.

Naczelnicy okręgów celnych posiadali w swoim zakresie kompetencji, o czym już wspomniano, kwestie związane z zarządzaniem strukturami straży granicznej. Formacja ta rozpoczęła swoją działalność w Królestwie Polskim, tak jak rosyjska administracja celna, czyli od 1/13 stycznia 1851 r. ustawa celna wobec tej formacji mundurowej tak określiła zakres kompetencji interesujących nas urzędników:

„Pod bezpośrednią odpowiedzialnością Naczelników Okręgowych zostaje wierne i ogłędne strzeżenie granicy na wszystkich punktach, rozlokowanie straży granicznej w celu zapobieżenia defraudacyi, stosownie do położenia miejsca wymagającego mocniejszego lub słabszego dozoru, i wypełnianie przez straż graniczną swoich obowiązków ściśle i bez zaniedbania.”¹³⁴

To właśnie naczelnik okręgu celnego był odpowiedzialny za takie rozlokowanie posterunków straży granicznej (będąc jej zwierzchnikiem)¹³⁵, aby te jak najlepiej strzegły granicy państwa przed napływem kontrabandy, jak i niwelowały zagrożenie płynące z niekontrolowanego ruchu osobowego. Sprzyjać temu miało utworzenie ruchomych kolumn operujących, nieprzewidywalnie dla przemytników, w różnych punktach w obrębie pasa granicznego, jak również poza nim¹³⁶.

W stosunku do kadry dowódczej straży granicznej (3 dowódców brygad, 19 dowódców kompanii, 99 nadstrażników, 99 pomocników nadstrażników i 9 oficerów zapasowych)¹³⁷ naczelnicy okręgów celnych sprawowali funkcję zwierzchników. Jednak wszystkie decyzje w stosunku do tej grupy¹³⁸ podejmowane były przez

¹³³ Za modelowy przykład najmu budynków na potrzeby komory celnej może służyć ten podpisany 19/31 stycznia 1889 r. w kancelarii notarialnej Bolesława Wisłockiego w Biłgoraju. Wydzierżawiono wtedy na okres 6 lat budynki dla Komory Celnej w Krzeszowie nad Sanem. Zob. AP w Lublinie Oddział w Kraśniku, Akta notariusza Bolesława Wisłockiego w Biłgoraju, sygn. 44, s. 173–181, akt notarialny nr 38 z 1889 r.

¹³⁴ „На ответственности Начальников округов непосредственно лежит, чтобы граница, во всех пунктах, охранялась верно и надежно, чтобы пограничная стража, в отвращение тайного провоза товаров, расположена была сообразно местным положениям, требующим меньшого или большего присмотра, и чтобы пограничная стража исправляла свою должность строго и неупустительно”. *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 128–131; СЗРИ, том шестой, *Уставы таможенные*, Санкт Петербург 1857, s. 64; K. Łatawiec, *Rosyjska straż*, s. 138.

¹³⁵ *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 24–25.

¹³⁶ *Ibidem*, s. 130–131; ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 74.

¹³⁷ *Приложения*, [w:] ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, отделение второе, 1850, s. 248.

¹³⁸ Szefowie okręgów celnych posiadali prawo translokowania nadstrażników i ich pomocników

dyrektora DHZ MF, za wiedzą ministra finansów i namiestnika Królestwa Polskiego. Za to znacznie większy zakres kompetencji interesujący nas urzędnicy posiadali w stosunku do niższych rangą funkcjonariuszy straży granicznej (wachmistrzów, strażników konnych i strażników pieszych). Źródłem pochodzenia tych funkcjonariuszy były jednostki wojskowe armii rosyjskiej. Do straży granicznej kierowano przede wszystkim żołnierzy w celu wysłużenia odpowiedniego okresu przewidzianego dla odbycia powinności wojskowej. Również trafiali tutaj żołnierze urlopowani czy już pozostający w stanie spoczynku. Naczelnicy okręgów celnych wobec nich posiadali następujące kompetencje (prawa i obowiązki): zamieniać strażników pieszych na strażników konnych i odwrotnie; strażników niezdatnych do realizacji zadań dozorowych z powodu posiadanych ułomności fizycznych (lub przewlekłych chorób) kierować na stanowiska stróżów przy komorach i przykomórkach celnych; niezdatnych do wykonywania czynności dozorowych z powodu trwałego kalectwa zwalniać i kierować do oddziałów inwalidów; strażników obarczonych złymi nałogami (wątpliwa postawa moralna) lub dokonujących wykroczeń zwalniać ze służby i odsyłać do oddziałów straży wewnętrznej; dokonywać stosownych adnotacji w listach stanu służby o popełnionych przestępstwach lub prowadzonych śledztwach; czuwać nad prawidłowym prowadzeniem list alfabetycznych wszystkich funkcjonariuszy straży granicznej odbywających służbę wojskową w tej formacji; kierować wnioski do DHZ MF o degradację strażników granicznych posiadających stopnie podoficerskie a odbywających służbę wojskową w razie skierowania ich do straży wewnętrznej; informować naczelników wojennych guberni o fakcie przeniesienia, zwolnienia lub śmierci żołnierzy urlopowanych, którzy odbywali służbę wojskową w straży granicznej; przedstawiać DHZ MF spisy strażników granicznych niższych stopni (na wniosek dowódcy brygady), którzy zasługują na otrzymanie szewronów lub dodanie kolejnych; przedkładać DHZ MF dokumentację rachunkową związaną z leczeniem strażników niższych rang w instytucjach opieki medycznej (szpitalach, lazaretach itp.).¹³⁹

z jednego dystansu do drugiego. Ponadto mieli realny wpływ na wyznaczanie na tymczasowe sprawowanie funkcji dowódcy brygady przez jednego z dowódców kompanii. O wszystkich dokonanych tego typu działaniach naczelnik okręgu był zobligowany do powiadomienia DHZ MF. Także każdy fakt zgonu funkcjonariusza straży granicznej wyższej rangi, tak jak w przypadku urzędników celnych, miał być niezwłocznie zgłaszany do DHZ MF z podaniem okoliczności zgonu (czas, miejsce i przyczyna). *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 38–39, 150–151; ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 79; К.Э. Ля-тавец, *Управление делами Пограничной стражи в Царстве Польском в 1851–1864 гг.*, [w:] *Региональное управление и проблема эффективности власти в России (XVIII – начало XXI века. Сборник статей Всероссийской научной конференции с международным участием (г. Оренбург, 30 октября – 2 ноября 2012 года), посвященной 1150-летию российской государственности, памяти профессора А.В. Ремнева (1955–2012), 60-летию профессора А.И. Репинецкого*, ред. Е.В. Годовова, С.В. Любичанковский, Оренбург 2012, s. 150.

¹³⁹ Naczelnik okręgu celnego z własnej woli mógł zwrócić się do DHZ MF o wydanie szewronu strażnikowi granicznemu, który przez okres 10 lat odznaczył się gorliwością i nieskazitelnością na służbie.

Naczelnicy okręgów celnych odgrywali także bardzo ważną rolę w kwestiach związanych z konfiskatą towarów, które uległy zatrzymaniu na podstawie decyzji komory lub przykomorka celnego w związku z podejrzeniem o przemyt (złamanie ustawy celnej). Właściciele towarów lub ich pełnomocnicy posiadali prawo odwołania się od stanowiska urzędu celnego wydającego decyzję administracyjną o konfiskacie towarów. Owe odwołanie (w ciągu 7 dni od wydania decyzji o konfiskacie) składali bezpośrednio na ręce naczelnika okręgu celnego lub za pośrednictwem właściwego urzędu celnego. Szef okręgu celnego był zobligowany do przeprowadzenia rozpoznania całej sprawy, zaś w razie konieczności mógł również skorzystać z dokładnych wyjaśnień opracowanych przez urząd celny, który wydał decyzję o konfiskacie towaru. Opinia naczelnika okręgu wraz z całą dokumentacją była przesyłana (art. 994) do WCKN. Ponadto kierujący okręgiem o całym zdarzeniu informował DHZ MF¹⁴⁰.

Należy także zwrócić uwagę na działalność naczelników okręgów celnych w zakresie zatwierdzania decyzji odnoszących się do zatrzymania kontrabandy. Jeżeli wartość zatrzymanego towaru wyceniona została na sumę w przedziale od 30 do 60 rubli, to decyzję urzędu celnego (komora lub przykomorek), zgodnie z art. 1007 ustawy celnej dla Królestwa Polskiego, zatwierdzał szef okręgu¹⁴¹.

Wśród kompetencji interesujących nas urzędników znajdziemy także te związane z przydzielaniem nagród osobom, niebędącym pracownikami administracji celnej, wyraźnie przyczyniającym się do zatrzymania przemytu. Naczelnik okręgu celnego był władny przyznawać taką nagrodę w wysokości do 90 rubli. Jeżeli uważał za stosowne wydanie wyższej niż 90 rubli, musiał zwracać się w tej sprawie do władz zwierzchnich (DHZ MF)¹⁴².

Ścisły związek ze sprawami wyceny i konfiskaty towarów z powodu naruszenia ustawy celnej była jego sprzedaż. Jeżeli w stosunku do zatrzymanych towarów nie zgłoszono jakiegokolwiek protestu lub też apelacja właściciela towarów została rozpatrzona negatywnie, to wtedy skonfiskowany towar był sprzedawany drogą przetargu publicznego. Naczelnik okręgu celnego posiadał prawo ogłoszenia licytacji towaru, jeśli jego wartość wynosiła od 30 do 60 rubli. Co więcej mógł dokonać wyboru miejsca jego sprzedaży. W przypadku, gdy wartość towaru wynosiła 60 rubli lub przekraczała tę wartość, wtedy nieodzowne było uzyskanie zgody DHZ MF¹⁴³.

Ponadto w każdej chwili szef okręgu mógł pozbawić strażnika posiadania szewronu z powodu rażącego przewinienia. O tym fakcie i przyczynach jego zaistnienia był zobligowany do poinformowania DHZ MF. LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 81, k. 2; RGIA, zesp. 19, inw. 4, sygn. 74, k. 2; *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 44–47, 50–51, 74–75, 78–79, 96–97, 146–147, 150–151; ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 62–63, 67, 78–79; Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Января 1851 года, nr 1, poz. 8.

¹⁴⁰ *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 560–561; ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 163.

¹⁴¹ *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 568–569; ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 165.

¹⁴² *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 574–575; ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 166.

¹⁴³ *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 588–591; ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 169.

Ustawa celna dla Królestwa Polskiego z 1850 r. określiła zasady funkcjonowania całej administracji celnej, jak i trybu poboru cel w trzech zlokalizowanych na tym terytorium okręgach celnych. Ustawodawca przewidział jednak sytuację, w której konieczne było jej uzupełnienie przepisami wyjaśniającymi lub całkowicie nowymi (kluczowymi dla realizacji polityki celnej). Korekta ustawy celnej była możliwa za obopólnym porozumieniem między namiestnikiem Królestwa Polskiego a ministrem finansów¹⁴⁴.

W tym miejscu należy zadać sobie pytanie – czy po wprowadzeniu w życie ustawy celnej dla Królestwa Polskiego z dniem 1/13 stycznia 1851 r. dokonano w niej uzupełnień skutkujących rozszerzeniem praw i obowiązków naczelników okręgów celnych? Akt prawny określający m.in. zakres działania interesujących nas urzędników nie był dziełem doskonałym. Posiadał on pewne niedoprecyzowane kwestie, które trzeba było po jego wprowadzeniu uzupełniać różnego rodzaju aktami prawnymi (ukazami, rozporządzeniami dla resortu celnego, opiniami Rady Państwa itd.). Jednym z pierwszych było rozporządzenie dla resortu celnego z 8/20 sierpnia 1851 r. Nałożyło ono na naczelników okręgów celnych obowiązek, przed końcem każdego roku, przygotowanie specjalnego raportu o wszystkich nadstrażnikach, pomocnikach nadstrażników i oficerów zapasowych służących w podległych im brygadach z dokładnym określeniem ich lokalizacji (posterunek). W raportach miesięcznych przesyłanych do DHZ MF, w których informowano o translokacji wymienionych wyżej funkcjonariuszy straży granicznej, obligatoryjne było uwzględnianie przyczyny ich przeniesienia¹⁴⁵.

Nastąpiło również rozszerzenie praw naczelników okręgów celnych w stosunku do podwładnych im urzędników. Związane to było ściśle z realizacją opinii Rady Państwa zatwierdzonej najwyższą decyzją 28 stycznia/9 lutego 1852 r. odnoszącej się do ograniczenia korespondencji urzędowej, poprzez zmianę kompetencji różnych organów administracji państwowej na wszystkich szczeblach. Poprzez rozszerzenie praw urzędników działających w terenie realnie zmniejszono napływ korespondencji do centralnych organów władzy, szczególnie dotyczyło to sprawozdawczości¹⁴⁶. W kolejnych latach realizowano ten projekt, który zaowocował poszerzeniem jurysdykcji interesujących nas urzędników. 22 marca/3 kwietnia 1854 r. zdecydowano się przekazać w ich ręce kwestie: bezpośredniego przesyłania do Departamentu Inspektorskiego Resortu Cywilnego (działającego od września 1846 r. przy I Wydziale Kancelarii Własnej Jego Cesarskiej Wysokości) oraz Kapituły

¹⁴⁴ *Ustawa celna dla Królestwa Polskiego*, s. 116–117; ПСЗРИ, собр. II, т. XXV, nr 24598, s. 71; „Dziennik Urzędowy Guberni Warszawskiej” 1852, nr 9, s. 133; 1853, nr 21, s. 21; nr 10, s. 218.

¹⁴⁵ LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 81, k. 19, 20v; RGIA, zesp. 19, inw. 4, sygn. 74, k. 27, 28v; Циркуляр по таможенному ведомству, 8 Августа 1851 года, nr 8, poz. 5.

¹⁴⁶ ПСЗРИ, собр. II, т. XXVII, отделение первое, 1852, nr 25944, s. 47–77.

Orderu raporty miesięczne o zmianach w obsadzie służbowej i roczne zawierające spisy osób będących kawalerami znaku za nieskazitelną służbę. Ponadto szefowie okręgów celnych otrzymali prawo udzielania urlopów podległym pracownikom administracji na okres do jednego miesiąca¹⁴⁷. Widocznie prawo wyrażania zgody na urlopy powyżej 8 dni etatowym pracownikom urzędów celnych przez DHZ MF, doprowadzało do zbytniego obciążania tego organu administracyjnego.

Niewykluczone, że z dążeniem do ograniczenia korespondencji przesyłanej przez struktury terenowe administracji celnej do DHZ MF była zmiana wprowadzona (ukaz z 17/29 sierpnia 1854 r.) w zakresie spraw konfiskacji towarów. Zdecydowano się powierzyć w ręce naczelników okręgów celnych sprawy zarekwirowanych towarów o wartości do 300 rubli¹⁴⁸. Nastąpiła więc wyraźna zmiana (wartość towarów wzrosła pięciokrotnie) zakresu kompetencji, co tylko przełożyło się na zwiększenie liczby tego typu spraw rozpatrywanych przez interesujących nas urzędników. Na marginesie należy dodać, że ustalony porządek został potwierdzony i nieco zmodyfikowany w opinii Rady Państwa z 25 listopada/7 grudnia 1857 r. Doprecyzowano wtedy zasady postępowania naczelników okręgów celnych dotyczące zatwierdzania wyceny zatrzymanych towarów ustalonych przez komory i przykormki celne¹⁴⁹.

Już po ogłoszeniu ustawy celnej dla Królestwa Polskiego pojawiły się nowe regulacje prawne dające możliwość naczelnikom okręgów celnych, legitymującym się pochodzeniem rosyjskim, uzyskania dodatkowych źródeł dochodu. Mianowicie 20 marca/1 kwietnia 1851 r. car Mikołaj I podpisał uchwałę Komitetu Ministrów w sprawie nadania pewnych przywilejów urzędnikom kierowanym do służby w strukturach administracji celnej w Królestwie Polskim, które analogicznie otrzymywały już osoby podejmujące zatrudnienie w państwowym aparacie zarządzania na terenie guberni wileńskiej, kowieńskiej i grodzieńskiej. Wszyscy urzędnicy celni „pochodzenia rosyjskiego”, zajmujący stanowiska etatowe mogli liczyć na otrzymanie środków finansowych na przejazd z głębi imperium do nowego miejsca pracy w jednym z trzech interesujących nas okręgów celnych. Ponadto, ci którzy zostali skierowani do pracy w urzędach celnych, a posiadali za sobą pewien okres zatrudnienia w strukturach armii rosyjskiej i z tego tytułu otrzymywali emeryturę, mogli ją zachować pobierając także wynagrodzenie za pracę w urzędzie celnym¹⁵⁰.

¹⁴⁷ RGIA, zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 12v, 30v; ПСЗРИ, собр. второе, т. XXIX, отделение первое, 1854, nr 28067, Санкт Петербург 1855, s. 295–296; СЗРИ, том шестой, Санкт Петербург 1857, s. 29; Циркуляр по таможенному ведомству, 12 Мая 1854 года, nr 5, roz. 7; Циркуляр по таможенному ведомству, 12 Ноября 1851 года, nr 11, roz. 11.

¹⁴⁸ ПСЗРИ, собр. второе, т. XXIX, отделение первое, 1854, nr 28488, s. 741–742.

¹⁴⁹ ПСЗРИ, собр. второе, т. XXXII, отделение первое, 1857, nr 32472, Санкт Петербург 1858, s. 929–930.

¹⁵⁰ Ukaz ten został opublikowany 16/28 kwietnia 1851 r. СЗРИ, том шестой, Санкт Петербург

25 czerwca/7 maja 1857 r. nastąpiło ogłoszenie nowej taryfy celnej dla Imperium Rosyjskiego. W czasie prac nad nowymi stawkami cel, projekt przyszłej taryfy, był konsultowany z władzami celnymi w Królestwie Polskim. Jednak, jak zauważył Konstantin Łodyżenski, nowy namiestnik Królestwa Polskiego ks. Michaił Górczakow wykazał się niezbyt dużym zaangażowaniem w kwestii obrony interesów mieszkańców zarządzanego terytorium¹⁵¹. Towarzystwo temu również wydanie nowej ustawy celnej, która została opublikowana w tomie VI Zbioru Praw Imperium Rosyjskiego. Jej opublikowanie było konieczne. W nowo wydanej ustawie, znalazły się uzupełnienia o przepisy celne wydane na terenie Rosji w latach 1842–1857¹⁵², jak i „Ustawę celną dla Królestwa Polskiego”. Owa kodyfikacja prawodawstwa celnego umożliwiła trwałe wkomponowanie do Zbioru Praw Imperium Rosyjskiego ustawy celnej wydanej dla Królestwa Polskiego¹⁵³.

Stało się jasne, że wraz z wprowadzeniem nowych przepisów celnych, pojawiające się modyfikacje w zakresie sprawowania celnego nadzoru administracyjnego na terenie Imperium Rosyjskiego w postaci nowych aktów prawnych różnego rzędu będą odnosiły się także do terytorium Królestwa Polskiego. Skutkiem takiego stanu prawnego były pojawiające się zmiany w zakresie funkcjonowania administracji celnej, jak i wymiaru opłat celnych.

W czerwcu 1858 r. doszło do zlikwidowania Departamentu Inspektorskiego Resortu Cywilnego przy I Wydziale Kancelarii Własnej Jego Cesarskiej Wysokości. Konsekwencją tego było powierzenie w ręce kierowników resortów (ministrów i głównozarządzających) prawa mianowania, przemieszczania i zwalniania urzędników zajmujących stanowiska do V klasy włącznie. W Ministerstwie Finansów wyszczególniono pewne wyjątki. Wśród nich znalazło się stanowisko naczelnika okręgu celnego, którego nadal mianował minister finansów (z przedstawienia dyrektora DHZ MF) poprzez ogłoszenie najwyższej decyzji przez panującego monarchę. Warto podkreślić, że odtąd zmiany na interesującym nas stanowisku odbywały się poprzez wyrażenie woli cara w rozkazach najwyższych dla Ministerstwa Finansów¹⁵⁴. Niestety nowe przepisy z 1858 r. odnoszące się do kwestii obsadzania stanowiska

1857, s. 43; ПСЗРИ, собр. II, т. XXVI, отделение первое, 1851, nr 25050, Санкт Петербург 1852, s. 209; СЗРИ, том третий, *Уставы о службе гражданской*, Санкт Петербург 1857, s. 300.

¹⁵¹ К. Лодыженский, *История Русского таможенного тарифа*, Санкт Петербург 1886, s. 268–269; М.Н. Соболев, *Таможенная политика России во второй половине XIX века*, Томск 1911, s. 100–104.

¹⁵² Kolejne akty prawne odnoszące się do funkcjonowania administracji celnej i trybu poboru cel były ogłaszane w tzw. kontynuacjach zbioru praw (продолжения).

¹⁵³ Zob. СЗРИ, *Свод учреждений и уставов таможенных*, Санкт Петербург 1857.

¹⁵⁴ RGIА, zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 216–216v; ПСЗРИ, собр. II, т. XXXIII, отделение первое, 1858, nr 33261, Санкт Петербург 1860, s. 714–720; *Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года*, [w:] *Продолжение Свода Законов Российской Империи, изданного в 1857 году*, т. II, С 13 Мая по 31 Декабря 1858 г., Санкт Петербург 1859, s. 8; Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Января 1859 года, nr 1, poz. 7.

naczelnika okręgu celnego nie wskazują jednoznacznie czy nadal zachowano wpływ namiestnika Królestwa Polskiego na mianowanie tych urzędników.

Wspomniane przepisy z 1858 r. doprowadziły do kolejnego ograniczenia korespondencji kierowanej przez naczelników okręgów celnych do centralnych organów administracyjnych, co zarazem zwiększyło zakres ich obowiązków. Na barki interesujących nas urzędników spadł obowiązek prowadzenia i przechowywania tzw. formularnych spisów o służbie (listy przebiegu służby) wszystkich etatowych urzędników podległych ich władzy na terenie danego okręgu. Należy zauważyć, że naczelnicy okręgów byli zmuszeni, co 4 miesiące, przysyłać do DHZ MF wiadomości ze zmianami dokonywanymi w tej formie dokumentacji. Ponadto każdego roku (do dnia 1/13 grudnia) zobligowano ich do przysyłania do Kapituły Orderów spisów urzędników, którzy zmarli lub zostali zwolnieni ze służby w upływającym roku¹⁵⁵.

Wprowadzenie nowych przepisów odnoszących się do polityki kadrowej w urzędach administracji państwowej przekazało w ręce ministra finansów m.in. prawo udzielania urlopów naczelnikom okręgów celnych. Urzędnicy ci, decyzją szefa Ministerstwa Finansów, mogli brać urlop na okres do 4 miesięcy, który zamierzali spędzić na terenie Rosji. W przypadku chęci uzyskania urlopu dłuższego niż 4 miesiące lub urlopu zagranicznego, decyzja w tej sprawie musiała zyskać akceptację panującego cara¹⁵⁶.

Pojawiające się przypadki zaniedbania obowiązków służbowych przez naczelników okręgów celnych, przekładające się na generowanie strat skarbu państwa, skłoniły DHZ MF do wydania okólnika, który przypominał o konieczności przeprowadzania, co najmniej 2 razy w roku, kontroli urzędów celnych działających na obszarze podległego ich jurysdykcji terytorium. Dyrektor DHZ MF zalecał ściśle realizowanie zapisów ustawy celnej w tej kwestii. Ponadto precyzował zakres czynności koniecznych do przeprowadzenia. Naczelnik okręgu celnego był zobligowany do: stwierdzania i poświadczania stanu kwot finansowych przechowywanych w gotówce w kasie urzędu celnego; kontroli prawidłowego prowadzenia ksiąg finansowych; kontroli towarów przechowywanych w składach celnych oraz kontroli prawidłowego prowadzenia czynności kancelaryjnych¹⁵⁷.

Zmiany następowały również w zakresie sprawowania kontroli nad obecnością wśród niższych rangą funkcjonariuszy straży granicznej osób odbywających

¹⁵⁵ LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 88, k. 47v–48; RGIA, zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 250–250v; Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Декабря 1859 года, nr 12, poz. 2; ПСЗРИ, собр. II, т. XXXIII, nr 33261, s. 719; Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года, [w:] *Продолжение Свода Законов Российской Империи, изданного в 1857 году*, т. II, С 13 Мая по 31 Декабря 1858 г., s. 11.

¹⁵⁶ Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года, [w:] *Продолжение Свода Законов Российской Империи, изданного в 1857 году*, т. II, С 13 Мая по 31 Декабря 1858 г., s. 9.

¹⁵⁷ LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 88, k. 16; RGIA, zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 225; Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Апреля 1859 года, nr 4, poz. 2.

służbę wojskową. Chcąc zapewnić sprawne funkcjonowanie tej formacji oraz nie narażać oddziały armii rosyjskiej na niekompletność składu etatowego wypracowano nowe zasady rekrutacji straży granicznej. Zobligowano naczelników okręgów celnych do przysyłania, do dnia 1/13 sierpnia każdego roku, informacji zawierającej wykazaną niezbędną liczbę strażników konnych i pieszych (rekrutowanych spośród żołnierzy odbywających służbę wojskową) do sprawnego funkcjonowania podległych im brygad. Zapotrzebowanie te przysyłano do DHZ MF, które następnie trafiło do Departamentu Inspektorskiego Ministerstwa Wojny¹⁵⁸.

Pozostając w sferze kwestii związanych z nadzorem nad strażą graniczną DHZ MF starał się egzekwować od naczelników okręgów celnych sporządzanie dokumentacji z należytą dokładnością. Szczególnie ważne, dla prowadzenia postępowań wyjaśniających na szczeblu centralnym, było otrzymywanie wyciągów z akt śledztw prowadzonych w przypadku nagle zmarłych funkcjonariuszy straży granicznej lub nadzwyczajnych wypadkach mających miejsce w tej formacji. Przesyłanie kompletnej dokumentacji umożliwiała sprawne przeprowadzenie dochodzenia¹⁵⁹. Należy dodać, że uwagi DHZ MF dotyczyły także kwestii należytego opracowywania listów stanu służby oficerów straży granicznej i urzędników zajmujących stanowiska klasowe. Domagano się w nich: umieszczania poprawnych danych (m.in. dążenie do unikania błędów w zapisie miejscowości); uwzględniania wszystkich udzielanych urlopów oraz wyszczególniania zadań powierzonych urzędnikom do szczególnych poruczeń (najważniejszych lub wykraczających poza zwykły zakres obowiązków)¹⁶⁰.

Z dniem 1/13 stycznia 1860 r. ze struktur straży granicznej podległej naczelnikom okręgów celnych zniknęły stanowiska nadstrażników i pomocników nadstrażników. W ich miejsce ustanowiono oficerów oddziałów (отрядных офицеров). Naczelnicy okręgów celnych, pomimo przeprowadzonych zmian, nie utracili nad nimi zwierzchnictwa, zgodnie z ustaleniami „ustawy celnej dla Królestwa Polskiego” w zakresie administrowania funkcjonariuszami zajmującymi wyższe stanowiska w formacji strzegącej granicy państwa rosyjskiego. Należy dodać, że od połowy stycznia 1860 r. w zakresie ich jurysdykcji na terenie Królestwa Polskiego znalazło się: 3 dowódców brygad, 21 dowódców kompanii, 180 oficerów oddziałowych i 9 oficerów zapasowych¹⁶¹.

¹⁵⁸ LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 88, k. 21; RGIA, zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 230; Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Июня 1859 года, nr 6, poz. 1.

¹⁵⁹ LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 88, k. 23–23v; RGIA, zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 232–232v; Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Июля 1859 года, nr 7, poz. 4.

¹⁶⁰ LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 88, k. 37–37v; RGIA, zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 243–243v; Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Октября 1859 года, nr 10, poz. 3.

¹⁶¹ LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 88, k. 31, 34; RGIA, zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 238, 239; Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Сентября 1859 года, nr 9, poz. 1; ПСЗРИ, собр. II, т. XXXIV,

Likwidacja stanowisk nadstrażników i ich pomocników w straży granicznej nie zakończyła procesu przekształceń tej formacji. Car Aleksander II 25 listopada/7 grudnia 1860 r. zaakceptował plan likwidacji ruchomych kolumn straży granicznej, których działanie było uzależnione m.in. od naczelników okręgów celnych. Nie oznaczało to zmniejszenia zakresu obowiązków interesujących nas urzędników, gdyż tym samym aktem prawnym powołano do życia oddziały szkolne przy sztabach brygad¹⁶². Na terenie Królestwa Polskiego zaczęły one funkcjonować w Piątnicy pod Łomżą, Kaliszu i Zawichoście.

Jak szeroki był zakres spraw związanych ze sprawowaniem zwierzchnictwa nad strażą graniczną przez naczelników okręgów celnych można przekonać się analizując kwestie związane z dostarczaniem zaopatrzenia tej formacji. Z chwilą ustanowienia rosyjskiej straży granicznej w Królestwie Polskim sprawy związane z jej oprowiantowaniem i oporządzeniem znajdowały się w gestii WCKN. Jednak w 1863 r. doszło do zmiany tych zasad. Wzorując się na przepisach obowiązujących w imperium kwestia zamówienia amunicji dla funkcjonariuszy straży granicznej niższej rangą znalazła się w rękach interesujących nas urzędników. Zobligowano ich, aby do dnia 1/13 kwietnia każdego roku składali zamówienia na amunicję do DHZ MF na przyszły rok kalendarzowy¹⁶³. Stosowanie takiej procedury gwarantowało otrzymanie niezbędnych elementów uzbrojenia dla formacji strzegących granic państwa.

Naczelnicy okręgów celnych byli także zobligowani do przysyłania nietypowych wiadomości związanych ze służbą podległych im urzędników. Zdarzały się przypadki przyjmowania do struktur administracji celnej osób pochodzenia szlacheckiego będących absolwentami Gatchyńskiego Instytutu Sierot Cara Mikołaja I. Urzędnicy ci, kończąc szkołę w Gatchynie, byli zobligowani do przesłużenia określonego okresu w strukturach administracji państwowej, z racji konieczności odpracowania środków, które zostały wyłożone przez skarb państwa na ich wykształcenie. Szefowie okręgów na podstawie ukazu Senatu Rządzącego z 21 września/3 października 1860 r. zostali zobowiązani do nadsyłania do dnia 1/13 grudnia każdego roku stosownych informacji o realiach służby (zachowanie, prowadzenie się i długość okresu zatrudnienia) tych urzędników do DHZ MF¹⁶⁴.

отделение второе, 1859, Санкт Петербург 1861, nr34885, s. 68–69; K. Latawiec, *Rosyjska straż*, s. 80–81.

¹⁶² LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 89, k. 39; RGIA, zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 279; Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Декабря 1860 года, nr 12, poz. 2; ПСЗРИ, собр. II, т. XXXV, отделение второе, 1860, nr 36344, Санкт Петербург 1862, s. 403–404; *Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года*. (Прод. IV, № 4), [w:] *Продолжение Свода Законов Российской Империи, изданного в 1857 году, С 1 Октября по 31 Декабря 1860 г.*, Санкт Петербург 1861, s. 12.

¹⁶³ LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 92, k. 16, 18v; RGIA, zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 361, 362v; Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Мая 1863 года, nr 5, poz. 4; *Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года*, [w:] *Продолжение Свода Законов Российской Империи, изданного в 1857 году, По 31 Марта 1863 года, Часть II, Статьи к IV, V, VI, VII и VIII томам Свода*, Санкт Петербург 1863, s. 55.

¹⁶⁴ LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 89, k. 40–41; RGIA, zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 280v–281; Цирку-

Wybuch powstania styczniowego wyraźnie wpłynął na funkcjonowanie administracji celnej. Doszło do poważnego zakłócenia działalności urzędów celnych i sprawowania nadzoru przez oddziały straży granicznej. Trudności dotknęły także interesujących nas urzędników. O ile kancelarie Wierzbolowskiego OC i Kaliskiego OC były stosunkowo bezpieczne, będąc ulokowanymi w Łomży i Kaliszu, to w wyjątkowym położeniu znalazł się naczelnik Zawichojskiego OC i jego współpracownicy. Siedziba władz tego okręgu znajdowała się z dala od większych centrów administracyjnych, stąd też była pozbawiona należytej ochrony, nie licząc oddziałów straży granicznej. Sam Zawichost stał się celem ataku polskich oddziałów powstańczych 28 stycznia/9 lutego 1863 r. Naczelnikowi okręgu celnego Dmitrijowi Prianisznikowowi udało się ocalić akta kancelarii oraz większość majątku będącego w posiadaniu miejscowej komory celnej, ewakuując je do austriackiego urzędu celnego w Chwałowicach¹⁶⁵. W związku z istnieniem ciągłego zagrożenia ze strony powstańców i faktu pozbawienia jakiejkolwiek ochrony militarnej w pasie granicznym podjęto decyzję o tymczasowym przeniesieniu siedziby naczelnika Zawichojskiego OC do Miechowa, a następnie do miejscowości Granica, gdzie funkcjonowała komora celna na tamtejszej stacji kolejowej. Dopiero późną wiosną 1864 r. władze okręgu celnego zostały ulokowane w Sandomierzu.

Konsekwencją zdławienia polskiego zrywu niepodległościowego było wprowadzanie zmian unifikacyjnych w administracyjnym systemie zarządzania w Królestwie Polskim. Dotknęły one w latach 60. XIX w. wszystkie rodzaje administracji państwowej, zaś jedne z pierwszych decyzji odnosiły się do funkcjonowania systemu urzędów celnych. Inicjatorem zmian w tej materii był minister finansów. 4/16 maja 1864 r. wzniósł pod obrady Komitetu do Spraw Królestwa Polskiego projekt likwidacji WCKN, a więc instytucji powołanej „ustawą celną dla Królestwa Polskiego”¹⁶⁶. Sprawa była procedowana w następnych dniach i zakończyła się zaakceptowaniem likwidacji tego elementu struktury administracji celnej przez cara Aleksandra II 17/29 maja 1864 r.¹⁶⁷

ляр по таможенному ведомству, 10 Декабря 1860 года, nr 12, poz. 9; Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года. (Прод. IV, № 4), s. 13.

¹⁶⁵ М. Чернушевич, Материалы к истории пограничной стражи, Часть II-я, Служба пограничной стражи в военное время, Выпуск 2-й, Участие в Отечественной войне 1812 года; в усмирении польских мятежей в 1830–1831 и 1863–1864 годах; в войне 1877–78 года; в Китайской войне 1900 года и в войне с Японией 1904–1905 года, Санкт Петербург 1909, s. 215–216.

¹⁶⁶ AGAD, Sekretariat Stanu Księstwa Warszawskiego, Sekretariat Stanu Królestwa Polskiego, Kancelaria Własna JCMości do Spraw Królestwa Polskiego [dalej: SSKP], sygn. 2568, k. 4.

¹⁶⁷ AGAD, SSKP, sygn. 2568, k. 4, 6, 8v; III Rada Stanu Królestwa Polskiego, sygn. 354, k. 77–80; ПСЗРИ, собр. II, т. XXXIX, отделение первое, 1864, nr 40876, Санкт Петербург 1867, s. 418–419; W.P. Tekely, Skład Sądzący Rady Stanu Królestwa Polskiego jako najwyższy organ rozstrzygający sprawy celne (1861–1867), „Annales UMCS”, sectio G, 1988, vol. XXXV, s. 176; К.Э. Лятавец, Управление делами, s. 152.

Zastanówmy się jakie były konsekwencje likwidacji WCKN dla funkcjonowania naczelników okręgów celnych. Interesujący nas urzędnicy w sprawach dotyczących konfiskaty towarów, o czym już wspomniano wyżej, byli zobligowani do opracowania opinii, którą kierowali na ręce WCKN. Po likwidacji WCKN każdy naczelnik okręgu celnego na terenie Królestwa Polskiego miał działać zgodnie z przepisami obowiązującymi w imperium, a więc kierować całą opracowaną dokumentację w tych sprawach do DHZ MF. Analogicznie rozwiązano kwestię innych prerogatyw znajdujących się dotąd w gestii WCKN. Wszystkie sprawy: śledcze wszczęte z powodu naruszenia obowiązujący przepisów celnych; powstałe z powodu użycia broni przez straży graniczną oraz powstałe z powodu okazania straży granicznej sprzeciwu z użyciem siły, po rozpatrzeniu przez naczelników okręgów celnych, należało kierować do dalszego procedowania do działających instytucji sądowych na terenie Królestwa Polskiego¹⁶⁸.

Zdawano sobie sprawę, że nowe ustalenia w sprawach śledczych i konfiskaty towarów, mogą spowodować zwiększenie obciążeń kancelarii naczelników okręgów celnych. Stąd też przewidziano możliwość przeznaczenia części środków finansowych zaoszczędzonych w wyniku likwidacji WCKN, na wydatki kancelaryjne w trzech okręgach celnych¹⁶⁹.

Przydział pozostałych spraw, które nie znalazły się w zakresie obowiązków naczelnika okręgu celnego, będących dotąd w zakresie kompetencji WCKN miał być ustalony drogą porozumienia między namiestnikiem Królestwa Polskiego hr. Fiodorem Bergiem a ministrem finansów¹⁷⁰. Bardzo szybko musiało dojść do porozumienia, gdyż jeszcze w drugiej połowie 1864 r. do Warszawy został skierowany urzędnik do szczególnych poruczeń Ministerstwa Finansów V klasy rzeczywisty radca stanu Wasilij von Tiesenhausen. Do jego zadań należało koordynowanie działań aparatu celnego po likwidacji WCKN i pełnienie funkcji pomocniczych w kwestiach celnych przy namiestniku Królestwa Polskiego. Urzędnik ten utrzymywał kontakt z wszystkimi elementami administracji celnej, dokonując w nich bardzo często kontroli wewnętrznych¹⁷¹. W lipcu 1865 r. następcą W. von Tiesenhausena został rad-

¹⁶⁸ RGIA, zesp. 560, inw. 38, sygn. 812, k. 92v–93; AGAD, SSKP, sygn. 2568, k. 6v–7; ПСЗРИ, собр. II, т. XXXIX, отделение первое, nr 40876, s. 418–419.

¹⁶⁹ Środki te umożliwiały zatrudnienie dodatkowych osób na stanowiskach kopistów (pisarzy). AGAD, SSKP, sygn. 2568, k. 7–7v; ПСЗРИ, собр. II, т. XXXIX, отделение первое, nr 40876, s. 419.

¹⁷⁰ AGAD, SSKP, sygn. 2568, k. 6v–7; ПСЗРИ, собр. II, т. XXXIX, отделение первое, nr 40876, s. 418–419; *Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года. (Прод. 1868 года)*, [w:] *Продолжение Свода Законов Российской Империи, изданного в 1857 году, с 1 Января 1864 по 31 Декабря 1867 года, Часть II, Статьи к VI, VII, VIII и IX томам Свода, Санкт Петербург 1868*, s. 34.

¹⁷¹ RGIA, zesp. 128, inw. 1, sygn. 1483, k. 76; „Dziennik Urzędowy Guberni Radomskiej” 1864, nr 50, dodatek I, s. 641; *Список гражданским чинам IV-го класса. Исправлен по 1-е Июля 1864 г.*, Санкт Петербург 1864, s. 852; A. Горак, *Преобразование управления таможенным делом в Царстве Польском в 1850–1867 гг.*, [w:] *Документ. Архив. Информационное общество. Сборник материалов IV научно-практической конференции с международным участием* м, сост. Е.М. Бурова, О.Е. Антонова, Москва 2019, s. 96.

ca stanu Heinrich Lichtenstein, który również zajmował stanowisko urzędnika do szczególnych poruczeń Ministerstwa Finansów. Przebywał w Warszawie do chwili objęcia Królestwa Polskiego działaniem rosyjskiej ustawy celnej w 1868 r.¹⁷²

Należy zaznaczyć, że namiestnik Królestwa Polskiego nadal zachował pewne kompetencje w stosunku do administracji celnej, jako części państwowego aparatu zarządzania na tym terytorium. Prawa te wynikały z jego nadrzędnej pozycji wynikającej z faktu bycia przedstawicielem cara na tym terenie. Ogólnie można je określić jako nadzór polityczny. Zresztą kompetencje te zostały potwierdzone ukazem z 19 lutego/2 marca 1868 r.¹⁷³

Rok 1864 przyniósł poważne zmiany w organizacji instytucji centralnych, w zakresie kompetencji, których znajdowały się kwestie związane z zarządem strukturami terenowymi administracji celnej. Podjęto decyzję o reorganizacji niektórych departamentów wchodzących w skład Ministerstwa Finansów. Z istniejącego DHZ MF wydzielono Wydział Zewnętrznych Stosunków Handlowych, który trafił do Departamentu Manufaktur i Handlu Wewnętrznego, co spowodowało utworzenie Departamentu Manufaktur i Handlu. Pozostałą część DHZ MF, w której skoncentrowane były sprawy zarządu celnego i kwarantannowego, przekształcono w Departament Opłat Celnych Ministerstwa Finansów (DOC MF). Nowy departament, któremu podporządkowano bezpośrednio lub pośrednio urzędy celne działające na terenie imperium Romanowów zaczął funkcjonować od 26 października/7 listopada 1864 r.¹⁷⁴ DOC MF przejął rolę DHZ MF, jako organu zwierzchniego w stosunku do interesujących nas naczelników okręgów celnych.

Zmiany zachodzące w strukturach administracji państwowej na terenie Królestwa Polskiego wymusiły dostosowywanie zakresu praw i obowiązków naczelników okręgów celnych do istniejącej sytuacji. Wymagało to wydawania nowych przepisów regulujących stosunek naczelnika okręgu celnego do nowo pojawiających się urzędów administracji ogólnej i specjalnej. Nie bez przyczyny uregulowano kwestię współdziałania szefa okręgu celnego z gubernialnym naczelnikiem wojskowy. Instytucja gubernialnego naczelnika wojskowego została powołana do życia ukazem

¹⁷² W czasie pełnienia obowiązków w Warszawie H. Lichtenstein został awansowany na rzeczywistego radcę stanu. RGIA, zesp. 128, inw. 1, sygn. 1483, k. 7-28; sygn. 1485, k. 24, 39, 116; zesp. 1015, inw. 1, sygn. 27, k. 1-5; *Список гражданским чинам IV-го класса. Исправлен по 1-е Октября 1868 г.*, Санкт Петербург 1868, s. 853.

¹⁷³ *Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года (Прод. 1869 года)*, [w:] *Продолжение Свода Законов Российской Империи, изданного в 1857 году, с 1 Января по 31 Декабря 1868 года*, Санкт Петербург 1870, s. 31.

¹⁷⁴ ПСЗРИ, собр. II, т. XXXIX, отделение второе, 1864, nr 41374, Санкт Петербург 1867, s. 73-74; *Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года. (Прод. 1868 года)*, s. 32-33; *Департамент таможенных сборов. 1811-25/X-1911*, Санкт Петербург 1911, s. 14; *Высшие и центральные государственные учреждения России 1801-1917*, том 2, *Центральные государственные учреждения*, сост. Б.М. Витенберг et al., Санкт Петербург 2001, s. 152-153.

z 6/18 sierpnia 1864 r. Wśród jego kompetencji znalazło się m.in. sprawowanie nadzoru nad żołnierzami bezokresowo i czasowo urlopowanymi. W związku z tym, że właśnie osoby z tego kręgu trafiały do służby w strukturach administracji celnej lub straży granicznej, naczelnik okręgu celnego został zobligowany do niezwłocznego powiadamiania lokalnego gubernialnego naczelnika wojskowego o fakcie zatrudnienia tych osób¹⁷⁵.

Również likwidacja w latach 1867–1868 Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i istniejącej przy niej Rady Ogólnej Budownictwa spowodowała podporządkowania spraw architektonicznych na szczeblu centralnym Ministerstwu Spraw Wewnętrznych w Sankt Petersburgu (na podstawie przepisów z 29 października/10 listopada 1864 r.). Należy dodać, że na terenie guberni Królestwa Polskiego sprawy budownictwa nadal znajdowały się w gestii wydziałów budowlanych rządów gubernialnych, co zostało potwierdzone w ukazie carskim z 19/31 grudnia 1866 r.¹⁷⁶ Z racji wprowadzonego podziału terytorialnego w Królestwie Polskim naczelnikom okręgów celnych od 1/13 stycznia 1867 r. przyszło w sprawach budowlano–remontowych prowadzić korespondencję z wydziałami budowlanymi 9 rządów gubernialnych (lubelskim, radomskim, kieleckim, piotrkowskim, kaliskim, warszawskim, plockim, łomżyńskim i suwalskim)¹⁷⁷.

Należy zwrócić uwagę, że naczelnicy okręgów celnych w Królestwie Polskim otrzymali możliwość wpływu na przeprowadzanie prac budowlanych w pasie granicznym obiektów niezwiązanych z administracją celną. Wszystkie remonty budynków, w miejscach nie znajdujących się w obrębie wsi lub miast, oddalone do 875 sążni od granicy państwa, uzależnione były od akceptacji szefa okręgu celnego. Przepisy te zaakceptowane przez cara Aleksandra II 29 lutego/12 marca 1868 r., zostały ogłoszone w Królestwie Polskim 8/20 czerwca tegoż roku¹⁷⁸. Godne zauważania jest to, że przepisy te posiadały moc prawną aż do kresu funkcjonowania administracji celnej w Królestwie Polskim. Ponadto należy również dodać, że o wszelkich prywatnych inwestycjach górniczych (budowa kopalń, prowadzenie prac wydobywczych, remonty zewnętrzne i wewnętrzne budynków) w pasie 875-sążniowym należało informować szefa okręgu celnego, zaś sama zgoda na te prace była uzależniona od

¹⁷⁵ Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года. (Прод. 1868 года), s. 39–40; szerzej o kompetencjach gubernialnych naczelników wojskowych zob. ПСЗРИ, собр. II, т. XXXIX, отделение первое, 1864, nr 41166, s. 793–802; J. Legieć, *Urzędy naczelników wojskowych w Królestwie Polskim po powstaniu styczniowym*, [w:] *Dzieje biurokracji*, t. III, cz. 1, red. A. Górak, K. Latawiec, D. Magier, Lublin–Siedlce 2010, s. 308–309.

¹⁷⁶ Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года. (Прод. 1868 года), s. 51; DPKP, t. 68, Warszawa 1868, s. 18–32; A. Górak, *Rosyjska kancelaria akt spraw w urzędach lubelskiej gubernialnej administracji ogólnej w latach 1867–1918*, Lublin 2008, s. 51–53; G. Smyk, *Korpus urzędników cywilnych w guberniach Królestwa Polskiego w latach 1867–1915*, Lublin 2004, s. 201–204.

¹⁷⁷ Jedynie gubernia siedlecka nie przylegała do granicy Imperium Rosyjskiego.

¹⁷⁸ Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года (Прод. 1869 года), s. 32; DPKP, t. 68, s. 32–33.

decyzji Ministerstwa Dóbr Państwowych, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Ministerstwa Wojny i Ministerstwa Finansów¹⁷⁹.

Prawdopodobnie reforma administracji wojskowej na terenie Imperium Rosyjskiego wpłynęła także na zmiany w procedurze zaopatrywania oddziałów straży granicznej w amunicję. Jak już wspomniano kwestie zaopatrzenia formacji strzegącej granicy państwa leżały w gestii naczelników okręgów celnych. Od kwietnia 1865 r. szef okręgu celnego pozyskiwał amunicję na podstawie bezpośredniego porozumienia z naczelnikiem artylerii danego okręgu wojskowego. W przypadku Królestwa Polskiego interesujący nas urzędnicy kontaktowali się w tych sprawach z naczelnikiem artylerii Warszawskiego Okręgu Wojskowego. Warto zauważyć, że DOC MF całkowicie zrezygnował z konieczności aprobowania zapotrzebowań naczelników okręgów celnych na amunicję. Wymagał jedynie informacji o ilości uzyskanej amunicji, aby móc dokonać rozliczeń finansowych ze stosownymi strukturami zarządzającymi artylerią w Ministerstwie Wojny¹⁸⁰.

Zmiana polityki rządu rosyjskiego wobec Królestwa Polskiego z chwilą wybuchu powstania styczniowego przyspieszyła wprowadzanie reform administracyjnych. Jednym z czynników, który spowodował taki proces była chęć wzmocnienia obecności żywiołu rosyjskiego w aparacie zarządzania. Interesujące jest to, że już w latach 1863–1864 akcja wyparcia urzędników pochodzenia polskiego z zajmowanych kluczowych stanowisk etatowych zakończyła się pełnym sukcesem w strukturach administracji celnej¹⁸¹. O ile DHZ MF w podległych sobie urzędach przyczynił się do szybkiego wzrostu liczby Rosjan, poprzez prowadzenie konsekwentnej, aczkolwiek radykalnej, polityki personalnej, to w organach administracyjnych innych resortów proces ten napotkał szereg przeszkód. Rząd carski widząc trudności związane z pozyskaniem Rosjan do pracy w nowo tworzonych lub zreformowanych urzędach, zdecydował się na ogłoszenie specjalnych przywilejów dla urzędników pochodzenia rosyjskiego decydujących się na przyjęcie stanowiska w aparacie państwowym na terenie Królestwa Polskiego. Zostały one ogłoszone 30 lipca/11 sierpnia 1867 r.¹⁸² i wzorowały się na już istniejącym systemie działającym na terenie Syberii, Zakaukazu czy w Kraju Zachodnim¹⁸³.

¹⁷⁹ СУиПП, 1890, nr 61, poz. 578, passim; 1896, nr 127, poz. 1424, passim; *Zbiór praw, instrukcji i przepisów obowiązujących dla prywatnego przemysłu górniczego w guberniach Królestwa Polskiego*, Dąbrowa 1899, s. 468–472.

¹⁸⁰ Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года. (Прод. 1868 года), s. 47–48; Циркуляр по таможенному ведомству, 31 Марта 1865, nr 3729.

¹⁸¹ Zob. szerzej: K. Łatawiec, *Wpływ powstania styczniowego na funkcjonowanie administracji celnej na terenie Królestwa Polskiego*, [w:] *Między irredentą a kolaboracją. Powstanie narodowe – czy warto było?*, Sosnowiec 2023 (w druku).

¹⁸² СУиПП, 1867, nr 69, poz. 682, s. 1304; DPKP, t. 67, Warszawa 1867, s. 288–291; „Варшавския Губернская Ведомости” 1868, nr 38, s. 408–410.

¹⁸³ Zob. A. Górak, *Kształtowanie przywilejów rosyjskiej służby cywilnej za Kaukazem w latach 1800–1844*,

Ogłoszone przepisy o prerogatywach urzędników rosyjskich zostały również zastosowane wobec osób zatrudnionych w strukturach podległych DOC MF. Tak więc naczelnicy okręgów celnych, o ile otrzymali stanowiska w Królestwie Polskim po 1/13 stycznia 1864 r. mogli liczyć na wiele korzyści o charakterze materialnym (dodatki finansowe), jak i niematerialnym (skrócenie czasu wysługi do uzyskania kolejnych rang urzędniczych czy też emerytury)¹⁸⁴. Niewątpliwie uatrakcyjniało to zajmowanie kluczowych stanowisk urzędniczych w interesującej nas administracji.

DOC MF z chwilą objęcia nadzoru nad strukturami terenowymi administracji celnej starał się na bieżąco monitorować prawidłowe działanie podległych mu instytucji pod względem nadsyłanej dokumentacji. Dotyczyło to także interesujących nas urzędników. Reagował na brak pełnych informacji związanych ze sprawowaniem nadzoru nad komorami, przykomorkami i punktami komunikacyjnymi oraz funkcjonariuszami straży granicznej. Wszelkie zalecenia zmierzające do naprawienia popełnianych błędów lub wadliwie działających procedur wdrażał poprzez przekazywanie okólników. Jeden z nich wydany 15/27 czerwca 1866 r. dotyczył dostarczania informacji o dokładnej dacie objęcia stanowisk w straży granicznej przez oficerów skierowanych do służby w tej formacji z innych struktur (administracyjnych lub wojskowych) lub powracających do służby ze stanu spoczynku¹⁸⁵.

Wśród obowiązków naczelników okręgów celnych, o czym już wspomniano, znajdowało się inspektorowanie oddziałów straży granicznej funkcjonującej na obszarze danego okręgu. W związku z tym, że od początku 1860 r. oddziały straży granicznej przybrały bardziej militarny charakter, zaczęło dochodzić do dysonansów związanych z przeprowadzaniem inspekcji oddziałów wojskowych przez urzędników cywilnych. Minister finansów chcąc upodobnić szefów okręgów celnych do urzędników wojskowych wystąpił z propozycją zmiany ich umundurowania. Prośba ministra finansów została zaakceptowana przez cara Aleksandra II. 22 maja/3 czerwca 1864 r. zezwolił na używanie przez naczelników okręgów celnych kroju munduru, jaki w grudniu 1863 r. został ustanowiony dla dyrektora DHZ MF. Z jednym tylko wyjątkiem: „чтобы на карманных клапанах мундира для этих должностей, положенных в 3-м классе, не полагалось шиться, и чтобы наплечные погоны соответствовали чинам, как это установлено для Военного Министерства”¹⁸⁶.

[w:] *Dzieje biurokracji*, t. IV, cz. 1, red. A. Górak, K. Latawiec, D. Magier, Lublin-Siedlce 2011, s. 241–268; J. Legieć, K. Latawiec, *Prawobrzeżna Ukraina. Czasy Annienkowa i Bezaka (1864–1868)*, Kielce 2018, s. 104–111.

¹⁸⁴ СУиРП, 1867, nr 69, poz. 682, s. 1305–1306; ДПКР, t. 67, s. 290–299; *Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года*. (Прод. 1868 года), s. 45.

¹⁸⁵ *Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года*. (Прод. 1868 года), s. 52; Циркуляр по таможенному ведомству, 15 Июня 1865, nr 6909.

¹⁸⁶ ERT, EAA.2175.1.3, k. 145v; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 93, k. 33v; RGIA, zesp. 21, inw. 12, sygn. 8, k. 45v; Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Июня 1864 года, nr 6, poz. 16.

Zgodnie z ogólnie zaakceptowaną przez Aleksandra II prośbą, mundur naczelnika okręgu celnego przedstawiał się następująco:

„Kapelusz – pierwszej kategorii, ze złotymi galonami, sznurkiem, frędzlami i guzikiem.

Czapka – z czarnego sukna; na wierzchu złoty sznur, ciemnozielony otok z jasnozielonymi wypustkami, a na nim złoty generalski galon; złota pętla na kokardę; guzik z orłem.

Mundur galowy – dwurzędowy, zapinany na 8 złotych guzików przypisanych do Ministerstwa Finansów, kołnierz i mankiety z ciemnozielonego materiału, z jasnozielonymi wypustkami. Na kołnierzu i mankietach pełne szycie przypisane urzędnikom I kategorii Ministerstwa Finansów.

Jasnozielone wypustki na brzegach i klapkach kieszeni; naramienniki o szerokości 3/8 werszka, ze złotego generalskiego galonu, na jasnozielonym materiale, z wyszytymi wzdłuż naramiennika złotymi gwiazdkami dla oznaczenia rangi. Podszewka pod kołnierzem munduru jest jasnozielona, a pod mundurem ciemnozielona. Długość 7 werszków.

Mundur frakowy – taki sam jak galowy, ale zamiast obszycia, na kołnierzu i mankietach jest naszywany złoty galon generalski, zgodnie z tym, co ustalono dla urzędników cywilnych.

Surdut – dwurzędowy, zapinany na 6 guzików; kołnierz, wypustki, naramienniki i podszewka podobne do tych z munduru frakowego, ale kołnierz i mankiety bez galonów, mankiety proste o szerokości 3 werszków. Długość surduta do 2 werszków powyżej kolan. Podszewka z ciemnozielonej tkaniny stamed. Wypustki na brzegach surduta są niedozwolone.

Spodnie – ciemnozielone: do munduru ze złotym galonem z jasnozielonym paskiem pośrodku; do mundur frakowego i surduta z lampasami i jasnozielonymi wypustkami.

Szpada – z temblakiem na wzór piechoty.

Plaszcz – wykonany z szarego sukna; kołnierz z ciemnozieloną patką, z jasnozieloną wypustką wokół i z guzikiem; jasnozielone wypustki (lamówka): wokół kołnierza, na brzegach, mankietach, klapach kieszeni i pasku spinającym guziki z tyłu. Jasnozielona podszewka. Naramienniki jak w mundurach¹⁸⁷ [tłum. – Artur Sadecki].

¹⁸⁷ „Шляпа – 1-го разряда, с золотыми: галунами, жгутом, кистями и пуго-вицею.

Шапка – черного сукна; по верху золотой шнур, околыш темнозеленый со светлозелеными выпушками и по нем золотой генеральский галун; петля под кокарду золотая; пуговица с орлом.

Парадный мундир – двубортный, застегивается на 8-мь золотых пуго-виц, присвоенных Министерству Финансов, – воротник и обшлага тем-нозеленого сукна, с светлозеленою выпушкою. На воротнике и обшлагах полное шитье, присвоенное чиновникам 1-го разряда Министерства Финансов. По борту и на карманных клапанах выпушка светлозеленая; погоны в 3/8 вершка шириною, из золотого генеральского галуна, на светлозеленом сукне, с вышитыми золотом, вдоль погона, звездками для обозначения чина. Подкладка под воротником мундира светлозеленая, а под мундиром темнозеленая. Длина пол 7 вершков.

Виц-мундир – одинаковый с парадным мундиром; но вместо шитья, на воротнике и обшлагах нашивается

W ciągu pierwszych 15 lat funkcjonowania rosyjskiej administracji celnej w Królestwie Polskim doszło do rozbudowy struktury jej organów terenowych. Oznaczało to także rozszerzenie jurysdykcji naczelników okręgów celnych na nowo powstające komory, przykomorki i punkty komunikacyjne. W latach 1851–1867 miała miejsce wielokrotna modyfikacja struktur administracji celnej. Zdecydowano się na przekształcenie Przykomorka Celnego (PC) Modrzejów w komorę celną III klasy na terenie Kaliskiego OC. Ponadto doszło do powstania: PC Gola oraz punktów komunikacyjnych (PK) w Romaniszkach i Janowie (oba na terenie Wierzbólewskiego OC), Gniazdowie i Czeladzi (oba na terenie Kaliskiego OC)¹⁸⁸. 25 listopada/7 grudnia 1858 r. zapadła decyzja o utworzeniu KC Sosnowiec na linii kolejowej biegnącej od stacji „Ząbkowice” do pruskiej stacji kolejowej „Katowice”¹⁸⁹. Również w związku z budową kolejnej linii kolejowej doszło do powstania następnego urzędu celnego. Otóż na stacji granicznej w Aleksandrowie Przygranicznym Kolei Warszawsko-Bromberskiej, na podstawie zdania Rady Państwa zatwierdzonej najwyższą decyzją z 3/15 kwietnia 1862 r. została utworzona komora celna I klasy. Znalazła się ona w jurysdykcji naczelnika Kaliskiego OC¹⁹⁰. Zdarzały się także przypadki translokacji urzędów celnych w obrębie jednego okręgu. Taka sytuacja miała miejsce w Zawichojskim OC, gdy z dniem 1/13 maja 1859 r. PC Niesułowice został przeniesiony do wsi Rataje. Otrzymał on nazwę PC Rataje, zaś w Niesułowicach powstał punkt komunikacyjny¹⁹¹.

золотой генеральский галун, как установлено для гражданских чиновников.

Сюртук – двубортный, застегивается на 6-ть пуговиц; воротник, вы-пушки, погоны и подкладка сходны с положенными для виц-мундира; но воротник и обшлага без галунов, обшлага прямые шириною в 3 вершка. Длина сюртука на 2 верш. выше колена. Подкладка из темнозе-леного стамеда. По борту сюртука выпушки иметь не полагается.

Шаровары – темнозеленые: для мундира с золотым галуном с светлосе-леную по середине его полоскою; а для виц-мундира и сюртука с лампа-сами и выпушкою светлоселеными.

Шпага – с темляком пехотного образца.

Плащ – серого сукна; на воротнике клапан темнозеленый, с светлосе-леную кругом его выпушкою и с пуговицею; выпушки: кругом воротника, по борту, на обшлагах, карманных клапанах и на лапке, стягивающей задняя пуговицы, светлоселеные. Подкладка светлоселеная. Погоны как на мундирах.” ERT, EAA.2175.1.3, k. 145v–146; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 93, k. 33v–34; RGIA, zesp. 21, inw. 12, sygn. 8, k. 45v–46; Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Июня 1864 года, nr 6, poz. 16.

¹⁸⁸ СЗРИ, том шестой, Санкт Петербург 1857, s. 6, 8–9.

¹⁸⁹ LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 88, k. 3–3v; RGIA, zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 215–215v; ПС-ЗРИ, собр. II, т. XXXIII, отделение второе, 1858, nr 33815, Санкт Петербург 1859, s. 413; *Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года*, [w:] *Продолжение Свода Законов Российской Империи, изданного в 1857 году*, т. II, С 13 Мая по 31 Декабря 1858 г., s. 7; Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Января 1859 года, nr 1, poz. 2.

¹⁹⁰ ПСЗРИ, собр. II, т. XXXVII, отделение первое, 1862, nr 38127, Санкт Петербург 1865, s. 294; ПС-ЗРИ, собр. II, т. XXXVII, отделение третье, 1862, Приложение, Санкт Петербург 1865, s. 75; *Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года*, [w:] *Продолжение Свода Законов Российской Империи, изданного в 1857 году, По 31 Марта 1863 года*, Часть II, *Статьи к IV, V, VI, VII и VIII томам Свода*, s. 16; „Dziennik Urzędowy Guberni Warszawskiej” 1862, nr 38, s. 785.

¹⁹¹ LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 88, k. 16; RGIA, zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 225; AP w Radomiu, Zarząd Naczelnika Wojennego Oddziału Radomskiego, sygn. 5, s. 28; Циркуляр по таможенному

W połowie lat 60. XIX w. doszło do poważnych zmian w sieci urzędów celnych na terenie Królestwa Polskiego. Nie należy jednak upatrywać przyczyn podjętych działań w tym kierunku jako konsekwencji zaistnienia polskiego zrywu niepodległościowego na tym terenie. Rosyjski resort finansów, w związku z przygotowywaną reformą centralnych struktur zarządzających sprawami celnymi, wziął pod uwagę także konieczność zrewidowania dotychczasowej polityki w obrębie struktur terenowych administracji celnej. Wzięto pod uwagę czynnik dochodowości poszczególnych urzędów celnych. Okazało się, że w niektóre z nich, posiadając bardzo rozbudowaną obsadę etatową, nie generowały oczekiwanych dochodów dla skarbu państwa z tytułu towarów przywożonych na teren Rosji lub wywożonych poza jej granice. Co więcej na początku lat 60. XIX w. rozpoczęto gorączkowe poszukiwania dodatkowych środków finansowych w budżecie państwa, którymi udałoby się pokryć koszty m.in. reform administracji państwowej. Rozpoczęcie prac nad opracowaniem nowej struktury urzędów celnych na terenie imperium zbiegło się z wybuchem powstania styczniowego. Znacząco wpłynęło ono na dochody generowane przez poszczególne komory lub przykomorki celne. Polski zryw niepodległościowy doprowadził do poważnej dezorganizacji pracy urzędów celnych (zawieszenie pracy, zagrabienie środków finansowych przez powstańców). Dlatego też sama reforma struktury urzędów celnych została przesunięta w czasie¹⁹². Ostatecznie w oparciu o dane statystyczne dla urzędów celnych sprzed 1863 r. i z 1864 r. wypracowano projekt nowych etatów. Nowa, przemodelowana sieć urzędów celnych uwzględniała przede wszystkim potrzeby rosyjskiego handlu międzynarodowego oraz konieczność wygenerowania oszczędności w zakresie utrzymywania struktury urzędów celnych. Niestety rzadko jednak uwzględniając interesy mieszkańców terenów przygranicznych¹⁹³.

Nowe etaty urzędów celnych nabrały ostatecznego kształtu w czasie pracy nad tym projektem w Radzie Państwa. Jej opinię car Aleksander II zaakceptował 30 listopada/12 grudnia 1865 r. Przepisy te od 1/13 stycznia 1866 r. wprowadziły poważne zmiany w organizacji struktury urzędów celnych na wszystkich granicach imperium Romanowów¹⁹⁴. Należy od razu zaznaczyć, że modyfikacje nieznacznie dotknęły kancelarie interesujących nas naczelników okręgów celnych. Przewidziano

ведомству, 10 Апреля 1859 года, nr 4, poz. 1; Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года, [w:] *Продолжение Свода Законов Российской Империи, изданного в 1857 году, По 31 Марта 1863 года, Часть II, Статьи к IV, V, VI, VII и VIII томам Свода, s. 17.*

¹⁹² ERT, EAA.2175.1.4, k. 1-1v.

¹⁹³ Ibidem, k. 2-17, 18v-20.

¹⁹⁴ ERT, EAA.2175.1.4, k. 1-1v.

Ibidem, k. 28-52; ПСЗРИ, собр. II, т. XL, отделение второе, 1865, nr 42727, Санкт Петербург 1867, s. 287-291; *Правила о правах таможенных мест по европейской торговле по пропуску товаров. (В отмену ст. 1-23-й VI Т. Св. Зак., изд. 1857 г.),* Санкт Петербург 1866, s. 3-7.

istnienie czterech etatów: naczelnika okręgu, dwóch urzędników do szczególnych poruczeń i sekretarza. Liczba urzędników kancelaryjnych była uzależniona od decyzji szefa okręgu, który na ich utrzymanie posiadał fundusz 900 rubli. Ukaz groduiowy z 1865 r. potwierdzał na terenie Imperium Rosyjskiego podział na 6 rodzajów urzędów celnych: główne komory składowe, komory I klasy, komory II klasy, komory III klasy, przykomorki i punkty komunikacyjne. Na terenie Królestwa Polskiego nie uległy zmianie granice okręgów celnych. Skład poszczególnych okręgów celnych od 1/13 stycznia 1866 r. przedstawiał się następująco:

Wierbołowski Okręg Celny (OC) – KC Wierbołów I kl. (15 stanowisk etatowych), KC Wincenta I kl. (5), KC Peplówek III kl. (2), KC Zieluń III kl. (2), KC Lubicz III kl. (2), KC Filipów III kl. (2), KC Dobrzyń III kl. (2), PC Władysławów (1), PC Raczki (2), PC Bogusze (2), Punkt Komunikacyjny (PK) Dąbrowa (1), PK Chorzele (1), PK Mława (1), PK Osiek (1), PK Romaniszki (1) i PK Janów (1);

Kaliski OC – KC I kl. Aleksandrów (6), KC I kl. Sosnowiec (6), KC Nieszawa I kl. (5), KC Szczypiorno I kl. (5), KC Pyzdry II kl. (4), KC Praszka II kl. (4), KC Słupca II kl. (4), KC Wieruszów II kl. (4), KC Herby II kl. (4), KC Podgrabów III kl. (2), PK III kl. Modrzejów (2), PC Grodziszczko (Grodzisk) (1), PC Niezdara (1), PK Służewo (1), PK Wilczyn (1), PK Czołnochów (1), PK Bolesławiec (1), PK Radziejów (1), PK Piotrków (1), PK Skulsk (1), PK Podłęże (1), PK Gniazdów (1), PK Czeladź (1) i PK Gola (1);

Zawichojski OC – KC Granica I kl. (5), KC Michałowice I kl. (5), KC Tomaszów II kl. (4), KC Zawichost III kl. (2), KC Krzeszów III kl. (2), KC Rataje III kl. (2), KC Sandomierz III kl. (2), PC Baran (1), PC Dołhobyczów (1), PC Igołomia (1), PC Opatowiec (1), PC Podmajdan (1), PK Szyce (1), PK Sierosławice (1), PK Niesułowice (1), i PK Łązek Zaklikowski (1)¹⁹⁵.

Jak można zauważyć doszło do radykalnego zmniejszenia liczby stanowisk przewidzianych wspomnianym ukazem. W tym akcie prawnym dokładnie wskazano na liczbę etatów urzędników kancelaryjnych (dawniej kopistów), dozorców celnych czy estymatorów farb i materiałów aptecznych. Każdy urząd celny otrzymał odgórnie przydzielony fundusz, z którego można było zatrudniać urzędników kancelaryjnych i estymatora. Analogicznie postąpiono w kwestii dozorców celnych. Jednak w tym przypadku można się pokusić o zidentyfikowanie klucza wskazującego na liczbę tych posad. Ich liczba przedstawiała się następująco: komora celna I kl. – 6, komora celna II kl. – 3, komora celna III kl. – 2, przykomórek celny – 2 i punkt komu-

¹⁹⁵ ERT, EAA.2175.1.4, k. 41v–49v; *Приложения*, [w:] ПСЗРИ, собр. II, т. XL, отделение второе, 1865, Санкт Петербург 1867, s. 446–457; *Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года. (Прод. 1868 года)*, s. 27–29; *Reglement concernant la compétence et l'étendue des droits des douanes de l'empire de Russie et du Royaume de Pologne*, St. Petersburg 1866, s. 5–7.

nikacyjny – 1¹⁹⁶. Godne zauważanie jest to, że naczelnicy okręgów celnych nadal zachowali prawo mianowania urzędników na stanowiska urzędników kancelaryjnych (pisarzy, kopistów) i dozorców celnych.

Wprowadzenie nowych etatów wiązało się nie tylko z ich zdecydowanym ograniczeniem ilościowym. Okazało się, że okrojenie obsady etatowej przełożyło się na wzrost wynagrodzeń. Naczelnik okręgu celnego od dnia 1/13 stycznia 1866 r. miał otrzymywać 1500 rubli rocznie wynagrodzenia zasadniczego. Ponadto przysługiwał mu dodatek finansowy w wysokości kolejnych 1500 rubli rocznie na wyżywienie, jak również 400 rubli rocznie na wynajem mieszkania służbowego. Konieczność dokonywania kontroli urzędów celnych, jak i oddziałów straży granicznej wymagała częstych wyjazdów służbowych. Założono, że naczelnik okręgu celnego na ten cel mógł wydatkować do 600 rubli rocznie¹⁹⁷. Czyniło to z interesujących nas urzędników jednych z najlepiej opłacanych urzędników terenowych struktur administracji państwowej.

O ile w 1865 r. nie podjęto żadnych działań w stosunku do zakresu jurysdykcji terytorialnej naczelników okręgów celnych, to zmiany nastąpiły już pod koniec następnego roku. Jakie były przyczyny podjętych działań? Już w etatach organów celnych w Królestwie Polski z 1850 r. było widać wyraźne większe skoncentrowanie urzędów celnych na obszarze Kaliskiego OC (63 etaty przy 45 etatach w Wierbołowskim OC czy 35 etatach w Zawichojskim OC), co prowadziło do większego obciążenia działań tamtejszego naczelnika okręgu. Analogiczna sytuacja powstała po wprowadzeniu od 1/13 stycznia 1866 r. nowych etatów urzędów celnych. Ponadto trzeba zwrócić uwagę na ożywienie wymiany towarowej między Królestwem Pruskim a Imperium Rosyjskim na odcinku granicy w Królestwie Polskim, co tylko przekładało się na absorbowanie większej uwagi urzędników celnych. Nie można także przejść obojętnie obok przygotowań do wdrożenia nowego podziału administracyjno-terytorialnego Królestwa Polskiego (gubernie i powiaty). Tak więc szereg czynników zdecydowało o tym, że 2/14 grudnia 1866 r. na wniosek ministra finansów Aleksander II zaakceptował projekt podziału Królestwa Polskiego na cztery okręgi celne¹⁹⁸.

¹⁹⁶ ERT, EAA.2175.1.4, k. 41v–49v; СУиРП, 1865, nr 112, s. 912–919; *Приложения*, [w:] ПСЗРИ, собр. II, т. XL, отделение второе, 1865, s. 446–457.

¹⁹⁷ ERT, EAA.2175.1.4, k. 143v, 146v, 150v; *Приложения*, [w:] ПСЗРИ, собр. II, т. XL, отделение второе, 1865, s. 446, 449, 454; *Штаты таможенных мест по европ ейской и азиатской торговле*, [b.d.m.w.], s. 32, 38, 46.

¹⁹⁸ AP w Lublinie, Rząd Gubernialny Lubelski (1867–1918), Wydział Administracyjny, sygn. 11, k. 10–10v; ПСЗРИ, собр. II, т. XLI, отделение второе, 1866, nr 43930, Санкт Петербург 1868, s. 333–334; K. Лятавец, *Таможенные*, s. 129; A. Górak, K. Łatawiec, *Rosyjska administracja*, s. 144; K. Łatawiec, *Rosyjska straż*, s. 61–62.

Ów akt prawny zakładał powstanie czwartego okręgu celnego – Aleksandrowskiego OC, który został wyodrębniony z części terytoriów Wierzbółowskiego OC i Kaliskiego OC. Od 1/13 stycznia 1867 r. naczelnicy okręgów celnych w Królestwie Polskim posiadali pod swoją jurysdykcją następujący zakres terytorialny pasa granicznego: Wierzbółowski OC – od rzeki Niemen do granicy guberni łomżyńskiej i płockiej; Aleksandrowski OC – od granicy guberni łomżyńskiej i płockiej do Warty; Kaliski OC – od Warty do miejscowości Szyce (na granicy z austriacką Galicją w guberni radomskiej); Zawichojski OC – od miejscowości Szyce do granicy guberni lubelskiej i wołyńskiej¹⁹⁹. Kancelaria naczelnika nowego okręgu celnego została ulokowana w Aleksandrowie Przygranicznym, w którym funkcjonowała od 1864 r. Kancelaria Naczelnika Kaliskiego OC²⁰⁰. Taki wybór nie był przypadkowy. W miejscowości tej bowiem znajdowała się największa kolejowa komora celna.

Powstanie Aleksandrowskiego OC wpłynęło na zmianę lokalizacji siedzib pozostałych szefów okręgów. Władze Wierzbółowskiego OC zostały przeniesione z Łomży do miejscowości Kibarty, gdzie funkcjonowała najważniejsza komora celna w tym okręgu – KC Wierzbółów. Szefa Kaliskiego OC wraz z całą jego kancelarią translokowano do Częstochowy²⁰¹. Tak ustalony podział Królestwa Polskiego, na cztery okręgi celne, przetrwał do 1883 r.

Należy dodać, że na obszarze Aleksandrowskiego OC miała funkcjonować nowa brygada straży granicznej. Powstała ona w wyniku reorganizacji Wierzbółowskiej BSG i Kaliskiej BSG. Od 1/13 stycznia 1867 r. nowa jednostka miała nosić nazwę Aleksandrowskiej BSG, a jej sztab miał zainstalowano we Włocławku. Zgodnie z obowiązującą ustawą celną z 1850 r. nadzór nad nią sprawował naczelnik Aleksandrowskiego OC²⁰².

Nowe rozgraniczenie okręgów celnych oznaczało również nowe przyporządkowanie urzędów celnych poszczególnym interesującym nas urzędnikom. Przedstawiało się ono następująco:

Wierzbółowski Okręg Celny (OC) – KC Wierzbółów I kl. (15 stanowisk etatowych), KC Wincenta I kl. (5), KC Filipów III kl. (2), PC Władysławów (1), PC Raczek (2), PC Bogusze (2), PK Romaniszki (1) i PK Wysztyniec (1);

Aleksandrowski OC – KC I kl. Aleksandrów (6), KC Nieszawa I kl. (5), KC Pyzdry II kl. (4), KC Słupca II kl. (4), KC Peplówek III kl. (2), KC Zieluń III kl. (2), KC

¹⁹⁹ ПСЗРИ, собр. II, т. XLI, отделение второе, 1866, nr 43930, s. 333–334; СУиПП, 1866, nr 114, poz. 867, s. 930; „Kurjer Warszawski” 1867, nr 15, s. 81; К. Лятавец, *Таможенные*, s. 129.

²⁰⁰ AP w Warszawie, Kancelaria Gubernatora Warszawskiego, Kancelaria Specjalna, sygn. 80, k. 94; „Dziennik Urzędowy Guberni Warszawskiej” 1867, nr 5, s. 58.

²⁰¹ AP w Kielcach, Rząd Gubernialny Kielecki, sygn. 11120, k. 69.

²⁰² ПСЗРИ, собр. II, т. XL, отделение второе, 1866, nr 43659, s. 42; *Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года. (Прод. 1868 года)*, s. 34; „Dziennik Urzędowy Guberni Warszawskiej” 1866, nr 51, s. 1375; K. Latawiec, *Rosyjska straż*, s. 62.

Lubicz III kl. (2), KC Dobrzyń III kl. (2), PK Dąbrowa (1), PK Chorzele (1), PK Służewo (1), PK Mława (1), PK Osiek (1), PK Wilczyn (1), PK Janów (1), PK Radziejów (1), PK Piotrków (1) i PK Skulsk (1).

Kaliski OC – KC I kl. Sosnowiec (6), KC Szczypiorno I kl. (5), KC Granica I kl. (5), KC Praszka II kl. (4), KC Wieruszów II kl. (4), KC Herby II kl. (4), KC Podgrabów III kl. (2), PK III kl. Modrzejów (2), PC Grodzisk (1), PC Niezdara (1), PK Czołnochów (1), PK Bolesławiec (1), PK Podłęże (1), PK Gniazdów (1), PK Czeladź (1), PK Gola (1); PK Szyce (1) i PK Niesułowice (1);

Zawichojski OC – KC Michałowice I kl. (5), KC Tomaszów II kl. (4), KC Zawichost III kl. (2), KC Krzeszów III kl. (2), KC Rataje III kl. (2), KC Sandomierz III kl. (2), PC Baran (1), PC Dołhobyczów (1), PC Igołomia (1), PC Opatowiec (1), PC Podmajdan (1), PK Sierosławice (1) i PK Łązek Zaklikowski (1);²⁰³

Warto zwrócić uwagę na rozkład etatów urzędniczych w poszczególnych okręgach celnych. Przedstawiało się to następująco: Wierbołowski OC – 29, Aleksandrowski OC – 37, Kaliski OC – 42 i Zawichojski OC – 24. Pomimo reorganizacji struktury aparatu zarządzania, szef Kaliskiego OC posiadał najwięcej obowiązków w stosunku do podległych mu instytucji, ale znacznie mniej niż przed 1/13 stycznia 1867 r. Warto zwrócić uwagę na to, że w strukturze urzędów celnych pojawił się całkowicie nowy organ w postaci: PK Wysztyniec. Zapewne zaplanowano jego utworzenie od dnia 1/13 stycznia 1867 r.

W połowie lat 60. XIX stulecia moc prawną nadal zachowywała „Ustawa celna dla Królestwa Polskiego”. Od chwili jej opublikowania była wielokrotnie uzupełniana przez nowe regulacje, ustalane za obopólnym porozumieniem między namiestnikiem Królestwa Polskiego a ministrem finansów. Jednak po powstaniu styczniowym, w związku z przekształcaniem systemu zarządzania w Królestwie Polskim, interpretacja przepisów w niej zawartych zaczęła nastroczać wiele trudności. Przyczyna tego stanu leżała także w zaistniałych przypadkach nierespektowania zapisów rosyjskiej ustawy celnej na terenie Królestwa Polskiego. Bezpośrednią przyczyną zniesienia odrębnej ustawy celnej dla Królestwa Polskiego miały działania H. Lichtensteina. Jako urzędnik reprezentujący Ministerstwo Finansów w sprawach celnych w Warszawie zajmował się jedną ze spraw związanych z przemytem. W prowadzonej korespondencji z Komisją Rządową Sprawiedliwości w Warszawie uzyskał opinię tego organu, że rosyjska ustawa celna nie jest obowiązującym aktem prawnym dla miejscowych organów sądowych i z tego też powodu nie można jej stosować w sprawach sądowych związanych z kontrabandą. Dlatego też H. Lichtenstein zwrócił się 10/22 listopada 1867 r. do Komitetu Urządzającego z pyta-

²⁰³ ПСЗРИ, собр. II, т. XL, отделение второе, 1866, nr 43930, s. 333–334; „Dziennik Urzędowy Guberni Lubelskiej” 1867, nr 5, s. 87; К. Лятавец, *Таможенные*, s. 129.

niem – czy rzeczywiście rosyjska ustawa celna z 1857 r. nie posiada mocy prawnej w stosunku do miejscowych organów sądowych? Ponadto zawiadujący sprawami celnymi w Królestwie Polskim złożył wniosek o rozstrzygnięcie kwestii odnośnie, które akty prawne należy stosować do rozpatrywania spraw związanych ze sprawowaniem nadzoru celnego?²⁰⁴ Tym sposobem sprawa stosowania odrębnej ustawy celnej z 1850 r. stała się tematem obrad Komitetu Urządzającego w Królestwie Polskim. Organ ten po porozumieniu się z ministrem finansów zdecydował o objęciu działaniem ustawy celnej z 1857 r., ogłoszonej w Zbiorze Praw Imperium Rosyjskiego wraz z jej uzupełnieniami i zmianami, terytorium Królestwa Polskiego. Zarazem Komitet Urządzający ogłosił 7/19 czerwca 1868 r. utratę mocy prawnej przez ustawę celną obowiązującej od 1/13 stycznia 1851 r.²⁰⁵ Nowa ustawa celna dla handlu europejskiego na terytorium Imperium Rosyjskiego i Królestwa Polskiego i funkcjonujących tam struktur terenowych DOC MF została podpisana 13/25 lipca 1868 r., zaś weszła w życie z dniem 1/13 stycznia 1869 r.²⁰⁶

I.4. Naczelnik okręgu celnego w Królestwie Polskim (1868–1912)

Rozciągnięcie działania rosyjskiej ustawy celnej na teren Królestwa Polskiego doprowadziło do ujednolicenia systemu zarządzania przez DOC MF na odcinku zachodniej lądowej granicy imperium. Minister finansów lub jego podwładny w osobie dyrektora DOC MF nie byli już zobligowani do porozumiewania się z namiestnikiem Królestwa Polskiego w sprawach związanych z wprowadzaniem nowych regulacji prawnych odnoszących się do działania wszystkich struktur administracji celnej.

Zresztą nowe akty prawne odnoszące się do praw i obowiązków interesujących nas urzędników pojawiły się kilka miesięcy po ogłoszeniu utraty mocy prawnej przez „ustawę celną dla Królestwa Polskiego”. Straż graniczna jako formacja mundurowa i uzbrojona, działająca w oparciu o model oddziałów wojskowych, podlegała pod jurysdykcję sądów wojennych (zgodnie ze *Сводом военных постановлений*). 3/15 października 1868 r. uregulowano zasady oddawania pod sąd jej przedstawicieli korpusu oficerskiego, jak i funkcjonariuszy niższych stopni. W stosunku do oficerów naczelnik okręgu celnego nie posiadał żadnych możliwości poddania sądowi

²⁰⁴ *Постановления Учредительного Комитета в Царстве Польском*, t. XIII, выпуск второй, (Заседания CCLI – CCLV), Варшава 1868, s. 210.

²⁰⁵ Ibidem, s. 213–214; DPKP, t. 68, s. 314–315; G. Smyk, *Zasady wprowadzenia i zakres obowiązywania rosyjskich źródeł prawa w Królestwie Polskim po powstaniu styczniowym*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 2011, t. 14, s. 226; K. Latawiec, *Rosyjska straż*, s. 62. Ogłoszenie nowej taryfy celnej dla Imperium Rosyjskiego zostało zatwierdzone 5/17 lipca 1868 r. „Варшавский Губернский Ведомости” 1868, nr 50–52; 1869, nr 1.

²⁰⁶ СУиРП, 1868, nr 65, poz. 508, s. 716–735; K. Лятавец, *Чиновники таможенной администрации в Царстве Польском в 1851–1914 гг.*, [w:] *Торговля, купечество и таможенное дело в России в XVI–XIX вв. Сборник материалов Четвертой международной научной конференции (Нижний Новгород, 28–30 Сентября 2017 г.)*, сост. А.И. Раздорский, Нижний Новгород 2018, s. 554.

wojennemu, albowiem te prerogatywy zostały przekazane dyrektorowi DOC MF i ministrowi finansów. Za to w stosunku do żołnierzy niższych rang (wachmistrzowie, pisarze, strażnicy konni i strażnicy piesi) szef okręgu celnego posiadał wyłączne prawo kierowania ich spraw na wokandę sądu pułkowego najbliższej stacjonującej jednostki armii rosyjskiej. Wyroki tego sądu były zatwierdzane przez dowódcę jednostki, w której taka instytucja funkcjonowała²⁰⁷.

Bardzo niestabilna była wewnętrzna organizacja poszczególnych okręgów celnych u schyłku lat 60. i w pierwszej połowie lat 70. XIX w. Co jakiś czas dochodziło do zmian etatowych w działających urzędach celnych lub tworzenia zupełnie nowych komór lub przykomórków celnych. Już pierwsza powszechna reorganizacja etatów, na skalę całego Imperium Rosyjskiego, miała miejsce pod koniec połowy 1869 r. Zdanie Rady Państwa zostało zaakceptowane przez cara Aleksandra II w dniu 20 maja/1 czerwca 1869 r. Według tego aktu prawnego organizacja czterech okręgów celnych na terenie Królestwa Polskiego przedstawiała się w następujący sposób:

Wierzbowski Okręg Celny (OC) – KC Wierzbów I kl. (21 stanowisk etatowych), KC Wincenta I kl. (5), KC Filipów III kl. (2), PC Władysławów (1), PK Wysztyniec (1), PC Raczki (2), PC Bogusze (2) i PK Romaniszki (1);

Aleksandrowski OC – KC I kl. Aleksandrów (8), KC Nieszawa I kl. (6), KC Słupca I kl. (5), KC Pyzdry III kl. (2), KC Peplówek III kl. (2), KC Zieluń III kl. (2), KC Lubicz III kl. (2), KC Dobrzyń III kl. (2), PK Dąbrowa (1), PK Chorzele (1), PK Służewo (1), PK Mława (1), PK Osiek (1), PK Wilczyn (1), PK Janów (1), PK Radziejów (1), PK Piotrków (1) i PK Skulsk (1).

Kaliski OC – KC I kl. Sosnowiec (8), KC Szczypiorno I kl. (6), KC Granica I kl. (7), KC Wieruszów II kl. (4), KC Herby II kl. (3), KC Praszka II kl. (3), PC Podgrabów (1), PC Modrzejów (1), PC Grodzisk (1), PC Niezdara (1), PK Czołnochów (1), PK Bolesławiec (1), PK Podłęże (1), PK Gniazdów (1), PK Czeladź (1), PK Gola (1); PK Szyce (1) i PK Niesułowice (1);

Zawichojski OC – KC Michałowice I kl. (5), KC Tomaszów II kl. (4), KC Zawichost III kl. (2), KC Krzeszów III kl. (2), KC Rataje III kl. (2), KC Sandomierz III kl. (2), PC Baran (1), PC Dołhobyczów (1), PC Igołomia (1), PC Opatowiec (1), PC Podmajdan (1), PK Sierosławice (1) i PK Łązek Zaklikowski (1)²⁰⁸.

W porównaniu do przekształceń dokonanych w 1866 r. doszło do niewielkich zmian w liczbie etatów w urzędach na obszarze poszczególnych okręgów celnych. Na ich terytorium według wykazu etatów te liczby wynosiły: Wierzbowski OC –

²⁰⁷ Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года (Прод. 1869 года), s. 35–36; Циркуляр по таможенному ведомству, 19 Октября 1868, nr 11837.

²⁰⁸ СУиПП, 1869, nr 53, poz. 395, s. 469, 476–484.

39, Aleksandrowski OC – 43, Kaliski OC – 46 i Zawichojski OC – 28. Analogicznie jak w 1866 r. nie ustalono ogólnie liczby stanowisk urzędników kancelaryjnych, jak i dozorców celnych²⁰⁹. W zmianach etatowych zauważalne były działania zmierzające do zwiększenia liczby stanowisk (KC Wierzbolów), podniesienia rangi urzędów (np. PC Wysztyniec, KC Słupca) lub jej obniżenia (PC Podgrabów, KC Pyzdry)²¹⁰.

Podjęcie starań dotyczących budowy linii kolejowej z Brześcia Litewskiego w kierunku granicy z Królestwem Pruskim wpłynęło na utworzenie kolejnego ważnego organu celnego działającego na obszarze Wierzbolowskiego OC. 27 maja/8 czerwca 1870 r. car Aleksander II zatwierdził zdanie Rady Państwa w kwestii utworzenia KC Grajewo z 8-etatową obsadą. Otrzymała ona rangę I klasy i miała być zorganizowana na kolejowym szlaku komunikacyjnym, którego budowa paradoksalnie jeszcze nie ruszyła. Urząd ten otrzymał najwyższą rangę kosztem KC Wincenta (zdegradowana z I do III klasy), co oznaczało zmniejszenie w niej etatów z pięciu do dwóch²¹¹. Interesujące jest to, że KC Grajewo została otwarta dopiero w 1/13 czerwca 1873 r., gdy dobiegały końca prace związane z budową Kolei Elcko-Grajewsko-Brzeskiej. Również z dniem 1/13 czerwca 1873 r. KC Wincenta stała się komorą celną III klasy²¹². Należy zaznaczyć, że KC Grajewo należała, obok KC Wierzbolów, do najważniejszych urzędów celnych na obszarze Wierzbolowskiego OC.

Dość znaczne natężenie ruchu towarowego i chęć usprawnienia przepływu towarów była motorem napędowym kolejnych zmian zachodzących w organizacji wewnętrznej poszczególnych okręgów celnych w Królestwie Polskim. 21 maja/2 czerwca 1872 r. najwyższe zatwierdzenie uzyskało zdanie Rady Państwa odnoszące się do korekty sieci urzędów celnych. Na obszarze Królestwa Polskiego zmiany te przedstawiały się następująco: KC Peplówek III kl. podniesiono do I klasy, zaś KC Słupca I kl. zdegradowano do III klasy (Aleksandrowski OC); KC Wieruszów II kl. podniesiono do I klasy (Kaliski OC) zaś na terenie Zawichojskiego OC utworzono PK Niesułowice²¹³. Godne zauważania jest to, że PK Niesułowice już od 1/13 stycznia 1873 r. uzyskał status przykomórka celnego²¹⁴.

W związku z dość często zachodzącymi zmianami zdecydowano się na uproszczenie procedur związanych z kwestią powoływania nowych etatów lub ich przeniesienia w obrębie struktur administracji celnej. Postanowiono przekazać w ręce mini-

²⁰⁹ СУиРП, 1869, nr 53, poz. 395, s. 469, 476–484.

²¹⁰ Ibidem; *Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года. (Прод. 1871 года), [w:] Продолжение Свода Законов Российской Империи, изданного в 1857 году, С 1 Января 1869 по 31 Декабря 1870 года, Часть I, Статьи к I, II, III, IV, V, VI и VIII томам Свода, Санкт Петербург 1871, s. 62–63.*

²¹¹ СУиРП, 1870, nr 52, poz. 589, s. 720–721; *Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года. (Прод. 1871 года), s. 61.*

²¹² ПСЗРИ, собр. II, т. XLVIII, отделение первое, 1873, nr 52366, s. 726.

²¹³ ПСЗРИ, собр. II, т. XLVII, отделение первое, 1872, nr 50860, Санкт Петербург 1875, s. 676–677; ПСЗРИ, собр. II, т. XLVII, отделение третье, 1872, Приложения, Санкт Петербург 1875, s. 269–271.

²¹⁴ ПСЗРИ, собр. II, т. XLVIII, отделение первое, 1873, nr 51918 s. 250–251.

stra finansów prawo zgłaszania dokonania koniecznych zmian. Musiały one jedynie zyskać najwyższe zatwierdzenie przez monarchę rosyjskiego. Taka sytuacja miała miejsce w 1876 r. Tym razem zmiany dotyczyły kilku urzędów celnych działających na terytorium Zawichojskiego OC. Zdecydowano się na otwarcie KC Korczyn III kl.²¹⁵ Funkcjonująca już KC Rataje III kl. została zdegradowana do rangi przykomorka celnego. Ponadto PK Łążek Zaklikowski został przemianowany na przykomorek celny²¹⁶.

Analogicznie, jak miało to miejsce w przypadku KC Grajewo, otwarciu Kolei Nadwiślańskiej (Mława-Kowel) i jej połączenie z pruską koleją Marienburg-Mława, wpłynęło na powstanie nowego ważnego urzędu celnego. 19 czerwca/1 lipca 1877 r. zdanie Rady Państwa uzyskało najwyższe zatwierdzenie Aleksandra II. Na jego podstawie utworzono 8-etatową KC Mława I kl. Istniejącą zaś nieopodal Mławy – KC Peplówek I kl. zdegradowano do roli 2-etatowego przykomorka celnego²¹⁷. Bardzo szybko KC Mława stała się jednym ze znaczących urzędów celnych na terenie nie tylko Aleksandrowskiego OC, ale i całego Królestwa Polskiego.

Niekiedy naczelnicy okręgów celnych mieli pośredni wpływ na tworzenie nowych urzędów celnych. Składane raporty roczne mogły uwzględniać głos lokalnych środowisk utrzymujących się z handlu, jak i ewentualne zabiegi administracji pruskiej. Nadrzędnym celem takich działań było tworzenie placówek administracji celnej na drogowych szlakach komunikacyjnych. Niewątpliwie efektem takich działań było uzyskanie zgody (21 maja/2 czerwca 1882 r.) na otwarcie PC Reszki na obszarze Wierzbolowskiego OC. Jednak mógł on zostać uruchomiony jedynie z wykorzystaniem przesunięcia etatów z innych urzędów celnych²¹⁸. W tymże roku, minister finansów wykorzystując swoje uprawnienia, dokonał kolejnych zmian struktury organów celnych m.in. na terenie Królestwa Polskiego. Reorganizacja przedstawiała się w następujący sposób: PC Peplówek (Aleksandrowski OC) otrzymał status punktu komunikacyjnego; PK Radziejów (Aleksandrowski OC) został podniesiony do rangi przykomorka; PC Dołhobyczów (Zawichojski OC) został awansowany do komory celnej III kl. oraz KC Michałowice I kl. została zdegradowana do rangi komory celnej III kl.²¹⁹

²¹⁵ RGIA, zesp. 133, inw. 1, sygn. 4, k. 2-11; ПСЗРИ, собр. II, т. LI, отделение первое, 1876, nr 56131, Санкт Петербург 1878, s. 697; СУиРП, 1876, nr 80, poz. 849, s. 908-909.

²¹⁶ ПСЗРИ, собр. II, т. LI, отделение первое, 1876, nr 56131, Санкт Петербург 1878, s. 697; *Статьи к Шестому Тому Свода Законов*. (Прод. 1879 года), [w:] *Продолжение Свода Законов Российской Империи, По 1 Января 1879*, Санкт Петербург 1879, s. 28.

²¹⁷ ПСЗРИ, собр. II, т. LII, отделение первое, 1877, nr 57496, Санкт Петербург 1879, s. 748-749; *Статьи к Шестому Тому Свода Законов*. (Прод. 1879 года), s. 28; СУиРП, 1877, nr 69, poz. 827, s. 763-764; Циркуляр по таможенному ведомству, 3 августа 1877, nr 11928.

²¹⁸ ПСЗРИ, собр. III, т. II, 1882, nr 905, Санкт Петербург 1886, s. 247; *Статьи к Шестому Тому Свода Законов*. (Прод. 1883 года), [w:] *Продолжение Свода Законов Российской Империи, По 30 Июня 1883 года, Часть первая, Статьи к I-VII томам Свода*, Санкт Петербург 1883, s. 28; СУиРП, 1882, nr 66, poz. 507, s. 965; nr 75, poz. 601, s. 1193.

²¹⁹ СУиРП, 1882, nr 75, poz. 601, s. 1193-1194; nr 93, poz. 679, s. 1511-1512.

Wyżej przedstawione zmiany w strukturze urzędów celnych w poszczególnych okręgach celnych były spowodowane głównie koniecznością dostosowania pewnych rozwiązań do sytuacji panującej w rosyjskim handlu europejskim oraz rozwoju szlaków komunikacyjnych, w tym głównie kolejowych. Sieć okręgów celnych w europejskiej części Rosji, ustalona w 1866 r., przez kilkanaście lat nie była poddawana zmianom. Dopiero w 1882 r. minister finansów zdecydował się na wniesienie pod obrady Rady Państwa projektu radykalnej przebudowy sieci okręgów celnych. Wydaje się, że ten krok był podyktowany chęcią uzyskania oszczędności wynikających z redukcji etatów samych szefów okręgów i ich kancelarii. Uzyskane środki mogły być wykorzystane na powstanie nowych stanowisk w ramach DOC MF, w zakresie kompetencji, których miały być skoncentrowane zadania rewizyjne. Ostatecznie Rada Państwa przedstawiła swoją opinię Aleksandrowi III. Władca Rosji 8/20 lutego 1883 r. wraz z złożeniem swojego podpisu pod projektem, wprowadził nową sieć okręgów celnych dla handlu europejskiego Rosji²²⁰.

Reorganizacja dotknęła istniejące okręgi celne leżące przy granicy rosyjskiej ciągnącej się od Morza Bałtyckiego do Morza Azowskiego. By uniknąć konieczności ponownego wytyczania granic okręgów, nowe jednostki podziału administracyjno-terytorialnego stworzono poprzez łączenie dwóch funkcjonujących obok siebie okręgów. W ten sposób 10 istniejących okręgów celnych zredukowano o połowę. Efektem tego zabiegu było powstanie: Wierzbolowskiego OC (z terytorium Taurogeńskiego OC i Wierzbolowskiego OC), Kaliskiego OC (z Aleksandrowskiego OC i Kaliskiego OC), Radziwiłłowskiego OC (z Zawichojskiego OC i Radziwiłłowskiego OC), Besarsbskiego OC (z Skulańskiego OC i Izmailskiego OC) i Południowego OC (z Krymskiego OC i Azowskiego OC)²²¹. Jak można zauważyć na terenie Królestwa Polskiego zaczęły funkcjonować ponownie 3 okręgi celne. Należy jednak zwrócić uwagę na jedną kwestię. Od chwili ustanowienia w Królestwie Polskim rosyjskich okręgów celnych, przy dokonywaniu zmian granic tych jednostek, zawsze stosowano zasadę zachowania jurysdykcji terytorialnej naczelników okręgów celnych w granicach Królestwa Polskiego. Wprowadzając reformę w 1883 r. nastąpiło odejście od tej praktyki. Otóż naczelnik Wierzbolowskiego OC swoją władzą objął teren także guberni kowieńskiej i kurlandzkiej, zaś szef Radziwiłłowskiego OC także terytorium guberni wołyńskiej i podolskiej. Warto przyjrzeć się zakresowi terytorialnemu władzy poszczególnych naczelników okręgów celnych oraz znajdujących się w ich jurysdykcji urzędów:

Wierzbolowski OC, od miejscowości Połoga w guberni kurlandzkiej do granicy dzielącej gubernię łomżyńską i plocką – KC Taurogi I kl., KC Jurburg I kl., KC

²²⁰ ПСЗРИ, собр. III, т. III, 1883, Санкт Петербург 1886, n r 1367, s. 35; СУиРП, 1883, nr 25, poz. 259, s. 445–447.

²²¹ СУиРП, 1883, nr 26, poz. 303, s. 497; K. Latawiec, *Rosyjska straż*, s. 64–65.

Wierzbolów I kl., KC Grajewo I kl., KC Połoga III kl., KC Kretynga III kl., KC Ojsiany III kl., KC Nowemiasto III kl., KC Gorzdy III kl., KC Wincenta III kl., KC Filipów III kl., PC Szylingi, PC Poświętne, PC Sartaniki, PC Władysławów, PC Raczki, PC Bogusze, PC Wysztyniec, PC Reszki, PK Wowery, PK Degucie, PK Słomiszki, PK, Gorzdy, PK Połoga, PK Kretynga, PK Plekiszki i PK Romaniszki;

Kaliski OC, od granicy dzielącej gubernię łomżyńską i płocką do wsi Szyce włącznie – KC I kl. Aleksandrów, KC Mława I kl., KC Nieszawa I kl., KC I kl. Sosnowiec, KC Szczypiorno I kl., KC Granica I kl., KC Wieruszów I kl., KC Herby II kl., KC Praszka II kl., KC Słupca III kl., KC Pyzdry III kl., KC Zieluń III kl., KC Lubicz III kl., KC Dobrzyń III kl., PC Radziejów, PC Podgrabów, PC Modrzejów, PC Grodzisk, PC Niezdara, PK Dąbrowa, PK Chorzele, PK Służewo, PK Mława, PK Osiek, PK Peplówek, PK Wilczyn, PK Janów, PK Piotrków, PK Skulsk, PK Czołnochów, PK Bolesławiec, PK Podłęże, PK Gniazdów, PK Czeladź, PK Gola, PK Szyce i PK Niesułowice;

Radziwiłłowski OC, od wsi Szyce do wsi Isakowce włącznie – KC Radziwiłłów I kl., KC Husiatyń I kl., KC Wołoczyska I kl., KC Isakowce I kl., KC Tomaszów II kl., KC Michałowice III kl., KC Korczyn III kl., KC Sandomierz III kl., KC Zawichost III kl., KC Krzeszów III kl., KC Dołhobyczów III kl., KC Drużkopol III kl., PC Baran, PC Igołomia, PC Opatowiec, PC Rataje, PC Podmajdan, PC Sierosławice, PC Łązek Zaklikowski, PC Merwa, PC Zbaraż, PC Huków, PK Radziwiłłów, PK Wołoczyska i PK Satanów²²².

Nowa organizacja terytorialna okręgów celnych wpłynęła także na poszerzenie zakresu obowiązków szefów okręgów w stosunku do podległej im straży granicznej. W nowych granicach każdego okręgu znalazły się po dwie brygady straży granicznej: Wierzbolowski OC – Taurogeńska BSG i Wierzbolowska BSG, Kaliski OC – Aleksandrowska BSG i Kaliska BSG, Radziwiłłowski OC – Zawichojska BSG i Wołyńska BSG²²³. Tak ustalona struktura przetrwała w niezmienionym kształcie do 1/13 maja 1885 r., kiedy na obszarze Kaliskiego OC utworzono Częstochowską BSG, w celu wzmocnienia nadzoru nad granicą państwa i chęcią ograniczenia przemytu²²⁴.

W kwietniu 1884 r. nastąpiła niewielka korekta granic okręgów celnych. Poszerzył się nieznacznie zasięg jurysdykcji naczelnika Kaliskiego OC o odcinek granicy strzeżony przez dwa posterunki „Hamernia” i „Januszowice”, kosztem Radziwiłłowskiego OC²²⁵. Godne zauważenia jest to, że kilka miesięcy później (luty 1885 r.) doszło do wytyczenia nowego przebiegu granicy między Wierzbolowskim OC a Ka-

²²² Статьи к Шестому Тому Свода Законов. (Прод. 1883 года), s. 29–30.

²²³ Ibidem, s. 31; „УПРМФ” 1883, nr 14, s. 385.

²²⁴ ПСЗРИ, собр. III, т. V, 1885, nr 2895, Санкт Петербург 1887, s. 176; „УПРМФ” 1885, nr 22, s. 582; K. Latawiec, *Rosyjska straż*, s. 66.

²²⁵ „УПРМФ” 1884, nr 17, s. 841; K. Latawiec, *Rosyjska straż*, s. 65.

liskim OC. Chęć uzyskania jak najkorzystniejszych efektów nadzoru celnego nad granicą państwa wymusiła włączenie pierwszego batalionu Aleksandrowskiej BSG w skład Wierzbółowskiej BSG. By uniknąć problemów wynikających z mogącego zaistnieć konfliktu kompetencyjnego zdecydowano, że granica między wspomnianymi okręgami celnymi będzie pokrywać się z linią graniczną między powiatami przasnyskim i mławskim w guberni płockiej. Tym sposobem w zakresie jurysdykcji naczelnika Wierzbółowskiego OC znalazły się trzy punkty komunikacyjne: PK Dąbrowa, PK Chorzele i PK Janów²²⁶. Jak się zresztą okazało jeszcze w maju 1885 r. ponownie minister finansów wydając rozporządzenie ustalił granice Kaliskiego OC. Otóż władza szefa tego okręgu miała rozpościerać się od posterunku straży granicznej „Sienno” w powiecie mławskim guberni płockiej do posterunku straży granicznej „Sierosławice” w powiecie miechowskim guberni kieleckiej. Oznaczało to włączenie pod jurysdykcję naczelnika Kaliskiego OC następujących urzędów celnych: KC Michałowice III kl., KC Igołomia III kl., PC Baran i PC Sierosławice²²⁷.

Zmiana granic okręgów celnych wymagała także dostosowania miejsca lokalizacji urzędu naczelnika i jego kancelarii. Siedziby zostały wybrane tak, aby ich umiejscowienie²²⁸ geograficzne było jak najdogodniejsze do realizowania obowiązków służbowych. O ile ich umieszczenie w Aleksandrowie Przygranicznym (Kaliski OC) i Radziwiłłowie OC (Radziwiłłowski OC) było jak najbardziej racjonalne, to trudno wytłumaczyć motywy kierujące zlokalizowanie władz Wierzbółowskiego OC w osadzie Aleksota nad Niemnem (naprzeciw Kowna) w powiecie mariampolskim guberni suwalskiej²²⁹. Należy dodać, że już w przed 15/27 września 1884 r. siedziba Kaliskiego OC została przeniesiona do Warszawy²³⁰. Zapewne taka decyzja została podyktowana chęcią koncentracji w Warszawie jako stolicy generał-gubernatorstwa, siedzib urzędów mających ponad gubernialną organizację.

²²⁶ СУиРП, 1885, nr 25, poz. 230, s. 426.

²²⁷ СУиРП, 1885, nr 26, poz. 548, s. 1224.

²²⁸ W akcie prawnym z 8/20 lutego 1883 r. potwierdzono prawo ministra finansów do wybierania miejsca lokalizacji kancelarii naczelników okręgów celnych i dowódców brygad straży granicznej. Równie szef resortu finansów mógł tymczasowo zmieniać granice okręgów celnych. *Статьи к Шестому Тому Свода Законов. (Прод. 1883 года)*, s. 32.

²²⁹ Należy zauważyć, że pierwotnie siedziba naczelnika Kaliskiego OC miała być zlokalizowana we Włocławku. AP w Kielcach, Rząd Gubernialny Kielecki, sygn. 15839, k. 10, 18, 20, 23; СУиРП, 1883, nr 27, poz. 358, s. 518–519; nr 59, poz. 532, s. 933; *Памятная книжка Ковенской губернии 1884 года*, Ковно 1883, s. 71; *Памятная книжка Плоцкой губернии на 1884 год*, Плоцк 1884, s. 44; *Памятная книжка Люблинской губернии на 1884 год*, Люблин [b.d.w.], s. 45; *Памятная книжка Сувалкской губернии на 1884 год*, Сувалки 1883, s. 33; *Памятная книжка Петроковской губернии на 1884 год*, Петроков 1884, s. 55.

²³⁰ AP w Kielcach, Rząd Gubernialny Kielecki, sygn. 15839, k. 16; *Памятная книжка Калишской губернии на 1884 год*, Калиш 1884, s. 22; *Памятная книжка Петроковской губернии на 1885 год*, Петроков 1885, s. 53.

Wracając do kwestii tworzenia nowych urzędów celnych należy zwrócić uwagę, że poważną rolę w inicjowaniu zmian posiadali interesujący nas urzędnicy. To właśnie na podstawie raportów przesyłanych przez szefów okręgów, dyrektor DOC MF a następnie minister finansów posiadał ogłód całej sytuacji. O ile zakładanie urzędów celnych w obrębie już istniejących etatów, mogło odbywać się na podstawie rozporządzenia ministerialnego, to utworzenie całkowicie nowej komory celnej, przykomórka celnego lub punktu komunikacyjnego wymagało uzyskania pozytywnej opinii Rady Państwa. Ów organ bowiem musiał dokonać korekty już zatwierdzonego budżetu DOC MF, poprzez wprowadzenie do wydatków nowej pozycji do finansowania. Taka sytuacja miała miejsce przy utworzeniu PK Połajewek z dniem 1/13 stycznia 1885 r.²³¹

Fakt obecności na stanowiskach naczelników okręgów celnych w Imperium Rosyjskim osób mających za sobą pewien okres zatrudnienia w strukturach armii rosyjskiej lub straży granicznej nie był bez wpływu na zmiany w prawodawstwie emerytalnym. Na wniosek Rady Wojennej, car Aleksander II zgodził się 21 grudnia 1874/2 stycznia 1875 r. na możliwość dalszego udziału w Kasie Emerytalnej Resortu Wojsk Lądowych szefów okręgów celnych, którzy trafiając do służby w strukturach cywilnych DOC MF uzyskiwali rangi urzędnicze²³². Osoby te uzyskały więc możliwość pozyskania emerytury z dwóch niezależnych od siebie źródeł.

Kierowanie na interesujące nas stanowiska osób w stopniach generalskich lub sztab-oficerskich (pułkownika), zgodnie z obowiązującym prawem w służbie cywilnej, wymagało dokonania przemianowania stopnia wojskowego na odpowiednią rangę cywilną. Zaistnienie takiej sytuacji pociągało za sobą konieczność wszczynania specjalnej procedury i angażowania do jej zrealizowania co najmniej kilku instytucji. Chcąc uniknąć takich zdarzeń, wiedząc zarazem, że dość często praktykuje się obsadzanie stanowiska naczelników okręgów celnych ludźmi o przeszłości wojskowej, minister finansów postanowił doprowadzić do wprowadzenia niezbędnych zmian. 9/21 lipca 1876 r. Aleksander II wydał ukaz akceptujący zachowanie przez wysokich rangą oficerów swoich stopni wojskowych w przypadku otrzymania nominacji na etat naczelnika okręgu celnego²³³.

Zdarzające się przypadki nieobecności naczelników okręgów celnych w miejscu funkcjonowania kancelarii okręgów, spowodowane m.in. wykonywaniem inspekcji w terenie lub pobytem na urlopie, niekiedy prowadziły do problemów

²³¹ ПСЗРИ, собр. III, т. IV, 1884, nr 2607, Санкт Петербург 1887, s. 567; СУиРП, 1884, nr 15, poz. 117, s. 208-209; Статьи к Шестому Тому Свода Законов. (Прод. 1886 года), [w:] Продолжение Свода Законов Российской Империи. 1886 года, Часть вторая, Статьи к VI-X томам свода, Санкт Петербург 1886, s. 19.

²³² ПСЗРИ, собр. II, т. XLIX, отделение второе, 1874, nr 54195, Санкт Петербург 1876, s. 446-447.

²³³ ПСЗРИ, собр. II, т. LI, отделение второе, 1876, nr 56175, Санкт Петербург 1878, s. 27-28; Статьи к Шестому Тому Свода Законов. (Прод. 1879 года), s. 30.

związanych z koniecznością natychmiastowego rozstrzygnięcia spraw służbowych. Dlatego też DOC MF postanowił, swoim wewnętrznym zarządzeniem, uregulować kwestie pełnienia w zastępstwie obowiązków szefa okręgu. Postanowiono, że zastępcą naczelnika okręgu w kwestiach odnoszących się do spraw celnych będzie zawsze dyrektor głównej składowej komory celnej lub komory celnej I kl. działającej w miejscu funkcjonowania kancelarii okręgu. Zaś zastępcami w sprawach odnoszących się do funkcjonowania straży granicznej na terenie okręgu – dowódcy miejscowej brygady straży granicznej. Jeśli w miejscu funkcjonowania kancelarii okręgu nie działały urzędy celne, to zastępcą naczelnika okręgu zarówno w sprawach celnych, jak i formacji strzegącej granicy państwa, zawsze stawał się dowódca lokalnej brygady straży granicznej. Takie przypadki zresztą odnotowano w Królestwie Polskim w Kaliskim OC i Zawichojskim OC²³⁴.

Druga połowa lat 70. XIX w. przyniosła także szereg nowych postanowień obowiązujących naczelników okręgów celnych w kwestii stosunku do funkcjonariuszy straży granicznej. Pod koniec listopada 1876 r. szefowie okręgów celnych obowiązek weryfikacji osób odbywających służbę wojskową w strukturach straży granicznej scedowali na dowódców brygad²³⁵.

W kwestiach dyscyplinarnych i sądowych związanych z interesującymi nas urzędnikami poważne decyzje zapadły w akcie prawnym, który ujrzał światło dzienne 14/26 stycznia 1877 r. Zgodnie z nim naczelnik okręgu celnego mógł skierować osobę odbywającą służbę w straży granicznej do oddziałów wojskowych, za zgodą Ministerstwa Wojny. Podstawą do takiej decyzji było: podejrzenie o współudział w przewozie kontrabandy, przepuszczenie dezerterów przez granicę oraz jakiegokolwiek naruszenie ustawy celnej. Ponadto zdecydowano o zastosowaniu w straży granicznej wojskowej ustawy dyscyplinarnej. Na podstawie tych przepisów naczelnik okręgu celnego uzyskał zakres władzy odpowiadający dowódcy brygady w jednostkach wojskowych²³⁶.

Pozostając w sferze związanej z utrzymaniem dyscypliny należy zwrócić uwagę na kompetencje naczelnika okręgu celnego w stosunku do działających instytucji sądowych w strukturach straży granicznej. Otóż 26 maja/7 czerwca 1881 r., car Aleksander III, poparł wniosek Głównego Sądu Wojennego dotyczący wprowadzenia w brygadach straży granicznej sądów specjalnych wzorowanych na sądach puł-

²³⁴ AP w Radomiu, Zarząd Rolnictwa i Dóbr Państwowych Guberni Radomskiej, Kieleckiej, Lubelskiej, Siedleckiej, ZDP Izba Skarbowa Kielecka, sygn. 461, k. 29; *Статьи к Шестому Тому Свода Законов*. (Прод. 1879 года), s. 34–35; Циркуляр по таможенному ведомству, 31 Октября 1877, nr 17110; K. Łatawiec, *Rosyjska straż*, s. 140.

²³⁵ *Статьи к Шестому Тому Свода Законов*. (Прод. 1879 года), s. 31; Циркуляр по таможенному ведомству, 17 Ноября 1876, nr 17388.

²³⁶ ПСЗРИ, собр. II, т. LI, отделение первое, 1877, nr 56835, s. 58; *Статьи к Шестому Тому Свода Законов*. (Прод. 1879 года), s. 31.

kowych. Szef округу целного, według ukazu carskiego, miał być za każdym razem informowany o przyczynach zwołania sądu brygady i osobach wchodzących do składu orzekającego. Sam zarządzający округiem posiadał prawo zmienić miejsce i czas orzekania sądu. Ponadto przewodniczący sądu był zobligowany do przysyłania sprawozdań okresowych do kancelarii округу целного²³⁷.

Naczelnicy округов целных od połowy października 1877 r. otrzymali możliwość sięgania po pomoc lokalnie stacjonujących oddziałów wojskowych. Według zmienionego wtedy art. 270 ustawy celnej w przypadku ścigania grupy przemytników lub bliżej nieznanymi przestępców, jeśli siły straży granicznej okażą się niewystarczające, szef округу mógł do wykonania zadania użyć oddziałów wojskowych. Godne zauważenia jest to, że analogiczne prerogatywy otrzymali dowódcy brygad i batalionów a nawet oficerowie oddziałowi straży granicznej²³⁸.

Kierujący administracją celną na terenie округу posiadał decydujący wpływ na określenie funkcjonowania 7-wiorstowego pasa przygranicznego. Była to jedna z ważnych kompetencji, gdyż na tym wyznaczonym terenie w zakresie zwalczania nielegalnego ruchu osobowego czy przemytu towarów prowadziła działania straż graniczna. Niekiedy podczas wykonywania obowiązków służbowych dochodziło do konfliktów z innymi formacjami mundurowymi (straż ziemska, straż karczemna, straż leśna) powołanymi do innych celów niż nadzór nad granicą państwa. W gestii szefa округу целного należało rozstrzyganie tych sporów (na podstawie przepisów z 12/24 kwietnia 1878 r.)²³⁹.

Analizując funkcjonowanie naczelników округов целных oraz ich prawa i obowiązki możemy zauważyć ciągle zmieniający się ich zakres kompetencji. Analogiczne przemiany można było zauważyć w sferze ich umundurowania. Takie pojawiły się m.in. 19/31 marca 1876 r. Wtedy ustalono na nowo formę munduru przysługującego osobom zajmującym interesujące nas stanowisko w zależności od posiadanej rangi urzędniczej²⁴⁰.

Pojawianie się kolejnych aktów prawnych związanych z funkcjonowaniem instytucji naczelnika округу целного odnosił się do wielu sfer jego działalności. Jedną z poważniejszych było zreformowanie składu kancelarii szefa округу. Najpierw 15/27 marca 1885 r. w miejsce etatów oficerów do specjalnych poruczeń przy na-

²³⁷ ПСЗРИ, собр. III, т. I, Со дня возшествия на престол Государя Императора Александра Александровича по 31 Декабря 1881, Санкт Петербург 1885, nr 214, s. 103; СУиРП, 1881, nr 79, poz. 539, s. 1254-1255; „УПРМФ” 1881, nr 25, s. 722; K. Łatawiec, *Rosyjska straż*, s. 213.

²³⁸ Статьи к Шестому Тому Свода Законов. (Прод. 1879 года), s. 32-33.

²³⁹ Ibidem, s. 43; Циркуляр по таможенному ведомству, 17 Апреля 1878, nr 6733, приложение; K. Łatawiec, *Rosyjska straż*, s. 315-316.

²⁴⁰ ПСЗРИ, собр. II, т. LI, отделение первое, 1877, nr 55719, s. 212; ПСЗРИ, собр. II, т. LI, отделение третье, 1876, Приложения, Санкт Петербург 1878, s. 212; s. 109-110; Статьи к Шестому Тому Свода Законов. (Прод. 1879 года), s. 32-33.

czelnikach okręgów celnych ustanowiono sztab-oficerów do poruczeń. Do ich zadań miało należeć wykonywanie przede wszystkim inspekcji oddziałów straży granicznej, co w pewnym stopniu odciążało szefów okręgów w wykonywaniu dotychczasowych obowiązków z tym związanych²⁴¹. Następnie 28 maja/9 czerwca 1885 r. Aleksander III zaakceptował zdanie Rady Państwa, którego treść wprowadziła ważne zmiany w działalności struktur okręgów celnych i brygad straży granicznej. Zdecydowano się na utworzenie w każdym zarządzie okręgu celnego etatu okręgowego rewizora celnego. Stanowisko to wprowadzono w miejsce jednej posady urzędnika do szczególnych poruczeń przy naczelniku okręgu²⁴². Okręgowi rewizorzy celni w czasie nieobecności naczelników okręgów celnych mieli przejmować ich obowiązki, ale nie posiadali prawa podejmowanie decyzji personalnych i wydawania zarządzeń skutkujących zmianę istniejącego stanu prawnego²⁴³. Ponadto zwiększono naczelnikom okręgów celnych dodatek finansowy na realizację wyjazdów służbowych do wysokości 1000 rubli, zaś dodatek na wynajem mieszkania służbowego do 600 rubli²⁴⁴.

Dynamiczny proces wprowadzania nowych regulacji prawnych odnoszących się do działania administracji celnej, w tym interesujących nas urzędników, zmusił ministra finansów do opracowania projektu nowych przepisów prawnych odnoszących się do praw i obowiązków naczelników okręgów celnych. Należy zauważyć, że ów projekt przekazany do prac w Radzie Państwa zawierał szereg nowych rozwiązań, które miały wpłynąć na zwiększenie efektywności działań szefów okręgów celnych.

Zdanie Rady Państwa, zaakceptowane przez cara Aleksandra III 18/30 marca 1886 r., uregulowało funkcjonowanie instytucji naczelnika okręgu celnego na przełomie XIX i XX w. Ze względu na ważkość tej regulacji poddamy ją dokładnej analizie. Punkt pierwszy tego aktu prawnego następująco określił jego zadania:

„Naczelnik okręgu celnego zarządza wszystkimi znajdującymi się w powierzonym mu okręgu władzami celnymi i strażą graniczną oraz ma stałą nadzór nad wszystkimi czynnościami służby celnej i granicznej w okręgu. W zakresie nadanej mu władzy działa samodzielnie, będąc podwładnym bezpośrednio departamentu przychodów celnych i dyrektora tego departamentu.”²⁴⁵

²⁴¹ ПСЗРИ, собр. III, т. V, 1885, nr 2818, s. 105; K. Latawiec, *Rosyjska straż*, s. 83.

²⁴² Okręgowy rewizor celny posiadał prawa wynikające z służby i wynagrodzenie analogiczne jak dyrektor komory celnej I kl. ERT, EAA.551.1.421, k. 1; ПСЗРИ, собр. III, т. V, 1885, nr 2991, s. 240–241.

²⁴³ ERT, EAA.551.1.421, k. 1–1v; AP w Łodzi, Rząd Gubernialny Piotrkowski, Wydział Budowlany, sygn. 6626, s. 4–5; sygn. 17796, s. 167.

²⁴⁴ ПСЗРИ, собр. III, т. V, 1885, nr 2991, s. 241.

²⁴⁵ „Начальник таможенного округа управляет всеми находящимися во вверенном ему округе таможенными установлениями и пограничною стражею, а также постоянно наблюдает за всеми отправлениями таможенной и пограничной службы в округе. В пределах предоставленного

Powyższy zapis nie wymaga komentarza, albowiem jedynie potwierdzało to dotychczasowe kompetencje w stosunku do działających urzędów celnych czy oddziałów straży granicznej.

Przepisy z 1886 r. określiły także procedurę tymczasowego przejmowania obowiązków naczelnika okręgu celnego. Na wypadek jego choroby, wyjazdu, zwolnienia lub zapewne także nagłej śmierci, zarząd nad okręgiem celnym, o ile nie została do tego wyznaczona osoba, obejmował w sprawach celnych rewizor okręgowy. Analizowany akt prawny tak określił jego działania w takiej sytuacji:

„[...] W razie choroby naczelnika okręgu, udzielenia mu urlopu lub usunięcia go z urzędu, rewizor, obejmując zarząd działem celnym w okręgu, przejmuje wszystkie prawa i obowiązki naczelnika okręgu. Zaś w razie czasowych wydałań się naczelnika okręgu z miejsca pobytu zarządu okręgowego w interesach służby, rewizor okręgowy, zastępując naczelnika okręgu w zawiadywaniu sprawami bieżącymi, nie wydaje własną władzą stanowczych rozporządzeń w ważniejszych sprawach. Do tych spraw należą: a) rozporządzenia, uchylające wydanie przez naczelnika okręgu polecenia; b) przedstawienia dotyczące mianowania i uwolnienia urzędników; sprawy co do nałożenia na urzędników celnych kar, wymierzanych władzą naczelnika okręgu i d) wszystkie te sprawy, co do których wydanem będzie oddzielne rozporządzenie naczelnika okręgu co do powierzenia ich osobistej jego decyzji.”²⁴⁶

W kwestiach związanych z administrowaniem strukturami straży granicznej, kompetencje naczelnika okręgu celnego, trafiały w ręce dowódcy lokalnej brygady tej formacji²⁴⁷.

ему круга ведомства, он действует самостоятельно, подчиняясь непосредственно Департаменту Таможенных Сборов и Директору оного”. ERT, ЕАА.551.1.422, k. 47v; ПСЗРИ, собр. III, t. VI, 1886, nr 3581, Санкт Петербург 1888, s. 119; СУиРП, 1886, nr 46, poz. 403, s. 888; ZP, tom I, 1886, półrocze pierwsze całkowitego zbioru, tom XXXI, Варшава 1887, s. 314–315.

²⁴⁶ „В случае болезни либо увольнения начальника округа в отпуск или от должности, окружный ревизор, принимая управление таможенною частью в округе, вступает по этой части во все права и обязанности начальника округа. При временных же отлучках начальника округа из места пребывания окружного управления по делам службы, окружный ревизор, заменяя начальника округа в заведывании текущими делами, не делает собственно властью решительных распоряжений по более важным делам. К сим последним относятся: а) распоряжения, отменяющие данные начальником округа предписания; б) представления об определении и увольнении должностных лиц; в) дела о наложении на таможенных чинов взысканий, определяемых властью начальника округа, и г) все те дела, относительно которых последует особое распоряжение начальника округа о передаче их к личному его разрешению.” ERT, ЕАА.551.1.422, k. 52; ПСЗРИ, собр. III, t. VI, 1886, nr 3581, s. 124; СУиРП, 1886, nr 46, poz. 403, s. 897; *Статьи к Шестому Тому Свода Законов. (Прод. 1886 года)*, s. 21; ZP, tom I, 1886, półrocze pierwsze całkowitego zbioru tom XXXI, s. 334–335.

²⁴⁷ ERT, ЕАА.551.1.422, k. 51; ПСЗРИ, собр. III, t. VI, 1886, nr 3581, s. 123; СУиРП, 1886, nr 46, poz. 403, s. 895; ZP, tom I, 1886, półrocze pierwsze całkowitego zbioru tom XXXI, s. 330–331.

Należy zaznaczyć, że pojawienie się powyższych zapisów określających zasadę tymczasowego pełnienia stanowiska naczelnika okręgu celnego było kierowane chęcią uregulowania prawnego tak ważnej kwestii. Z tego rozwiązania bardzo często korzystano na terenie Królestwa Polskiego po 1886 r.²⁴⁸

Pojawienie się wspomnianych zapisów było spowodowane chęcią zalegalizowania praktykowanej w przeszłości procedury tymczasowego zastępstwa. Przed pojawieniem się stanowiska rewizora okręgowego w 1885 r., najczęściej funkcję tę przejmował dowódca lokalnej brygady straży granicznej. Taka sytuacja miała miejsce m.in. na obszarze: Zawichojskiego Okręgu Celnego, gdy w czasie nieobecności naczelników: Nikołaja von Krieth lub Aleksandra Teterewnikowa, kompetencje ich przejmował dowódca Zawichojskiej BSG Nikołaj Zatwardnickij²⁴⁹. W razie nieobecności naczelnika okręgu, nie zawsze decydowano się na rozdzielenie kompetencji naczelnika okręgu celnego między rewizora okręgowego a dowódcę lokalnej brygady straży granicznej.

DOC MF w stosunku do naczelnika okręgu celnego był organem nadrzędnym. W celu utrzymania sprawnego aparatu administracyjnego działającego w terenie posiadał określone narzędzia kontroli. Do nich należały m.in. stanowiska czterech rewizorów celnych, powołanych aktem prawnym z 8/20 lutego 1883 r.²⁵⁰ Osoby zajmujące te etaty bardzo często dokonywały rewizji urzędów celnych działających w różnych częściach imperium. Czy dochodziło między rewizorami celnymi a naczelnikami okręgów celnych do konfliktów – niestety nie jesteśmy w stanie odpowiedzieć na to pytanie. Jednak zapis, który pojawił się w regulaminie dla szefów okręgów może wskazywać na zaistnienie tego typu nieporozumień. Otóż w przepisach tych zaakcentowano, że interesujący nas urzędnicy byli zobowiązani do udzielania wszelkiej pomocy osobom dokonującym rewizji urzędów celnych lub realizujących w terenie polecenia dyrektora DOC MF lub ministra finansów. Co więcej, by rozwiązać jakiegokolwiek wątpliwości rewidenci nie posiadali prawa wydawania własnych zarządzeń na terenie okręgów celnych. Wyjątek stanowiły sprawy wskazane w poleceniach szefa DOC MF. W przypadkach szczególnych, wymagających niezwłocznego działania, mogli przedstawiać naczelnikom okręgów celnych informacje, na podstawie których kierujący okręgiem wydawał stosowne rozporządzenie²⁵¹.

Pozostając przy analizie stosunku naczelnika okręgu celnego wobec władzy nadrzędnej dyrektora DOC MF należy wskazać na kolejne jego obowiązki. Szef okręgu był zobowiązany do informowania o: ważniejszych wydarzeniach i wypad-

²⁴⁸ DAOO, zesp. 236, inw. 1, sygn. 6, k. 34.

²⁴⁹ RGIA, zesp. 560, inw. 20, sygn. 385, k. 14–16; AP w Kielcach, Rząd Gubernialny Kielecki, sygn. 15839, s. 8, 26, 27.

²⁵⁰ СУиРП, 1883, nr 25, poz. 259, s. 447.

²⁵¹ ПСЗРИ, собр. III, т. VI, 1886, nr 3581, s. 119; СУиРП, 1886, nr 46, poz. 403, s. 889; ZP, tom I, 1886, półroczce pierwsze całkowitego zbioru tom XXXI, s. 316–317.

kach mających miejsce na granicy państwa; zatrzymaniu towarów, których wartość przekraczała 150 rubli; zatrzymaniu towarów, któremu towarzyszyły szczególne okoliczności w postaci okazanego siłowego sprzeciwu urzędnikom celnym lub strażnikom granicznym lub też naruszenia terytorium państwa obcego; wykryciu nowych sposobów przemytu towarów²⁵²; zatrzymaniu przez urzędników lub osoby nie należące do nadzoru celnego towarów (nieoclonych) o wartości przekraczającej 150 rubli poza 7-wiorstowym pasem granicznym; zatrzymaniu przez urzędników lub osoby nie należące do nadzoru celnego towarów (nieoclonych) o wartości przekraczającej 60 rubli w obrębie 7-wiorstowego pasa granicznego; skargach na konfiskaty towarów (o wartości przekraczającej 100 rubli) orzeczonych przez podległe mu urzędy celne wraz z wnioskami o ich rozstrzygnięciu; fakcie chęci sprzedaży skonfiskowanych towarów poza granicami okręgu (za zgodą dyrektora DOC MF) z powodu ich dogodniejszego zlicytowania; potrzebie zawarcia kontraktów związanych z utrzymaniem infrastruktury na terenie okręgu na sumę przekraczającą 5000 rubli²⁵³.

Szef okręgu był zobligowany również do działań pomocniczych w zakresie opracowywania rocznych budżetów DOC MF. Obowiązek ten realizował poprzez przekazywanie do DOC MF projektów budżetów finansowych opracowanych w podległych mu urzędach celnych wraz ze swoimi wnioskami (zawierającymi zazwyczaj wyjaśnienia potrzeb wydatkowania określonych sum). Wnosił również przedstawienia o wyznaczenie środków niezbędnych do zakupu koni dla podległych mu struktur straży granicznej. W samym zaś zakresie polityki finansowej, to on dysponował wszelkimi środkami przekazywanymi przez DOC MF (rozdzielając je urzędom celnym i strukturom straży granicznej), zgodnie z zatwierdzonym budżetem tego departamentu. Ponadto w razie zaistnienia potrzeby uzyskania dodatkowych środków zwracał się w tej kwestii do dyrektora DOC MF²⁵⁴.

Przepisy z 1886 r. odnoszące się do zakresu działalności naczelników okręgów celnych określiły także zasady działania w strukturze organów administracji ogólnej i specjalnej. Szef okręgu we wszystkich niezbędnych sprawach związanych ze sprawowaniem nadzoru granicznego i celnego posiadał prawo bezpośredniego kontaktu np. z gubernatorami, rządami gubernialnymi, zarządami powiatowymi, izbami skarbowymi, urzędami administracji akcyzowej czy też strukturami wojskowymi stacjonującymi w obrębie danego okręgu celnego²⁵⁵. Te kompetencje szczegól-

²⁵² Informacje przesyłane do DOC MF służyły do opracowania okólników, które były następnie rozsyłane do struktur administracji celnej i oddziałów straży granicznej, jako materiał poglądowy i pomocniczy przy dokonywaniu rewizji środków transportów itp.

²⁵³ ПСЗРИ, собр. III, т. VI, 1886, nr 3581, s. 120, 122; СУиРП, 1886, nr 46, poz. 403, s. 890–894; ZP, tom I, 1886, półrocze pierwsze całkowitego zbioru tom XXXI, s. 320–321, 326–329.

²⁵⁴ ПСЗРИ, собр. III, т. VI, 1886, nr 3581, s. 123; СУиРП, 1886, nr 46, poz. 403, s. 895; ZP, tom I, 1886, półrocze pierwsze całkowitego zbioru tom XXXI, s. 330–331.

²⁵⁵ ПСЗРИ, собр. III, т. VI, 1886, nr 3581, s. 119; *Статьи к Шестому Тому Свода Законов*. (Прод. 1886

nie były zauważalne w przypadku działań związanych ze sprawowaniem nadzoru kwarantannowego. Szef okręgu wtedy działał w zakresie przepisów prawnych uwzględnionych w ustawie celnej, jak i obowiązującej ustawie lekarskiej²⁵⁶.

Również szefowie okręgów korzystali z konieczności kontaktowania się z organami administracji ogólnej (gubernatorzy, naczelnicy powiatów) w sprawie chęci zatrudnienia osób do służby w urzędach celnych. Zwracali się z prośbą o wyrażenie zgody na ich zatrudnienie lub też uzyskania stosownych informacji o potencjalnym przyszłym urzędniku (dotychczasowe zatrudnienie, postawa polityczna i moralna)²⁵⁷.

Naczelnik okręgu celnego realizował swoje kompetencje poprzez wydawanie poleceń i rozkazów w stosunku do podległych mu struktur z zachowaniem hierarchii podległości służbowej. W wyjątkowych przypadkach mógł ominąć drogę służbową kierując rozkaz lub polecenie bezpośrednio do danego urzędnika lub funkcjonariusza straży granicznej. O podjętych w ten sposób decyzjach był zobligowany do poinformowania o swoich zarządzeniach kierownika urzędu celnego lub dowódcę brygady straży granicznej. Ponosząc przy tym odpowiedzialność za wydanie niezbędnych rozporządzeń bez uprzedniego poinformowania o tym władz DOC MF (po wydaniu rozporządzenia był zobligowany do przesłania informacji o zaistniałej sytuacji na ręce dyrektora DOC MF)²⁵⁸.

W stosunku do urzędów celnych i oddziałów straży granicznej zostały sformułowane, w sposób ogólny, funkcje nadzorcze naczelnika okręgu celnego. Urzędnik ten czuwał nad ścisłym wykonaniem i prawidłowym zastosowaniem na powierzonym mu terenie obowiązujących w resorcie celnym wszelkich praw, instrukcji i rozporządzeń. W przypadku powstałych nieporozumień związanych z ich stosowaniem w praktyce był władny do ich rozstrzygania. W przedmiotach, które wymagały wyjaśnienia stosowanych przepisów, ich zmiany, uzupełnienia lub uchylecia przysyłał swoje wnioski dyrektorowi DOC MF, załączając do tego własną opinię w danej sprawie²⁵⁹.

Funkcje nadzorcze szefa okręgu nie koncentrowały się jedynie na dbaniu o realizację ogólnych zarządzeń DOC MF. Interesujący nas urzędnik był osobą władną w zakresie ścisłego nadzorowania właściwego wykonywania czynności i zachowania

зодна), s. 183; СУиП, 1886, nr 46, poz. 403, s. 888; ZP, tom I, 1886, półrocze pierwsze całkowitego zbioru tom XXXI, s. 314–317.

²⁵⁶ ПСЗРИ, собр. III, т. VI, 1886, nr 3581, s. 121; СУиП, 1886, nr 46, poz. 403, s. 893; ZP, tom I, 1886, półrocze pierwsze całkowitego zbioru tom XXXI, s. 324–325.

²⁵⁷ AP w Lublinie, Kancelaria Gubernatora Lubelskiego, sygn. 8721, k. 1–1v; sygn. 9721, k. 1; sygn. 11145, k. 1, 4.

²⁵⁸ ПСЗРИ, собр. III, т. VI, 1886, nr 3581, s. 119; СУиП, 1886, nr 46, poz. 403, s. 888–889; ZP, tom I, 1886, półrocze pierwsze całkowitego zbioru tom XXXI, s. 316–317.

²⁵⁹ Ibidem.

wania się osób w trakcie pełnienia obowiązków służbowych. Dlatego też przepisy zobligowały go do przyjmowania wszelkich skarg na działalność podległych mu urzędników. W przypadku wykrycia zaniedbań lub przestępstw podejmował stosowne kroki zmierzające do ich wyeliminowania. Wiązało się to z wydawaniem postanowień o wszczęciu śledztw w takich sprawach. W zakresie jego władzy znajdowała się możliwość wymierzania kar za popełnione przestępstwa w porządku administracyjnym. W przypadku poważniejszych przestępstw mógł usunąć urzędnika ze służby (jeśli był przyjęty do pracy przez niego samego lub przez organ znajdujący się pod jego zwierzchnictwem np. dyrektora komory celnej), wydając przy tym decyzję o postawieniu winnego przed sądem. Jeśli, zaś urzędnik był przyjęty do służby decyzją DOC MF, to wtedy naczelnik okręgu celnego tymczasowo pozbawiał tę osobę stanowiska, zaś władze celne w Sankt Petersburgu informował o okolicznościach zaistniałej sytuacji, jaki i podjętych krokach w tej sprawie²⁶⁰.

W stosunku do urzędów celnych (komory, przykomorki, punkty komunikacyjne) działających na terenie okręgu i jego pracowników, przepisy z 1886 r. określiły następujący zakres kompetencji interesujących nas urzędników: mianowanie i zwalnianie nadetatowych urzędników znajdujących się w zarządzie okręgu; wyznaczanie w komorach celnych, tam gdzie nie przewidziano etatu pomocnika dyrektora, jednego z członków tegoż urzędu w celu kierowania komorą celną podczas nieobecności dyrektora lub jego choroby; ustalanie liczby dozorców celnych w komorach celnych i ich uposażeń na podstawie przedstawień dyrektorów tych komór; ustalanie liczby dozorców w innych urzędach celnych (przykomorki i punkty komunikacyjne) zgodnie z zasadami określonymi w ustawie regulującej tryb obsady tych stanowisk; przedstawianie wniosków do DOC MF odnoszących się do kwestii zwolnienia etatowych urzędników z zajmowanych stanowisk; przedstawianie wniosków do DOC MF odnoszących się do kwestii awansowania etatowych urzędników administracji celnej w danym okręgu; przedstawianie wniosków do DOC MF w sprawie nagród (rangi urzędnicze, order, nagrody finansowe) urzędników zarządu okręgu celnego; akceptowanie pozwoleń udzielanych przez szefów podległych mu urzędów celnych na zawarcie związków małżeńskich przez urzędników; udzielanie urlopów (wykorzystywanych na terenie imperium) urzędnikom zatrudnionym na terenie okręgu na okres do jednego miesiąca; wydawanie biletów urzędnikom i członkom ich rodzin na wyjazdy poza granicę państwa na okres do 48 godzin (udzielane najczęściej w celu dbania o swój stan zdrowia); niezwłoczne informowanie DOC MF o śmierci etatowych urzędników celnych; nadzorowanie procesu zdawania stanowiska przez podległych mu kierowników urzędów celnych (sprawdzanie pozostawienia sta-

²⁶⁰ ПСЗРИ, собр. III, т. VI, 1886, nr 3581, s. 119; СУиРП, 1886, nr 46, poz. 403, s. 889; ЗР, том I, 1886, półrocze pierwsze całkowitego zbioru том XXXI, s. 316–319.

nowiska i spraw w należyтым porządku, zaś w razie wykrycia nieprawidłowości zmuszanie kierowników urzędów do naprawienia zaniedbań; wydawanie biletów urlopowych dopiero po zdaniu stanowiska); sprawowanie głównego nadzoru nad działem gospodarczym urzędów celnych i wydawanie rozporządzeń odnoszących się do tej materii;²⁶¹

Bardzo szeroki zakres kompetencji w omawianych przepisach z 1886 r., interesujący nas urzędnicy, posiadali w stosunku do straży granicznej, co zostało określone w licznych przepisach wydawanych w przeciągu kilku dekad (począwszy od 1827 r.). Mianowicie naczelnik okręgu celnego posiadał prawa i obowiązki: w kwestiach dyscyplinarnych kompetencje odpowiadające generałowi dywizji (pkt 8); dokonywanie inspekcji oddziałów straży granicznej rozkwaterowanej na obszarze podległego mu okręgu; pozbawianie w porządku dyscyplinarnym stopnia podoficerskiego osób, które utraciły ten stopień na podstawie wyroku sądowego lub w porządku dyscyplinarnym (pkt 9); translokowanie wątpliwych w swym postępowaniu żołnierzy do regularnych jednostek wojskowych po stosownym przedstawieniu DOC MF (pkt 10); sprawowanie ogólnego nadzoru nad należytą ochroną granicy państwa oraz rozkwaterowania oddziałów straży granicznej (bezpośrednio i pośrednio przez dowódców brygad) odpowiednio do warunków i okoliczności (pkt 12); ustalanie liczby posterunków i ich składu osobowego a także akceptowanie porządku pełnienia służby dozorowej na podstawie przedstawień dowódców brygad (pkt 13); przedkładanie propozycji sposobu podziału brygad na bataliony i oddziały w obrębie okręgu władzom DOC MF; przydzielanie oficerów do poszczególnych oddziałów na mocy przedstawień dowódców brygad (pkt 16); tymczasowe przenoszenie oficerów jednej brygady do drugiej, o ile nie naruszało to ustanowionego etatu danej jednostki; decydowanie, na podstawie wniosku dowódcy brygady, o zwolnieniu przed upływem roku funkcjonariuszy niższych stopni do rezerwy pozostających w służbie nadetatowej, którzy okazywali się nieodpowiedni do pełnienia służby dozorowej; tymczasowe delegowanie, na podstawie wniosku dowódcy brygady, oficera do poruczeń lub oficera oddziału do zajęcia stanowiska dowódcy batalionu, zwolnionego z powodu rezygnacji z dalszej służby, śmierci lub choroby; składanie wniosków do DOC MF odnośnie zwolnienia ze służby oficerów, na podstawie przedstawień dowódców brygad; składanie wniosków awansowych dla oficerów do władz DOC MF; przekazywanie wniosków o udzielenie nagród (ranga oficerska, order, nagrody finansowe); akceptowanie pozwoleń udzielanych przez dowódców brygad na zawarcie związków małżeńskich przez oficerów; udzielanie urlopów (w granicach imperium) oficerom zatrudnionym na terenie okręgu na okres do jed-

²⁶¹ ПСЗРИ, собп. III, т. VI, 1886, nr 3581, s. 119–120; СУиРП, 1886, nr 46, poz. 403, s. 889–891; ZP, tom I, 1886, pó Іrce pierwsze całkowitego zbioru tom XXXI, s. 316–325.

nego miesiąca; wydawanie biletów oficerom i członkom ich rodzin na wyjazdy poza granicę państwa na okres do ośmiu dni; nadzorowanie procesu zdawania stanowiska przez podległych mu dowódców brygad (sprawdzanie pozostawianego stanowiska i spraw w należytym porządku, zaś w razie wykrycia nieprawidłowości zmuszanie dowódców brygad do naprawienia zaniedbań; wydawanie biletów urlopowych dopiero po zdaniu stanowiska); rozpoznawanie przedstawianych przez dowódców brygad wyników dochodzeń i śledztw sądowych (w sądach brygady) w sprawach naruszenia przez niższych stopniem funkcjonariuszy straży zakresu i porządku sprawowania nadzoru granicznego a następnie nadawanie im dalszego biegu zgodnie z postanowieniami prawa; sprawowanie głównego nadzoru nad działem gospodarczym straży i wydawanie rozporządzeń odnoszących się do tej materii; wyszukiwanie najdogodniejszych sposobów zakupu koni; wyznaczanie (w razie możliwości również przewodniczenie) komisji do przyjmowania i przydziału zakupionych koni; zezwalanie na przyjmowanie do służby koni zatrzymanych wraz z nielegalnie przywożonym towarem; zezwalanie na sprzedaż koni niezdatnych do dalszej służby²⁶².

Bardzo ważny zakres kompetencji naczelnika okręgu celnego odnosił się do spraw związanych z kwestią naruszenia ustawy celnej przez obywateli Rosji i państw obcych. Jako reprezentant państwowych władz skarbowych aktywnie uczestniczył w procedowaniu spraw związanych z przemytem czy naruszeniem granicy państwa (nielegalne przejście). Działal w tedy zgodnie z kodeksem postępowania karnego. Zobligowany wtedy był do utrzymywania kontaktów z prokuratorami prowadzącymi owe sprawy w sądach okręgowych²⁶³. Szef okręgu ponadto posiadał następujące uprawnienia: wszczynanie dochodzeń w każdej sprawie odnoszącej się do zatrzymania towarów przywożonych na teren Rosji lub wywożonych poza jej granice (najczęściej w takim przypadku dochodzenie było przeprowadzane przez jednego z urzędników jego kancelarii lub wytypowaną osobę spośród osób zatrudnionych w podwładnych mu urzędach celnych); zatwierdzanie decyzji władz celnych (zawierających orzeczenie o wymierzeniu kary) wydanych osobom nielegalnie przekraczającym granicę państwa; wydawanie decyzji o zastąpieniu akcydensami kar konfiskaty i kar nakładanych przez urzędy celne (o wartości do 100 rubli) za nieprawidłowe zgłoszenie towarów do oclenia; rozpoznania skarg składanych na decyzje urzędów celnych i ich uzupełniania o własne wnioski w razie przesyłania ich do DOMCF; zatwierdzanie decyzji urzędów celnych odnoszących się do towarów o wartości do 150 rubli; zatwierdzanie decyzji urzędów celnych odnoszących się do towarów o warto-

²⁶² ПСЗРИ, собр. III, т. VI, 1886, nr 3581, s. 119–121; СУиРП, 1886, nr 46, poz. 403, s. 889–892; ZP, tom I, 1886, półrocze pierwsze całkowitego zbioru tom XXXI, s. 318–327.

²⁶³ Zob. AP w Lublinie, Prokurator Sądu Okręgowego Lubelskiego (1876–1915), sygn. 1672, *passim*; sygn. 1798, *passim*.

ści przekraczającej 150 rubli, nawet jeśli zostały one zaskarżone (w sytuacji jeśli skarga wpłynęła po upływie ustawowego terminu); uchylanie decyzji urzędów celnych (niezaskarżonych przez stronę); zatwierdzanie szacunków zatrzymanych towarów, których przywóz i wywóz towarów był zabroniony; zatwierdzanie szacunków towarów przywożonych i wywożonych z opłatą cła o wartości powyżej 150 rubli; zezwalanie na sprzedaż towarów skonfiskowanych przez urzędy celne bez względu na jego wartość; wyznaczanie miejsca sprzedaży skonfiskowanych towarów;²⁶⁴

Jednym z ważnych obowiązków naczelnika okręgu celnego, o czym już wspomniano, było dbanie o stan infrastruktury będącej własnością resortu celnego lub znajdującego się w użytkowaniu przez urzędy celne czy też struktury straży granicznej. Kwestia ta została również uregulowana w przepisach z 1886 r. w następujący sposób:

„Naczelnik okręgu zezwala na rozchody reparacyjne i zatwierdza budżety na naprawę budynków gospodarczych i statków na wszelką sumę, w zakresie preliminowania budżetowego na ten cel. [...] Co do najmu, opału i oświetlenia budynków dla władz celnych i straży granicznej oraz co do innych przedmiotów z działu gospodarczego, naczelnik okręgu zatwierdza dostawy i zawiera kontrakty na sumę nieprzenoszącą pięciu tysięcy rubli, [...]”²⁶⁵

W związku z realizacją tych obowiązków szef okręgu posiadał także kompetencje powoływania komisji mieszanych najczęściej składających się (w zależności czy sprawa dotyczyła infrastruktury urzędów celnych czy też oddziałów straży granicznej) delegowanych urzędników zatrudnionych w kancelarii okręgu czy też oficerów straży granicznej. Zadaniem ich było np. zbadanie lokalizacji lub stanu budynków, które zamierzano zakupić lub wydzierżawić na potrzeby resortu celnego²⁶⁶.

Powyżej analizowane przepisy z 1886 r. były próbą skodyfikowania dotychczasowego prawodawstwa odnoszącego się do funkcjonowania naczelników okrę-

²⁶⁴ ПСЗРИ, собр. III, т. VI, 1886, nr 3581, s. 120–122; СУиПП, 1886, nr 46, poz. 403, s. 891–895; ZP, tom I, 1886, półrocze pierwsze całkowitego zbioru tom XXXI, s. 320–321, 326–329.

²⁶⁵ „Начальник округа разрешает ремонтные расходы и утверждает сметы на исправление таможенных зданий и судов на всякую сумму, в пределах сметного на сей предмет назначения. [...] По найму, отоплению и освещению зданий для таможенных установлений и пограничной стражи, а также по другим предметам хозяйственной части, начальник округа утверждает подряды и поставки и заключает контракты на сумму не свыше пяти тысяч рублей, [...]” ПСЗРИ, собр. III, т. VI, 1886, nr 3581, s. 122; СУиПП, 1886, nr 46, poz. 403, s. 894; ZP, tom I, 1886, półrocze pierwsze całkowitego zbioru tom XXXI, s. 328–329.

²⁶⁶ Zob. AP w Kielcach Oddział w Sandomierzu, Akta notariusza Witosława Chrzanowskiego w Sandomierzu, sygn. 8, nlb., akt notarialny nr 677 z 1892 r. wraz z załącznikami; akt notarialny nr 679 z 1892 r. wraz z załącznikami; K. Latawiec, *Sandomierska Brygada Straży Granicznej 1889–1914*, Sandomierz 2010, s. 69–71, 74–76.

gów celnych. Ten akt prawny można uznać za swoistą instrukcję, która, czasem w sposób ogólny określała prawa i obowiązki szefów okręgów. Wszelkie wątpliwości wynikające z charakteru pełnionych obowiązków DOC MF starał się rozwiewać poprzez publikowanie okólników kierowanych bezpośrednio do naczelników okręgów celnych.

Zresztą pojawiające się nowe regulacje prawne, bezpośrednio nie odnoszące się do interesujących nas urzędników, wymuszały uzupełnianie już istniejących wytycznych dla szefów okręgów celnych. Już 1887 r. wydano przepisy, które dotyczyły kompetencji szefów okręgów. W celu zapobieżenia wyprowadzania koni poza granicę państwa rosyjskiego, co miało wzmocnić przede wszystkim ewentualny potencjał militarny imperium Romanowów, zdecydowano się na opracowanie przepisów tymczasowych znacząco ograniczających ten proceder. 18/30 kwietnia 1887 r. car Aleksander III podpisał tę regulację, która została ogłoszona 12/24 czerwca tegoż roku. Przepisy zalecały prowadzenie ewidencji wszystkich koni opuszczających Rosję przez urzędy celne i roгатki pograniczne. Jeden z zapisów w tych przepisach dawał naczelnikowi okręgu celnego prawo podejmowania decyzji odnośnie wyrażenia zgody lub też niewyrażenia na możliwość wyjazdu koni z imperium Romanowów²⁶⁷.

Przeszło miesiąc później naczelnicy okręgów celnych zyskali dodatkowe kompetencje w zakresie polityki finansowej. Niewątpliwie w celu usprawnienia działania administracji celnej (poprzez ograniczenie wymiany korespondencji) przekazano szefom okręgów uprawnienia, analogiczne do tych posiadanych przez gubernatorów i rządy gubernialne, w zakresie rozpatrywania roszczeń finansowych w stosunku do skarbu państwa i orzekania odszkodowań dla państwa²⁶⁸.

Zakres obowiązków naczelników okręgów celnych zdecydowanie uległ zwiększeniu w związku z przeprowadzeniem reformy struktur straży granicznej na zachodniej granicy lądowej imperium Romanowów. Postanowiono (10/22 lutego 1889 r.) zwiększyć liczbę brygad straży granicznej z 9 do 18. Oznaczało to zmiany w każdym z istniejących okręgów celnych. Od 1/13 czerwca 1889 r. jurysdykcja interesujących nas urzędników nad brygadami straży granicznej przedstawiała się następująco: naczelnik Wierzbółowskiego OC – brygady: Gorzdyńska (gubernia kowieńska), Taurogeńska (kowieńska), Wierzbółowska (kowieńska i suwalska), Grajewska (łomżyńska i suwalska), Łomżyńska (łomżyńska i płocka); naczelnik Kaliskiego OC – brygady: Rypińska (płocka), Aleksandrowska (kaliska i warszawska),

²⁶⁷ СУиП, 1887, nr 55, poz. 472, s. 870–871; *Статьи к Шестому Тому Свода Законов. (Прод. 1887 года), [w:] Продолжение Свода Законов Российской Империи. По 30 Июня 1887 года, Санкт Петербург 1887, s. 35; Zbiór praw obowiązujących w guberniach Królestwa Polskiego, tom III, 1887, Półroczne pierwsze całkowitego zbioru tom XXXIII, Warszawa 1887, s. 336–339.*

²⁶⁸ СУиП, 1887, nr 62, poz. 556, s. 1003.

Kaliska (kaliska), Wieluńska (kaliska i piotrkowska) i Częstochowska (piotrkowska i kielecka); naczelnik Radziwiłłowskiego OC – brygady: Nowobrzezka (kielecka), Sandomierska (radomska i lubelska), Tomaszowska (lubelska), Wołyńska (wołyńska) i Wołoczyska (wołyńska i podolska)²⁶⁹. Wyraźnie zauważalne jest skoncentrowanie w rękach szefów okręgów władzy nad pięcioma brygadami, co niewątpliwie przełożyło się na konieczność zwracania większej uwagi formacji strzegącej granicy państwa.

Również w pierwszej połowie 1889 r. doszło do zwiększenia kompetencji naczelnika Kaliskiego OC. „Kurjer Warszawski” 29 marca/10 kwietnia 1889 r. zamieścił następującą informację:

„Warszawska komora składowa, jakkolwiek wliczała się do kaliskiego okręgu pogranicznego, była dotychczas od zarządu tegoż okręgu niezależną, podlegającą jedynie departamentowi celnemu w Petersburgu. Obecnie pod tym względem nastąpiła zmiana; zwierzchni nadzór na komorą warszawską został powierzony jenerałowi Usovowi, naczelnikowi kaliskiego okręgu celnego. [...]”²⁷⁰.

Owe rozszerzenie kompetencji szefa Kaliskiego OC nastąpiło 10/22 marca 1889 r. na wniosek ministra finansów²⁷¹. Car zgodził się z argumentem konieczności roztoczenia bliższego nadzoru nad największą komorą celną działającą na terenie Królestwa Polskiego. Co więcej tą decyzją zwolniono dyrektora DOC MF z konieczności sprawowania bezpośredniego nadzoru nad tym urzędem celnym.

Wprowadzenie reformy struktur straży granicznej w 1889 r. zapoczątkowało proces zmian zachodzących w tej formacji. Lata 90. XIX w. przyniosły kolejne przekształcenia, które znacząco wpłynęły na zakres praw i obowiązków interesujących nas urzędników w stosunku do tej formacji.

Utrzymywanie dużej liczby koni znajdujących się na wyposażeniu straży granicznej generowało znaczne wydatki skarbu państwa. Ulegały one jeszcze zwiększeniu w związku z pojawiającymi się chorobami wierzchowców. Chcąc uniknąć

²⁶⁹ GARF, zesp. 110, inw. 24, sygn. 2754, passim; СУиРП, 1889, nr 29, poz. 227, s. 483–484; СЗРИ, том шестой, *Уставы таможенные*, Издание 1892 года, Санкт Петербург 1892, s. 20–21; *Памятная книжка Ковенской губернии на 1890 год*, Ковна 1889, s. 21–22; *Памятная книжка Сувалкской губернии на 1890 год*, Сувалки 1890, s. 92–97; *Памятная книжка Ломжинской губернии на 1890 год*, Ломжа 1890, s. 110–111; *Памятная книжка Плоцкой губернии на 1891 г.*, Плоцк 1891, s. 29; *Памятная книжка Калишской губернии на 1890 год*, Калиш 1890, s. 56–58; *Памятная книжка Петроковской губернии на 1890 год*, Петроков 1890, s. 99–102; *Памятная книжка Люблинской губернии на 1890 год*, Люблин [b.d.w.], s. 183–184; *Памятная книжка Радомской губернии на 1890 год*, Радом 1889, s. 83–85; K. Latawiec, *Rosyjska straż*, s. 67–68; idem, *Sandomierska Brygada*, s. 33.

²⁷⁰ „Kurjer Warszawski” 1889, nr 100, s. 2.

²⁷¹ СУиРП, 1889, nr 44, poz. 357, s. 701.

wydatkowania dodatkowych sum na pokrycie strat spowodowanych przez pojawiające się choroby, niekiedy o charakterze epidemicznym, minister finansów opracował przepisy umożliwiające utworzenie działu weterynaryjnego w strukturach straży granicznej. Przepisy te zyskały akceptację Aleksandra III 8/20 lutego 1893 r. Na ich podstawie przy naczelnikach okręgów celnych (Wierzbółowskiego, Kaliskiego, Radziwiłłowskiego i Besarabskiego) utworzono etaty lekarzy weterynarii. Z racji tej, że szefowie okręgów, w zakresie swoich obowiązków posiadali sprawowanie nadzoru nad funkcjonowaniem oddziałów straży granicznej wraz z całą posiadaną infrastrukturą, lekarze weterynarii mieli wykonywać bezpośrednie polecenia (oddelegowani do działania w terenie w miejscu stacjonowania oddziałów straży granicznej oraz w miejsce przejmowania koni z remontu) interesujących nas urzędników. Niewątpliwie pojawienie się tych lekarzy ułatwiło szefom okręgów sprawowanie nadzoru w tej kwestii²⁷².

Bardzo ważne decyzje odnoszące się do funkcjonowania straży granicznej a co za tym idzie również naczelników okręgów celnych zapadły jesienią 1893 r. Począwszy od początku lat 80. XIX w. następowała rozbudowa struktur administracji celnej na terenie całego imperium Romanowów. Wpływ na ten proces miało niewątpliwie ożywienie handlu międzynarodowego, którego aktywnym uczestnikiem była Rosja. Stopniowy rozrost liczby urzędów celnych oraz oddziałów straży granicznej spowodował znaczące obciążenie DOC MF. W związku tym postanowiono dokonać reformy zarządzania strukturami straży granicznej. Doprowadzono do przekształcenia straży granicznej w wydzielony korpus, wzorując się tutaj niewątpliwie na przykładzie funkcjonowania Wydzielonego Korpusu Żandarmów. Należy zwrócić uwagę, że jednym z czynników, który, można uznać na kluczowy, była chęć przekształcenia straży granicznej w pełnocenną formację wojskową, którą można byłoby z powodzeniem użyć w razie zaistnienia konfliktu zbrojnego.

Aleksander III 15/27 października 1893 r. podpisał ukaz, na mocy którego powstał Wydzielony (Samodzielny) Korpus Straży Granicznej (SKSG). Został on podporządkowany ministrowi finansów, któremu nadano tytuł szefa straży granicznej wraz z zachowaniem wszystkich praw dotychczas posiadanych w zakresie zarządzania tą formacją. Ten akt prawny powołał do życia funkcję dowódcy SKSG oraz sztab. Dowódca SKSG przejął wszystkie prawa i obowiązki w zakresie zarządzania formacją strzegącą granic imperium Romanowów, jakie dotychczas posiadał dyrek-

²⁷² RGIA, zesp. 1152, inw. 11, sygn. 453, k. 1-3; *Статьи к Шестому Тому Свода Законов*. (Прод. 1893 года.), [w:] *Продолжение Свода Законов Российской Империи. 1893 года*, Санкт Петербург 1893, s. 5, 11; ПСЗРИ, собр. III, т. XIII, 1893, nr 9317, Санкт Петербург 1897, s. 64-65; *Справочная книжка для ветеринаров всех ведомств*, Выпуск III-й, *Законы и правительственные распоряжения, касающиеся ветеринарной части Пограничной Стражи и Государственного Коннозаводства*, Санкт Петербург 1895, s. 1-10; K. Latawiec, *Rosyjska straż*, s. 303-304.

tor DOC MF. Co więcej wszyscy naczelnicy okręgów celnych zostali podporządkowani dowódcy SKSG w sprawach odnoszących się do nadzoru granicznego (straży granicznej). W ten sposób od końca października 1893 r. szefowie okręgów celnych w zakresie administrowania nadzorem celnym byli bezpośrednio podporządkowani dyrektorom DOC MF, zaś w kwestiach straży granicznej zobligowani byli do realizowania zarządzeń głównego dowódcy tej formacji (pierwszym dowódcą został generał Aleksandr Swinin)²⁷³.

Interesujące jest to, że przepisy z końca października 1893 r. odnoszące się do straży granicznej pozwoliły na utrzymanie uprawnień naczelnika okręgu celnego w stosunku do struktur straży granicznej. W zakresie wszystkich kwestii personalnych (awanse, proponowanie nagród, kary dyscyplinarne itp.) naczelnicy okręgów byli zobligowani do informowania dowódcy SKSG. Szefowie okręgów celnych nadal posiadali prawo kształtowania struktury posterunków straży granicznej, jak i określania ich stanu osobowego. Jednak w kwestii rozkwaterowania brygad, batalionów i oddziałów stacjonujących na obszarze danego okręgu celnego ostatnie słowo należało do szefa SKSG²⁷⁴. Nie inaczej przedstawiała się kwestia organizowania dostaw różnych artykułów i usług na potrzeby administracji celnej oraz struktur straży granicznej. Naczelnik okręgu celnego mógł osobiście zawierać z dostawcami umowy o wartości do 5000 rubli. W przypadku przekroczenia tej sumy należało zyskać akceptację dyrektora DOC MF i szefa SKSG²⁷⁵.

Naczelnicy okręgów celnych zachowali również prawo opiniowania funkcjonariuszy straży granicznej działających na terenie ich jurysdykcji. Zobligowani byli do zapoznawania się z ankietami atestacyjnymi przesyłanymi przez dowódców brygad straży granicznej oraz nanoszenia na nich swoich zastrzeżeń. Następnie do ich obowiązków należało przysyłanie wspomnianych ankiet na ręce szefa SKSG²⁷⁶. Ponadto swoje kompetencje w stosunku do struktur straży granicznej interesujący nas urzędnicy mieli realizować poprzez sztab-oficerów do poruczeń (dawnych oficerów do poruczeń), którzy rekrutowali się spośród korpusu oficerskiego brygad stacjonujących na obszarze danego okręgu celnego²⁷⁷.

²⁷³ RGIA, zesp. 560, inw. 16, sygn. 800, nlb., Справка о службе Командира Отдельного Корпуса Пограничной Стражи Генерала-от-Артиллерии Александра Дмитриевича Свирина; ПСЗРИ, собр. III, т. XIII, 1893, nr 9975, s. 567; Статьи к Шестому Тому Свода Законов. (Прод. 1895 года), [w:] Продолжение Свода Законов Российской Империи 1895 года, Часть первая, Статьи к томам, I, II, V–VIII, Санкт Петербург 1895, s. 5–6; K. Latawiec, *Rosyjska straż*, s. 70–71.

²⁷⁴ Статьи к Шестому Тому Свода Законов. (Прод. 1895 года), s. 7.

²⁷⁵ Ibidem, s. 7–8.

²⁷⁶ Ibidem, s. 10–11.

²⁷⁷ Takie funkcje np. w kancelarii naczelnika Wierzbolowskiego OC sprawowali podpułkownik Władimir Hirszfeld i Aleksandr Stankiewicz. Памятная книжка Сувальской губернии на 1894 год, Сувалки 1894, s. 77.

Utworzenie SKSG musiało zapewne w pewnym stopniu spowodować niezadowolenie naczelników okręgów celnych. Otóż pojawiła się nowa instytucja w stosunku, do której pozostawali w stosunku podległości służbowej. Czy ten fakt miał wpływ na postawę szefów okręgów celnych? Pojawiające się kolejne akty prawne regulujące status straży granicznej w stosunku do cywilnej administracji celnej mogą wskazywać na zapoczątkowanie procesu całkowitego wyodrębniania się tej formacji mundurowej z zależności służbowej od naczelników okręgów celnych. Z drugiej strony cywilne urzędy celne widząc zachodzące zmiany także nie zamierzały w jakikolwiek sposób wspomagać funkcjonowania straży granicznej. Na dowód tego należy przywołać okólnik nr 11683 z 27 czerwca/9 lipca 1895 r. wydany przez dyrektora DOC MF. Otóż z powodu wyodrębnienia się SKSG w oddzielną formację mundurową oraz wyłączenia go spod władzy dyrektora DOC MF, zwolniono urzędy celne (głównie kancelarie naczelników okręgów celnych) z obowiązku przyjmowania i przechowywania dokumentacji archiwalnej powstałej w wyniku działalności struktur straży granicznej²⁷⁸. Wydanie tego przepisu spowodowało znaczące odciążenie archiwów działających przy kancelariach naczelników okręgów celnych oraz zawężenie zakresu obowiązków urzędników w nich zatrudnionych. Ponadto wymusiło przejęcie przez sztaby brygad straży granicznej swojej dokumentacji archiwalnej.

W połowie lat 90. XIX w. w organizacji okręgów celnych działających na terenie Królestwa Polskiego zaszły poważne zmiany. Najpierw od 27 września/9 października 1895 r. siedziba naczelnika Wierzbółowskiego OC została przeniesiona z osady Aleksota (posiadał tam swoją siedzibę od 1883 r.) do Wilna. Motywem takiego kroku było ułatwienie sprawowania nadzoru nad strukturą urzędów celnych podległych naczelnikowi tego okręgu²⁷⁹.

W czerwcu 1896 r. doszło do zwiększenia zakresu obowiązków naczelników okręgów celnych w związku z koniecznością delegowania kontrolerów dokonujących rewizji składów herbaty. Tego typu instytucje działające na terenie Królestwa Polskiego znalazły się w jurysdykcji naczelnika Wierzbółowskiego OC (gubernia suwalska) i Warszawskiego OC (pozostałe 9 guberni). Wprowadzenie przepisów odnoszących się do składów herbaty wymusiło również konieczność utrzymywania bliższej współpracy z zarządzającymi opłatami akcyzowymi posiadającymi siedziby w Lublinie, Łomży, Piotrkowie i Warszawie²⁸⁰. Zwiększenie kompetencji spowodo-

²⁷⁸ *Общий сборник циркулярных распоряжений Департамента таможенных сборов по Канцелярии и отделениям: Судному, Строительному, Счетному и Статистическому за 1870–1900 гг.*, Санкт Петербург 1902, s. 44–45.

²⁷⁹ СУиП, 1895, nr 176, poz. 1477, s. 4375–4376.

²⁸⁰ ПСЗРИ, собр. III, т. XVI, 1896, nr 12974, Санкт Петербург 1899, s. 467; *Общий сборник циркулярных*, s. 61–62. Po reorganizacji okręgów celnych w końcu czerwca 1896 r. sprawa oddelegowywania kontrolerów do składów herbaty na obszarze Królestwa Polskiego znalazła się w rękach 3 naczelników

wało dodanie do etatu kancelarii naczelnika Warszawskiego Okręgu Celnego stanowiska pomocnika sekretarza. Stało się to na mocy rozporządzenia ministra finansów z 15/27 czerwca 1896 r.²⁸¹

23 maja/4 czerwca 1896 r. car Mikołaj II zaakceptował opinię Rady Państwa w sprawie dokonania zmian w organizacji terytorialnej okręgów celnych działających na zachodniej i południowej granicy monarchii Romanowów. Zarządzenie ministra finansów zostało 15/27 czerwca 1896 r. ogłoszone przez Senat Rządzący. Nowy terytorialny zakres jurysdykcji naczelników okręgów celnych przedstawiał się następująco: naczelnik Petersburskiego OC – pas przygraniczny od Wielkiego Księstwa Finlandzkiego do KC Ryga włącznie (wraz z organami celnymi funkcjonującymi na 4 wyspach u wybrzeży guberni estlandzkiej); Wileński OC – od KC Ryga do PC Raczki (włącznie); Warszawski OC – od PC Raczki do KC Szczypiorno (włącznie); Radomski OC – od KC Szczypiorno do KC Tomaszów (włącznie); Radziwiłłowski OC – od KC Tomaszów do KC Ungheni (włącznie) oraz Południowy OC – od KC Ungheni do KC Jejsk (włącznie)²⁸². Przy nowej organizacji okręgów celnych należy zwrócić uwagę na pojawienie się Radomskiego OC. Była to pewna nowość, gdyż Radom wcześniej nie odgrywał jakiejkolwiek roli w strukturach administracji celnej. Określone zaś terytorium działania naczelnika tego okręgu włączało w zakres jego jurysdykcji przeszło połowę długości pasa granicznego na terytorium Królestwa Polskiego (na terenie guberni: kaliskiej, piotrkowskiej, kieleckiej, radomskiej i lubelskiej)²⁸³.

Tak przyjęta organizacja okręgów celnych spowodowała, że obszar Królestwa Polskiego znalazło się we władzy 4 interesujących nas urzędników. Sytuacja taka miała miejsce dzięki objęciem nadzorem przez naczelnika Radziwiłłowskiego OC nad KC Dołhobyczów i PK Podbełżec. Istnienie takiego rozwiązania wymusiło na szefie tego okręgu konieczność utrzymywania kontaktów służbowych z gubernatorem lubelskim i generał-gubernatorem warszawskim w sprawach związanych z funkcjonowaniem tych dwóch urzędów celnych. Zresztą prawdopodobnie właśnie ta kwestia stała się przyczyną przeprowadzenia, po upływie kilkunastu miesięcy, dwukrotnej korekty terytorium podległego władzy 3 naczelników okręgów celnych. 24 września/6 października 1897 r. PK Podbełżec a 8/20 grudnia tegoż roku KC Dołhobyczów znalazły się w jurysdykcji naczelnika Radomskiego OC. Ponadto szef tego okręgu uzyskał dodatkowy etat urzędnika do poruczeń²⁸⁴.

okręgów celnych (Wileńskiego – gubernia suwalska; Warszawskiego – gubernie: łomżyńska, płocka, warszawska, siedlecka i kaliska; Radomskiego – gubernie: piotrkowska, radomska i lubelska).

²⁸¹ СУиРП, 1896, nr 76, poz. 857, s. 2770–2771

²⁸² Likwidacji uległ m.in. Besarabski OC. СУиРП, 1896, nr 76, poz. 852, s. 2745; poz. 858, s. 2773–2774.

²⁸³ „Радомския Губернскаго Ведомости” 1896, nr 28, s. 2; „Gazeta Radomska” 1896, nr 57, s. 3.

²⁸⁴ Ponadto naczelnik Radziwiłłowskiego OC swoją jurysdykcją objął KC Leova i PK Nemceny znajdujące się dotąd pod władzą naczelnika Południowego OC. СУиРП, 1897, nr 107, poz. 1475, s. 4529; nr

Przyjęte rozwiązania miały również na celu poczynienie oszczędności w zakresie funkcjonowania administracji celnej. Przekształcenie struktury okręgów celnych doprowadziło do likwidacji kilkudziesięciu etatów, co w skali każdego miało przynieść zmniejszenie wydatków ponoszonych przez skarb państwa na utrzymanie aparatu zarządzania. Należy dodać, że zmiany odnoszące się do liczby okręgów celnych przetrwały aż do końca pierwszej dekady XX w.

1/13 lutego 1899 r. światło dzienne ujrzał ukaz carski zatwierdzający opinię Rady Państwa w zakresie reorganizacji struktur straży granicznej dotychczas funkcjonującej na granicy imperium Romanowów. Postanowiono z dniem 1/13 lipca 1899 r. zorganizować okręgi SKSG. Wprowadzenie w życie tego aktu prawnego umożliwiło całkowite wyłączenie spod władzy naczelników okręgów celnych spraw odnoszących się do straży granicznej i sprawowanego przez nich nadzoru granicznego. Szefowie Wileńskiego OC, Warszawskiego OC i Radomskiego OC przekazali stosowną dokumentację związaną z zarządzaniem strażą graniczną w ręce naczelników: II okręgu SKSG w Wilnie (sprawy 6 Taurogeńskiej BSG, 7 Wierbołowskiej BSG i 8 Grajewskiej BSG), III okręgu SKSG w Warszawie (sprawy 9 Łomżyńskiej BSG, 10 Rypińskiej BSG, 11 Aleksandrowskiej BSG, 12 Kaliskiej BSG, 13 Wieluńskiej BSG, 14 Częstochowskiej BSG i 15 Nowobrzezkiej BSG) i IV okręgu SKSG w Berdyczowie (sprawy 16 Sandomierskiej BSG i 17 Tomaszowskiej BSG). Zmniejszyła się również obsada etatowa kancelarii naczelników okręgów celnych o etaty sztab-oficerów i ober-oficerów do poruczeń, które zostały zlikwidowane²⁸⁵. Wprowadzone rozwiązanie ograniczyło do całkowitego minimum kompetencje naczelników okręgów celnych w stosunku do straży granicznej. Pozostawiono im jedynie zadanie utrzymywania kontaktów ze strukturami formacji strzegącej granicy państwa ze względu na ciągłe wchodzenie w korelacje między urzędami celnymi, w czasie sprawowania swoich obowiązków służbowych, a funkcjonariuszami straży granicznej.

Od połowy 1899 r. naczelnicy okręgów celnych koncentrowali się w swojej działalności na administrowaniu podległymi im urzędami cywilnymi. Pierwsza dekada XX w. nie przyniosła poważniejszych zmian w zakresie ich kompetencji na terenie Królestwa Polskiego. Jeśli już miały miejsce to pojawiały się one sporadycznie. 13/26 lutego 1906 r. Mikołaj II zaakceptował zdanie Rady Państwa, która odnosiła się do stworzenia odpowiedniego nadzoru technicznego odnośnie maszyn i narzędzi sprowadzanych spoza granic Rosji i wprowadzanych na rynek wewnętrzny. Postanowiono w zarządzie każdego okręgu celnego utworzyć stanowiska techników-

133, poz. 1951, s. 5890.

²⁸⁵ ПСЗРИ, собр. III, т. XIX, 1899, nr 16440, Санкт Петербург 1902, s. 94–95; *Справочная книжка по личному составу Отдельного Корпуса Пограничной Стражи с кратким квартирным и штатным росписанием и алфавитом постов сего Корпуса*, Санкт Петербург 1902, s. 157–166; K. Latawiec, *Rosyjska straż*, s. 73–74.

-ekspertów²⁸⁶. Rzeczywiście od 1/13 stycznia 1907 r. w każdym z interesujących nas okręgów celnych pojawiło się od 2 do 3 osób, które objęły nowo utworzone etaty²⁸⁷.

Naczelnicy okręgów celnych otrzymali z dniem 27 marca/9 kwietnia 1906 r. szersze uprawnienia odnośnie do uczestnictwa w przebiegu postępowań sądowych przeprowadzonych w różnych organach wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przemytu²⁸⁸. To rozwiązanie zdecydowanie usprawniło pociąganie do odpowiedzialności osób dopuszczających się czynów godzących w interes rosyjskiego skarbu państwa.

Ustalona w połowie lat 90. XIX w. struktura okręgów celnych, jak już wspomniano, przetrwała kilkanaście lat. Nie była ona jednak do końca przemyślana patrząc przez pryzmat całej monarchii Romanowów. Wskazują na to dane odnoszące się do długości pasa granicznego znajdującego w jurysdykcji danego naczelnika okręgu celnego, jak i liczby organów administracyjnych podporządkowanych ich władzy. Przedstawiały się one następująco: Wileński OC – 1084 wiorsty²⁸⁹ (w guberniach: ryskiej, kurlandzkiej, kowieńskiej i suwalskiej) z 30 urzędami celnymi; Warszawski OC – 694 wiorsty (w guberniach: łomżyńskiej, płockiej, warszawskiej i kaliskiej) z 38 urzędami celnymi; Radomski OC – 863 wiorsty (w guberniach: kaliskiej, piotrkowskiej, kieleckiej, radomskiej i lubelskiej) z 32 urzędami celnymi²⁹⁰. Zauważalna koncentracja urzędów celnych w okręgu warszawskim była konsekwencją dwóch czynników: ożywionych kontaktów handlowych rosyjsko-niemieckich oraz rozwojem szlaków komunikacyjnych o znaczeniu międzynarodowym. Z czego to ostatnie zjawisko było w pewnym stopniu katalizowane przez wymianę towarową.

Duma Państwowa analizując, przed ostateczną akceptacją, budżety poszczególnych resortów na lata 1908–1909 zwróciła m.in. uwagę na kwestię nieracjonalnej organizacji struktur okręgów celnych przez DOC MF. Według członków komisji niezbyt fortunne było utworzenie Radziwiłłowskiego OC, który nadzorował 1088 wiorst granicy państwa wraz z 22 działającymi tam organami administracji celnej. Zaleciła ona wtedy konieczność zlikwidowania Radziwiłłowskiego OC, co oznaczało objęcie 3729 wiorstowego odcinka granicy państwa nadzorem 3 naczelników okręgów celnych²⁹¹. 20 października/2 listopada 1909 r. minister finansów przedstawił stosowny projekt zmian prowadzący do likwidacji Radziwiłłowskiego OC z dniem

²⁸⁶ СУиРП, 1906, nr 50, poz. 332, s. 725–726; *Статьи к шестому тому Свода Законов. (Прод. 1906 года), [w:] Продолжение Свода Законов Российской Империи. 1906 года, Часть вторая, Статьи к томам III, IV, V и VI, Санкт Петербург [b.d.w.], s. 5.*

²⁸⁷ ERT, EAA.644.1.1740, k. 2–2v; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 37, k. 2–2v.

²⁸⁸ СУиРП, 1906, nr 90, poz. 551; *Статьи к шестому тому Свода Законов. (Прод. 1906 года), s. 6.*

²⁸⁹ 1 wiorsta ≈ 1066 metrów.

²⁹⁰ № 435, [w:] *Приложения к Стенографическим отчетам Государственной Думы. Третий созыв. Сессия третья. 1909–1910 г.г., том II, (№№ 290–438), Санкт Петербург 1910, s. 7.*

²⁹¹ Ibidem, s. 7.

1/14 lipca 1910 r. Ostatecznie nowy projekt organizacji okręgów celnych na zachodniej granicy państwa rosyjskiego został zaakceptowany 14/27 czerwca 1910 r. przez cara Mikołaja II. Na jego podstawie likwidacji uległ Radziwiłłowski OC. Istniejący Radomski OC został przekształcony w Południowo-Zachodni OC z przekazaniem części jego terytorium (cała granica niemiecko-rosyjska od KC Szczypiorno do KC Sosnowiec włącznie) pod jurysdykcję naczelnika Warszawskiego OC (od PC Dąbrowa w guberni łomżyńskiej do KC Sosnowiec włącznie). W zakresie władzy naczelnika Wileńskiego OC znalazły się urzędy działające od rzeki Niemen do PC Dąbrowa (włącznie). Powzięte decyzje niewątpliwie wpłynęły na zmniejszenie wydatków na utrzymanie administracji celnej. Należy dodać, że siedziba naczelnika Południowo-Zachodniego OC została zlokalizowana w Radziwiłłowie. W zakresie jurysdykcji tamtejszego naczelnika okręgu celnego znalazła się granica (w Królestwie Polskim) z monarchią Habsburgów od KC Granica do KC Dołhobyczów²⁹². Utworzona struktura tak naprawdę przypominała tę funkcjonującą na obszarze Królestwa Polskiego w latach 1883–1896.

Od 1/14 lipca 1910 r. teren Królestwa Polskiego został objęty jurysdykcją trzech naczelników okręgów celnych: Wileńskiego, Warszawskiego i Południowo-Zachodniego, z czego siedziba tylko jednego z nich (Warszawskiego OC) znalazła się na obszarze generał-gubernatorstwa warszawskiego. Wydawało się, że wprowadzone zmiany na co najmniej kilkanaście lat ustabilizują sytuację nadzoru celnego na zachodniej granicy monarchii Romanowów. Jednak nieoczekiwanie niespełna trzy lata później doszło do kresu funkcjonowania instytucji naczelnika okręgu celnego.

1.5. Inspektorzy rewirów celnych

Idea likwidacji instytucji naczelnika okręgu celnego pojawiła się w 1898 r., po dokonanych rewizjach działalności celnego aparatu administracyjnego przez kontrolerów państwowych. Resort ten zwrócił uwagę, że naczelnicy okręgów celnych jako instancja pośrednicząca między urzędami celnymi funkcjonującymi na granicy imperium a DOC MF bardziej wpływa na opóźnienia w rozpatrywaniu spraw niż wspomaga ich szybsze załatwianie. Jednak na przeszkodzie ku realizacji wytycznych Kontroli Państwowej stanął ówczesny minister finansów, który podkreślił, że likwidacja urzędu naczelnika okręgu celnego wymagałaby przygotowania rewolucyjnych zmian w aktualnie działającej ustawie celnej a co za tym idzie również w strukturze terenowych organów administracyjnych resortu celnego. Na to u schyłku lat 90. XIX w. nie było czasu i środków, zwłaszcza, że pewne działania Ministerstwa Finansów

²⁹² Ibidem, s. 1–3, 6; СУиРП, 1910, nr 109, poz. 1180, s. 2243–2244; „Gazeta Radomska” 1910, nr 63, s. 2. Drobną korektę terytorialnego zakresu władzy nastąpiła 7/20 sierpnia 1910 r. Wtedy władza naczelnika Wileńskiego OC została poszerzona o PK Pełty leżący kilkanaście kilometrów od PC Dąbrowa. СУиРП, 1910, nr 151, poz. 1557, s. 2740–2741.

skoncentrowane były na doprowadzeniu do uzdrowienia finansów państwa czy też zakończenia procesu wyodrębniania SKSG. Przyrost dochodów państwa z tytułu cel mógł jedynie wzmocnić pozycję ministra finansów i jego negatywną opinię w kwestii dokonania zmian w organizacji terenowych struktur administracji celnej²⁹³.

Sprawa przekształceń celnego aparatu administracyjnego powróciła dekadę później. Komisja Budżetowa Dumy Państwowej pracując (koniec maja 1908 r.) nad dochodami i wydatkami DOC MF na 1908 r. zwróciła uwagę na możliwość dokonania zmian zgodnie z zaleceniami Kontroli Państwowej²⁹⁴. Analogiczna sytuacja nastąpiła podczas prac nad budżetem DOC MF na 1909 r. Komisja Budżetowa zaproponowała zdecydowane zmniejszenie liczby etatów poprzez likwidację, zbędnych według niej, stanowisk pośredniczących między urzędami celnymi funkcjonującymi w pasie przygranicznym a DOC MF²⁹⁵. Ponadto podkreśliła konieczność uproszczenia załatwiania spraw w tym resorcie. Duma Państwowa przyjęła te zalecenia na posiedzeniu w dniu 2/15 marca 1909 r.²⁹⁶

Ministerstwo Finansów zdecydowało się na podjęcie tymczasowych kroków realizujących sugestie Dumy Państwowej w postaci zmniejszenia w 1910 r. liczby etatów naczelników okręgów celnych o czym już wspomniano wyżej. Jednocześnie rozpoczęto prace nad przygotowaniem projektu zmian w organizacji struktur terenowych administracji celnej. Sam projekt został ostatecznie opracowany w maju 1911 r. Wkrótce (28 maja/10 czerwca 1911 r.) został przekazany do Komisji Finansowej Dumy Państwowej. Proces legislacyjny tego aktu prawnego trwał równo 12 miesięcy. Ostatecznie zyskał akceptację Dumy Państwowej, Rady Państwa i cara Mikołaja II. Ten ostatni złożył swój podpis na akcie prawnym pt. *Об учреждении местного таможенного управления и об установлении штатов инспекторов участковых управлений* w dniu 28 maja/10 czerwca 1912 r., który miał wejść w życie z dniem 1/14 stycznia 1913 r.²⁹⁷

Jednym z najważniejszych ustaleń nowych przepisów odnoszących się do działania terenowej administracji celnej były regulacje dotyczące funkcji rewirowego inspektora celnego. Należy zaznaczyć, że ów urząd w 1912 r. nie był czymś nowym w administracji celnej. Po raz pierwszy pojawił się w strukturach terenowych DOC MF w końcu lat 90. XIX w. Wtedy na podstawie zdania Rady Państwa zatwierdzonej przez cara Mikołaja II 4/16 czerwca 1899 r. (opublikowanego 3/15 sierpnia 1899

²⁹³ № 398, [w:] *Приложения к Стенографическим отчетам Государственной Думы. Третий созыв. Сессия пятая. 1911–1912 г.г., том III, (№№ 351–500)*, Санкт Петербург 1912, s. 1; *Всеподданнейший отчет Государственного контролера за 1897 год*, Санкт Петербург 1898, s. 56.

²⁹⁴ № 398, s. 1.

²⁹⁵ № 311, [w:] *Приложения к Стенографическим отчетам Государственной Думы. Третий созыв. Сессия II. 1908–1909 г.г., том II, (№№ 220–469)*, Санкт Петербург 1909, s. 5–6.

²⁹⁶ № 398, s. 1–2.

²⁹⁷ *Ibidem*, s. 1–6; *СУиПП*, 1912, nr 103, poz. 865, s. 1783–1784.

r.) na terenie Kraju Turkiestańskiego oraz w obwodach zakaspijskim i semipałatyńskim (przy granicy z Persją, Afganistanem i Chinami) pojawiła się instytucja rewirowego inspektora celnego²⁹⁸. Pierwszych 7 rewirowych inspektorów celnych rozpoczęło swoją działalność od dnia 3/15 sierpnia 1899 r.²⁹⁹ Ich wprowadzenie miało znacząco ułatwić sprawowanie zarządu celnego na dość długiej granicy rosyjskiej w Azji Środkowej, szczególnie na obszarze zlikwidowanego Semipałatyńskiego Okręgu Celnego. Bowiem działające tam urzędy celne od 3/15 sierpnia 1899 r. miały bezpośrednio podlegać dyrektorowi DOC MF, zaś inspektorzy celnicy mieli jedynie sprawować bezpośredni nadzór nad prawidłowym ich działaniem (zgodnie z ustawą celną i przepisami ją uzupełniającymi w postaci instrukcji, rozporządzeń itp.). W razie wykrycia zaistniałych nieprawidłowości podejmowali wszelkie czynności zmierzające do ich wyeliminowania. Inspektorzy celnicy mieli za zadanie przyjmować również skargi składane na działalność podległych im urzędników celnych. Do ich kompetencji należało również wszczynanie śledztw w sprawach ujawnionego przemytu towarów. Ponadto zatwierdzali wycenę każdej zatrzymanej kontrabandy i wyznaczał miejsca jej sprzedaży drogą przetargu publicznego. Utrzymywali bezpośrednie kontakty służbowe ze strukturami gubernialnymi i powiatowymi administracji ogólnej. Wszyscy rewirowi inspektorzy celnicy byli mianowani najwyższymi rozkazami na wniosek ministra finansów³⁰⁰.

Wprowadzona w 1899 r. instytucja rewirowego inspektora celnego, w trakcie pierwszej dekady swojego funkcjonowania, zdała swój egzamin. Wyraźnie zwiększyła się efektywność działania rosyjskiego nadzoru celnego w Azji Środkowej. Doszło do zmniejszenia ilości korespondencji powstającej w wyniku działania administracji celnej i przyśpieszono proces decyzyjny.

Dlatego też władze DOC MF i Ministerstwa Finansów bez jakichkolwiek obiekcji, przygotowując projekt zmian w organizacji struktur terenowych administracji celnej, sięgnęły po sprawdzone już rozwiązania z Azji Środkowej. Jakie więc były główne założenia ukazującego likwidującego urząd naczelnika okręgu celnego a wprowadzającego instytucję rewirowego inspektora celnego? Przede wszystkim ukaz z 28 maja/10 czerwca 1912 r. anulował kilkadziesiąt artykułów obowiązującej ustawy celnej (wydanie z 1910 r.), odnoszących się do określenia pozycji ustrojowej naczelnika okręgu celnego, a które utraciły swoją moc z powodu likwidacji tego stanowiska³⁰¹. Prawa i obowiązki naczelników okręgów celnych określone w artykułach: 136, 731, 769, 780 i 916 przejęli rewirowi inspektorzy celnicy. Były to następujące kompetencje: wydawanie zgody (na określoną partię towarów lub okres do 3 miesięcy) na bezcło-

²⁹⁸ ПСЗРИ, собр. III, т. XIX, 1899, nr 17054, s. 617–618; СУиРП, 1899, nr 118, poz. 1817, s. 7738.

²⁹⁹ ERT, ЕАА.644.1.1475, k. 31v; RGIA, zesp. 125, inw. 1, sygn. 145, k. 36v.

³⁰⁰ ПСЗРИ, собр. III, т. XIX, 1899, nr 17054, s. 617–618.

³⁰¹ СУиРП, 1912, nr 103, poz. 865, s. 1784.

wy przywóz towarów w miejscach, gdzie nie funkcjonuje organ administracji celnej (po wcześniejszym porozumieniu z naczelnikiem okręgu straży granicznej) i ustanowienie tymczasowego w tym miejscu celnego nadzoru administracyjnego; wydawanie świadectw dla właścicieli nieruchomości znajdujących się po obu stronach granicy ułatwiających im przewóz prywatnych rzeczy nie podlegających ocenie (na podstawie sporządzonych rejestrów); wydawanie pozwoleń na przybijanie do linii brzegowej rosyjskim wodnym środkiem transportowym (o wyporności powyżej 20 ton) w miejscach, gdzie nie funkcjonują stałe urzędy celne; pozyskiwanie rejestrów towarów przewożonych kutrami rybackimi i mniejszymi jednostkami transportowymi wyladowywanymi bez ograniczeń w miejscach pozbawionych nadzoru celnego, które były ewidencjonowane przez straż graniczną³⁰².

Przepisy z czerwca 1912 r. ograniczyły zakres kompetencji rewirowych inspektorów celnych w porównaniu do tych posiadanych przez naczelników okręgów celnych. Odnosiło się to przede wszystkim w stosunku do komór celnych I klasy. Prawa i obowiązki nakreślone w ustawie celnej (wydanie z 1910 r.) w artykułach: 104(1), 263, 572, 589, 828, 1129, 1160 i 1268, pozostawiono inspektorom celnym w stosunku do komór celnych II klasy, przykomorków celnych i posterunków celnych. Interesujący nas urzędnicy posiadali więc następujące kompetencje: określanie czasu przepuszczania transportów z towarami przez granicę państwa drogami gruntowymi w celu przybycia do urzędu celnego w godzinach dziennych; wyrażanie zgody na przeniesienie przetargu publicznego towarów pochodzących z przemytu z jednego urzędu celnego do drugiego; zatwierdzanie decyzji podległych urzędów celnych w stosunku do towarów pochodzących z przemytu a nie sprzedanych w trakcie dwóch przetargów publicznych (przeznaczenie na cele państwowe, przeznaczenie na cele społeczne lub ich zniszczenie); prowadzenie bezpośredniej korespondencji z zarządem celnym i gubernatorami na terytorium Wielkiego Księstwa Finlandzkiego w sprawach niecierpiących zwłoki; ostateczne zatwierdzanie decyzji zawierających wycenę towarów pochodzących z przemytu i środków transportowych służących przewozowi kontrabandy; przyjmowanie skarg na nałożenie wszelkich kar finansowych (za wyjątkiem spraw odnoszących się do tajnego przewozu towarów) przez podwładne urzędy celne³⁰³.

Ukaz carski z 28 maja/10 czerwca 1912 r., poza wymienionymi wyżej kompetencjami przejętymi po naczelnikach okręgów celnych, na nowo określił prawa, obowiązki i zakres władzy rewirowych inspektorów celnych. Interesujący nas urzędnicy byli zobligowani do osobistego lub za pośrednictwem swoich pomocników

³⁰² Ibidem, s. 1783; *СЗРИ*, том шестой, *Устав таможенный*, Санкт Петербург 1910, s. 32, 129, 136, 137.

³⁰³ *СУиРП*, 1912, nr 103, poz. 865, s. 1783; *СЗРИ*, том шестой, *Устав таможенный*, Санкт Петербург 1910, s. 52, 100, 102, 147, 201, 205, 213.

nadzorowania prawidłowego wykonywania wszelkich przepisów celnych (ustawa, instrukcje, rozporządzenia, okólniki itd.) w organach administracji celnej, nad którymi roztaczali swoje zwierzchnictwo tj. działających na terytorium danego rewiru celnego. W razie ujawnienia jakichkolwiek nieprawidłowości i zaniedbań w działaniu podległych im urzędów celnych był zobligowany do natychmiastowego powiadamiania o tym DOC MF w Petersburgu. Gdy rewirowy inspektor celny natknął się na tego typu niedociągnięcia w komorach celnych I klasy był również zobowiązany do poinformowania dyrektora tego urzędu celnego. Wyraźnie było zauważalne ograniczenie obowiązków inspektorów celnych w stosunku do tej rangi urzędów celnych, albowiem stosowne środki zaradcze mógł wdrażać jedynie w komorach celnych II klasy, przykomorkach celnych i posterunkach celnych³⁰⁴.

W przypadku pojawienia się problemów ze stosowaniem obowiązującego prawa, związanych np. z brakiem precyzyjności uregulowań prawnych (ustaw, rozporządzeń, instrukcji) rewirowy inspektor celny był zobligowany do zgłaszania tego typu przypadków do DOC MF. Celem takich działań było szybkie doprecyzowanie przepisów i uniknięcie dezorganizacji urzędów celnych. Interesujące jest to, że w sytuacji niecierpiącej zwłoki, na własną odpowiedzialność, inspektor celny mógł wydać własne zarządzenie w danej sprawie, donosząc przy tym DOC MF o zaistniałych okolicznościach towarzyszących podjęciu takiej decyzji³⁰⁵.

Rewirowi inspektorzy celnicy posiadali stosunkowo szeroki zakres kompetencji w stosunku do urzędników zatrudnionych w podległych im urzędach celnych. Przepisy obligowały ich do przyjmowania skarg na działalność funkcjonariuszy celnych znajdujących się pod ich zwierzchnictwem. W sytuacji ujawnienia przypadków łamania prawa przez urzędników inspektorzy celnicy mieli za zadanie podjąć wszystkie kroki zmierzające do uniknięcia takich czynów. Do ich kompetencji należało przeprowadzanie śledztw i karanie winnych (upomnienia, nagany, kary finansowe) w porządku administracyjnym. W przypadku odkrycia poważnych przestępstw, za dopuszczenie się których można było sprawę przekazać na wokandę sądową, inspektor celny był zobowiązany do zwolnienia podejrzanego urzędnika (mianowanego na stanowisko decyzją inspektora celnego lub przez podwładnego mu urzędnika np. dyrektora komory celnej II klasy) z zajmowanego stanowiska. Jednak, gdy urzędnik był mianowany na etat przez dyrektora DOC MF lub ministra finansów mógł jedynie odsunąć go ze stanowiska na czas trwania postępowania sądowego. Oczywiście o podjętych krokach

³⁰⁴ ПСЗРИ, собр. III, т. XXXII, 1912, отделение I, nr 37147, Петроград 1915, s. 493–494; СУиРП, 1912, nr 103, poz. 865, s. 1791.

³⁰⁵ ПСЗРИ, собр. III, т. XXXII, 1912, отделение I, nr 37147, s. 494; СУиРП, 1912, nr 103, poz. 865, s. 1792.

inspektor celny był zobligowany do poinformowania DOC MF³⁰⁶. Jeśli inspektor celny w czasie rewizji komory celnej I klasy ujawnił uchybienia ze strony zatrudnionych tam urzędników to niezwłocznie zobowiązany był do: poinformowania dyrektora komory o zaistniałych faktach w celu podjęcia środków zaradczych; poinformowania DOC MF o zaistniałej sytuacji oraz wszczęcia postępowania wyjaśniającego³⁰⁷.

Interesujące nas osoby posiadały także kompetencje związane z funkcjonowaniem etatowego personelu w podległych mu organach administracji celnej. W stosunku do urzędników, których przyjęcie do pracy uzależnione było od decyzji dyrektora DOC MF, mógł wnioskować o ich mianowanie, awansowanie, zwolnienie lub nagrodzenie. Udzielał pozwoleń na zawarcie związku małżeńskiego. W przypadku odejścia urzędnika ze służby (przejścia w stan spoczynku) wydawał atestaty. Ponadto wydawał krótkoterminowe bilety legitymacyjne umożliwiające wyjazd zagranicę państwa podwładnym mu urzędnikom (na czas do 48 godzin) i członkom ich rodzin (na okres do 8 dni)³⁰⁸.

Warto podkreślić, że rewirowi inspektorzy celni posiadali także kompetencje związane z uczestnictwem w postępowaniach sądowych odnoszących się do spraw przemytu. W sądach państwowych występowali jako strona reprezentująca interesy skarbu państwa³⁰⁹.

Szeroki zakres praw i obowiązków inspektorzy celni posiadali w sprawach związanych z dbaniem o stan infrastruktury celnej funkcjonującej na obszarze podległych im rewirów. Przede wszystkim byli odpowiedzialni za sprawowanie nadzoru nad funkcjonowaniem działu gospodarczego w działających organach administracji celnej. Od ich decyzji uzależnione było przeprowadzenie (zatwierdzali przygotowane kosztorysy) remontu budynków czy środków lokomocji związanych ze sprawowaniem nadzoru celnego. Wydawali również pozwolenia na sprzedaż (drogą przetargu publicznego) zbytecznych materiałów i zapasów dla dalszego funkcjonowania nadzoru celnego o wartości do 1000 rubli. Analogiczne rozwiązanie stosowano w przypadku chęci zniszczenia rzeczy (o wartości do 1000 rubli) nienadających się w ogóle do użytku³¹⁰.

Ważną materią, która znajdowała się przed 1/14 stycznia 1913 r. w rękach naczelników okręgów celnych była kwestia zaopatrzenia podległych im urzędów administracji celnej w odpowiednie zaplecze lokalowe, ich oświetlenie

³⁰⁶ Ibidem.

³⁰⁷ Ibidem.

³⁰⁸ Ibidem.

³⁰⁹ Ibidem.

³¹⁰ ПСЗРИ, собр. III, т. XXXII, 1912, отделение I, № 37147, с. 494; СУиРП, 1912, № 103, поз. 865, с. 1792-1793.

i ocieplenie. Analogiczne kompetencje otrzymali również rewirowi inspektorzy celni. W zakresie wynajmu budynków dla urzędów celnych, zakupu materiałów oświetleniowych czy opału mogli zawierać kontrakty na sumę każdego z nich do 5000 rubli. Jeśli umowa miała przekroczyć wspomniany próg finansowy to inspektor rewirowy musiał zyskać akceptację DOC MF na jej finalizację³¹¹.

Kluczową rolę inspektorzy celni odgrywali w tworzeniu planu wydatków na nadchodzące kolejne budżety DOC MF opracowywane w systemie rocznym. Poszczególne organy administracji celnej, podległe władzy inspektora rewirowego, były zobligowane do nadesłania kosztorysów wydatków. Na każdym z nich szef rewiru celnego umieszczał swoją opinię (aprobaty, uwagi itp.). Następnie przysyłał je do DOC MF, gdzie tworzone z nich plan przychodów i wydatków dla struktur całego departamentu na nadchodzący rok budżetowy. Skoro inspektor celny brał czynny udział w tworzeniu budżetu dla podwładnego mu rewiru to również on był dysponentem środków przyznanych na utrzymanie podległych mu struktur. Co więcej, mógł nimi gospodarować tak, aby jak najlepiej funkcjonował nadzór celny na zarządzanym przez niego terytorium³¹².

Interesujące jest to, że inspektorom celnym powierzono również prawo anulowania kar finansowych nakładanych w związku z naruszeniem przepisów celnych. W przypadku wymierzenia kary finansowej o wartości do 500 rubli, której wyegzekwowanie jest niemożliwe inspektor celny mógł tę karę wykreślić ze spisu dochodów traktując jako stratę skarbu państwa³¹³.

Rewirowi inspektorzy celni traktowani byli jako wysokiej rangą funkcjonariusze administracji finansowej. Dlatego też otrzymali prawo utrzymywania bezpośrednich kontaktów służbowych z przedstawicielami administracji ogólnej szczebla gubernialnego i powiatowego, administracji wojskowej i dowódcami jednostek wojskowych a także innymi strukturami zarządu cywilnego różnych resortów³¹⁴.

Szefowie rewirów celnych odgrywali tak ważną rolę w terenowych strukturach administracji celnej, że konieczne było prawne uregulowanie kwestii jego zastępstwa. Nie bez przyczyny w etacie zarządu każdego rewiru celnego pojawiły się aż 3 stanowiska pomocników inspektora. W czasie nieobecności inspektora celnego spowodowanej np. wyjazdem służbowym, urlopem czy chorobą jego

³¹¹ Dostawcy materiałów oświetleniowych i opału byli wylaniani drogą przetargu publicznego. Wszelkie umowy na wynajem budynków lub dostawy były finalizowane w kancelariach notarialnych. ПСЗРИ, собр. III, т. XXXII, 1912, отделение I, nr 37147, s. 494; СУиРП, 1912, nr 103, poz. 865, s. 1793.

³¹² Ibidem.

³¹³ ПСЗРИ, собр. III, т. XXXII, 1912, отделение I, nr 37147, s. 494–495; СУиРП, 1912, nr 103, poz. 865, s. 1793.

³¹⁴ ПСЗРИ, собр. III, т. XXXII, 1912, отделение I, nr 37147, s. 495; СУиРП, 1912, nr 103, poz. 865, s. 1793.

obowiązki przejmował jeden z pomocników inspektorów lub też osoba do tego specjalnie wyznaczona przez dyrektora DOC MF³¹⁵.

Ukaz z 28 maja/10 czerwca 1912 r. był nadrzędnym aktem prawnym, który regulował zakres praw i obowiązków rewirowego inspektora celnego. Jednak minister finansów zawarował sobie prawo regulowania działalności interesujących nas urzędników drogą specjalnie opracowywanych instrukcji. Istniało jedynie zastrzeżenie, że instrukcje te nie mogły zmieniać stanu prawnego określonego przepisami powołującymi do życia instytucję rewirowego inspektora celnego³¹⁶.

Nowa organizacja struktur terenowych administracji celnej, której bardzo ważnym elementem byli rewirowi inspektorzy celni miała zacząć funkcjonować z dniem 1/14 stycznia 1913 r. Władze DOC MF jednak nie zamierzały dokonywać rewolucyjnych zmian na stanowiskach kierowniczych najważniejszych organów administracyjnych. Podjęto decyzję, aby dotychczasowi naczelnicy okręgów celnych na zachodniej granicy imperium Romanowów objęli stanowiska rewirowych inspektorów celnych. Takie rozwiązanie miało ułatwić przekształcenie starych struktur w nowe.

Aleksiej Arsienjew (naczelnik Wileńskiego OC), Aleksiej Sabaniejew (naczelnik Warszawskiego OC) i Paweł Tyłinskij (naczelnik Południowo-Zachodniego OC), a więc naczelnicy 3 okręgów celnych rozciągających nadzór nad obszarem Królestwa Polskiego, już od czerwca 1912 r. byli stopniowo przygotowywani do objęcia nowych stanowisk. To też znacząco umożliwiło im przygotowanie się do pełnienia obowiązków w nowej rzeczywistości administracyjnej. Wszyscy trzej wymienieni urzędnicy oficjalnie z początkiem 1913 r. stali się rewirowymi inspektorami celnymi. Teren jurysdykcji trzech inspektoratów celnych pokrywał się z granicami dotychczas działających 3 okręgów celnych. Ich siedziby nie uległy zmianie – zachowując swoje kancelarie w Wilnie, Warszawie i Radziwiłłowie. Tak skonstruowany system przetrwał bez zmian do wybuchu I wojny światowej.

W końcu lipca 1914 r. w związku z wypowiedzeniem wojny Serbii przez Austro-Węgry, w obliczu nieuchronnego konfliktu między Rosją z Państwami Centralnymi, DOC MF podjął decyzję o ewakuacji urzędów celnych z pasa granicznego³¹⁷. Nakaz ewakuacji nie dotyczył kancelarii inspektorów celnych, którzy do chwili radykalnego pogorszenia sytuacji militarnej, pozostawali w wyżej wymienionych miejscach swojego urzędowania. Najwcześniej swoją siedzibę opuścił inspektor

³¹⁵ Ibidem.

³¹⁶ Ibidem.

³¹⁷ Szerzej na ten temat zob. A. Górak, K. Latawiec, *The Evacuation of the Customs Administration from the Kingdom of Poland to Russia in 1914*, „Quaestio Rossica” 2022, Vol. 10, no. 2, s. 423–439. DOI: 10.15826/qr.2022.2.679; K. Latawiec, Y. Kiselyova, *Functioning of the Customs Administration of the Kingdom of Poland in Russia in 1914–1917 (until the Fall of the Romanov Monarchy)*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2023, R. XXII, nr 1, s. 107–133. DOI: 10.18778/1644-857X.22.01.05

celny rewiru warszawskiego (początek sierpnia 1915 r.), a następnie los ten spotkał inspektora celnego rewiru wileńskiego (koniec sierpnia 1915 r.). Jako ostatni swoje miejsce urzędowania opuścił szef Południowo-Zachodniego Rewiru Celnego udając się do Berdiańska³¹⁸.

Rewirowi inspektorzy celni, którzy zostali ewakuowani w głąb Rosji kontynuowali swoją działalność. Ich uwaga koncentrowała się głównie na utrzymaniu kontaktu z podległymi im urzędami, których etatowa obsada personalna została utrzymana, co wynikało z konieczności pośredniczenia w wymianie korespondencji z DOC MF. Bardzo ważnymi sprawami było zabezpieczenie materialne ewakuowanych struktur administracyjnych i to głównie kwestie wypłaty wynagrodzenia i udzielania zapomóg najbardziej absorbowwały inspektorów celnych. Na początku 1918 r., po podjęciu decyzji o likwidacji urzędów celnych lub ich wkomponowania w struktury sowieckiej administracji celnej stopniowo zakres obowiązków rewirowych inspektorów celnych uległ znaczącemu ograniczeniu. Ostatecznie latem tegoż roku nastąpiła likwidacja tych stanowisk³¹⁹.

³¹⁸ DAOO, zesp. 210, inw. 2, sygn. 81, k. 6, 9; DAKhmO, zesp. 378, inw. 1, sygn. 34, k. 3; A. Górak, K. Latawiec, *The Evacuation*, s. 435.

³¹⁹ Zob. K. Latawiec, *The Break-up of the Russian Customs Administration Evacuated from the Kingdom of Poland in 1917–1919*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2023, nr 1 (41), s. 267–283. DOI: 10.48261/pis234112

ROZDZIAŁ II

Charakterystyka grupy

1. Propozopografia urzędników Imperium Rosyjskiego

Badania propozopograficzne zapoczątkował brytyjski historyk Lewis Bernstein Namier, który w rzeczywistości (do 1910 r.) nazywał się Ludwik Bernstein Nemirowski i był Żydem urodzonym 15/27 czerwca 1888 r. w Woli Okrzejskiej. Namier badał funkcjonowanie brytyjskiego systemu politycznego w XVIII w. i analizując życiorysy członków Izby Gmin 1761–1784 zapoczątkował studia nad biografią zbiorową - propozopografią. Nota bene Namier sam zapisał się na kartach historii jako człowiek, który sfalszował linię Curzona³²⁰.

Namier uważał, że decydujący wpływ na historię mają określone grupy działające w wielkich systemach władzy. Tak więc zadaniem propozopografii jest nie tylko sam opis takich grup, ale przede wszystkim ich analiza i zdefiniowanie. Podstawą tej metody jest teza, że ich zewnętrzne cechy determinują podobieństwo idei i przekonań³²¹. Z czasem narzędziem analizy takich grup stała się statystyka. Tego typu badania były rozwijane przez historyków (głównie historii politycznej) od początku lat 30. XX w. Z biegiem czasu zainteresowanie historyków zwróciło się ku wszystkim grupom, także nieelitarnym, ponieważ propozopografia pozwala scharakteryzować grupę nawet wtedy, gdy nie ma danych do biograficznej analizy jednostek³²². Oczywiście bardzo ważnym impulsem do rozwoju tej metody był zwrot ku historii społecznej, który dokonał się po zakończeniu drugiej wojny światowej³²³. Od tego czasu, również dzięki informatyzacji, metoda propozopograficzna stała się popularna, jednak bardzo często jest ona niewłaściwie stosowana i zamiast tego służy jako podstawa do analizy i interpretacji źródeł – zastępuje je i zamienia w bezsensowne oznaczanie danych statystycznych.

Metoda propozopograficzna ma sens stosowania jedynie na odpowiednio dużych grupach a i to tylko wtedy, gdy ilość nierozpoznanych elementów w danym

³²⁰ A. Wasilewski, *Granica lorda Curzona. Polska granica wschodnia od Wersalu do Schengen (traktaty, umowy, przejścia graniczne, podróży, wizy)*, Toruń 2003.

³²¹ A. Zięba, *Historyk jako produkt historii, czyli o tym, jak Ludwik Bernstein przekształcał się w Lewisa Namiera*, [w:] *Historyk i historia. Studia dedykowane pamięci Prof. Mirosława Francicia*, red. A. Walaszek, K. Zamorski, Kraków 2005, s. 149–174.

³²² T. Wiślicz, *Krótkie trwanie. Problemy historiografii francuskiej lat dziewięćdziesiątych XX wieku*, Warszawa 2004, s. 35.

³²³ J. Szymański, *Nauki pomocnicze historii*, wyd. 6, Warszawa 2004, s. 88.

kryterium nie jest wyższa od różnic między otrzymanymi ilościami w danej kategorii. Drugi podstawowy warunek to długość czasu, w którym dana grupa jest obserwowana. Okres ten nie może być zbyt krótki, ponieważ taka „fotografia” łączy ludzi z różnych epok, bez możliwości stwierdzenia na ile ich kariery są typowe. Z drugiej strony – braudel’owskie długie trwanie (fr. *longue durée*) zawsze uwia-rygadnia wnioski. Zasadniczo granice chronologiczne badania muszą być uzasadnione merytorycznie a nie ze względu na możliwość zastosowania metody (brak źródeł). Trzeba więc najpierw wskazać i uzasadnić momenty przełomowe lub badać strukturę konstytutywną dla danej grupy od początku jej istnienia do końca. Jednak trzeba pamiętać o tym, że poza analizą całej grupy w długim czasie należy zbadać zmiany w czasie i skorelować je z wiedzą o strukturze, w której działa i otoczeniu tej organizacji (np. czynnikach politycznych). Nie wchodząc tutaj w szczegóły odsyłamy do naszych prac, gdzie stosowaliśmy i rozwijaliśmy tę metodę. Warto jednak dodać, że kusząca perspektywa kwantyfikacji wyników jest pułapką. Zawsze, gdy tylko jest to możliwe, należy metodę prozopograficzną wspomagać genealogią i elementami biografistyki³²⁴.

Niektóre kryteria badania elit urzędniczych mają charakter uniwersalny. Są to: wykształcenie i doświadczenie (kwalifikacje) oraz wiek z uwzględnieniem szybkości awansowania. Dla każdego okresu historycznego, na danym terytorium, należy dobrać odpowiednie kryteria. W 2 poł. XIX w. w Imperium Rosyjskim będą to: wyznanie, pochodzenie stanowe i koneksje (choćby tylko rodzinne). W odniesieniu do ziem polskich należy uwzględnić także pochodzenie geograficzne i zwrócić uwagę na wyznanie rodziców i żony. Ogólnie należy pamiętać, że chodziło o narodowość a nawet wpływ kultury polskiej, której jednak władze rosyjskie nie potrafiły uchwycić normatywnie. Tym niemniej elementy formalne, zawarte choćby w listach stanu służby, w decydującym nieraz stopniu uzupełniano o wiedzę ze źródeł nieformalnych. Możemy do pewnego stopnia rekonstruować przesłanki decydujące o awansie na terenie b. Rzeczypospolitej wprowadzając kryterium geokonfesyjne.

Literatura naukowa i źródła drukowane, głównie o charakterze urzędowym, mogą służyć jedynie jako podstawa, a najważniejsze w metodzie prozopograficznej są masowe źródła archiwalne, które pod względem sformalizowania odpowiadają

³²⁴ Przykładem zastosowania przez nas rozbudowanej metody prozopograficznej może być analiza wszystkich pracowników Kancelarii Gubernatora Lubelskiego i Rządu Gubernialnego Lubelskiego przez cały okres funkcjonowania tych urzędów – A. Górak, *Kancelaria Gubernatora i Rząd Gubernialny Lubelski (1867–1918). Studium administracyjne i prozopograficzne*, Lublin–Radzyń Podlaski 2006, rozdz. 8: *Narodowość*, s. 213–240; rozdz. 9: *Pochodzenie stanowe*, s. 241–267; rozdz. 10: *Uwarunkowania kariery urzędniczej*, s. 268–289; analiza gubernatorów guberni Królestwa Polskiego, od wprowadzenia tego organu w wersji rosyjskiej także do końca – A. Górak, K. Latawiec, *Russian Governors in the Kingdom of Poland (1867–1918)*, translation J. Krajka, Lublin 2016, s. 36–44; czy też portret zbiorowy Rosjan w guberni lubelskiej – K. Latawiec, *W służbie imperium... Struktura społeczno-zawodowa ludności rosyjskiej na terenie guberni lubelskiej w latach 1864–1915*, Lublin 2007.

potrzebom tej metody. Są to przede wszystkim listy stanu służby (формулярные списки о службе). To źródło jest tak znane, że możemy pominąć tutaj jego analizę. Dodajmy jedynie, że dane należy wydobyć z list stanu służby sporządzonych w różnych instytucjach i, co ważniejsze, na różnych etapach kariery zawodowej, a także na różnych stopniach maszyny biurokratycznej (administracja lokalna, odpowiedni departament ministerstwa). Po drugie, dane należy weryfikować poprzez inne dokumenty z akt osobowych urzędników³²⁵, także z różnych instytucji (miejsc pracy). Nie zapominajmy, że listy stanu służby były sporządzane na podstawie źródeł prymarnych i dlatego ważne jest ich odnalezienie, żeby zweryfikować podstawowe dane biograficzne. Po trzecie – niezastąpionym źródłem są metryki parafialne. Tylko tam nie tylko sprawdzimy datę urodzenia, ale również ustalimy inne podstawowe fakty z życia rodzinnego (wyznanie, daty urodzenia, ślubu, śmierci członków rodziny urzędnika). Z uwagą należy odnotować dane rodziców chrzestnych i świadków przy ślubach. Równie ważne jest rozpoznanie rodziny żony lub męża dzieci urzędnika. Porównania w tym zakresie wskazują na zmiany w pozycji społecznej urzędnika. Należy podkreślić, że wyników naukowej analizy opartej na *pamiętnych książkach* nie można bez zastrzeżeń uznać za wiarygodne. Może to być tylko analiza wstępna, orientacyjna. Można się spierać, czy zadziała w takim wypadku prawo wielkich liczb³²⁶.

2. Wyznanie

Na początku trzeba podkreślić, że dysponujemy pełnymi danymi dotyczącymi nie tylko wyznania samych członków grupy, ale też ich rodziców, żon i teściów. Warto też przypomnieć, że priorytetami polityki kadrowej imperium na jego zachodnich kresach była depolonizacja strukturalna: stanowiska kierownicze przede wszystkim³²⁷. Z drugiej strony resort finansów stopniowo zdobywał coraz większe znaczenie i do pewnego stopnia mógł ignorować politykę rusyfikacji na rzecz zwiększenia dochodów budżetu.

Od wprowadzenia rosyjskiej administracji celnej w Królestwie Polskim, w ciągu ok. 65 lat, na najwyższych stanowiskach kierowniczych spotykamy 37 osób. Od razu zwraca uwagę nadreprezentacja osób innego niż prawosławne wyznania (11

³²⁵ J. Szczepański, *Akta osobowe urzędników guberni radomskiej jako źródło do dziejów inteligencji w XIX w.*, „Archeion” 1982, t. 74; A. Górak, *Wartość źródłowa akt osobowych urzędników administracji rosyjskiej w guberni siedleckiej (1867–1912)*, [w:] *Źródła do dziejów regionu, I siedlecka sesja archiwalna*, red. U. Głowacka-Maksymiuk, G. Welik, Siedlce 2002, s. 139–145

³²⁶ А.Г. Горак, *Источники для биографического словаря российских губернаторов и вице-губернаторов губерний Королевства Польского (1867–1918 гг.)*, [w:] *Библиография. Археография. Источниковедение*, вып. 3, ред. А.И. Раздорский, Д.Н. Шилов, Санкт Петербург–Москва 2017, с. 29–34.

³²⁷ Patrz szerzej: A. Górak, K. Лятавец, *Российские бюрократические элиты Царства Польского (1839–1918)*, „Уральский исторический вестник” 2022, nr 2 (75), с. 37–47. DOI: 10.30759/1728-9718-2022-2(75)-37-47; A. Górak, *Rosyjska kancelaria*, s. 61–108.

osób) w stosunku do administracji ogólnej³²⁸ nie mówiąc już o społeczeństwie. Do tej liczby należy dodać jeszcze Nikołaja Onoszkowicza-Jacynę pochodzącego z rodziny katolickiej z Warszawy i Władimira Wojta (Voita), którego rodzice byli luteranami, kupcami z Rewla. Tak więc jedna trzecia członków badanej grupy nie była prawosławna lub dopiero przyjęła to wyznanie. Nawet biorąc pod uwagę, że oficjalnie każdy urzędnik kierowany na służbę na tereny byłej Rzeczypospolitej był uważany za urzędnika *ruskiego*³²⁹, niezależnie od wyznania, to udział prawosławnych jest tu mały. Program polityczny Imperium Rosyjskiego wobec tych terytoriów szczególnie odradzał obsadzanie stanowisk kierowniczych osobami wyznania katolickiego. Tu mamy przypadek katolika Ostrowskiego, który tym bardziej zwraca uwagę, ponieważ ewidentnie jest to Polak a nie np. Francuz czy Niemiec.

Jeśli przyjrzymy się uważniej to znajdziemy więcej odstępstw od polityki „ruskiego dzieła”. Poza wspomnianym Onoszkowiczem-Jacyną kilku prawosławnych naczelników okręgów celnych na terytorium podlegającym specjalnym rygorom rusyfikacji pochodziło z rodzin mieszanych wyznaniowo lub ożeniło się z katoliczkami: Nikołaj Biezobrazow, Paweł Sawin, Aleksandr Tichanow. Pochodzenie Anny Emilii żony Tichanowa jest bardziej skomplikowane. Jej ojciec Nikołaj Berends 1/13 grudnia 1821 r. przeszedł z judaizmu na katolicyzm. Imiona wybrane dla córki także nie wskazują na przywiązanie do kultury rosyjskiej, ale za to brał udział w tłumieniu powstania styczniowego. Jeśli dodatkowo weźmiemy pod uwagę, że czterech naczelników pozostało kawalerami, to jest to znaczny procent szczególnie jeśli skorelujemy tę wartość z protestantami i katolikami wspomnianymi wyżej. Konstatujemy wręcz, że zasady rosyjskiej polityki kadrowej w odniesieniu do najwyższych terenowych urzędników administracji celnej nie były stosowane lub inne czynniki wyraźnie przeważały nad popieraniem „ruskiego dzieła”. Polityka faworyzowania prawosławnych na stanowiskach kierowniczych niewątpliwie zaburzała naturalne procesy rusyfikacji. Powszechnie znane i intuicyjnie zrozumiałe jest zjawisko przyjmowania religii państwowej z powodów koniunkturalnych.

3. Pochodzenie geograficzne i kryterium geokonfesyjne

Miasto, miejscowość, gubernia, z której wychowali się lub jedynie pochodzą, ale zachowując związki korporacyjne (szlacheckie) jest ważnym elementem charakterystyki. W omawianym okresie znaczenie tego kryterium było jeszcze większe.

³²⁸ A. Górak, *Gubernatorowie południowych i wschodnich guberni Królestwa Polskiego (1867–1918)*, [w] *Ważna obecność. Przedstawiciele państw i narodów europejskich wśród mieszkańców międzyrzecza Bugu i Pilicy w XVII–XIX wieku. Materiały z sesji. Radom 30 XI 2006 r.*, red. A. Górak, K. Latawiec, Radom–Radzyń Podlaski 2006, s. 155–198; К. Лятавец, *Чиновники таможенной*, s. 554–555.

³²⁹ А.Г. Горак, *Толкование понятия «русское происхождение» и его применение в процессе русификации люблинского губернского управления (1867–1915)*, „Вісник Харківського Національного Університету ім. В.Н. Каразіна” 2013, nr 1050, „Історія”, вып. 46, s. 148–160.

Władze formalnie określały poprawność polityczną urzędnika w dużej mierze kierując się właśnie pochodzeniem geograficznym. Zakładano, że człowiek pochodzący z wewnętrznych guberni Imperium gwarantuje dostatecznie wysokie przywiązanie do tronu i jej nośnikiem kultury rosyjskiej. Na początku badanego okresu preferowano także wychodźców z guberni nadbałtyckich i Finlandii, ale w końcu wieku a szczególnie przed wybuchem I wojny światowej te założenie straciło na znaczeniu. Narastająca niechęć do *ostziejców* była pochodną nie tylko polityki zagranicznej, ale też narastającego nacjonalizmu. Wpływ germanofobii na kariery skutecznie równoważyła solidarność grupowa i kultura organizacyjna poszczególnych resortów, szczególnie w armii.

Geografia pochodzenia członków badanej grupy została określona przede wszystkim na podstawie wpisania do ksiąg szlacheckich. Osoby innego stanu przypisano do guberni (miasta), w której się urodzili. W przypadku rodzin wojskowych i urzędników nie ma to definiującego znaczenia. Zarówno ojcowie jak i interesujące nas osoby mieszkaly tam, gdzie akurat służyły. Tym niemniej kilka wniosków generalnych można z takiego obrazu wyciągnąć. Po pierwsze nie tylko na początku, ale przez cały badany okres na stanowiska nominowano osoby z Rosji (22). Do tej grupy należy dodać zarówno Teterewnikowa, który posiadał majątek w guberni samarskiej, uczył się i został zapisany do ksiąg szlacheckich w Petersburgu, jak i Andrieja Martinowicza – syna urzędnika stołecznego. Także osoby pochodzące z Ziem Zabranych nie wykazują żadnych cech, które by łączyły ich z tradycjami Rzeczypospolitej i mogły budzić niepokój władz. Tu trzeba przypomnieć, że zasady polityki, także skonkretyzowane z przepisach dotyczących przywilejów służby w tzw. „oddalonych miejscach”³³⁰, traktowały przede wszystkim Królestwo Polskie, ale i zabór rosyjski jako tereny specjalne, gdzie starano się obsadzać stanowiska osobami z Rosji. Tak oto z Ziem Zabranych mamy do czynienia z synami duchownych prawosławnych (Tylinskij – mińska, Andriejewskij – kijowska) lub urzędników i wojskowych rosyjskich (von Kukiel, Brilewicz).

³³⁰ Zachęty do kolonizacji urzędniczej jako system, ukształtowały się na Południowym Kaukazie, z Gruzji pod panowaniem rosyjskim, patrz: A. Górak, *Kształtowanie przywilejów*, s. 241–270. W Królestwie Polskim został już zastosowany sprawdzony model, patrz: А.Г. Горак, *Привилегии чиновников русского происхождения в администрации Царства Польского после восстания 1863 г.*, [w:] *Поляки в России: эпохи и судьбы*, ред. Х. Граля, А.Л. Петровский, А.И. Селицкий, Краснодар 2010, s. 21–40; idem, *Эффективность законодательства о преимуществах чиновников «русского происхождения» в Грузии и Польше*, [w:] *Региональное управление и проблема эффективности власти в России (XVIII – начало XXI века)*. Сборник статей Всероссийской научной конференции с международным участием (г. Оренбург, 30 октября – 2 ноября 2012 г.), посвященной 1150-летию российской государственности, памяти профессора А.В. Ремнева (1955–2012), 60-летию со дня рождения А.И. Репинецкого, ред. Е.В. Годовова, С.В. Любичанковский, Оренбург 2012, s. 37–48.

W założeniach polityki rusyfikacyjnej także tzw. *ostziejcy* lub Bałtowie³³¹, byli uznawani, jak już wspomnieliśmy, za osoby nominalnie poprawne politycznie a nawet za szczególnie oddane tronowi. Analiza badanej grupy potwierdza się ich skłonność do kariery na terenach byłej Rzeczypospolitej a szczególnie w Królestwie Polskim. Spotykamy tu ich aż siedmiu, a jeśli szukamy tzw. Bałtów to bez wątpienia można do tej podgrupy zaliczyć także FGustawa Fiksena, Iwana Armstronga, Wojta (Voita) a nawet von Kukiela.

W badanej grupie nie ma żadnych „egzotycznych” konotacji typu Kaukaz. Co prawda może zaskakiwać, że dwóch naczelników przypisano do guberni warszawskiej, ale jeden z nich był synem urzędnika (popowicza z guberni kałuskiej). Pozostaje nam jako wyjątek potwierdzający regułę Ostrowski - syn szlachcica utrzymujący się z nauczania).

Bazując na założeniach polityki rusyfikacji i związanych z nią regulacjach prawnych możemy zastosować kryterium geokonfesyjne³³². Przez ten pryzmat otrzymujemy obraz konsekwentnego trzymania się kursu rusyfikacyjnego przyjętego na początku lat 50. przy obsadzie stanowisk naczelników okręgów celnych w Królestwie. Jest to konstatacja zbyt formalna. Wiemy, że na ten obraz złożyły się też inne czynniki takiej jak centralizacja resortu celnego oraz uformowanie się hermetycznych kręgów powiązań: kumoterstwo, nepotyzm, klientelizm.

4. Pochodzenie stanowe

Problem z określeniem pochodzenia stanowego w Imperium Rosyjskim polega na specyfice stanu „dworjan” oraz zmianach, które zaszły w XIX w. Sens ustalenia pochodzenia stanowego ma sens nie tylko ze względu na sam status prawny, który odgrywał kluczową rolę w karierze, szczególnie w dostępie do pewnych rodzajów wykształcenia i w pierwszym okresie służby. Jednak właśnie kwalifikacje i start kariery często przemożnie wpływały na możliwość osiągnięcia stanowiska kierowniczego. Poza przypisaniem formalnym do danego stanu szerokie pole do wnioskowania, nie tylko o kulturze danej osoby, ale koneksjach, ma rzeczywiste pochodzenie z danego stanu. Tutaj źródła mogą być bardzo mylące. Po pierwsze większość szlachty Rzeczypospolitej została de facto pozbawiona szlachectwa i należało je dopiero udowodnić w procesie legitymacji. Stąd wśród synów obywateli, urzędników, szlachciców osobistych można znaleźć ludzi wychowanych w rodzinach i kulturze

³³¹ Por.: J. Kozłowski, *Bałtowie na wyższych i średnich szczeblach administracji Królestwa Polskiego w latach 1863–1914* (w związku z artykułem Łukasza Chimiaka, *Kariery tzw. Bałtów w rosyjskiej administracji Królestwa Polskiego w drugiej połowie XIX w.* PH, t. LXXXVIII (1997), z. 3–4), „Przegląd Historyczny” 1999, t. 90, z. 2.

³³² Kryterium geokonfesyjne omówione i zastosowane zostało m.in. w pracy: A. Górak, *Narodowośćowe kryterium polityki kadrowej jako narzędzie depolonizacji Zarządu Gubernialnego Lubelskiego (1867–1918)*, „Studia Archiwalne” 2004, t. 1, s. 41–65.

szlacheckiej. Z drugiej strony większość „dworjan” rosyjskich byli to urzędnicy lub wojskowi uszlachceni za służbę, którzy nie tylko nie byli ziemianami, ale też od ziemian nie pochodzili a więc trudno podejrzewać ich o kulturę szlachecką. Oczywiście w którymś pokoleniu jedni i drudzy reprezentowali po prostu kulturę mieszczańską z pewną specyfiką rodzin wojskowych. Tak więc mamy do czynienia z deklasacją szlachty polskiej, zurzędniczeniem *dworjanstwa* rosyjskiego, ale i procesami odwrotnymi – wchodzeniem do środowiska ziemiańskiego, poprzez nabywanie dóbr. Tu jednak trzeba sobie zdać sprawę, że nawet jeśli urzędnik czy oficer kupił majątek to rzadko w nim przebywał i trudno jest mówić o dyfuzji kulturowej z ziemiaństwem. O tych zawiłościach struktury stanowej Imperium oraz o przywilejach związanych z pochodzeniem zarówno w ogóle jak i preferencjach władz rosyjskich w Królestwie Polskim pisaliśmy już nieraz³³³.

Po tych zastrzeżeniach można przedstawić pochodzenie stanowe badanej grupy. I tak jedynie dziewięciu przedstawicieli badanej grupy nie było synami dziedzicznych szlachciców. Ponadto ojcowie dwóch z nich posiadali tytuł szlachcica osobistego. Przy czym Ostrowski bez wątpienia był synem szlachcica polskiego więc można go zaliczyć do grupy osób o pochodzeniu szlacheckim. Natomiast Gawrił Lubomudrow odwrotnie – był synem urzędnika a wnukiem duchownego prawosławnego. Hermana Nikołaja Skersta i Teterewnikowa, podobnie jak Ostrowskiego, można uznać za osoby pochodzenia szlacheckiego. Co prawda Teterewnikow akcentował, że jest synem generała, ale robił to ze względu na większe przywileje płynące z tego faktu niż pochodzenie szlacheckie, co najlepiej pokazuje komplikacje struktury stanowej Imperium Rosyjskiego. Oprócz Lubomudrowa do osób pochodzących od duchownych prawosławnych należeli (i to w pierwszym pokoleniu) Tyliński i Andriejewskij. Ogólnie rzecz biorąc byli to synowie nie mający szans na objęcie parafii po ojcu. Mieli trudny start kariery, choćby ze względu na niezamożność i brak koneksji, ale cieszyli się pełnym zaufaniem władz pod względem politycznym, co szczególnie w Królestwie Polskim miało znaczenie. Natomiast Paweł Eduard Hackel tylko pozornie należy do tej samej kategorii – synów duchownych, ponieważ jego ojciec był pastorem.

Podobnie jak Teterewnikow także Martinowicz powoływał się na służbę ojca – rzeczywistego radcę stanu. Mimo, iż tak wysoka ranga automatycznie dawała nobilitację to nie mamy pewności, że jego ojciec urodził się szlachcicem. Dlatego, zastrzegając powyższe, nie włączamy go do osób pochodzenia szlacheckiego. Co zaś się tyczy Fiksena podającego pochodzenie „syn urzędnika” to jesteśmy skłonni uznać, że nie była to ani zdeklasowana szlachta ani wysoka ranga ojca nie była korzystniejszą konotacją od szlachectwa. Tu raczej na pewno mamy do czynienia z człowiekiem, który pochodził ze „stanu urzędniczego”. Już tych kilka uwag poka-

³³³ A. Górak, *Kancelaria Gubernatora*, rozdz. 9: *Pochodzenie stanowe*, s. 241-267.

zuje, że mamy do czynienia z takim stanem, czego dowodziliśmy w innych naszych badaniach³³⁴.

Nie powoływał się na pochodzenie szlacheckie jeszcze tylko Biezobrazow. Na początku kariery podawał jedynie, że jego ojciec nie był chłopem pańszczyźnianym. Niewiele wiemy o jego pochodzeniu. Jest jedynie kilka przesłanek. Po pierwsze – Nikołaj Grigorjewicz urodził się w guberni tambowskiej, ale mimo naszych studiów nie można go wiązać z żadną znaną linią Biezobrazowych a także tambowską. Co do jego ojca możemy jedynie wnioskować wprost: 1) był wyzwolonym chłopem, 2) nazwisko dostał od właścicieli dóbr, z których pochodził, być może były to dobra tambowskie. Czy był nieślubnym synem znanego z kart historii Grigorija Michajłowicza Biezobrazowa z tej guberni? Nie wiemy. Inną zagadką jest, dlaczego Nikołaj Grigorjewicz został wpisany do ksiąg szlacheckich w guberni kurskiej w 1851 r.? Dokumenty nie wykazują, żeby tam służył lub posiadał majątek ziemski.

Jak już wspomnieliśmy zdecydowana większość członków badanej grupy legitymowała się pochodzeniem szlacheckim (потомственное дворянство). Jednak tylko kilku posiadało rodowe majątki ziemskie, w tym ksiązę Piotr Wadbołskij.. Nota bene jest to jedyny przedstawiciel arystokracji, ponieważ baronów nadbałtyckich, trudno zaliczać do tej kategorii. Taka przewaga osób pochodzenia szlacheckiego, na przestrzeni 65 lat musi jednak zastanawiać. Z jednej strony prawo i koneksje podtrzymują pierwszeństwo szlachty do stanowisk kierowniczych w służbie publicznej, z drugiej jednak mamy do czynienia z działem administracji niezbyt nobilitującym, którego zaletą była łatwość osiągania dochodów nielegalnych. Biorąc jednak pod uwagę pokoleniowe uzależnienie finansowe do służby państwowej, najczęściej woj-skowej, obraz grupowy staje się bardziej uzasadniony.

5. Kwalifikacje

W Królestwie Polskim, przed rusyfikacją prawa, wykształcenie było podstawą uprawnień do służby cywilnej. Jednak wprowadzona w Królestwie rosyjska administracja celna podlegała prawu rosyjskiemu, które na pierwszym miejscu stawiało stan kandydata do służby. Wykształcenie mogło natomiast wpływać na karierę.

Trzeba przyznać, że naczelnicy okręgów celnych na kluczowej dla budżetu państwa granicy legitymowali się bardziej niż dobrym wykształceniem. Trzecia część ukończyła uniwersytety a 20 różne szkoły, które można zaliczyć do średnich. Jedynie czterech podało wykształcenie domowe. Co prawda nie mamy danych o wykształceniu Fiksena, ale ponieważ 12 lat był nauczycielem w gimnazjum, to można założyć, że miał wykształcenie co najmniej średnie.

³³⁴ A. Górak, *Kancelaria Gubernatora*, *passim*.

Druga cecha charakterystyczna odnosi się do specjalizacji wykształcenia. Otóż aż 16 osób ukończyło szkoły wojskowe. Do tej grupy można dodać 4 osoby, które po ukończeniu cywilnych szkół średnich rozpoczynały karierę od służby wojskowej (trzech było oficerami). Tak więc ponad połowa badanej grupy miała kwalifikacje wojskowe. Do tej pory badacze zgadzają się, że wykształcenie wojskowe a przede wszystkim służba oficerska była cenioną kwalifikacją przy obsadzie kierowniczych stanowisk w administracji cywilnej. Ten priorytet ustępował wykształceniu uniwersyteckiemu dopiero w drugiej połowie wieku. Przy czym szybciej ta tendencja zaznaczyła się w resortach wymagających wiedzy specjalistycznej a później w administracji ogólnej. Administracja celna wykazuje kilka cech, które nie pozwalają jej jednoznacznie zakwalifikować. Bez wątpienia jest to administracja specjalna i wymaga wiedzy specjalistycznej, ale raczej na niższych i średnich stanowiskach. Ważniejsze wydaje się to, że jest to administracja związana z granicą państwa, blisko powiązana ze strażą graniczną, co działa na rzecz jej militaryzacji. Tym niemniej warto odnotować, że na przełomie wieków pojawia się na tych stanowiskach pięciu absolwentów uniwersytetów, którzy ukończyli prawo. Także czterej absolwenci uniwersytetów innych specjalności obejmują interesujące nas stanowiska w tym czasie. Jedynie Silwestr Lwowski i Armstrong, którzy także ukończyli uniwersytety, awansują w pierwszym okresie (1859, 1865).

6. Modele kariery

Kariery członków badanej grupy, mimo dużej rozpiętości w czasie, wykazują pewne cechy wspólne. Świadczy to o dość stabilnej polityce kadrowej resortu. Można je zaklasyfikować do kilku typów karier modelowych i wskazać na cechy charakterystyczne dla tej polityki. Z drugiej strony należy się zastanowić, dlaczego dla tych osób administracja celna na danym terenie była atrakcyjnym miejscem pracy.

Atrakcyjność danego rodzaju służby urzędniczej jest wypadkową kilku elementów. Niewątpliwie administracja celna nie była zaliczana do służb zaawansowanych jak armia, dyplomacja itp. W obiegowej opinii także wśród zwierzchników różnych rodzajów administracji terenowej naczelnicy okręgów celnych nie byli na szczytach hierarchii, jak np. gubernatorowie. Jednak z drugiej strony każde samodzielne stanowisko kierownicze podległe tylko ministerstwu w Petersburgu i politycznemu nadzorowi generał-gubernatorów miało swoje zalety. Przede wszystkim stale rosło znaczenie i samodzielność Ministerstwa Finansów a co za tym idzie samodzielność naczelników administracji celnej od gubernatorów i generał-gubernatorów. Ponadto zachodnia granica celna była jednym z najbardziej dochodowych dla budżetu państwa. Poza legalnymi należy tu założyć

bardzo duże możliwości dochodów nielegalnych. Tylko odnotowane w aktach urzędowych (a to czubek góry lodowej) przypadki nadużyć administracji celnej są tak liczne, że trudno sobie wyobrazić, aby naczelnicy okręgów nie tylko o korupcji nie wiedzieli, ale nie partycypowali w zyskach z tego procederu. Paradoksalnie znaczne środki można było pozyskać legalnie jako nagrody za zwalczanie kontrabandy. Co więcej służba na tym terenie była premiowana przywilejami m.in. szybszym awansowaniem w rangach, dodatkami do wynagrodzenia, czy na kształcenie dzieci.

Atrakcyjność służby na zachodniej granicy Imperium Rosyjskiego niewątpliwie podnoszą warunki życia. Jest to teren stojący na najwyższym stopniu rozwoju cywilizacyjnego, ze znośnym klimatem i co dla wielu ma znaczenie kluczowe - z dostępem do kultury Zachodu. Zdecydowana większość członków badanej grupy zna ten region z dzieciństwa, ponieważ służyli tu ich ojcowie lub jest z nim związana kulturowo.

Najczęstszym modelem kariery było przejście doświadczonego oficera do administracji celnej (19 osób). Nierzadko byli to synowie generałów. Dla porównania z gubernatorami, gdzie ta tendencja w 2 poł. XIX w. wyraźnie słabnie, to w administracji celnej taki typ kariery spotykamy przez cały badany okres.

Hackel po 15 latach w armii przechodzi do administracji celnej. Awansuje aż do stanowiska naczelnika Archangielskiego OC następnie trafia na pół roku do DHZ MF i obejmuje Radziwiłłowski OC a od 1/13 stycznia 1851 r. – Kaliski OC. Potem kontynuuje karierę na równych stanowiskach w Radziwiłłowie, Odessie i Jurburgu.

Karl Wilhelm Alfthon 8 lat służył w armii by na krótko objąć funkcję policmajstra Tambowa i przejść do resortu apanaży imperatorskich. W 1827 r. znowu zmienia resort i zaczyna karierę w akcyzie a wkrótce w celnictwie na zachodniej granicy. Zarządzał okręgami celnymi w Jurburgu, Skulanach i Odessie. W 1848 r. odszedł na emeryturę, ale w 1853 r. wraca do służby, najpierw w komorze petersburskiej a po dwóch latach obejmuje Kaliski OC a potem Ryski. W 1864 r. w wieku 75 lat zostaje włączony do etatu DHZ MF.

Arkadij Karl Ungern-Sternberg 27 lat służył w armii by przejść do straży granicznej w Kurlandii a następnie tamże został urzędnikiem celnym. W 1851 r. awansował z członka komory celnej w Rydze na naczelnika Kaliskiego OC, gdzie po niespełna roku odszedł na emeryturę.

Aleksandr Suchodolskij służył w kawalerii. Z Kalisza trafia do Ministerstwa Finansów, gdzie po „stażu” najpierw kieruje izbami skarbowymi a potem izbami kontroli a ostatecznie Aleksandrowskim OC.

Nikołaj Usow 17 lat przesłużył w armii by w 1878 r. trafić na staż do DOC MF a stąd od razu na stanowisko naczelnika OC (Taurogeńskiego, Besarabskiego, Kaliskiego, Warszawskiego). W 1899 r. przechodzi do straży granicznej na naczelnika II okręgu. Odchodzi ze służby w 1906 r.

Finlandzki szlachcic Karl Leopold von Dehn 17 lat służy w armii po czym zostaje urzędnikiem do specjalnych poruczeń Ministerstwa Finansów a po dwóch latach od razu zostaje naczelnikiem okręgu najpierw w Grodnie, potem w Wierbołowie a ostatecznie w Jurburgu skąd odchodzi na emeryturę

Syn generała Fiodor Wierigin zaczyna oczywiście od służby wojskowej Z lejbguardii odchodzi po 9 latach i zostaje urzędnikiem do specjalnych poruczeń przy generał-gubernatorze charkowskim a potem trafia do Sztabu Generalnego. Ostatecznie jest generałem przy MW. Nieoczekiwanie w 1864 r., wraca do rodzinnego Orenburga (tam się urodził i tam służył jego ojciec) jako naczelnik OC a po niespełna dwóch latach do Łomży jako naczelnik Wierzbołowskiego OC, gdzie po roku służby umiera w wieku 55 lat.

Synem generała był też Konstantin Charitonow więc i on także zaczyna od służby wojskowej, by po 18 latach przejść do straży granicznej na dowódcę batalionu a po następnych 4 latach na stanowisko dowódcy brygady, najpierw kubejskiej a potem wierzbołowskiej. Po nagłej śmierci Wierigina najpierw pełni obowiązki a potem zostaje zatwierdzony na stanowisko naczelnika okręgu a po 5 latach przenosi się na adekwatne stanowisko do okręgu Kubejskiego, gdzie już służył. Także on umiera na służbie, w wieku 54 lat.

Tichanow także zaczynał w armii, najpierw jako podoficer potem oficer, ale po 10 latach przechodzi do straży granicznej, gdzie ostatecznie zajmuje stanowisko dowódcy brygady wierzbołowskiej a potem kubejskiej, gdzie zostaje naczelnikiem OC a po pół roku wraca do Łomży (siedziby władz okręgu wierzbołowskiego). Ostatnie dziesięć lat jest naczelnikiem OC na Krymie.

Kolejnym synem generała jest Nikołaj Djakonow. Oczywiście zaczyna karierę w armii. Po 15 latach spędzonych w resorcie, w 1873 r., przechodzi do straży granicznej, ale nie zdążył objąć żadnego stanowiska, ponieważ niemal od razu trafia na staż do DOC MF i Lądowej KC Sankt Petersburg. Następnie, także bardzo szybko, obejmuje zarządzanie Wierzbołowskim OC a ostatecznie Skulańskim OC. Nieoczekiwanie, po likwidacji tego okręgu w 1883 r. Djakonow zostaje bez stanowiska i po miesiącu odchodzi ze służby, z powodu lub pod pozorem choroby. Ta jednak nie była najwyraźniej ciężka, ponieważ Djakonow umiera po 1909 r.

Synem generała był także Teterewnikow. W armii spędził pierwsze dziesięć lat kariery. Dopiero w 1866 r., służąc w Orenburgu, przechodzi do resortu celnego jako urzędnik do specjalnych poruczeń przy naczelniku okręgu celnego, by po

roku zostać szefem komory celnej tamże. Jeszcze tego samego roku przechodzi na równe stanowisko do Rygi, co niewątpliwie należy traktować jako awans. Mimo wszystko trafia „do sprawdzenia” na dwa miesiące do Portowej KC Sankt Petersburg i dopiero obejmuje po kolei okręgi celne: Skulański, Zawichowski i Wierzbowski. Z Łomży odchodzi na emeryturę w końcu 1894 r.

Także Aleksiej Arsienjew był synem generała tyle że inżyniera górnictwa naczelnika kopalń i hut. Jednak Aleksiej osierocony przez ojca, szybko opuszcza armię, zaraz po ukończeniu szkoły wojskowej. Przez kilka lat pracuje jako komornik sądowy w Permie po czym wraca do armii na Kaukaz. Po kilku latach obejmuje posadę urzędnika w KC Radziwiłłów, potem w Gruzji i Turkiestanie. W 1898 r. zostaje naczelnikiem OC w Baku a 6 lat później w Radziwiłłowie, skąd przechodzi do Wilna, gdzie pracuje do likwidacji tej administracji w 1918 r.

Dmitrij Prianisznikow był synem urzędnika z tytułem szlacheckim. Kariere zaczynał jako oficer lejbgwardii, ale po 11 latach przechodzi do służby prowiantowej a w 1840 r. dostaje posadę urzędnika celnego w Petersburgu. Także zapewne na próbę, gdyż po dwóch miesiącach obejmuje zarządzanie komorą celną w Grodnie, a potem w Kerczu, Odessie, Taganrogu. Po 10 latach takiej tułaczki awansuje na naczelnika Zawichowskiego OC, gdzie pracuje 11 lat po czym odchodzi na emeryturę.

Kolejnym synem oficera jest von Krieth, którego ojciec przybył ze Śląska i przyjął poddaństwo rosyjskie. Do służby celnej przechodzi po 19 latach spędzonych w armii. Najpierw sprawdzono go w petersburskiej komorze celnej a następnie od razu został dyrektorem KC Kiachta a potem w Irkucku i Moskwie. Na koniec kariery awansował na stanowisko naczelnika Zawichowskiego OC, które zajmował przez 10 lat, aż do śmierci w wieku 57 lat.

Szlachcicem w pełnym tego słowa znaczeniu był książę Wadbołskij. Pochodził z rodu Rurykowiczów władających udzielnym księstwem. Piotr Aleksiejewicz posiadał wraz z braćmi w niedziale majątek. Mimo, że był najstarszym synem najwyraźniej albo majątek nie przynosił odpowiednich dochodów albo co bardziej prawdopodobne, książę Piotr Aleksiejewicz wolał uroki miasta. Pierwsze dwadzieścia lat przesłużył jako oficer artylerii. Po półrocznym stażu w DOC MF dostaje posadę w sosnowieckiej komorze celnej a już rok później obejmuje zarząd Radziwiłłowskiego OC. Okupuje to stanowisko przez 15 lat, aż do odejścia ze służby z powodu choroby w wieku 54 lat (miesiąc później umiera). Z badanej grupy nikt dłużej nie zajmował tego samego stanowiska.

Esper Telakowski także wpisuje się w model kariery syna generała – kończy szkołę wojskową i osiem lat służy w armii po czym dostaje się do etatu DOC MF i „celem zapoznania się z pracą urzędu celnego” zostaje skierowany do komory

portowej w Petersburgu. Następnie trzy lata pracuje w komorach na prowincji, ale po wykryciu nadużyć znowu, na trzy lata, zostaje przeniesiony do stolicy. Po czym dostaje drugą szansę i znów służy w komorach celnych m.in. w Granicy i Rewlu, by na koniec kariery objąć stanowisko naczelnika Radomskiego OC. Umiera po 4 latach, na służbie, w wieku 67 lat.

Pewną osobliwością są oficerowie marynarki w służbie celnej. Jednak jest to zjawisko tak samo, a nawet bardziej zrozumiałe niż oficerowie armii lądowej. Oficerowie floty zazwyczaj byli związani z Petersburgiem, czyli głównym portem handlowym Rosji. Spotykamy trzy takie przypadki. Aleksandr 11 lat służył w marynarce wojennej po czym sprawdzają go i uczą celnictwa w DHZ MF. Od razu zostaje naczelnikiem OC, najpierw okręgu Kubejskiego, po 3 latach Zawichojskiego, następnie Kaliskiego, ostatecznie zaś Besarabskiego. W 1887 r. zostaje członkiem Rady Ministra Finansów i po 6 latach odchodzi na emeryturę. Kolejnym marynarzem w badanej grupie był Nikołaj Korotniew – lekarz okrętowy. Ten trafia na staż do DOC MF a po 6 latach do KC Moskwa. Tam jednak skusił go resort teatrów imperatorskich, gdzie zatrudnia się jako lekarz a potem chemik. Wraca do DOC MF w 1885 r. i dopiero po 4 latach dostaje stanowisko urzędnika do specjalnych poruczeń a potem rewizora Południowego OC. Następnie awansuje na stanowisko naczelnika Warszawskiego a potem Południowego OC i inspektora Odeskiego Rewiru Celnego. Odchodzi ze służby dopiero w 1918 r. Marynarzem był także Voit, służył na okrętach 20 lat, po czym uczył się fachu celniczego w komorze portowej w Petersburgu i Kronsztadzie. Dopiero po 8 latach został urzędnikiem DHZ MF, by po następnych trzech objąć Wierzbowski OC a potem Skulański, by już w 1868 r. odejść ze służby.

Kukiel, co prawda był synem generała z Witebszczyzny (luteranina herbu Prawdzic), ale dość nietypowo nie tylko kończy prawo na Cesarskim Uniwersytecie Moskiewskim, ale uzyskuje stopień naukowy kandydata. Zaczyna pracę jako urzędnik do specjalnych poruczeń przy gubernatorze inflanckim, czyli w rodzinnej Rydze i tam też przechodzi do administracji celnej, na adekwatne stanowisko przy naczelniku OC. Następnie po 4 latach na stanowiskach rewizora zostaje naczelnikiem okręgu, najpierw Wileńskiego a potem Radziwiłłowskiego. Jednak dość szybko zostaje zdymisjonowany i włączony do etatu DOC MF. Właściwie kończy karierę w wieku 43 lat.

Jak widać dla wielu z wyżej wymienionych służba wojskowa była dziedziczna. Wielu było synami generałów, co niewątpliwie było też źródłem protekcji. Ogólnie trzeba jeszcze raz podkreślić, że służba celna była bliżej resortu armii jako związana z granicą państwa. Poza pewną osobliwością w postaci oficerów floty, jeszcze bardziej charakterystyczne jest powiązanie ze strażą graniczną.

Wróćmy jeszcze na chwilę do Kukiela. Ciekawym typem kariery są „uczeni”, bo tak można określić ludzi, którzy uzyskali stopień kandydata nauk. Mamy do czynienia aż jeszcze z czterema takimi przypadkami. I tak Lwowski, absolwent wydziału filologiczno-historycznego, kandydat nauk filologicznych a następnie wykładowca ekonomii politycznej Liceum Demidowskiego przechodzi na służbę do DHZ MF. Często powierzano mu kontrole, awansuje do naczelnika wydziału m.in. bierze udział w nowelizacji ustawy celnej czy przygotowaniu wystawy przemysłowej w stolicy. Już 2/15 czerwca 1865 r. zostaje delegowany do Królestwa Polskiego z zadaniem zbadania przyczyn „nieporządków i naruszeń prawa” najpierw w Wierzbolowie a potem w Kaliszu, gdzie poza „przeprowadzeniem kontroli granicy państwa oraz użycia wszelkich środków przeciwdziałających przemytowi towarów” ma zarządzać okręgiem choć Armstrong nie został odsunięty od stanowiska. 1/13 stycznia 1867 r. obejmuje Aleksandrowski OC, w 1875 r. przechodzi do Taganrogu a stąd po dwóch miesiącach do Petersburga, gdzie poza kierowaniem OC pracuje w licznych komisjach i komitetach. Jest jednym z kluczowych pracowników resortu. Podobnie jak Lwowski, także Sabaniejew zaczynał od kariery naukowej, absolwent wydziałów fizyko-matematycznych uniwersytetów w Petersburgu i Kijowie, kandydat nauk, w tym ostatnim pracuje jako laborant. Jednak dość szybko przechodzi do armii i tu jednak nie zagrzał miejsca – po roku odchodzi i pracuje w różnych urzędach w Gruzji, ostatecznie w celnictwie. Na granicy zachodniej (Lipawa, Szczypiorno, Kretynga, Grajewo, Granica) pojawia się w 1896 r. ostatecznie awansuje na naczelnika Warszawskiego OC i kontynuuje służbę jako inspektor. Po ewakuacji przenosi się na niższe, ale pewniejsze stanowisko w KC Moskwa. 13/26 lutego 1918 r. odchodzi ze służby. Z kolei Skerst, który dopiero musiał wysłużyć tytuł szlachecki, kończy prawo na Cesarskim Uniwersytecie Petersburskim a następnie zostaje kandydatem nauk prawnych i zaczyna pracę w zawodzie, od niskich stanowisk w resorcie sprawiedliwości. Jednak bardzo szybko przechodzi do urzędu celnego w rodzinnych stronach, w Rydze. Dopiero po kilkunastu latach awansuje na rewizora celnego w Petersburgu a potem w Rydze. Następnie obejmuje pierwsze stanowisko kierownicze w GSKC Warszawa i pół roku później zostaje naczelnikiem Wierzbolowskiego OC, a wkrótce Radomskiego, gdzie kończy służbę w 1904 r. Tyłinskij - syn popa z powiatu mozyrskiego, nie tylko ukończył Cesarski Uniwersytet św. Władimira w Kijowie, ale uzyskał stopień kandydata nauk historycznych. Początkowo pracuje w szkołach średnich (Mozyrz, Dyneburg), ale po 10 latach zwalnia się i dostaje posadę w Kowieńskim Rządzie Gubernialnym. Do administracji celnej przechodzi w 1892 r. Stopniowo awansuje, zarządza komorami celnymi by w 1911 r. awansować na naczelnika Po-

łudniowo-Zachodniego OC, przemianowany na inspektora rewiru umiera na tym stanowisku 11/24 sierpnia 1915 r. w wieku 58 lat.

Zasadniczo biurokracja obiecuje awanse, aż do stanowisk kierowniczych. Teoretycznie zasady służby państwowej w Rosji stosowały sprzyjające temu mechanizmy. Jednak przykłady oddolnej, mozolnej kariery nie są tak liczne. Biezobrazow, jak już wspomnieliśmy postać dla nas dość tajemnicza, człowiek znikąd, bez stanu i wykształcenia, zaczyna służbę w 1819 r. od najniższych stanowisk kancelaryjnych w Tambowie, gdzie się urodził, a potem Moskwie, gdzie zdaje na uniwersytecie egzamin z kursu gimnazjum, dostaje się na staż do DHZ MF i rozpoczyna karierę urzędnika celnego najpierw na Dalekim Wschodzie, skąd wraca do DHZ MF jako specjalista od handlu azjatyckiego. Nieoczekiwanie w 1850 r. zostaje naczelnikiem Skulańskiego a następnie Wierzbołowskiego OC by w 1858 r. odejść na emeryturę. Jednak pół roku później wraca z zadaniem likwidacji orenburskiej linii celnej. Kończy karierę w komisji ds. rewizji dokumentacji mienicy petersburskiej w wieku 71 lat. Apołłon Wiedieniapin zaczynał jako urzędnik rządu gubernialnego w stolicy, ale już po trzech latach zostaje celnikiem na prowincji. W Taganrogu, Kerczu, Rostowie, Nowosielskach przesłużył 23 lata, potem trafia do Radziwiłłowa, Archangielska i Warszawy. Wszędzie nie wyżej niż kierownik komory celnej. Dopiero w 1897 r. awansuje na naczelnika Radziwiłłowskiego a wkrótce Warszawskiego OC, przed emeryturą będzie jeszcze kierował Południowym OC. Przykładem sukcesu kolonizacji urzędniczej jest Lubomudrow. Ojciec był synem popa, który pracował w rosyjskich urzędach w Warszawie. Tu nasz delikwent kończy Cesarski Uniwersytet Warszawski (jedno z najważniejszych narzędzi rusyfikacji). Lubomudrow praktycznie całą karierę służył w administracji celnej, stopniowo awansuje od sekretarza komory moskiewskiej, przez rewizora celnego przy naczelnikach OC Królestwa Polskiego i szefa komór celnych. Niemal na koniec kariery zostaje p.o. szefa Portowej KC Sankt Petersburg a następnie – naczelnikiem Radomskiego i konsekwentnie Południowo-Zachodniego OC. Umiera po niespełna dwóch latach pracy na tym stanowisku w wieku 50 lat. Martinowicz był przedstawicielem szlachty urzędniczej, synem pracownika DHZ MF i DOC MF. Co prawda wykształcił się na inżyniera górnictwa, ale po 5 latach porzuca pracę w zawodzie i trafia do DOC MF. Pracuje w ministerstwie a potem w komorach celnych i dopiero po 24 latach awansuje na naczelnika okręgu, najpierw w Rydze a po roku – w Wilnie, gdzie wkrótce umiera, w wieku 44 lat. Sawin także był synem szlachcica bez majątku, po dwóch latach studiowania prawa w Petersburgu od razu wstępuje do służby celnej w Taganro-

gu, gdzie kończył gimnazjum. Po 11 latach przenosi się na własną prośbę do Petersburga a następnie kieruje komorami w Granicy, Połędzie, Lipawie, Sosnowcu i Tyflisie. Z Gruzji prosi o przeniesienie do Granicy. Na koniec kariery zostaje naczelnikiem OC najpierw w Radziwiłłowie a potem w Wilnie, gdzie po dwóch latach umiera. Onoszkowicz-Jacyna był polskiego pochodzenia – ojciec był katolikiem, urzędnikiem z Królestwa. Po ukończeniu prawa w Petersburgu od razu trafia do DOC MF. Służy w kancelarii naczelnika Petersburskiego OC i szybko przechodzi do komór celnych jako członek (Jurburg, Grajewo, Ryga) a potem dyrektor (Archangielsk, Warszawa). W 1904 r. zostaje naczelnikiem Wileńskiego OC (w wieku 47 lat), ale po 4 latach na własną prośbę zostaje przeniesiony do Petersburga na adekwatne stanowisko, gdzie pracuje do likwidacji administracji celnej w 1918 r. Nieco innym rodzajem takiej kariery jest los Armstronga, który w wieku 21 lat zostaje urzędnikiem DHZ MF i dopiero po 23 latach trafia na prowincję, od razu na stanowisko naczelnika OC, najpierw w Rewlu, potem na Syberii a na koniec w Kaliszu. Skąd odchodzi na emeryturę. Ogólnie „delegowanie” kadr z ministerstwa można traktować jako nowy typ kariery, świadczący o centralizacji zarządzania. Poza tym ministerstwo testowało kandydatów włączając ich do etatu DHZ MF lub DOC MF. Pozwalało to przyrzeć się im z bliska a przy okazji wpoić zasady pracy. Często z departamentu kierowano czasowo do pracy w petersburskich komorach celnych (lądowej i portowej) lub delegowano także czasowo do komór celnych w guberniach nadbałtyckich. Absolwent prawa Andriejewskij raczej nie mógł liczyć na protekcję rodziny (ojciec był wiejskim popem na Kijowszczyźnie). Pierwsze lata pracuje w sądownictwie na Wołyniu i tam dostrzega możliwość lepszej posady. Zostaje urzędnikiem do specjalnych poruczeń naczelnika Radziwiłłowskiego a potem Południowego i Besarabskiego OC. Ostatecznie niespełna dwa lata jest p.o. naczelnika OC w Radziwiłłowie. Na własną prośbę przechodzi na niższe stanowisko szefa komory składowej, ale w Charkowie skąd po 7 latach awansuje na rewizora DOC MF na czym kończy karierę. Nieco odrębnie należy traktować przypadek Ostrowskiego, ponieważ jako jedyny awansował do tej grupy w 1916 r. Inspektorem południowo-zachodniego rewiru celnego był niespełna rok – do śmierci w wieku 62 lat. Był synem Polaka, wykładowcy muzyki w Instytucie Aleksandryjskim w Warszawie. Po szkole wstępuje do administracji celnej i bardzo powoli awansuje. W 1890 r. trafia „do sprawdzenia” do DOC MF a potem pracuje w komorach celnych w Petersburgu. W 1902 r. dostaje stanowisko kierownicze dyrektora komory w Kerczu a wkrótce w Kronsztadzie, potem w Archangielsku. Nominacje na stanowiska kierownicze na zachodnich kresach imperium w 1916 r. wiąże się z nadzieją na wygranie wojny i powrót Rosji do granic z 1914 r.

Nieco odmiennym typem kariery jest przejście z innego resortu. W niektórych wypadkach można zauważyć przyspieszenie kariery co może świadczyć o protekcji. Brilewicz, po stażu w Ministerstwie Sprawiedliwości i krótkiej służbie w kancelarii generał-gubernatora przechodzi do ministerstwa wojny, gdzie powoli awansuje w roli buchaltera i z tego etatu przechodzi do resortu dóbr państwowych. Pierwsze samodzielne stanowisko kierownicze dostaje jako naczelnik Dnieprowskiego Okręgu Dóbr Państwowych, potem kałuskiego, woroneskiego, po czym wraca do ministerstwa, gdzie albo przeprowadza kontrole albo zastępuje na stanowiskach naczelników wydziałów, ostatecznie zostaje urzędnikiem do specjalnych poruczeń. Dopiero w 1858 r. przechodzi do resortu celnego najpierw w petersburskiej komorze lądowej a już po pół roku jako naczelnik Wierzbowski OC, ale po 2 latach wraca do ministerstwa, w 1863 znów krótko kieruje okręgiem tym razem Orenburskim. Karię kończy jako członek izb sądów cywilnych w Petersburgu i Charkowie. Z kolei Fiksen, zaczynał od posady nauczyciela gimnazjum na prowincji. 18 lat później obejmuje stanowisko zarządzającego izbą kontrolną w Archangielsku. Jest to tym bardziej niezrozumiałe, że przez 4 lata nie miał żadnej posady. Co więcej, po następnych 4 latach, zostaje także naczelnikiem OC a potem w Taganrogu i ostatecznie – Aleksandrowie. Po likwidacji tego stanowiska pozostaje w etacie ministerstwa a po roku (w 1884) odchodzi na emeryturę w wieku 55 lat. Baron kurlandzki Otto Johann von Hoyninhen-Huene, jako jeden z młodszych synów odziedziczył jedynie tytuł arystokratyczny (najniższy z możliwych) i musiał szukać utrzymania na służbie. Przez 24 lata służył w Korpusie Leśniczych by w 1865 r. przejść do resortu kontroli jako zarządzający izbą najpierw w Archangielsku, potem w Tambowie. Dopiero w 1872 r. przechodzi do administracji celnej od razu na stanowisko naczelnika OC w Archangielsku, potem w Odessie a na koniec w Zawichoście, gdzie po nieco ponad roku przechodzi na emeryturę, ale jeszcze pozostaje w etacie MF bez stanowiska przez 5 lat. Pół roku później, w grudniu 1888 r., umiera w wieku 66 lat. Władimir Błogoj to przedstawiciel szlachty urzędniczej. Ojciec przed uwłaszczeniem miał 43 dusze, ale utrzymywał się etatu w urzędzie. Władimir najpierw podjął pracę w zawodzie, wstąpił do korpusu mierniczych, który porzucił po 8 latach i po półrocznym stażu w DOC MF zostaje w nim zatrudniony i awansuje aż do naczelnika wydziału i rewizora. Po 16 latach zostaje naczelnikiem Radziwiłłowskiego OC, gdzie pracuje 15 lat, aż do śmierci.

Poniższa tabela pozwala lepiej zorientować się chronologii działania poszczególnych okręgów celnych oraz zajmowania stanowisk naczelników przez poszczególne osoby.

Tabela. Obsada etatów

	<i>wierzbołowski</i>	<i>kaliski</i>		<i>zawichojski</i>
1851	Dehn	Hackel		Prianisznikow
1852				
1853				
1854	Biezobrazow	Ungern-Sternberg		
1855		Alfthon		
1856				
1857				
1858	Brilewicz			
1859		Armstrong		
1860				
1861	Wojt			
1862				
1863				Kurłow
1864				
1865	Wierigin			
1866	<i>wierzbołowski</i>	<i>kaliski</i>	<i>aleksandrowski</i>	<i>zawichojski</i>
1866	Charitonow			
1866			Lwowskij	
1867		Suchodolskij		
1868				
1869				
1870				
1871		Kurłow		Krieth
1872	Tichanow			
1873				
1874	Djakonow			
1875			Fiksen	
1876				
1877				
1878				
1879				
1880				
1881				Teterewnikow
1882	Teterewnikow			Hoyninhen-Huene
1883	<i>wierzbołowski</i>	<i>kaliski</i>		<i>radziwiłłowski</i>
1883				Wadbolskij

1884				
1885				Błagoj
1886				
1887		Uso		
1888				
1889				
1890				
1891				
1892				
1893				
1894				
1895	Skerst			Andriejewskij
1896	<i>wileński</i>	<i>warszawski</i>	<i>radomski</i>	<i>radziwiłłowski</i>
1896	Martinowicz	Uso	Skerst	Andriejewskij
1897				
1898	Kukiel			Skerst
1899		Wiedieniapin		
1900				
1901				
1902	Sawin			
1903				
1904	Onoszkowicz-Jacy			Telakowski
1905		Korotniew		
1906				
1907				
1908				
1909	<i>vacat</i>			Lubomudrow
1910	Arsienjew			
1911	<i>wileński</i>	<i>warszawski</i>	<i>południowo-zachodni</i>	
1911		Sabaniejew		Tylinskij
1912				
1913				
1914				
1915				
1916				Ostrowskij

Nie licząc przemianowania nazwy okręgu lub stanowiska mamy do czynienia z 40 nominacjami i każde należy traktować odrębnie. Trzeba jednak brać pod uwagę, że ważną przesłanką nominacji było doświadczenie a w dużej mierze takie, które wiązało się z pracą na zachodniej lądowej granicy Imperium. Przenoszenie między równymi stanowiskami wydaje się być dezorganizujące jednak według władz Imperium oddalało o wiele większe zagrożenia. Ogólnie chodziło o zerwanie powiązań służbowych, ale i towarzyskich. Trzeba pamiętać, że państwo rosyjskie wydawa-

ło duże sumy pieniędzy, żeby zachęcić urzędników „russkogo proiskhozhdenija” do służby na terenach polskich. Był to wkład w kolonizację urzędniczą a poprzez nią także w rusyfikację. Władze zauważyły jednak proces odwrotny – urzędnicy się „opolaczali”, wrastali w miejscowe społeczeństwo, choćby zakres ich kontaktów nie był zbyt wielki. Po drugie kultura biurokratyczna Imperium Rosyjskiego dopuszczała bardzo szeroko korupcję we wszystkich postaciach: łapownictwo, zdzierstwo, małwersacje itd. Presja korupcyjna w służbie celnej była jeszcze większa ze względu na łatwość dostępu do dużych sum pieniędzy i towarów. Ponadto przemyciem na tym terenie zajmowało się bardzo wielu ludzi. Całe kategorie społeczeństwa niemal utrzymywały się z przemytu. Nie należy zapominać, że chodziło też o przemycanie zabronionej literatury i prasy oraz materiałów propagandowych. W omawianym okresie działały już, nieraz potężne, organizacje zajmujące się przemytem ludzi w tym także handlem żywym towarem. Po policzeniu lat istnienia interesujących nas stanowisk i podzieleniu przez ilość nominacji zaskakująco otrzymujemy wartość zbieżną z naszymi badaniami nad gubernatorami na tym terenie. Średnio na stanowisku naczelnika danego okręgu celnego pozostawano nieco ponad 5 lat. Pamiętajmy, że kilku zmarło na tym stanowisku. Można jednak założyć, że ta średnia nie przekroczy 5,5 roku. Bardzo rzadko ktoś zajmował to samo stanowisko dłużej niż 10 lat (Teterewnikow, Prianisznikow).

Bardzo ciekawie wygląda zestawienie wieku, w którym daną osobę mianowano naczelnikiem okręgu celnego w Królestwie. Rozpiętość jest duża, bo wynosi 33 lata: od Djakonowa i Suchodolskiego w wieku 33 lat do Alfthona w wieku 66 lat. Odrzucając skrajności, bez wyciągania średniej widać, że większość objęła badane stanowisko między 45 a 55 rokiem życia.

Warto zauważyć, że członkowie badanej grupy zazwyczaj kończą kariery na stanowiskach naczelników okręgów lub równych, prawie nikt nie awansuje na wyższy poziom. Poza wspomnianym „dopływem” kadr z armii są to ludzie resortu, bardzo często powiązani z nim rodzinnie, co szczególnie widać w losach ich dzieci, także ożenkach. Będzie to jeszcze bardziej widoczne przy badaniu niższych kadr administracji celnej.

Pamiętając o wszystkich ograniczeniach stanowczości wniosków (liczba osób) możemy podsumować, że na granicę państwa przebiegającą w Królestwie Polskim kierowano osoby budzące zaufanie polityczne – prawosławnych lub protestantów najczęściej po służbie wojskowej lub zmilitaryzowanych korpusach (inżynieryjnym, mierniczym, górniczym, leśnym). Zachowywano bardzo tradycyjne podejście utrzymując zdecydowaną dominację szlachty rosyjskiej. Profesjonalizm badanych kadr

miało zapewniać nie tylko doświadczenie wojskowe, ale zawsze kandydatów testowano i uczono w jednym z departamentów ministerstwa finansów. Przyuczenie do zawodu polegało także na delegowaniu do pracy w komorach celnych Petersburga i zlecaniu kontroli w terenie. Uznanie budzi wysokie, często prawnicze, wykształcenie.

Zdawano sobie sprawę, że ci urzędnicy będą kontrolować główny punkt dochodów budżetu państwa. Wybierano więc osoby w wieku odpowiednim dla powierzonej im władzy a mimo to rotowano ich między stanowiskami. Wiele wskazuje na to, że badane stanowiska były bardzo atrakcyjne, ze względu na samodzielność i zakres władzy, dobre warunki życia i dochody.

Noty biograficzne naczelników okręgów celnych

Kwestionariusz biogramów

Główka hasła w brzmieniu i pisowni polskiej opartej na źródłach.

1. Imię patronimik nazwisko (w pisowni cyrylicznej występującej w źródłach, uwspółcześnionej).
2. Data i miejsce urodzenia.
3. Wyznanie (z ewentualnymi zmianami).
4. Stan (pochodzenie stanowe – stan ojca, przynależność stanowa ze zmianami danej osoby, pochodzenie społeczne – zawód, sposób utrzymania ojca, np. szlachcic rodowy z rodziny urzędniczej) i pochodzenie geograficzne (gubernia, w której dana osoba została zapisana do ksiąg rodowych – w przypadku szlachty; miasto lub wieś, której była „obywatelem” – w przypadku mieszczan i chłopów).
5. Wykształcenie (możliwie wszystkie ukończone szkoły z datami ukończenia, uzyskanym stopniem lub prawami do służby).
6. Majątek nieruchomy (rodowy i nabyty, własny i żony, także niedziały i własności majoratowe; ze zmianami w czasie i okolicznościami pozyskania).
7. Powinowaci (żona i jej rodzina do drugiego stopnia pokrewieństwa z informacją o dacie narodzin i śmierci, wyznaniu i pozycji społecznej – stan, stanowiska, majątek, koneksje).
8. Dzieci i ich rodziny (z określeniem dat narodzin i śmierci oraz pozycji społecznej).
9. Przodkowie i krewni (do drugiego stopnia pokrewieństwa z datami narodzin i śmierci, informacja o wyznaniu i pozycji społecznej: tytuły, stanowiska, majątek, koneksje).
10. Przebieg służby (z datami i okolicznościami poszczególnych przemian, z wyjaśnieniem przerw, losy po zakończeniu służby).
11. Odznaczenia, wyróżnienia, nagrody (z datami otrzymania i wyjaśnieniem okoliczności).
12. Awanse w rangach cywilnych, dworskich i wojskowych (z datami i określeniem trybu awansowania).
13. Varia.
14. Data, miejsce śmierci.
15. Źródła i literatura i źródła.

W biogramach wszystkie daty podano zgodnie z obowiązującym ówczesnie kalen-

darzem juliańskim, tzn. w postaci źródłowej. Przeliczenie ich nie powinno stanowić żadnego utrudnienia dla czytelnika (dla wieku XVIII dodajemy 11 dni, dla wieku XIX – 12 dni, a dla XX – 13). W tej postaci mają większy walor poznawczy, ponieważ ludzie ci żyli według wyznaczonego przez ten kalendarz rytmu lat, miesięcy, świąt prawosławnych, w których urzędnicy musieli uczestniczyć, bez względu na wyznanie. Dlatego też ważniejsze od poprawności edytorskiej jest zrozumienie chronologicznych okoliczności podanych wydarzeń.

Alfthon, Karl Wilhelm Abramowicz

1. АЛЬФТОН, Карл Авраамович

2. Ur. 13 VIII 1789 r. w Viipuri (Wyborg) w Wielkim Księstwie Finlandzkim.

3. Luterzańskie.

4. Szlachcic dziedziczny Wielkiego Księstwa Finlandzkiego.

5. Domowe.

6. Majątku nie posiadał.

7. ŻONATY od 1813 r. z Jekateriną Nabel, ur. przed 1795 r., zm. po 1855 r., wyznania luterńskiego, córką szlachcica dziedzicznego.

8. DZIECI: Aleksej, ur. 22 XII 1813 r., zm. 25 XI 1885 r. w Annowce w guberni jekaterynosławskiej, wyznania luterńskiego, generał-major 5 II 1866 r., porucznik Konnego Pułku Grenadierów Lejbgwardii, od 26 XI 1858 do 5 II 1866 r. dowódca 14 Jamburskiego Pułku Dragonów, żonaty od 20 I 1848 r. z Sofią Emilią Szarlotą Thesleff, ojciec generała piechoty Karla Johanna Woldemara Alfthona (Alfthana); Apollon, ur. 2 IV 1816 r. w Tambowie, zm. 2 II 1886 r. w Vaasa w Wielkim Księstwie Finlandzkim, wyznania luterńskiego, porucznik Konnego Pułku Grenadierów Lejbgwardii, żonaty od 19 XII 1844 r. z Julią Iwanowną Alfthan.

9. OJCIEC: Abraham Johann Abramowicz Alfthon (Alfthan), ur. 22 XII 1733 r. w Urjalu w Finlandii, zm. w 1795 r., wyznania luterńskiego, szlachcic szwedzki, urzędnik. MATKA: Margareta Hedwig Sesemann, ur. 16 II 1754 r. w Viipuri, zm. 13 IV 1819 r. w Viipurii, wyznania luterńskiego, córka Hansa Dawida Sesemana i Heleny Christiny Schmidt. RODZĘSTWO: Johann David, ur. II 1786 r. w Viipuri, zm. 31 V 1851 r. w Virolahti w Wielkim Księstwie Finlandzkim, wyznania luterńskiego, urzędnik, żonaty z Hedwig Favre; Heinrich, ur. 31 III 1787 r. w Viipuri, zm. ?, wyznania luterńskiego; Abraham Friedrich, ur. 1 V 1788 r. w Viipuri, zm. 17 XI 1842 r. w Viipuri, wyznania luterńskiego, urzędnik, żonaty od 6 I 1821 r. z Emilią Ottonówną von Rechenberg; Aleksandr, ur. w 1791 r. w Viipuri, zm. 3 IV 1791 r. w Viipuri, wyznania luterńskiego; Anton, ur. 17 II 1792 r. w Viipuri, zm. 2 IV 1854 r., wyznania luterńskiego, urzędnik, żonaty od 30 XII 1819 r. z Heleną Schroeder; Hedwig Elizabeth, ur. 29 VIII 1794 r. w Viipuri, zm. po 1809 r., wyznania luterńskiego.

10. 21 II 1808 r. – tłumacz Armii Finlandii; 28 IX 1809 r. – junkier Grodzieńskiego Pułku Huzarów; 8 XII 1809 r. – oficer Grodzieńskiego Pułku Huzarów; 4 I 1810 r. – oficer Białoruskiego Pułku Huzarów; 15 IV 1814 r. – oficer Pułku Konnego Jęgrów Lejbgwardii; 25 I 1816 r. – zwolniony ze służby na własną prośbę z awansem do rangi sztabkapitana; 16 XII 1816 r. – policmajster Tambowa; 7 X 1818 r. – zarządzających Penzeńskim Biurem Apanaży Cesarskich; 17 IV 1822 r. – zarządzający Orenburskim Biurem Apanaży Cesarskich; 16 IV 1825 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby; 28 IV 1825 r. – włączony do etatu Ministerstwa Finansów (od 10 X 1825 r. do

12 IV 1827 r. – p.o. inspektora opłat skarbowych od napojów w guberni kazańskiej); 11 VI 1832 r. – p.o. dyrektor KC Połoga; 16 V 1833 r. – dyrektor KC Taurogi (od 27 VIII 1835 r. do 5 III 1843 r. – p.o. zarządzającego Jurburskim OC); 5 III 1843 r. – zatwierdzony na stanowisku naczelnika Jurburskiego OC; 1 III 1846 r. – naczelnik Skulańskiego OC; 6 III 1847 r. – naczelnik Odeskiego OC; 8 II 1848 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby z prawem zachowania munduru w stanie spoczynku i emerytura; 26 VII 1853 r. – dyrektor Lądowej KC Sankt Petersburg; 26 VIII 1855 r. – naczelnik Kaliskiego OC; 15 V 1859 r. – naczelnik Ryskiego OC; 10 I 1864 r. – włączony do etatu DHZ MF.

11. 22 II 1811 r. – wdzięczność cara Aleksandra I za mężną postawę w walkach z wojskami tureckimi; 23 II 1814 r. – order św. Anny IV kl. z napisem „Za odwagę” za okazane męstwo w czasie bitwy pod Lipskiem oraz w innych starciach na terenie Niemiec i Francji; 25 I 1817 r. – order św. Anny II kl. za okazane męstwo w czasie starć w 1815 r. we Francji; 23 III 1834 r. – order św. Stanisława III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 22 VIII 1834 r. – znak zasługi za XX lat nieskazitelnej służby; IV 1836 r. – nagroda finansowa 327,28 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; VI 1836 r. – nagroda finansowa 157,20 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; 29 I 1838 r. – nagroda finansowa 2000 rubli dodatku na wyżywienie; 17 X 1841 r. – order św. Anny II kl. z koroną cesarską za oddaną i wyróżniającą się służbę; 5 III 1843 r. – nagroda finansowa 2000 rubli dodatku na wyżywienie; 1846 r. – order pruski Orła Czerwonego; 1847 r. – prezent od cara Mikołaja I; 22 VIII 1847 r. – znak zasługi za XXX lat nieskazitelnej służby; 26 VIII 1856 r. – order św. Władimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; IX 1856 r. – nagroda finansowa 158,53 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; XI 1856 r. – nagroda finansowa 151,73 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; I 1857 r. – wdzięczność Namiestnika Królestwa Polskiego; 1861 r. – jednorazowy dodatek do wynagrodzenia 2000 rubli; 22 VIII 1862 r. – znak zasługi za XL lat nieskazitelnej służby; 1863 r. – jednorazowy dodatek do wynagrodzenia 2000 rubli.

12. 20 XI 1808 r. – XIII ranga urzędnicza za zasługi; 8 XII 1809 r. – kornet; 14 VIII 1813 r. – za zasługi porucznik za bohaterską postawę w czasie walk nad rzeką Kacbach; 15 IV 1814 r. – porucznik lejbgwardii; 25 I 1816 r. – sztabskapitan 17 II 1819 r. – przemianowany ze stopnia sztabskapitana do rangi rady tytularnego; 1 IV 1832 r. – asesor kolejalny (starsz. 22 VIII 1826 r.); 24 I 1836 r. – radca dworu (starsz. 22 VIII 1831 r.); 24 VII 1839 r. – za zasługi radca kolejalny (starsz. 5 V 1838 r.); 1848 r. – radca stanu (starsz. 5 V 1846 r.); 18 X 1858 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. Brał udział w kampaniach wojennych przeciw Szwecji w 1808 r., Turcji od 1 V 1810 r. do 20 VIII 1812 r., wojskom Napoleona od 3 IX 1812 r. do 23 II 1814 r., ranny kulą karabinową w szyję 23 II 1814 r.; 13 IX 1848 r. uzyskał prawo do otrzymywania emerytury w wysokości 814,86 rubla od dnia 8 II 1848 r.

14. Zmarł 11 VII 1866 r. w Pajulahti (parafia Virolahti) w Wielkim Księstwie Finlandzkim.

15. ERT, EAA.2176.2.126, k. 18v; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 28, k. 32; sygn. 29, k. 18; sygn. 30, k. 32, 41; sygn. 31, k. 42; sygn. 67, k. 81v; sygn. 70, k. 17, 22; sygn. 72, k. 21; sygn. 74, k. 33; sygn. 75, k. 11; sygn. 79, k. 20; sygn. 80, k. 1-1v, 31-31v; sygn. 84, k. 28; sygn. 87, k. 40; sygn. 91, k. 37; RGIA, zesp. 19, inw. 4, sygn. 5, k. 377, 409-409v; sygn. 26, k. 13, 42-42v; sygn. 47, k. 31; sygn. 48, k. 32; sygn. 55, k. 11; sygn. 58, k. 120, 125, 179-179v, 151-151v; sygn. 78, k. 25; zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 107, 110, 111, 118-118v, 206, 341v-342, 402; inw. 12, sygn. 8, k. 22; zesp. 128, inw. 1, sygn. 1, k. 3; zesp. 1349, inw. 3, sygn. 56, k. 82-89; „Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego” 1859, nr 161, s. 1213; „Kurjer Warszawski” 1855, nr 269, s. 1365; nr 290, s. 1469; 1856, nr 335, s. 1717; 1857, nr 33, s. 169; 1859, nr 101, s. 516; „Tygodnik Petersburski” 1855, nr 87, s. 644; *Список гражданским чинам первых шести классов по старшинству*. 1848, Санкт Петербург 1848, s. 245; *Список гражданским чинам пятого класса. Исправлен по 1-е Сентября 1858 г.*, Санкт Петербург 1858, s. 136; *Список генералам и гражданским чинам первых шести классов, служащим в Царстве Польском по старшинству в чинах. Составлен к 1 Января 1859 года*, Варшава 1859, s. 41; *Список гражданским чинам IV класса. Исправлен по 1-е Июля 1863*, Санкт Петербург 1863, s. 403; *Список генералам по старшинству. Исправлено по 1-е Января*, Санкт Петербург 1867, s. 824; *Список генералам по старшинству. Исправлено по 1-е Ноября*, Санкт Петербург 1877, s. 550; В.В. Крестовский, *История 14-го уланского Ямбургского Ее Императорского Высочества Великой Княжны Марии Александровны полка*, Санкт Петербург 1873, s. 688; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839-1918*, tom 2, s. 72-75; <http://dokumente.ios-regensburg.de/amburger/index.php?id=94061> [dostęp: 27 VI 2016 r.]; <https://www.geni.com/people/Margareta-Alftan/6000000001679307321> [dostęp: 6 VIII 2016 r.]; <http://hiski.genealogia.fi/hiski/7amntp?en+0618+vihityt+254> [dostęp: 9 VIII 2016 r.]; <http://hiski.genealogia.fi/hiski/7amntp> [dostęp: 9 VIII 2016 r.]; <http://hiski.genealogia.fi/hiski/7amc4x> [dostęp: 9 VIII 2016 r.]; <http://hiski.genealogia.fi/hiski/71mw81?fi+0617+kastetut+996> [dostęp: 9 VIII 2016 r.]; <http://www.sukuhistoria.fi/sshy/sivut/HisKi-digiarkisto.php?bid=10898&pnum=168> [dostęp: 9 VIII 2016 r.]; <https://kansallisbiografia.fi/kenraalit/henkilo/1> [dostęp: 17 VI 2019 r.].

Andriejewskij, Jakow Wasiljewicz

1. Андреевский, Яков Васильевич
2. Ur. 1 XI 1844 r. w guberni kijowskiej.
3. Prawosławne.
4. Syn księdza prawosławnego.

5. Seminarium Duchowne w Kijowie, ukończone w 1866 r. z tytułem studenta; Wydział Prawa Cesarskiego Uniwersytetu św. Władimira w Kijowie, ukończony 5 XI 1871 r. z tytułem studenta rzeczywistego.

6. Majątku nie posiadał.

7. ŻONATY od 1878 r. z Lubow Karp, ur. w 1860 r., zm. po 1910 r., wyznania prawosławnego, córką Nikołaja Karpa.

8. DZIECI: Wiera, ur. 23 III 1879 r., zm. po 1910 r., wyznania prawosławnego; Boris, ur. 19 XII 1884 r. w Radziwiłłowie, zm. po 1910 r., wyznania prawosławnego.

9. OJCIEC: Wasilij Michajłowicz Andriejewskij, ur. przed 1822 r., zm. po 1844 r., ksiądz prawosławny, proboszcz cerkwi w guberni kijowskiej. MATKA: ? RODZENISTWO: Iwan, ur. w 1846 r., zm. 9 I 1911 r. w Warszawie, wyznania prawosławnego, urzędnik Kontroli Państwowej, m.in. pomocnik rewizora Warszawskiej Izby Kontroli.

10. 20 X 1872 r. – kandydat (aplikant) na stanowisko sędziego śledczego przy Wołyńskiej Izbie Sądu Karnego i Izbie Sądu Cywilnego (od 17 VIII do 10 XII 1873 r. – p.o. sędziego śledczego powiatu ostrońskiego guberni wołyńskiej; od 29 I do 14 III 1874 r. – p.o. zastępcy Wołyńskiego Prokuratora Gubernialnego); 27 I 1874 r. – p.o. tymczasowego sędziego śledczego guberni wołyńskiej; 20 II 1874 r. – oddelegowany do prowadzenia śledztw w ostrońskim rewirze śledczym w guberni wołyńskiej; 15 XII 1877 r. – na własną prośbę zwolniony ze stanowiska i włączony do etatu Departamentu Ministerstwa Sprawiedliwości; 9 III 1881 r. – p.o. urzędnika do poruczeń przy naczelniku Radziwiłłowskiego OC (od 22 IX 1882 r. do 10 VI 1883 r. – oddelegowany w sprawach służbowych do Sankt Petersburga); 4 III 1883 r. – zatwierdzony na stanowisku urzędnika do poruczeń przy naczelniku Radziwiłłowskiego OC; 14 VI 1893 r. – urzędnik do poruczeń przy naczelniku Południowego OC; 10 VII 1893 r. – okręgowy rewizor celny przy naczelniku Besarabskiego OC; 17 III 1895 r. – p.o. naczelnika Radziwiłłowskiego OC; 17 V 1897 r. – na własną prośbę p.o. dyrektora Składowej KC Charków; 2 XII 1904 r. – rewizor celny DOC MF (1907 r. – członek Komisji ds. omówienia wzajemnych relacji celnych z Rumunią, która zajmowała się opracowaniem konwencji rosyjsko-rumuńskiej regulującej zasady rybołówstwa na rzekach Dunaj i Prut); 18 III 1910 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby z powodu choroby z emeryturą i prawem zachowania munduru w stanie spoczynku.

11. 13 I 1878 r. – order św. Stanisława III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1 V 1883 r. – order św. Anny III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 9 VIII 1885 r. – nagroda finansowa 500 rubli za udział w Komisji powołanej w celu wypracowania zasad przeciwdziałania przemytowi napojów alkoholowych; 9 IV 1889 r. – order św. Stanisława II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1 IV 1901 r. – order św. Władimira IV kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 13 IV 1908 r. – order św. Władimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę.

12. 20 II 1874 r. – sekretarz gubernialny (starsz. 20 X 1872 r.) 17 III 1882 r. – sekretarz kolegiálny (starsz. 20 X 1875 r.); 8 IV 1883 r. – radca tytularny (starsz. 20 X 1878 r.); 14 III 1884 r. – asesor kolegiálny (starsz. 20 X 1881 r.); 10 VI 1886 r. – radca dworu (starsz. 20 X 1885 r.); 11 I 1891 r. – radca kolegiálny (starsz. 20 X 1889 r.); 15 VII 1894 r. – radca stanu (starsz. 20 X 1893 r.); 28 III 1904 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. Po przejściu na emeryturę zamieszkał w Kijowie.

14. Zmarł po 18 III 1910 r.

15. DAOO, zesp. 222, inw. 1, sygn. 4, k. 1; ERT, EAA.551.1.440, k. 4; EAA.644.1.1409, k. 12; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 33, k. 20; sygn. 41, k. 61; RGIA, zesp. 21, inw. 2, sygn. 2026, k. 1; sygn. 2028, k. 15v, 19; inw. 4, sygn. 16, k. 86, 234–247; sygn. 667, k. 25; inw. 11, sygn. 233, k. 42–48; zesp. 128, inw. 1, sygn. 25, k. 13, 42; AP w Kielcach, Kielecka Izba Skarbowa, sygn. 3170, k. 76–76v; AP w Warszawie, Akta stanu cywilnego cerkwi prawosławnej Soboru Katedralnego św. Trójcy przy ul. Długiej w Warszawie, sygn. 159, s. 311–312; „УПРМФ” 1881, nr 31, s. 931; 1882, nr 23, s. 603; 1883, nr 1, s. 1, 3; nr 34, s. 971; nr 37, s. 1066–1067; 1884, nr 22, s. 1187; 1886, nr 43, s. 233; 1889, nr 15, s. 145–147; 1893, nr 27, s. 346; nr 32, s. 450; 1895, nr 18, s. 298; 1897, nr 23, s. 305; 1904, nr 13, s. 197–198; 1905, nr 1, s. 21; 1908, nr 15, s. 219, 221; ПДТСЕВ, 1895, nr 13, s. 1; 1896, nr 25, s. 2; 1897, nr 21, s. 1; nr 23, s. 1; 1904, nr 9, s. 1; nr 33, s. 1; 1905, nr 1, s. 1; 1909, nr 41, s. 1; 1910, nr 8, s. 4; nr 10, s. 1; *Общий циркуляр по Министерству Финансов, от 1 Апреля 1901 года, за № 1550, о наградах, Всемилостивейше пожалованных по сему Министерству*, [b.d.m.w.], s. 1–2; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Марта 1906 года*, Санкт Петербург 1906, s. 1887; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Сентября 1906 года*, Санкт Петербург 1906, s. 1238; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Сентября 1909 года*, Санкт Петербург 1909, s. 906; *Керівники митних установ Слобожаничини 1660–1870–1992–2000*, Харків 2000, s. 82–83; K. Łatawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 75–76.

Armstrong, Iwan Adamowicz

1. Армстронг, Иван Адамович

2. Ur. 7 VIII 1807 r. w Pietrozawodsku.

3. Anglikańskie.

4. Syn zarządzającego Ołonieckimi Zakładami Górniczymi; szlachcic dziedziczny guberni ołonieckiej od 28 X 1833 r.

5. Wydział Filozoficzno–Prawniczy Cesarskiego Uniwersytetu Petersburskiego, kandydat filozofii 20 II 1828 r.

6. OJCIEC w powiecie pietrozawodskim posiadał majątek z 4 duszami chłopskimi (w 1818 r.).

7. ŻONATY od 5 VI 1843 r. z Adelaidą Idą Rosamundą Eleonorą Władimirowną von Krohn, ur. 18 VI 1807 r. w Manell, zm. w 1882 r. w Dreźnie, wyznania luterńskiego, wdową po baronie Rosenie.

8. Bezdzietny.

9. OJCIEC: Adam Wasiljewicz Armstrong, ur. 13 I 1762 r. w Hawick pod Edynburgiem w Szkocji, zm. 8 XI 1818 r. w Pietrozawodsku, absolwent Uniwersytetu w Edynburgu, 9 VII 1785 r. – tłumacz i pomocnik dyrektora Zakładu Górniczego w Pietrozawodsku, od 11 XII 1790 r. do VIII 1791 r. – służba w Preobrażeńskim Pułku Lejbgwardii, 21 IV 1798 r. – członek zarządu Ołonieckich Zakładów Górniczych, 9 X 1802 r. – oberbergmajster VII kl., 3 IV 1806 r. – berghauptman VI kl., 1 VII 1807 r. – naczelnik Petersburskich i Kronsztadzskich Zakładów Górniczych, 9 VII 1811 r. – oberberghauptman V kl., 21 VIII 1818 r. – oberberghauptman IV kl., od 1805 r. do 1808 r. – marszałek szlachty powiatu pietrozawodskiego, od 1811 r. do 1814 r. – marszałek szlachty guberni ołonieckiej, żonaty dwukrotnie: 1 – od 1787 r. z Izabellą Lindsay, ur. w 1746 r., zm. przed 1794 r. MATKA: Aleksandra Henrietta Lueder, ur. 25 I 1775 r. w Sankt Petersburgu, zm. po 1818 r., wyznania luterńskiego, szlachcianka dziedziczna. RODZENSTWO: Wasilij, ur. w 1788 r., zm. po 1818 r., wyznania luterńskiego, przebywał w Anglii; Roman ur. w 1791 r. w Pietrozawodsku, zm. 12 IV 1865 r. w Sankt Petersburgu, wyznania luterńskiego, absolwent Uniwersytetu w Edynburgu, inżynier górnictwa, 1858 r. generał-lejtnant, od 1811 r. pracował w resorcie górnictwa, od 1833 r. do 1843 r. naczelnik Ołonieckich Zakładów Górniczych, od 1843 r. do 1858 r. naczelnik Mennicy Państwowej w Sankt Petersburgu, od 1858 r. członek Komitetu Naukowego Korpusu Inżynierów Górnictwa i Rady Korpusu Inżynierów Górnictwa; Helena, ur. w 1796 r., zm. w 1844 r., wyznania luterńskiego; Elżbieta, ur. w 1799 r., zm. 30 XII 1849 r., wyznania luterńskiego, zamężna z gubernatorem ołonieckim Piotrem Łaczinowem; Aleksandra, ur. w 1800 r., zm. po 1819 r., wyznania luterńskiego; Margarita, ur. w 1802 r., zm. po 1819 r., wyznania luterńskiego; Anna, ur. w 1804 r., zm. po 1819 r., wyznania luterńskiego.

10. 12 III 1828 r. – urzędnik kancelaryjny DHZ MF; 7 VI 1829 r. – p.o. pomocnika naczelnika referatu II Wydziału DHZ MF; 26 IX 1830 r. – pomocnik naczelnika referatu II Wydziału DHZ MF; 5 I 1839 r. – sekretarz przy dyrektorze DHZ MF (od 29 VI do 29 X 1845 r. – p.o. dyrektora Kancelarii DHZ MF); 15 X 1849 r. – naczelnik II Wydziału DHZ MF; 26 IV 1851 r. – dyrektor KC Rewel; 14 V 1854 r. – naczelnik Syberyjskiego OC; 15 V 1859 r. – naczelnik Kaliskiego OC; 11 X 1866 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby z prawem otrzymywania emerytury oraz zachowania munduru.

11. 18 IX 1838 r. – prezent od cara Mikołaja I; 16 IX 1844 r. – prezent od cara Mikołaja I; 16 III 1845 r. – nagroda w postaci prawa pobierania dodatku na wyżywienie w wysokość 350 rubli rocznie; 22 IX 1845 r. – znak zasługi za XV lat nienagannej służby; 22 VIII 1847 r. – prezent od cara Mikołaja I; 5 IV 1849 r. – jednorazowa zapomoga finansowa w wyokości rocznego wynagrodzenia; 16 IX 1849 r. – prezent od cara Mikołaja I; 22 VIII 1850 r. – znak zasługi za XX lat nienagannej służby; 1851 r. – jednorazowy dodatek do wynagrodzenia 600 rubli; 10 X 1852 r. – prezent od cara Mikołaja I; 22 VIII 1854 r. – znak zasługi za XXV lat nienagannej służby; 28 X 1860 r. – order św. Anny II kl. z koroną cesarską za oddaną i wyróżniającą się służbę; 23 XII 1862 r. – order św. Włodimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę.

12. 27 IV 1828 r. – sekretarz kolegiálny (starsz. 12 III 1828 r.); 28 X 1833 r. – radca tytularny (starsz. 12 III 1831 r.); 23 III 1834 r. – za zasługi asesor kolegiálny; 24 VII 1839 r. – radca dworu (starsz. 5 I 1839 r.); 28 XI 1841 r. – za zasługi radca kolegiálny; 25 I 1850 r. – radca stanu (starsz. 15 X 1849 r.); 18 XII 1857 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. Po odejściu na emeryturę wyjechał wraz z żoną do Drezna.

14. Zmarł po 1866 r.

15. Istoricheskij arkhiv Omskoy oblasti, zesp. Ф-13, inw. 1, sygn. 192, k. 6–10; sygn. 196; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 28, k. 32; sygn. 81, k. 16; sygn. 83, k. 17v; RGIA, zesp. 19, inw. 1, sygn. 224; zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 18, 28, 29, 175, 283, 350; zesp. 1343, inw. 16, sygn. 2693; zesp. 1349, inw. 5, sygn. 7208, k. 1–6; AP w Kaliszu, Akta Stanu Cywilnego Parafii Prawosławnej Kalisz, sygn. 26, k. 13v–14; sygn. 27, k. 15v–16; Naczelnik Powiatu Kaliskiego, sygn. 158, s. 526; *Список гражданским чинам первых шести классов по старшинству*. 1848, s. 319; *Список гражданским чинам пятого класса*. Исправлен по 20-е Декабря 1850 г., Санкт Петербург 1850, s. 744; *Список гражданским чинам пятого класса*, Санкт Петербург 1852, s. 585; *Список гражданским чинам IV класса*. Исправлен по 1-е Июля 1863, s. 329; *Список генералам и гражданским чинам первых четырех классов, служащим в Царстве Польском, по старшинству в чинах*. Составлен к 1 Января 1860 года, Варшава 1860, s. 39; „Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego” 1851, nr 111, s. 808; 1859, nr 161, s. 1213; „Tygodnik Petersburski” 1854, nr 44, s. 324; „УПРМФ” 1866, nr 42, s. 813; „Kurjer Warszawski” 1860, nr 65, s. 350; *Список чиновников и должностных лиц Министерства Финансов по ведомству Департамента Внешней Торговли*, Санкт Петербург [b.d.w.], s. 17; *Список студентам и вольным слушателям окончившим в С.-Петербургском Университете полный курс наук со степенью кандидата или с званием действительного студента*, [w:] Императорский С.-Петербургский Университет в течение первых пятидесятилетии лет его существования. Историческая записка, сост. В.В. Григорьев, Санкт Петербург 1870, s. LXIX; *Rocznik urzędowy obejmujący*

spis naczelných władz cesarstwa oraz wszelkich władz i urzędników Królestwa Polskiego na rok 1863, Warszawa [b.d.w.], s. 412; *Rocznik urzędowy Królestwa Polskiego na rok 1864*, Warszawa 1864, s. 494; .Е. Врангель, *Воспоминания о Ф. М. Достоевском в Сибири. 1854–1856 гг.*, Санкт Петербург 1912, s. 27; *Русский Биографический Словарь*, t. II, *Алексиминский–Бестужев–Румин*, Санкт Петербург 1901, s. 291–292; R. Leinonen, E. Voigt, *Deutsche in St. Petersburg. Ein Blick auf den Deutschen Evangelisch–Lutherischen Smolenski–Friedhof und in die europäische Kulturgeschichte*, Band 2, Lüneburg 1998, s. 12; A.M. Pittock, *Scottish and Irish Romanticism*, Oxford–New York 2008, s. 242; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 76–78; Inskrypcja z płyty nagrobnej Romana Adamowicza Armstronga na Ewangelicko–Luterańskim Cmentarzu Smoleńskim w Sankt Petersburgu; <http://dokumente.ios-regensburg.de/amburger/index.php?id=3817> [dostęp: 30 VII 2015 r.]; <http://dokumente.ios-regensburg.de/amburger/index.php?id=3816> [dostęp: 30 VII 2015 r.]; <https://www.geni.com/people/Adam-Vasil-evich-Armstrong/6000000052008689139> [dostęp: 26 III 2023 r.].

Arsienjew, Aleksiej Aleksandrowicz

1. Арсеньев, Алексей Александрович
2. Ur. 15 VII 1853 r.
3. Prawosławne.
4. Szlachcic dziedziczny guberni petersburskiej.
5. I Korpus Kadetów w Moskwie; III Aleksandrowska Szkoła Wojskowa od 19 VIII 1871 r. do 18 VIII 1873 r., dyplom I kategorii.
6. Majątku nie posiadał.
7. ŻONATY od 1883 r. z Raisą Mietanijewą ur. przed 1864 r., zm. po 1914 r., wyznania prawosławnego, córką urzędnika w randze radcy stanu Iwana Mietanijewa.
8. DZIECI: Piotr, ur. 26 VIII 1884 r. w Kutaisi, zm. w 1944 r., wyznania prawosławnego, absolwent Tyfliskiego Korpusu Kadetów, oficer armii rosyjskiej, podpułkownik, służył w 11 Czugujewskiego Pułku Ułanów, uczestnik I wojny światowej; Nadieżda, ur. 22 IV 1889 r. w Kutaisi, zm. w 1913 r. w Wilnie, wyznania prawosławnego, absolwentka Instytutu Pawłowskiego w Sankt Petersburgu; Wiera, ur. 8 VIII 1890 r. w Taszkencie, zm. po 1915 r., wyznania prawosławnego, absolwentka Instytutu Pawłowskiego w Sankt Petersburgu, zamężna od 10 I 1910 r. z Siergiejem Nikołajewiczem Głuszkowem, ur. w 1887 r., zm. po 1914 r., wyznania prawosławnego, porucznikiem 19 Baterii Artylerii Konnej; Aleksiej, ur. 3 V 1895 r. w Taszkencie, zm. po 1915 r., wyznania prawosławnego.
9. OJCIEC: Aleksandr Iljicz Arsienjew, ur. w 1807 r., zm. w 1868 r., wyznania prawosławnego, szlachcic dziedziczny, pułkownik 3 IV 1849 r., generał-major 18 X

1855 r., absolwent Cesarskiego Korpusu Kadetów Górnictwa 1829 r., 28 IV 1831 r. – pracownik zakładów stalowych w Ołoniecku, IV 1832 r. – pracownik zakładów w Nerczyńsku, 17 II 1834 r. – zarządzający zakładem hutniczym w Pietrowsku, 11 X 1841 r. – pomocnik naczelnika zakładów górniczych w Jekaterynburgu, 11 VII 1847 r. – naczelnik zakładów górniczych w Goroblagodatsku, 18 X 1855 r. – zwolniony ze służby z powodu choroby z rangą generała-majora, w 1865 r. przywrócony do służby i do 1868 r. naczelnik zakładów górniczych w Wotkińsku, utrzymywał kontakty z dekabrystami. MATKA: Ludmiła Wilhelmona Rupert, ur. przed 1825 r., zm. po 1870 r., córka generała-lejtnanta, oficera Batalionu Saperów Lejbgwardii, dowódcy 5 Batalionu Saperów i 2 Dywizji Piechoty, naczelnika 5 Okręgu Korpusu Żandarmerii oraz generał-gubernatora irkuckiego i jeniisejskiego Wilhelma Jakowlewicza Ruperta i Jeleny Fiodorowny Nedobe. RODZENSTWO: Orest, ur. 12 I 1842 r. w guberni irkuckiej, zm. po 1901 r., wyznania prawosławnego, absolwent Instytutu Korpusu Inżynierów Górnictwa 1865 r., rzeczywisty radca stanu 1 IV 1901 r., urzędnik zajmujący stanowiska m.in.: nadzorcy i pomocnika zarządzającego zakładem górniczym w Wotkinsku, urzędnika do szczególnych poruczeń przy Ministerstwie Finansów, żonaty z wdową Nadieżdą Dmitrijewną Leontjewą po mężu Babiną; Aleksandr, ur. 14 III 1843 r., zm. w 1883 r., wyznania prawosławnego, absolwent Górniczego Korpusu Kadetów, inżynier w prywatnym zakładzie górniczym na Uralu, żonaty z Praskowią Fiodorowną Łobanową, córką naczelnika Domu Wychowawczego w Jekaterynburgu; Dmitrij, ur. 26 I 1847 r., zm. 12 X 1877 r. pod Górnym Dubniakiem podczas walk z wojskami tureckimi, wyznania prawosławnego, absolwent III Aleksandrowskiej Szkoły Wojskowej 1869 r., oficer i dowódca kompanii 1 Batalionu Strzelców Lejbgwardii, żonaty z Jekateriną Dmitrijewną Szewyriewą, córką profesora; Jelena, ur. 8 XII 1849 r., zm. w 1904 r., wyznania prawosławnego, zamężna z Aleksandrem Aleksandrowiczem Iossą, ur. w 1841 r. w zakładzie górniczym w Artinsku w guberni permskiej, zm. 7 IX 1907 r. w Soczi, absolwentem Instytutu Korpusu Inżynierów Górnictwa 1862 r., zatrudnionym na wielu stanowiskach w administracji górniczej na Uralu; Ilja, ur. 16 V 1851 r., zm. po 1889 r., wyznania prawosławnego, radca tytularny, urzędnik, sekretarz zarządu Fabryki Armat w Permie; Maria, ur. 24 VII 1855 r., zm. po 1879 r., wyznania prawosławnego, zamężna dwukrotnie z Woroncowa i Galickim.

10. 19 VIII 1871 r. – wstąpił na służbę wojskową rozpoczynając naukę w III Aleksandrowskiej Szkole Wojskowej; 17 VII 1873 r. – portupiej-junkier; 18 VIII 1873 r. – oficer 1 Batalionu Strzelców Lejbgwardii; 25 VII 1874 r. – zwolniony ze służby na własną prośbę z przyczyn osobistych; 1 XII 1874 r. – p.o. komornika sądowego przy Permskim Sądzie Okręgowym; 5 XII 1875 r. – zatwierdzony na stanowisku komornika sądowego przy Permskim Sądzie Okręgowym; 7 IV 1877 r. – wstąpił na służbę

wojskową do 2 Kaukaskiego Batalionu Strzelców (od 6 IV do 9 VI 1879 r. – członek sądu batalionowego); 1 V 1879 r. – oddelegowany do Kaukaskiej Brygady Strzelców; 20 VIII 1880 r. – etatowy urzędnik kancelaryjny KC Radziwiłów; 30 XII 1880 r. – sekretarz KC Radziwiłów; 13 VIII 1882 r. – urzędnik do poruczeń przy naczelniku Kutaiskiego Okręgu Kwarantanno–Celnego (od 27 IX 1884 r. – urzędnik reprezentujący resort celny w Kutaiskim Sądzie Okręgowym); 26 VI 1890 r. – członek Głównej Składowej KC Batumi; 7 IX 1890 r. – p.o. okręgowego rewizora celnego przy naczelniku Turkiestańskiego OC; 26 III 1891 r. – zatwierdzony na stanowisku okręgowego rewizora celnego przy naczelniku Turkiestańskiego OC; 30 XI 1896 r. – okręgowy rewizor celny przy naczelniku Bakińskiego Okręgu Kwarantanno–Celnego; 22 X 1898 r. – naczelnik Bakińskiego OC; 3 XII 1904 r. – naczelnik Radziwiłłowskiego OC; 14 VI 1910 r. – naczelnik Wileńskiego OC; 1 VI 1912 r. – inspektor Wileńskiego Rewiru Celnego; 1918 r. – zwolniony ze stanowiska z powodu likwidacji struktur Wileńskiego Rewiru Celnego.

11. 25 IV 1878 r. – order św. Stanisława III kl. z mieczami i wstęgą za wzorową postawę i nienaganną służbę; 25 VII 1880 r. – order św. Anny III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 17 II 1888 r. – dodatek 25% za pięć lat służby na Kaukazie od 13 VIII 1887 r.; 21 IV 1891 r. – order św. Stanisława II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 22 XII 1892 r. – dodatek 40% za dziesięć lat służby na Kaukazie od 13 VIII 1892 r.; 1895 r. – order bucharski Złotej Gwiazdy II kl.; 26 II 1896 r. – medal srebrny dla upamiętnienia panowania cara Aleksandra III; 1900 r. – order perski Lwa i Słońca II kl.; 14 IV 1902 r. – order św. Władimira IV kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 18 IV 1910 r. – św. Władimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 21 II 1913 r. – medal jasnobrązowy dla upamiętnienia 300-lecia panowania dynastii Romanowów; 14 IV 1913 r. – order św. Stanisława I kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę.

12. 18 VIII 1873 r. – podporucznik; 1 XII 1878 r. – porucznik (starsz. 25 VIII 1878 r.); 16 VII 1880 r. – przemianowany ze stopnia wojskowego porucznika w rangę cywilną sekretarza gubernialnego (starsz. 29 IX 1878 r.); 10 IV 1882 r. – sekretarz kolegiálny (starsz. 29 IX 1881 r.); 7 VII 1886 r. – radca tytularny (starsz. 29 IX 1884 r.); 5 IV 1887 r. – za zasługi asesor kolegiálny (starsz. 29 IX 1886 r.); 11 I 1891 r. – radca dworu (starsz. 29 IX 1890 r.); 1895 r. – radca kolegiálny (starsz. 29 IX 1894 r.); 8 XII 1898 r. – radca stanu (starsz. 29 IX 1898 r.); 22 IV 1907 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. W 1863 r. został kandydatem na studenta Cesarskiego Instytutu Górnictwa.

14. Zmarł w 1926 r. w Wilnie.

15. DARO, zesp. P-740, inw. 4, sygn. 559, k. 92v–93; ERT, EAA.644.1.1578, k. 24v; EAA.644.1.1612, k. 22v; EAA.644.1.1700, k. 54v; GAPK, zesp. 37, inw. 1, sygn. 554, k. 107v–108; sygn. 567, k. 103v–104; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 26, k. 107, 108; sygn. 27, k. 156v, 157v–158; sygn. 34, k. 20v; sygn. 35, k. 22v; sygn. 36, k. 51v; RGIA,

zesp. 21, inw. 2, sygn. 2025, k. 34; sygn. 2026, k. 1; sygn. 2028, k. 32v; inw. 11, sygn. 239, k. 11–19; zesp. 37, inw. 45, sygn. 1723, k. 42–45; inw. 48, sygn. 632; zesp. 44, inw. 3, sygn. 423; sygn. 664; zesp. 128, inw. 1, sygn. 25, k. 39v; zesp. 139, inw. 1, sygn. 885, k. 24v; zesp. 143, inw. 2, sygn. 18, k. 36, 44, 53; ПДТСЕВ, 1898, nr 25, s. 1; 1899, nr 2, s. 1; nr 7, s. 3; 1900, nr 15, s. 2; 1901, nr 19, s. 3; 1902, nr 15, s. 2; 1903, nr 14, s. 2; 1904, nr 30, s. 2; 1905, nr 1, s. 1; 1906, nr 32, s. 2; 1910, nr 16, s. 2; Высочайший Приказ по Военному Ведомству, Января 23-го дня 1915 года, s. 9–10; Высочайший Приказ по Военному Ведомству, Октября 3-го дня 1916 года, s. 24; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 12-го Декабря 1903 года*, Санкт Петербург 1904, s. 153; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 25 мая 1907 года*, Санкт Петербург 1907, s. 13; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 1 Сентября 1908 года*, Санкт Петербург 1908, s. 15; *Личной состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 5 Января 1912 года*, Санкт Петербург 1912, s. 14; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 9 Января 1913 года*, s. 14; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Марта 1916 года, Часть первая, Петроград 1916*, s. 1066; *Памятная книжка Виленской губернии на 1911 год*, Вильна 1911, s. 34; *Памятная книжка Сувалкской губернии на 1912 год*, Сувалки 1912, s. 131; *Памятная книжка Сувалкской губернии на 1913 год*, Сувалки 1913, s. 133; *Памятная книжка Ковенской губернии на 1915 год*, Поневеж 1915, s. 50; *Список личного состава Министерства Финансов на 1916 год*, Петроград 1916, kol. 556; *Список личного состава Министерства Финансов на 1917 год*, Петроград 1917, kol. 578; „УПРМФ” 1881, nr 16, s. 427; 1882, nr 26, s. 699; 1883, nr 32, s. 915; 1886, nr 43, s. 233; 1887, nr 14, s. 24; 1890, nr 29, s. 290; nr 39, s. 393–394; 1891, nr 15, s. 174; nr 16, s. 185–187; 1896, nr 51, s. 906; 1898, nr 47, s. 725; 1902, nr 15, s. 241, 243; 1907, nr 16, s. 202; 1910, nr 16, s. 241, 243; nr 29, s. 454; 1913, nr 15, s. 284, 286–287; *Личный состав и выпуски юнкеров в офицеры с 1863–1901 год*, [w:] *Александровское военное училище. 1863–1901*, сост. В. Кедрин, Москва 1901, s. 54; *Русский Биографический Словарь*, Романова–Рясовский, Петроград 1918, s. 607–609; П. Карцов, *Исторический очерк Лейб-гвардии Первого Стрелкового Его Императорского Величества баталиона с 1856 по 1885 год*, Санкт Петербург 1885, s. 293; *Дворянские сословие Тульской губернии*, t. VI, Род дворян Арсеньевых. 1389 г. – 1901 г., сост. М.Т. Яблочков, Тула 1903, s. 96–100; В.А. Шкерин, *Сибирский друг декабристов в Екатеринбурге (А. И. Арсеньев)*, [w:] *Екатеринбург: вчера, сегодня, завтра. Материалы научно-практической конференции посвященной 275-летию города, Екатеринбург, 21–22 апреля 1998 г., часть II*, Екатеринбург 1998, s. 214–217; Е.М. Заблоцкий, *Деятели горной службы дореволюционной России:*

Краткий биографический словарь, Санкт Петербург 2004; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 79–82; <http://www.vilnius.skynet.lt/A.html> [dostęp: 30 VII 2015 r.].

Biezobrazow, Nikołaj Grigorjewicz

1. Безобразов, Николай Григорьевич
2. Ur. w 1805 r. w guberni tambowskiej.
3. Prawosławne.
4. Ze stanu wolnego; od 22 VI 1851 r. szlachcic dziedziczny guberni kurskiej.
5. Domowe; świadectwo komisji działającej przy Cesarskim Uniwersytecie Moskiewskim potwierdzające znajomość kursu gimnazjum 22 V 1830 r.
6. Majątku nie posiadał.
7. ŻONATY od 23 IV 1858 r. z Heleną Jadwigą Prościewicz, ur. 25 X 1838 r. w Warszawie, zm. po 1879 r., wyznania rzymskokatolickiego, szlachcianką dziedziczną, córką zmarłego urzędnika w randze asesora kolegiального starszego rewizora przy urzędzie konsumpcyjnym w Warszawie Tomasza Prościewicza i Wilhelminy Christianownej Mathias.
8. DZIECI: Grigorij, ur. 17 I 1859 r. w Sankt Petersburgu, zm. po 1879 r., wyznania prawosławnego; Nikołaj, ur. 16 XI 1862 r. w Sankt Petersburgu, zm. przed 1879 r., wyznania prawosławnego.
9. OJCIEC: Grigorij Biezobrazow, ur. przed 1786 r., zm. po 1805 r., wyznania prawosławnego. MATKA: ? RODZENISTWO: ?
10. 29 IX 1819 r. – kancelarzysza Tambowskiego Rządu Gubernialnego; 20 II 1820 r. – rejestrator gubernialny w Tambowskim Rządzie Gubernialnym; 27 II 1820 r. – na własną prośbę z powodu choroby zwolniony ze stanowiska; 12 VII 1820 r. – urzędnik Jarosławskiego Rządu Gubernialnego i oddelegowany do dyspozycji gubernatora jarosławskiego; 7 I 1824 r. – urzędnik Moskiewskiego Rządu Gubernialnego, oddelegowany do dyspozycji gubernatora moskiewskiego; 11 V 1831 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby; 29 V 1831 r. – włączony do etatu urzędników DHZ MF; 14 I 1835 r. – członek KC Kiachta (od 1 V 1835 r. do 1 I 1837 r. – członek Komisji ds. wzniesienia budynków KC Kiachta; od 31 V 1839 r. do 9 VII 1840 r. – członek Komisji ds. wzniesienia w Kiachcie *Gostinnogo Dwora*); 27 VIII 1841 r. – starszy członek KC Kiachta (od 14 VII 1842 r. do 27 I 1843 r. – p.o. dyrektora KC Kiachta); 1 IX 1845 r. – p.o. dyrektora KC Kiachta; 19 XI 1846 r. – zatwierdzony na stanowisku dyrektora KC Kiachta (od 11 XI do 1 XII 1847 r. – oddelegowany do składu Komitetu Troicko-sawskiego powołanego celem pertraktacji handlowych z przedstawicielami Buchary); 4 VII 1848 r. – włączony do etatu Ministerstwa Finansów; 24 II 1849 r. – urzędnik

Departamentu Handlu Zewnętrznego ds. handlu azjatyckiego (od 14 III do 25 VII 1849 r. – oddelegowany do zajęć w Komitecie organizacyjnym wystawy produktów przemysłowych w Sankt Petersburgu); 25 VI 1850 r. – naczelnik Skulańskiego OC; 5 IX 1854 r. – naczelnik Wierzbolowskiego OC; 8 VIII 1858 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby z emeryturą i prawem noszenia munduru; 18 XII 1858 r. – włączony do etatu Ministerstwa Finansów (od 4 X 1867 r. do 15 XI 1868 r. – oddelegowany do Orenburga w celu pełnienia obowiązków naczelnika Orenburskiego OC oraz koordynowania procesu likwidacji tamtejszej linii celnej; od 1870 r. do 1876 r. – członek Komisji ds. rewizji ksiąg i dokumentacji Dworu Menniczego w Sankt Petersburgu).

11. 18 IX 1838 r. – pierścień brylantowy; 22 VIII 1842 r. – znak zasługi za XV lat nieskazitelnej służby; 1843 r. – jednorazowa nagroda finansowa 70 rubli; 1844 r. – jednorazowa nagroda finansowa 70 rubli; 22 VIII 1847 r. – znak zasługi za XX lat nieskazitelnej służby; 2 IV 1848 r. – nagroda finansowa 400 rubli dodatku na wyżywienie; 22 VIII 1851 r. – znak zasługi za XXV lat nieskazitelnej służby; 10 X 1852 r. – order św. Anny III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 27 III 1855 r. – order św. Anny II kl. z koroną cesarską za oddaną i wyróżniającą się służbę; 22 VIII 1856 r. – znak zasługi za XXX lat nieskazitelnej służby; 26 VIII 1856 r. – medal ciemnobraźowy dla upamiętnienia wojny w latach 1853–1856; 22 IX 1857 r. – order św. Władimira IV kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 5 V 1861 r. – nagroda w postaci dodatkowej zapomogi na wyżywienie w wysokości 400 rubli; 1864 r. – order św. Stanisława II kl. z koroną cesarską za oddaną i wyróżniającą się służbę; 22 VIII 1866 r. – znak zasługi za XL lat nieskazitelnej służby; 31 V 1874 r. – jednorazowa nagroda 1500 rubli z okazji 50-lecia służby państwowej.

12. 31 XII 1823 r. – rejestrator kolegiálny; 31 XII 1826 r. – sekretarz gubernialny; 31 XII 1829 r. – sekretarz kolegiálny; 19 I 1833 r. – radca tytularnego; 1 IV 1835 r. – asesor kolegiálny (starsz. 14 I 1835 r.); 21 VII 1839 r. – radca dworu (starsz. 1 IV 1838); 7 XII 1842 r. – za zasługi radca kolegiálny; 31 I 1847 r. – radca stanu (starsz. 19 XI 1846 r.); 2 I 1870 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu (starsz. 26 XII 1869 r.).

13. 27 X 1858 r. Biezobrazow uzyskał prawo do otrzymywania emerytury w wysokości 814,88 rubla od dnia 20 VIII 1858 r.; wdowa po śmierci męża otrzymała prawo pobierania emerytury w wysokości 814,88 rubli.

14. Zmarł 24 II 1879 r. w Sankt Petersburgu.

15. CGIASP, zesp. 19, inw. 124, sygn. 787, k. 164v; inw. 125, sygn. 327, k. 294v; ERT, EAA.2176.2.126, k. 11; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 69, k. 6; sygn. 72, k. 21, 22; sygn. 75, k. 1; sygn. 79, k. 11; sygn. 81, k. 32–32v; sygn. 83, k. 25; sygn. 87, k. 29; RGIA, zesp. 19, inw. 4, sygn. 50, k. 28; sygn. 51, k. 28; sygn. 55, k. 1; sygn. 58, k. 122, 290–290v; zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 120–120v, 195, 201v; zesp. 560, inw. 16, sygn. 36; AP w Białymstoku Oddział w Łomży, Akta stanu cywilnego Parafii Pra-

wosławnej pod wezwaniem Cara Konstantyna w Łomży, sygn. 1, k. 45, 83, 98–98v; sygn. 5, k. 86v; AP w Warszawie, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej św. Andrzeja w Warszawie, sygn. 10, s. 43; sygn. 25, k. 458v; „Kurjer Warszawski” 1854, nr 277, s. 1407; 1855, nr 252, s. 1281; „Tygodnik Petersburski” 1850, nr 52, s. 332; *Список гражданским чинам пятого класса. Исправлен по 20-е Декабря 1847 г., Санкт Петербург 1847*, s. 763; *Список гражданским чинам пятого класса. Исправлен по 20-е Декабря 1850 г., s. 476; Список гражданским чинам пятого класса. Исправлен по 20-е Декабря 1852 г., Санкт Петербург 1852*, s. 344; *Список чиновников и должностных лиц Министерства Финансов по ведомству Департамента Внешней Торговли*, s. 194; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 10-е Мая 1874 года, Санкт Петербург 1874*, s. 676–677; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Марта 1878 года, Санкт Петербург 1878*, s. 439; K. Łatawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 82–84.

Благой, Владимир Иwanowicz

1. Благой, Владимир Иванович
2. Ur. 6 X 1839 r. lub 7 X 1838 r. (według Sawiołowa).
3. Prawosławne.
4. Szlachcic dziedziczny guberni moskiewskiej.
5. Konstantynowski Instytut Mierniczy, ukończony w 1858 r.
6. Dacza w Pawłowsku w powiecie carskosiolskim guberni petersburskiej.
7. ŻONATY od 1861 r. z Jelizawietą Łożkiną (Łoszkina), ur. przed 1842 r., zm. po 1895 r., wyznania prawosławnego, córką urzędnika Aleksandra Łożkina (Łoszkina).
8. DZIECI: Aleksandr, ur. 6 V 1862 r., zm. po 1895 r., wyznania prawosławnego, oficer armii rosyjskiej; Jekaterina, ur. 10 X 1863 r., zm. po 1895 r., wyznania prawosławnego.
9. OJCIEC: Iwan Matwiejewicz Благой, ur. w 1801 r., zm. po 1856 r., wyznania prawosławnego, syn oberficera, szlachcic dziedziczny guberni moskiewskiej od 1835 r., brał udział w wojnie z Turcją w latach 1829–1830, urzędnik w randze radcy dworu, właściciel 43 dusz chłopskich przed 1856 r. MATKA: Aleksandra Iwanowna Syczewska, ur. przed 1819 r., zm. po 1851 r., wyznania prawosławnego. RODZENSTWO: Jelizawieta, ur. 28 I 1841 r., zm. po 1875 r., wyznania prawosławnego; Dmitrij, ur. 28 VIII 1842 r., zm. 28 XI 1917 r. w Moskwie, wyznania prawosławnego, absolwent Szkoły Handlowej w Moskwie, radca stanu, kasjer Moskiewskiej Gubernialnej Kasy Skarbowej, buchalter, członek i pomocnik dyrektora GSKC Moskwa, żonaty od 16 VIII 1868 r. z Jekateriną Pawłowną von Maidel, ur. 1 XI 1846 r., zm. 17 I 1901 r. w Moskwie, wyznania prawosławnego, córką zmarłego pułkownika; Kławdia, ur. 2

I 1845 r., zm. po 1875 r., wyznania prawosławnego; Jewgienij, ur. 30 VII 1849 r., zm. po 1883 r., wyznania prawosławnego, urzędnik administracji państwowej, żonaty z Warwarą Aleksandrowną Borodiną; Zinaida, ur. 4 VI 1851 r., zm. po 1875 r., wyznania prawosławnego.

10. 20 IX 1858 r. – przyjęty na służbę do Korpusu Mierniczych z rangą inżyniera-chorążego; 23 VI 1866 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby z rangą inżyniera-porucznika; 31 V 1869 r. – włączony do etatu DOC MF; 11 X 1869 r. – starszy pomocnik referenta referatu rachunkowego Kancelarii DOC MF; 16 X 1870 r. – p.o. młodszego referenta DOC MF; 25 VIII 1872 r. – zatwierdzony na stanowisku młodszego referenta DOC MF; 1 VI 1875 r. – starszy referent DOC MF (od 16 I 1876 r. – referent Komisji realizującej postanowienia Rosyjsko-Austro-Węgierskiej Konferencji Specjalnej ds. celno-handlowych); 15 VII 1876 r. – naczelnik I DOC MF (od 19 XI 1876 r. – członek Komisji działającej przy DOC MF powołanej w celu opracowania przepisów i zasad regulujących porządek działania resortów przy likwidowaniu przemytu w celnej strefie przygranicznej; od 1877 r. – członek Komisji ds. opracowania przepisów regulujących możliwość uiszczania opłat celnych złotym kruszczem; od 10 I 1878 r. – członek Komisji do podjęcia rozmów z przedstawicielami rządu niemieckiego w sprawach celnych i handlowych; od 12 V 1878 r. – członek Rosyjsko-Niemieckiej Komisji Mieszanej ds. celnych i handlowych); 1 IV 1883 r. – rewizor celny DOC MF (od 19 V 1883 r. – członek Urzędu Specjalnego ds. opracowania taryfy handlu towarami; 8 X 1883 r. – oddelegowany do Amsterdamu do sprawowania nadzoru nad wystawą produktów rosyjskich; 9 XII 1883 r. – oddelegowany do prac w Komisji zajmującej się wprowadzeniem nowych zasad do ustawy celnej; od 30 XII 1883 r. – członek Komisji do opracowania projektu instrukcji dla komór celnych; 1885 r. – członek Komisji powołanej w celu wypracowania zasad przeciwdziałania przemytowi napojów alkoholowych); 11 X 1885 r. – naczelnik Radziwiłłowskiego OC.

11. 24 XII 1863 r. – nagroda finansowa 120 rubli za wyróżniającą się służbę; 20 XI 1865 r. – nagroda finansowa 120 rubli za wyróżniającą się służbę; 4 XII 1871 r. – nagroda 450 rubli za oddaną i wyróżniającą się służbę; 14 VIII 1872 r. – uzyskanie przywilejów należących się inżynierom na podstawie ustawy z 2 VIII 1867 r.; 15 XII 1873 r. – nagroda 450 rubli za oddaną i wyróżniającą się służbę; 29 XI 1875 r. – nagroda 500 rubli za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1876 r. – austriacki Krzyż Komandorski Orderu Franciszka Józefa; 5 XI 1877 r. – nagroda finansowa 800 rubli za wyróżniającą się służbę; 1 I 1879 r. – order św. Stanisława II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 9 X 1879 r. – znak Czerwonego Krzyża; 15 XI 1879 r. – nagroda finansowa 500 rubli za wyróżniającą się służbę; 28 V 1882 r. – nagroda finansowa 750 rubli za prace przy nowej redakcji ustawy celnej; 1 I 1883 r. – order św. Anny II kl.

za oddaną i wyróżniającą się służbę; 26 VII 1883 r. – order perski Lwa i Słońca II kl.; 16 VI 1884 r. – znak inżynierów-mienniczych; 9 VII 1885 r. – nagroda finansowa 600 rubli za udział w Komisji wypracowującej zasady przeciwdziałania przemytowi napojów alkoholowych; 14 I 1886 r. – nagroda finansowa 325 rubli za wyróżniającą się służbę; 5 IV 1892 r. – order św. Włodzimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; I 1893 r. – błogosławieństwo arcbpa za ofiary na rzecz cerkwi w Sandomierzu.

12. 20 IX 1858 r. – chorąży; 23 VI 1866 r. – porucznik; 19 V 1870 r. – przeniesiony ze stopnia porucznika do rangi cywilnej sekretarza gubernialnego; 14 VIII 1872 r. – asesor kolegiálny (starsz. 28 VIII 1870 r.); 13 I 1875 r. – radca dworu (starsz. 28 VIII 1874 r.); 10 XI 1878 r. – radca kolegiálny (starsz. 28 VIII 1878 r.); 8 IV 1883 r. – radca stanu (starsz. 28 VIII 1882 r.); 5 IV 1887 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. Wspierał materialnie cerkwie prawosławne działające w pasie przygranicznym.

14. Zmarł 27 II 1895 r. w Radziwiłłowie w powiecie krzemienieckim guberni wołyńskiej, pochowany na Cmentarzu Prawosławnym w Radziwiłłowie.

15. CGAM, zesp. 203, inw. 776, sygn. 4, k. 164v–165; sygn. 456, k. 84v; sygn. 1137, k. 588v–590; zesp. 2124, inw. 2, sygn. 101, k. 113v–114; ERT. EAA.644.1.1612, k. 4; EAA.644.1.1700, k. 39v, 42; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 33, k. 3, 14v; sygn. 35, k. 4; sygn. 36, k. 38v, 41; RGIA, zesp. 21, inw. 11, sygn. 233, k. 2–13; sygn. 235, k. 1–17; zesp. 143, inw. 2, sygn. 18, k. 58; AP w Kielcach, Rząd Gubernialny Kielecki, sygn. 5451, k. 1–1v, 6; sygn. 15839, k. 53; Kielecka Izba Skarbowa, sygn. 3170, k. 77; „Холмско-Варшавский Епархиальный Вестник” 1894, nr 3, s. 46; „УПРМФ” 1869, nr 36, s. 508; 1870, nr 2, s. 18; nr 23, s. 339; 1871, nr 6, s. 90; 1873, nr 8, s. 162; 1875, nr 4, s. 74; nr 42, s. 983; 1876, nr 43, s. 986; 1879, nr 1, s. 3; 1880, nr 45, s. 1208; 1881, nr 5, s. 155; nr 48, s. 1420; 1883, nr 1, s. 1–2; nr 37, s. 1068; 1884, nr 30, s. 254; 1885, nr 43, s. 247; 1887, nr 14, s. 24; 1892, nr 14, s. 149–150; 1895, nr 16, s. 272; ПДТСЕВ, 1895, nr 2, s. 1; nr 11, s. 2; 1899, nr 10, s. 1; 1903, nr 2, s. 1; 1906, nr 23, s. 2; nr 25, s. 1; *Памятная книжка Люблинской губернии на 1886 год*, Люблин [b.d.w.], s. 42; *Памятная книжка Люблинской губернии на 1895 год*, Люблин 1894, s. 177; *Памятная книжка Келецкой губернии на 1894 год*, Кельцы 1894, s. 114; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 12-го Декабря 1903 года*, s. 18; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1890 года*, Санкт Петербург 1890, s. 1112–1113; *Общий циркуляр по Министерству Финансов, от 1 Апреля 1901 года*, s. 3; *Московское дворянство. Родословная книга дворянства Московской губернии, Том первый, Дворянство жалованное и выслуженное, А–И*, ред. Л.М. Савелов, Москва 1914, s. 128; K. Łatawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 84–86; Inskrypcja z płyty nagrobnej

Władimira Błagoja na cmentarzu prawosławnym w Radziwiłłowie; <https://www.geni.com/people/Екатерина-Благая/6000000040539326080> [dostęp: 28 IV 2023 r.].

Brilewicz, Aleksandr Wasiljewicz

1. Брилевич, Александр Васильевич
2. Ur. w 1810 r. w Kijowie.
3. Prawosławne.
4. Szlachcic dziedziczny guberni kijowskiej.
5. Pensja Szlachecka przy Liceum w Carskim Siole z prawem awansu do rangi sekretarza kolegiального, ukończona w 1828 r.
6. Dom drewniany na kamiennym fundamencie w Kijowie.
7. ŻONATY od ? z Anną Smirnową, ur. przed 1820 r., zm. po 1866 r., wyznania prawosławnego, córką urzędnika w randze radcy stanu Iwana Smirnowa.
8. Bezdzietny.
9. OJCIEC: Wasilij Brilewicz, ur. w 1776 r., zm. w 1834 r. w Kijowie, szlachcic dziedziczny, rzeczywisty radca stanu, urzędnik zajmujący stanowiska: radcy Kijowskiego Rządu Gubernialnego, kijowskiego prokuratora gubernialnego, naczelnika wydziału Departamentu Policji, urzędnika do szczególnych poruczeń Ministerstwa Apanaży Dworskich, konsultanta prawnego przy Ministerstwie Sprawiedliwości.
MATKA: ? RODZĘSTWO: ?
10. 26 X 1828 r. – przyjęty na służbę do Departamentu Ministerstwa Sprawiedliwości; 31 I 1829 r. – rejestrator Zebrania Ogólnego IV i V Departamentu i Departamentu Mierniczego Senatu Rządzącego; 17 I 1830 r. – pomocnik sekretarza działu sądowego Kancelarii Kijowskiego Gubernatora Wojennego; 30 XI 1830 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby; 10 XII 1830 r. – urzędnik przy Głównym Dyżurnym I Armii; 25 XI 1832 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby; 31 III 1833 r. – pomocnik buchaltera Departamentu Komisariackiego Ministerstwa Wojny; 11 XI 1833 r. – pomocnik starszego buchaltera Departamentu Komisariackiego Ministerstwa Wojny; 11 XII 1834 r. – buchalter Departamentu Komisariackiego Ministerstwa Wojny; 31 III 1836 r. – starszy buchalter Departamentu Komisariackiego Ministerstwa Wojny; 1 V 1836 r. – zwolniony ze służby z powodu reorganizacji Ministerstwa Wojny i likwidacji zajmowanego stanowiska; 23 VIII 1836 r. – pomocnik sekretarza Kancelarii Ministerstwa Wojny; 31 XII 1837 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby; 1 I 1838 r. – starszy buchalter III Departamentu Dóbr Państwowych; 1 V 1839 r. – naczelnik Dnieprowskiego Okręgu Dóbr Państwowych; 27 VI 1841 r. – radca Riazkańskiej Izby Dóbr Państwowych; 25 III 1843 r. – radca Kałuskiej Izby Dóbr Państwowych; 12 X 1843 r. – p.o. zarządzającego Kałuską Izbą Dóbr Państwowych; 1 V 1844 r. – zatwierdzony na stanowisku zarządzającego Kałuską Izbą Dóbr Państwowych (16 I 1845 r.

– członek Kałuskiego Gubernialnego Komitetu Więziennego); 13 X 1847 r. – zarządzający Woroneską Izłą Dóbr Państwowych; 30 X 1848 r. – zwolniony ze stanowiska i włączony do etatu Ministerstwa Dóbr Państwowych (od 1 IV do 12 XI 1849 r. – p.o. naczelnika VI wydziału I Departamentu Ministerstwa Dóbr Państwowych; od IV do XI 1850 r. – przeprowadzał rewizję Kazańskiej Izby Dóbr Państwowych; od III do VII 1851 r. – oddelegowany do dyspozycji sekretarza stanu Wasilija Karniejewa w celu wzięcia udziału w pracach Komitetu ds. ograniczenia korespondencji urzędniczej); 26 II 1852 r. – urzędnik do szczególnych poruczeń V kl. Ministerstwa Dóbr Państwowych (od II 1852 r. do I 1853 r. – przeprowadzał rewizję dóbr państwowych w guberni wiatskiej; X 1854 r. – delegowany w charakterze reprezentanta Ministerstwa Dóbr Państwowych do Komitetu Powinności Ziemskich przy Ministerstwie Finansów; od IV 1855 r. do VII 1856 r. – skierowany do dyspozycji hr. Strogonowa do Kraju Noworosyjskiego z powodu prowadzonych działań wojennych; od X 1856 r. do IV 1857 r. – rewidował dokumenty II Departamentu Ministerstwa Dóbr Państwowych; od VI do IX 1857 r. – oddelegowany w sprawach zarządu lasami państwowymi do guberni petersburskiej, ołonieckiej i nowogrodzkiej); 22 II 1858 r. – urzędnik stojący przy Ładowej KC Sankt Petersburg; 2 VIII 1858 r. – p.o. naczelnika Wierzbołowskiego OC; 19 VI 1859 r. – zatwierdzony na stanowisku naczelnika Wierzbołowskiego OC; 16 IX 1860 r. – zaliczony do etatu Ministerstwa Finansów i mianowany urzędnikiem stojącym przy tym ministerstwie (8 X 1860 r. – oddelegowany do DHZ MF i p.o. urzędnika do szczególnych poruczeń tegoż departamentu; 30 V 1862 r. – oddelegowany do rewizji Permskiej Izby Skarbowej); 22 III 1863 r. – naczelnik Orenburskiego OC; 10 I 1864 r. – urzędnik do szczególnych poruczeń V kl. Ministerstwa Finansów (28 I 1864 r. – oddelegowany do prac w DOC MF); 15 X 1866 r. – przewodniczący I Departamentu Izby Sądu Cywilnego w Sankt Petersburgu; 1871 r. – członek Departamentu Cywilnego Charkowskiej Izby Sądowej.

11. 1831 r. – nagroda finansowa 750 rubli za wyróżniającą się służbę; 10 VI 1835 r. – nagroda finansowa w postaci trzeciej części wynagrodzenia; 1 V 1836 r. – roczny wymiar wynagrodzenia z powodu likwidacji zajmowanego stanowiska; 21 I 1841 r. – podziękowanie Ministra Dóbr Państwowych za wysiłki o polepszenie stanu gospodarki wiejskiej; 13 IV 1841 r. – nagroda finansowa 214,44 rubla za szczególne wysiłki na służbie; 26 VIII 1841 r. – podziękowanie towarzysza Ministra Dóbr Państwowych za walkę z plagą szarańczy; 27 IX 1841 r. – podziękowanie towarzysza Ministra Dóbr Państwowych za skuteczne egzekwowanie podatków; 3 XII 1842 r. – podziękowanie Ministra Dóbr Państwowych za skuteczne egzekwowanie podatków; 4 V 1848 r. – nagroda finansowa 900 rubli; 22 VIII 1850 r. – znak zasługi za XX lat nienagannej służby; 7 IV 1851 r. – nagroda finansowa 400 rubli; 26 III 1852 r. – order św. Anny III kl. za oddaną i gorliwą służbę; 26 III 1855 r. – nagroda finansowa 300 rubli; 22

VIII 1855 r. – znak zasługi za XXV lat nienagannej służby; 1857 r. – medal ciemno-brązowy dla upamiętnienia wojny w latach 1853–1856; 1858 r. – nagroda finansowa; VII 1859 r. – nagroda finansowa 58,42 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; XII 1860 r. – nagroda finansowa 64,34 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; 2 XII 1862 r. – order św. Władimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 29 XI 1863 r. – dodatkowe wynagrodzenie 600 rubli; 1868 r. – znak zasługi za XL lat nienagannej służby.

12. 31 XII 1831 r. – radca tytularny; 30 IX 1836 r. – asesor kolegiálny; 1 X 1839 r. – radca dworu (starsz. 1 X 1839 r.); 19 X 1844 r. – radca kolegiálny (starsz. 1 X 1842 r.); 12 IV 1846 r. – za zasługi radca stanu; 7 XII 1865 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. –.

14. Zmarł 6 X 1874 r. w Charkowie.

15. LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 29, k. 59; sygn. 87, k. 12, 29; zesp. 546, inw. 1, sygn. 67, k. 17; RGIA, zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 195, 236, 283v, 284v, 402; zesp. 1251, inw. 1, cz. 1, sygn. 169; zesp. 1349, inw. 3, sygn. 289, k. 81–96; AP w Białymstoku Oddział w Łomży, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej pod wezwaniem Cara Konstantyna w Łomży, sygn. 1, k. 76; „УПРМФ” 1866, nr 4, s. 59; „Kurjer Warszawski” 1859, nr 193, s. 1029; 1860, nr 315, s. 1762; „Gazeta Warszawska” 1860, nr 299, s. 1; „Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego”, 1859, nr 168, s. 1259; 1860, nr 246, s. 1979; *Приказ по Министерстве Финансов*, 16 сентября 1860 г., nr 20; *Приказ по Министерстве Финансов*, 5 апреля 1863 г., nr 4; *Харьковский календарь на 1873 год*, Харьков 1872, s. 462; *Список генералам и гражданским чинам первых шести классов, служащим в Царстве Польском по старшинству в чинах. Составлен к 1 Января 1859 года*, s. 45; *Список чинам ведомства Министерства Государственных Имуществ. По 1843*, [b.d.m.w.], s. 31; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 10-е Мая 1874 г.*, s. 290; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 86–89.

Charitonow, Konstantin Aleksandrowicz

1. Харитонов, Константин Александрович

2. Ur. 22 VII 1821 r. w Krzemieńcu w guberni wołyńskiej.

3. Православне.

4. Szlachcic dziedziczny guberni moskiewskiej.

5. Cesarski Korpus Paziów, ukończony w 1839 r.

6. Majątku nie posiadał.

7. ŻONATY przed 1852 r. z Anastasiją ?, ur. w 1834 r., zm. 8 IV 1882 r. w Sankt Petersburgu, wyznania prawosławnego, córką Piotra ?

8. DZIECI: Wasilij, ur. 1852 r., zm. po 1876 r., wyznania prawosławnego; Anna, ur. w 1853 r., zm. po 1868 r., wyznania prawosławnego; Nikołaj, ur. 1854 r., zm. 12 II 1909 r. w Sankt Petersburgu, wyznania prawosławnego, pułkownik, oficer 36 Achtyrskiego Pułku Dragonów i 20 Olwipolskiego Pułku Dragonów, intendent XIX Korpusu Armii, żonaty od 8 II 1884 r. z Olgą Martynową, córką generała-lejtnanta Patrikija Wasiljewicza Martynowa; Aleksiej, ur. 1856 r., zm. po 1876 r., wyznania prawosławnego; Wiera, ur. 1860 r., zm. po 1876 r., wyznania prawosławnego.

9. OJCIEC: Aleksandr Romanowicz Charitonow, ur. przed 1780 r., zm. 10 VIII 1826 r., wyznania prawosławnego, syn urzędnika, podpułkownik 17 VII 1813 r., pułkownik 27 IV 1814 r., generał-major 8 VII 1820 r., dowódca 48 Pułku Jęgrów od 25 III 1813 r. do 8 VII 1820 r., dowódca brygady 25 Dywizji Piechoty, uczestnik wojen z Francją i Szwecją, nagrodzony w 1807 r. złotą szpadą. MATKA: Anna ?, ur. przed 1791 r., zm. 22 II 1851 r. w guberni petersburskiej, wyznania ?, córka Karola ?, po śmierci męża otrzymała na 12 lat dzierżawę majątku Polepie w powiecie rosieńskim guberni kowieńskiej. RODZENISTWO: Jelena, ur. przed 1804 r., zm. po 1821 r., wyznania prawosławnego, zamężna od 1821 r. z Władimirem Sawwiczem Komarowem, ur. przed 1792 r., zm. po 1835 r., oficerem 48 Pułku Jęgrów, a następnie dowódcą Tulskiego Pułku Piechoty; Jekaterina, ur. przed 1806 r., zm. po 1824 r., wyznania prawosławnego, zamężna przed 1824 r.; Anna, ur. przed 1806 r., zm. po 1824 r., wyznania prawosławnego, wychowanie domowe, zamężna przed 1824 r. z Nikołajem Milkowiczem, oficerem armii rosyjskiej, urzędnikiem Ministerstwa Apanaży Cesarskich, ziemianinem; Natalia, ur. przed 1812 r., zm. po 1829 r., wyznania prawosławnego, wychowanka Instytutu dla Szlachetnie Urodzonych Panień w klasztorze Smolnym; Julia, ur. przed 1812 r., zm. po 1835 r., wyznania prawosławnego, wychowanka Instytutu Smolnego, od 1831 r. zamężna z dowódcą Lubelskiego Pułku Piechoty baronem Aleksandrem Wasiljewiczem Wranglem (jego brat Jegor był wykładowcą Liceum Carskosiolskiego); Aleksandr, ur. przed 1812 r., zm. w 1831 r. na cholerę w czasie pobytu w Królestwie Polskim, wyznania prawosławnego, od 1820 r. uczeń pensji przy Liceum Carskosiolskim, absolwent Szkoły Podchorążych Gwardii i Junkrów, oficer Izmańskiego Pułku Lejbgwardii i Pułku Ułanów Lejbgwardii; Aleksiej, ur. 5 II 1816 r. w Newlu w guberni witebskiej, zm. 30 X 1896 r. w Sankt Petersburgu, wyznania prawosławnego, absolwent Liceum Carskosiolskiego 13 VI 1835 r., urzędnik Komitetu Kaukaskiego, zarządzający Tyfliską i Zakaukaską Izbą Skarbową, senator, żonaty od 17 IX 1848 r. z Aleksandrą Piotrowną Printz, córką komendanta Piatigorska pułkownika Piotra Aleksandrowicza Printza; Sofia, ur. przed 1817 r., zm. po 1837 r., wyznania prawosławnego, od 1826 r. wychowanka Instytutu Smolnego, zamężna od 1837 r. z Michailem Dowgirdem szlachcicem z guberni kowieńskiej; Nikołaj, ur. przed 1817 r., zm. w 1831 r., wyznania prawosławnego, uczeń Cesarskiego Korpusu Paziów.

10. 8 VIII 1839 r. – oficer Archangielogorodzkiego Pułku Piechoty; 30 IX 1840 r. – oddelegowany do Wzorcowego Pułku Piechoty; 24 XI 1843 r. – oficer Archangielogorodzkiego Pułku Piechoty; 25 VI 1845 r. – adiutant naczelnika sztabu 5 Dywizji Piechoty; 8 VIII 1847 r. – oficer Wzorcowego Pułku Piechoty; 14 X 1848 r. – pomocnik dowódcy kompanii Wzorcowego Pułku Piechoty; 27 IX 1850 r. – dowódca 5 kompanii Wzorcowego Pułku Piechoty; 19 V 1851 r. – oficer Moskiewskiego Pułku Lejbguardii (od 17 IV do 15 XI 1855 r. – udział w wojnie krymskiej w składzie wojsk ochraniających Sankt Petersburg); 15 VI 1857 r. – dowódca Pietrozawodskiego Batalionu Straży Wewnętrznej; 9 II 1863 r. – dowódca Kubejskiej Brygady Straży Granicznej (od 9 VII do 12 VIII 1863 r. i od 13 XI 1864 r. do 16 V 1865 r. – p.o. naczelnika Kubejskiego OC); 16 VI 1865 r. – dowódca Wierzbołowskiej Brygady Straży Granicznej; 29 XI 1866 r. – p.o. naczelnika Wierzbołowskiego OC; 11 VIII 1867 r. – zatwierdzony na stanowisku naczelnika Wierzbołowskiego OC; 25 II 1872 r. – naczelnik Kubejskiego OC.

11. 14 III 1851 r. – order św. Anny III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 10 IV 1853 r. – order św. Stanisława II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 15 IV 1856 r. – order św. Anny II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 22 VIII 1856 r. – znak zasługi za XV lat nienagannej służby; 23 X 1858 r. – order św. Anny II kl. z koroną cesarską za oddaną i wyróżniającą się służbę; 30 VIII 1865 r. – jednorazowa nagroda finansowa; 30 VIII 1866 r. – dodatkowe wynagrodzenie; I 1870 r. – nagroda finansowa 512,72 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; 28 III 1871 r. – order św. Władimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1875 r. – order św. Stanisława I kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę.

12. 8 VIII 1839 r. – chorąży; 23 III 1840 r. – podporucznik; 8 V 1843 r. – porucznik; 25 VI 1844 r. – sztabkapitan; 28 I 1848 r. – kapitan; 19 V 1851 r. – sztabkapitan lejbgwardii (starsz. 1 I 1851 r.); 22 VIII 1854 r. – kapitan lejbgwardii; 15 VI 1857 r. – podpułkownik; 24 IV 1861 r. – pułkownik; 20 IV 1869 r. – za zasługi generał-major.

13. W latach 1867–1872 wspierał cerkiew pw. św. Cara Konstantyna w Łomży. Doprowadził do budowy cerkwi dla urzędników kolejowych, celnych i funkcjonariuszy straży granicznej w Kibartach.

14. Zmarł 6 X 1875 r.

15. LVVA, zesp. 546, inw. 1, sygn. 69, k. 24, 32–32v; sygn. 70, k. 36–36v; sygn. 71, k. 34; RGIA, zesp. 128, inw. 1, sygn. 589, k. 167–167v, 188v; sygn. 654, k. 38–38v; zesp. 379, inw. 3, sygn. 726; zesp. 1343, inw. 31, sygn. 2077; RGWIA, zesp. 489, inw. 1, sygn. 7096, k. 377–382; AP w Białymstoku Oddział w Łomży, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej pod wezwaniem Cara Konstantyna w Łomży, sygn. 10, k. 221v; sygn. 14, k. 65v, 177v; AP w Łodzi, Urząd Gubernialny Kaliski do Spraw Włościańskich, sygn. 9, k. 25–25v; Высочайший приказ по Военному Ведомству, 6 Октября 1875

года; „УПРМФ” 1867, nr 40, s. 719; nr 42, s. 752; 1869, nr 18, s. 235; 1870, nr 10, s. 146; 1871, nr 12–13, s. 193; *Список гражданским чинам первых трех классов. Исправлен по 26-е Февраля 1876 года*, Санкт Петербург 1876, s. 142–143; *Список подполковникам по старшинству. Составлен по 1-е Мая 1892 г.*, Санкт Петербург 1892, s. 694; *Список подполковникам по старшинству. Составлен по 1-е Января 1899 г.*, Санкт Петербург 1899, s. 243; *Список ротмистрам армейской кавалерии. Составлен по 1-е Мая 1888 г.*, Санкт Петербург 1888, s. 81; *Из воспоминаний А.А. Харитонова*, „Русская Старина” 1894, R. XXV, t. 81, январь, s. 105–132; февраль, s. 96–128; март, s. 63–93; апрель, s. 125–156; май, s. 160–199; *Бессарабский Адрес-календарь на 1873 год*, Кишинев [b.d.w.], s. 83; *Бессарабский Адрес-календарь на 1874 год*, Кишинев [b.d.w.], s. 71; *Бессарабский Адрес-календарь на 1875 год*, Кишинев [b.d.w.], s. 84; *Петербургский некрополь*, том четвертый, (С–Ф), Санкт Петербург 1913, s. 405; О.Р. фон Фрейман, *Пажи за 183 года (1711–1894). Биографии бывших пажей, с портретами*, Фридрихсгамн 1894, s. 349; K. Łatawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 89–91; <https://forum.vgd.ru/post/3866/104590/p3241369.htm#pp3241369> [dostęp: 28 III 2023 r.];

Dehn, Karl Leopold Iwanowicz von

1. Фон Ден Карл Иванович
2. Ur. 3 VII 1807 r.
3. Luterzańskie.
4. Szlachcic dziedziczny Wielkiego Księstwa Finlandzkiego.
5. Finlandzki Korpus Kadetów ukończony w 1825 r.; specjalny kurs matematyki.
6. Majątku nie posiadał.
7. ŻONATY od 1849 r. z Natalią Prasolow, ur. w 1828 r., zm. po 1852 r., wyznania prawosławnego, córką Gieorgija Prasolowa.
8. DZIECI: Natalia, ur. 21 IV 1852 r. w Łomży, zm. 29 V 1928 r. w Wyborgu, wyznania prawosławnego, absolwentka Instytutu Smolnego w Sankt Petersburgu w 1869 r., zamężna z Kristianem Gustawem Grenkwistem, ur. 28 I 1852 r. w Sankt Petersburgu, zm. 15 VIII 1904 r. w Wyborgu, wyznania luterńskiego.
9. OJCIEC: Johann Samuel von Dehn, ur. 2 III 1758 r., zm. 24 X 1814 r. w Sippola, wyznania luterńskiego, kapitan artylerii, cenzor portu Fredrikhamn (obecnie Hamina). MATKA: Jekaterina von Brandt, ur. w 1764 r., zm. 13 V 1827 r. w Sippola, wyznania luterńskiego. RODZENSTWO: Iwan (Johann Jakub), ur. 2 VIII 1785 r. w Sippola, zm. 18 VII 1859 r. w Sielcach pod Warszawą (pochowany w Kozienicach), wyznania luterńskiego, dowódca Batalionu Saperów i naczelnik inżynierów Armii Czynnej w latach 1830–1849, członek Rady Państwowej, żonaty od 1820 r. z Jekateriną Władimirowną Wołk-Łaniewską, ur. przed 1804 r., zm. 26 XI 1846 r. w Warszawie, właści-

ciel majoratu Kozienice; Fiodor ur. przed 1790 r., zm. 1828 r., wyznania luteriańskiego, generał-major; Aleksandr Gustaw, ur. 26 IV 1788 r., zm. 9 V 1855 r., wyznania luteriańskiego, sekretarz gubernialny; Anna, ur. 7 X 1798 r. w Sippola, zm. 19 VIII 1864 r. w Veckelax, wyznania luteriańskiego, zamężna z Kristianem Bruunem.

10. 11 II 1825 r. – oficer części kwatermistrzowskiej Świty Jego Cesarskiej Mości, oddelegowany do oddziału wojenno-topograficznego przy naczelniku powiatu staroruckiego; 7 V 1826 r. – oddelegowany do sztabu dowódcy wojsk Wydzielonego Korpusu Osiedli Wojskowych w guberniach Ukrainy Słobodzkiej; 1842 r. – urzędnik do szczególnych poruczeń Ministerstwa Finansów; 28 IV 1844 r. – p.o. naczelnika Grodzieńskiego OC; 19 II 1849 r. – naczelnik Grodzieńskiego OC; 1 I 1851 r. – p.o. naczelnika Wierzbółowskiego OC; 19 II 1852 r. – zatwierdzony na stanowisku naczelnika Wierzbółowskiego OC; 5 IX 1854 r. – naczelnik Jurburskiego OC; 13 VIII 1864 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby.

11. 11 II 1825 r. – nagroda 250 rubli; 1832 r. – order pruski Orła Czerwonego IV kl.; 1832 r. – order św. Władimira IV kl. z kokardą za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1832 r. – order Virtuti Militarii IV kl.; 1838 r. – order św. Gieorgija IV kl. za męstwo; 1839 r. – order św. Anny III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1844 r. – korona cesarska do orderu św. Stanisława II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1845 r. – jednorazowy dodatek do wynagrodzenia 585 rubli; 22 VIII 1845 r. – znak zasługi za XV lat nieskazitelnej służby; 1846 r. – jednorazowy dodatek do wynagrodzenia 600 rubli; 1850 r. – jednorazowy dodatek do wynagrodzenia 1000 rubli; 1851 r. – order św. Anny II kl. z koroną cesarską za oddaną i wyróżniającą się służbę; 22 VIII 1851 r. – znak zasługi za XXV lat nieskazitelnej służby; 1855 r. – order św. Władimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1857 r. – order pruski Orła Czerwonego II kl.; 22 VIII 1859 r. – znak zasługi za XXX lat nieskazitelnej służby; 1862 r. – order pruski Orła Czerwonego z Gwiazdą.

12. 1843 r. – radca kolegiálny (starsz. 19 II 1842 r.); 13 VI 1849 r. – radca stanu (starsz. 19 II 1849 r.); 18 X 1858 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. 8 IX 1864 r. – otrzymał emeryturę w wysokości 771,98 rubla rocznie od dnia 1 IV 1864 r.

14. Zmarł 19 VI 1881 r. w Fredrikshamn w Wielkim Księstwie Finlandzkim.

15. CGIASP, zesp. 19, inw. 128, sygn. 119, k. 20v–21; LVIA, zesp. 605, inw. 15, sygn. 1, k. 336v; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 30, k. 57; sygn. 31, k. 51v; sygn. 76, k. 30; sygn. 77, k. 35; sygn. 81, k. 32–32v; sygn. 82, k. 6; sygn. 83, k. 25; sygn. 87, k. 40; RGIA, zesp. 19, inw. 3, sygn. 243, k. 202, 221; inw. 4, sygn. 58, k. 20, 70, 205, 290–290v; zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 249, 250, 451v; inw. 12, sygn. 8, k. 59v; zesp. 128, inw. 1, sygn. 1, k. 3, 15; sygn. 661, k. 1–1v; RGWIA, zesp. 489, inw. 1, sygn. 7071, k. 1316v–1317; AP w Białymstoku Oddział w Łomży, Akta Stanu Cywilnego cerkwi

prawosławnej pw. św. Cara Konstantyna w Łomży, sygn. 1, k. 3, 15; sygn. 2, k. 8v–9; sygn. 3, k. 3v; AP w Radomiu, Hipoteka powiatu kozienickiego, sygn. 205, nlb.; AP w Warszawie Oddział w Mławie, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Mławie, sygn. 4, k. 5v–6; sygn. 5, s. 18; sygn. 7, s. 18; „Tygodnik Petersburski” 1852, nr 15, s. 105; „Kurjer Warszawski” 1854, nr 277, s. 1407; 1859, nr 201, s. 1073; *Список гражданским чинам VI класса. Исправлен по 20 Марта 1847 г.*, Санкт Петербург 1847, s. 233; *Список гражданским чинам шестого класса. Исправлен по 20-е Декабря 1847 г.*, Санкт Петербург 1847, s. 187; *Список гражданским чинам пятого класса. Исправлен по 20-е Декабря 1850 г.*, s. 693; *Список гражданским чинам пятого класса, Санкт Петербург 1857*, s. 245; *Список гражданским чинам IV класса. Исправлен по 1-е Января 1862*, Санкт Петербург 1862, s. 553; *Список гражданским чинам IV класса. Исправлен по 1-е Июля 1863*, s. 403; *Список гражданским чинам пятого и шестого классов по старшинству. Составлен в Герольдии и исправлен по 25 Декабря 1845*, Санкт Петербург [b.d.w.], s. 153; *Список чинам Ковенской губернии на 1858 год*, Ковно 1857, s. 51; *Памятная книжка Ковенской губернии на 1859 год*, Ковно 1859, s. 78, 158; *Памятная книжка Ковенской губернии на 1860 год*, Ковно 1859, s. 66; *Памятная книга Ковенской губернии на 1861 год*, книга первая, Ковно 1861, s. 21; *Памятная книга Ковенской губернии на 1862 год*, Ковно 1862, s. 47; *Список чиновников и должностных лиц Министерства Финансов по ведомству Департамента Внешней Торговли 1850 года*, s. 136; Н.П. Черепнин, *Императорское воспитательное общество благородных девиц. Исторический очерк. 1764–1914*, том третий, Петроград 1915, s. 583; K. Łatawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 91–93; <http://www.geni.com/people/Kristian-Grenquist/6000000011093664841> [dostęp: 30 VII 2015 r.]; <http://www.geni.com/people/Anna-von-Daehn/6000000011093466174> [dostęp: 11 VIII 2016 r.]; <https://www.geni.com/people/Karl-von-Daehn/6000000011093214199> [dostęp: 29 III 2023 r.].

Djakonow, Nikołaj Grigorjewicz

1. Дьяконов, Николай Григорьевич
2. Ur. w 1841 r.
3. Prawosławne.
4. Szlachcic dziedziczny guberni nowogrodzkiej od 3 VIII 1849 r.
5. Nikołajewska Szkoła Podchorążych Gwardii i Junkrów Kawalerii, ukończona 30 VI 1858 r. z rangą chorążego.
6. Majątku nie posiadał.
7. ŻONATY od 20 IV 1870 r. z Aleksandrą Aniczkową, ur. 24 IX 1842 r., zm. po 1883 r., wyznania prawosławnego, córką pułkownika Moskiewskiego Pułku Lejb-

gwardii Iwana Wasiljewicza Aniczkowa, ur. 5 VII 1800 r., zm. 4 III 1862 r. i Natalii Dmitrijewney Barykowej.

8. DZIECI: Maria, ur. w 1878 r. w Łomży, zm. 6 XII 1881 r. w Łomży, wyznania prawosławnego.

9. OJCIEC: Grigorij Aleksiejewicz Djakonow, ur. przed 1805 r., zm. po 1850 r., wyznania prawosławnego, szlachcic dziedziczny guberni nowogrodzkiej od 8 VII 1844 r., generał-major 6 XII 1833 r., oficer armii rosyjskiej, topograf wojskowy, służył (ober-kwaternistrz korpusu) w Wydzielonym Korpusie Syberyjskim, kawaler orderu św. Gieorgija IV kl. w 1832 r. za wysługę. MATKA: Aleksandra Iwanowna ?, ur. przed 1818 r., zm. po 1850 r., wyznania prawosławnego, szlachcianka dziedziczna guberni nowogrodzkiej. RODZENSTWO: Aleksiej, ur. przed 1843 r., zm. po 1850 r., wyznania prawosławnego, szlachcic dziedziczny od 8 VII 1844 r.; Olga, ur. przed 1843 r., zm. po 1850 r., wyznania prawosławnego, szlachcianka dziedziczna od 8 VII 1844 r.; Jewgienia, ur. przed 1850 r., zm. po 1850 r., wyznania prawosławnego, szlachcianka dziedziczna od 24 VII 1850 r.; Maria, ur. przed 1850 r., zm. po 1850 r., wyznania prawosławnego, szlachcianka dziedziczna od 24 VII 1850 r.

10. 30 VI 1858 r. – chorąży Preobrażeńskiego Pułku Lejbgwardii; 5 V 1860 r. – odelegowany do Sztabu Wydzielonego Korpusu Lejbgwardii w celu przygotowania do podjęcia nauki w Mikołajewskiej Akademii Sztabu Generalnego; 16 IX 1860 r. – na własną prośbę skierowany do służby w pułku macierzystym; 21 IV 1862 r. – wybrany kandydatem na stanowisko pośrednika pokojowego 1 rewiru powiatu białoozierskiego guberni nowogrodzkiej; 19 V 1862 r. – zatwierdzony na stanowisku pośrednika pokojowego 1 rewiru powiatu białoozierskiego guberni nowogrodzkiej; 13 VIII 1864 r. – pośrednik pokojowy 1 rewiru powiatu dubieńskiego guberni wołyńskiej; 25 V 1865 r. – przewodniczący Oddziału Powierocznego Powiatu Dubieńskiego; 1 I 1867 r. – w związku z zamknięciem działalności Oddziału Powierocznego Powiatu Dubieńskiego oddelgowany do służby do Preobrażeńskiego Pułku Lejbgwardii; 7 V 1867 r. – oficer 6 Lipawskiego Pułku Piechoty; 7 X 1867 r. – oficer Preobrażeńskiego Pułku Lejbgwardii; 30 X 1867 r. – dowódca kompanii Preobrażeńskiego Pułku Lejbgwardii (od 25 VIII 1868 r. do 4 III 1869 r. – członek sądu Preobrażeńskiego Pułku Lejbgwardii); 4 III 1870 r. – referent Głównego Zarządu Wojskowych Placówek Oświatowych; 3 XI 1873 r. – przeniesiony do struktur straży granicznej; 17 XI 1873 r. – skierowany do dyspozycji DOC MF w celu realizowania poruczeń w sprawach straży granicznej; 29 I 1874 r. – skierowany do Ładowej KC Sankt Petersburg w celu zapoznania się z realiami służby celnej i kancelarią; 22 III 1874 r. – p.o. naczelnika Wierzbołowskiego OC; 18 XI 1874 r. – zatwierdzony na stanowisku naczelnika Wierzbołowskiego OC; 16 IV 1882 r. – naczelnik Skulańskiego OC; 4 III 1883 r. – z powodu likwidacji Skulańskiego OC poza etatem; 1 IV 1883 r. – na własną prośbę

zwolniony ze służby z powodu choroby.

11. 16 VI 1864 r. – znak zasługi za wprowadzenie w życie ustawy z 19 II 1861 r.; 30 VIII 1868 r. – order św. Anny III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 27 XII 1874 r. – order św. Anny II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 14 XI 1875 r. – podziękowanie władz zwierzchnich za wzorowy stan oddziału szkolnego Wierzbolowskiej Brygady Straży Granicznej i szkoły dla dzieci służących w tej brygadzie; 23 XII 1877 r. – order św. Władimira IV kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 11 V 1879 r. – znak Czerwonego Krzyża; 10 VIII 1882 r. – order pruski Czerwonego Orła III kl.

12. 30 VI 1858 r. – podchorąży lejbgwardii; 30 VIII 1862 r. – podporucznik lejbgwardii; 19 V 1863 r. – porucznik lejbgwardii; 30 VIII 1866 r. – sztabskapitan lejbgwardii; 7 IX 1867 r. – major piechoty; 7 X 1867 r. – sztabskapitan-lejbgwardii; 16 IV 1872 r. – za zasługi podpułkownik; 22 III 1874 r. – przemianowany ze stopnia podpułkownika do rangi radcy dworu; 24 III 1876 r. – radca kolegiálny (starsz. 10 X 1875 r.); 20 X 1878 r. – radca stanu (starsz. 10 X 1878 r.); 1 I 1882 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. Djaconow zawarł związek małżeński w cerkwi pw. Spirydona z Tremituntu mieszczącej się w budynku Departamentu Apanaży Cesarskich; 1876 r. – przewodniczący komitetu budowlanego cerkwi w Grajewie; prawdopodobnie autor: *Производства в офицеры в 1858 году*, „Русская Старина”, t. 179, 1909, nr 9, s. 553–556.

14. Zmarł 22 III 1911 r. w Sankt Petersburgu.

15. ANRM, zesp. 1325, inw. 1, sygn. 94, k. 108–123; CGIASP, zesp. 19, inw. 124, sygn. 1078, k. 486v; inw. 127, sygn. 2553, k. 222v; ORRNB, zesp. 523, sygn. 432, k. 57; RGIA, zesp. 128, inw. 1, sygn. 440, k. 17–17v; sygn. 662, k. 37–38; AP w Białymstoku Oddział w Łomży, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej pod wezwaniem Cara Konstantyna w Łomży, sygn. 26, k. 47v; sygn. 27, k. 9v; sygn. 32, k. 42v–43; Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej p.w. Św. Trójcy w Łomży, sygn. 32, k. 36v; „Холмско-Варшавский Епархиальный Вестник” 1878, nr 22, s. 4–5; 1883, nr 6, s. 98; „УПРМФ” 1874, nr 15, s. 321; 1875, nr 1, s. 3; nr 2, s. 27; nr 48, s. 1143; 1876, nr 15, s. 319–320; 1878, nr 1, s. 7; 1882, nr 1, s. 1; 1883, nr 18, s. 489; Высочайший Приказ по Военному Ведомству, 3 Ноября 1873 года; Адрес-календарь. 1883, [w:] Бессарабский календарь на 1883 год, Кишинев [b.d.w], s. 49; Список маиорам по страшинству. Исправлено по 1-е Августа, Санкт Петербург 1870, s. 419; Список подполковникам по старшинству, Санкт Петербург 1873, s. 589; Приложения к Историческому очерку Николаевского Кавалерийского Училища, бывшей Школы Гвардейских Подпрапорщиков и Кавалерийских Юнкров. 1823–1898, [w:] П.П. Шкот, Исторический очерк Николаевского кавалерийского училища, бывшей Школы гвардейских подпрапорщиков и кавалерийских юнкров. 1823–1898, Санкт Петербург 1898, s. 41; Н.В. Соколов,

Исторический очерк деятельности Корпуса военных топографов, 1822–1872, Санкт Петербург 1872, s. 184; *Список дворянских родов Новгородской губернии внесенных в дворянскую родословную книгу с 1787 г. по 1-е января 1910 года с приложением списка Губернских и Уездных Предводителей Дворянства 1767 года*, сост. П.П. Голицын, Новгород 1910, s. 58; Р.Ю. Смагин, *Военно-топографическая служба в Сибири в XIX – начале XX века*, Nowosybirsk 2015, maszynopis pracy kandydackiej; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 93–94; <https://www.geni.com/people/Николай-Григорьевич-Дьяконов/6000000034188861648> [dostęp: 11 VIII 2016 r.]; <https://www.geni.com/people/Александра-Ивановна-Дьяконова/6000000018267724551> [dostęp: 11 VIII 2016 r.].

Fiksen (Fixen), Gustaw Nikolajewicz

1. Фиксен, Густав Николаевич
2. Ur. w 1829 r.
3. Ewangelicko-luterańskie (przed 1877 r. prawosławne).
4. Syn urzędnika.
5. ?
6. Majątku nie wykazał.

7. ŻONATY trzykrotnie: 1 ∞ od ? z Aleksandrą Aleksandrowną ?, ur. przed 1832 r., zm. przed 1867 r., wyznania prawosławnego; 2 ∞ od ? z Marią Grimm, ur. w 1827 r. w guberni penzeńskiej, zm. 11 X 1877 r. w Aleksandrowie Przygranicznym, wyznania prawosławnego, córką Andrieja Grimma i Tatiany z d. ?; 3 ∞ od 29 I 1884 r. z Marią von Bauer, ur. po 1854 r., zm. po 1884 r., wyznania prawosławnego, córką urzędnika DOC MF i rzeczywistego radcy stanu Konstantina Wilhelma von Bauera, ur. 14 V 1828 r., zm. 17 X 1891 r. i Julii z d. Dell, ur. w 1830 r., zm. 4 I 1910 r.

8. DZIECI: Aleksandr, ur. 18 VIII 1851 r. w Niżnym Nowogrodzie, zm. po 1892 r., wyznania prawosławnego, absolwent Gimnazjum w Niżnym Nowogrodzie i Wojennej Akademii Medycznej, urzędnik komór celnych w Aleksandrowie i Warszawie; Anna, ur. w 1855 r. w Niżnym Nowogrodzie, zm. po 1894 r., wyznania prawosławnego, zamężna od 27 IV 1880 r. z dyrektorem KC Słupca radcą dworu Aleksandrem Antonowiczem Szirmą, ur. w 1846 r., zm. po 1880 r.; Dmitrij, ur. 15 V 1857 r. w Niżnym Nowogrodzie, zm. po 1918 r., wyznania prawosławnego, radca dworu 20 VII 1913 r., od 15 II 1880 r. urzędnik DOC MF, pracował w komorach celnych w Aleksandrowie i Warszawie w charakterze pomocnika nadzorcy składu celnego, w Komorze Celnej w Praszce na stanowisku członka i skarbnika oraz w Komorze Celnej w Taurogach jako członek i kontroler (do 1918 r.), żonaty z Anną Konstancją von Blioch, córką szlachcic i obywatela Królestwa Pruskiego Wojciecha von Bliocha;

Nikołaj, ur. w 1860 r. w Ardatowie, zm. po 1902 r., wyznania prawosławnego, wykształcenia domowego, urzędnik struktur terenowych Ministerstwa Oświecenia Publicznego m.in. pomocnik referenta i buchalter Kancelarii Kuratora Zachodnio-Syberyjskiego Okręgu Naukowego; Boris, ur. 1 V 1862 r. w Ardatowie, zm. po 1 V 1906 r., wyznania prawosławnego, rotmistrz 15 III 1899 r., radca dworu, w latach 1889–1890 oficer Wierzbołowskiej Brygady Straży Granicznej i 14 Litewskiego Pułku Dragonów, zarządzający częścią gospodarczą Kuznickowskiego Kerczeńskiego Instytutu Szlachetnie Urodzonych Panien i Tambowskiego Aleksandryjskiego Instytutu Szlachetnie Urodzonych Panien; Jekaterina, ur. 16 VIII 1869 r. w Archangielsku, zm. po 1913 r., wyznania prawosławnego, zamężna od 1 IX 1891 r. z Iwanem Syrokoskim, ur. 6 I 1865 r. w guberni charkowskiej, zm. po 3 III 1918 r., wyznania prawosławnego, szlachcicem dziedzicznym, urzędnikiem celnym m.in.: nadzorcą PK Bolesławiec, dyrektorem KC Dobrzyń i KC Filipów, członkiem KC Słupca i KC Szczypiorno, pomocnikiem dyrektora KC Szczypiorno.

9. OJCIEC: Nikołaj Henryk Fiksen, ur. przed 1806 r., zm. po 1844 r., wyznania luterńskiego, urzędnik. MATKA: ?, wyznania luterńskiego. RODZĘSTWO: Maria Amalia Karolina, ur. 16 I 1828 r., zm. 7 XI 1906 r., wyznania luterńskiego, zamężna z Aleksandrem Benois, ur. w 1817 r., zm. w 1875 r., wyznania rzymskokatolickiego; Emilia, ur. przed 1832 r., zm. po 1849 r., wyznania luterńskiego, zamężna od 31 I 1849 r. z urzędnikiem sekretarzem kolegialnym Apollonem Andriejewem; Maria, ur. w 1832 r., zm. po 1851 r., wyznania luterńskiego, zamężna od 1 VI 1851 r. z urzędnikiem w randze sekretarza gubernialnego Grigorijem Turgieniewem.

10. 10 II 1849 r. – początek pracy w administracji państwowej; 1851 r. – nauczyciel podstaw handlu i buchalterii Gimnazjum Gubernialnego w Niżnym Nowogrodzie; przed 1862 r. – nadzorca Szkoły Powiatowej w Ardatowie; 1 VIII 1863 r. – zwolniony ze służby na własną prośbę; 30 XI 1867 r. – zarządzający Archangielską Izbą Kontrolną; 25 II 1871 r. – naczelnik Archangielskiego OC; 16 IX 1872 r. – naczelnik Taganrogskiego OC; 26 XII 1875 r. – naczelnik Aleksandrowskiego OC, 4 III 1883 r. – z powodu likwidacji Aleksandrowskiego OC poza etatem, 21 XII 1884 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby z prawem zachowania munduru w stanie spoczynku.

11. 1862 r. – order św. Stanisława III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 22 XII 1872 r. – order św. Anny II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 11 XII 1875 r. – order św. Władimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; V–VII 1876 r. – nagroda finansowa 819,90 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; 15 V 1883 r. – order św. Stanisława I kl. za zasługi.

12. 1851 r. – sekretarz gubernialny; 1854 r. – sekretarz kolegialny; 1857 r. – radca tytularny; 1862 r. – asesor kolegialny; 1866 r. – radca dworu; 1870 r. – radca ko-

legialny (starsz. 25 VIII 1869 r.); 4 I 1874 r. – radca stanu (starsz. 25 VIII 1873 r.); 23 III 1879 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. Po przybyciu do Aleksandrowa wspomagał budowę tamtejszej cerkwi prawosławnej; w latach 1877–1879 przewodniczący komitetu cerkiewno-budowlanego w Mławie. Trzeci związek małżeński Fiksen zawarł w cerkwi prawosławnej pw. św. Pantelejmona w Sankt Petersburgu.

14. Zmarł 13 V 1890 r. w Sankt Petersburgu.

15. CGIASP, zesp. 19, inw. 124, sygn. 711, k. 90v; sygn. 729, k. 225v; inw. 126, sygn. 1299, k. 163v; inw. 128, sygn. 373, k. 265v–266; sygn. 1060, k. 215; zesp. 347, inw. 1, sygn. 18, k. 93; DAKO, zesp. 292, inw. 1, sygn. 7, k. 24, 70v; sygn. 46, k. 14; inw. 2, sygn. 256, k. 8; GAAO, zesp. 58, inw. 5, sygn. 529; sygn. 533, k. 4–4v; LVIA, zesp. 605, inw. 15, sygn. 56, k. 120; inw. 21, sygn. 54, k. 145; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 27a, k. 146v; sygn. 29, k. 57; sygn. 31, k. 32, 57; sygn. 36, k. 3; sygn. 37, k. 25v; sygn. 41, k. 12; zesp. 4935, inw. 4, sygn. 110, k. 8; RGIA, zesp. 21, inw. 11, sygn. 214, k. 599–600; sygn. 219, k. 1175–1178, 1472–1474; sygn. 269; zesp. 128, inw. 1, sygn. 1, k. 8; zesp. 560, inw. 20, sygn. 448; zesp. 1349, inw. 2, sygn. 853, k. 55–60; RGWIA, zesp. 316, inw. 63, sygn. 6322; AD we Włocławku, Księgi metrykalne Parafii Prawosławnej w Aleksandrowie Kujawskim, sygn. 51120/1, nlb., akt zgonu nr 2 z 1877 r.; AP w Kaliszu, Bank Państwowy Oddział w Kaliszu, sygn. 143, s. 2–3; AP w Łodzi, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Wieluniu, sygn. 11, k. 29; AP w Poznaniu Oddział w Koninie, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej Słupca, sygn. 52, s. 21; sygn. 54, s. 33; sygn. 55, s. 32; AP w Toruniu Oddział we Włocławku, Akta Stanu Cywilnego Parafii Prawosławnej w Aleksandrowie Kujawskim, sygn. 1, nlb.; sygn. 7, k. 24v–25; „УПРМФ” 1865, nr 16, s. 236; 1871, nr 10, s. 154; 1872, nr 42, s. 819; 1873, nr 1, s. 2; 1874, nr 3, s. 58; 1875, nr 51, s. 1201; 1876, nr 1, s. 1; nr 36, s. 819; 1883, nr 20, s. 528–529; 1885, nr 2, s. 82; 1886, nr 42, s. 117; 1914, nr 14, s. 292; „Холмско-Варшавский Епархиальный Вестник” 1879, nr 23, s. 368; *Адрес-календарь. Общая роспись всех чиновных особ в государстве, 1852, Часть I, Власти и места центрального управления и Ведомства их, Санкт Петербург 1852, s. 191; Адрес-календарь. Общая роспись всех чиновных особ в государстве, 1856, Часть I, Власти и места центрального управления и Ведомства их, Санкт Петербург 1856, s. 189; Адрес-календарь. Общая роспись начальствующих и прочих должностных лиц по всем управлениям в империи, и по главным управлениям в Царстве Польском и в Великом Княжестве Финляндском на 1862–1863 год, Часть I, Власти и места центрального управления и ведомства их, Санкт Петербург 1862, kol. 372; Адрес-календарь. Общая роспись начальствующих и прочих должностных лиц по всем управлениям в Российской империи на 1869 год, Часть II, Власти и места управлений губернского, областного, окружного, городского, уездного и ведомства их, Санкт Петербург 1869, kol. 3; Список личного состава*

Министерства Финансов на 1917 год, kol. 680; Памятная книжка Нижегородской губернии на 1855 год, Нижний Новгород [b.d.w.], s. 151; Памятная книжка Калишской губернии на 1879 год, Калиш [b.d.w.], s. 79; Памятная книжка Калишской губернии на 1880 год, Калиш 1880, s. 47; Памятная книжка Калишской губернии на 1881 год, Калиш 1881, s. 47; Справочная книжка Архангельской губернии. 1868 г., Архангельск 1868, s. 311; Справочная книжка Архангельской губернии на 1870 год, Архангельск 1870, s. 138; Адрес-календарь Архангельской губернии на 1872 год, Архангельск 1872, s. 23; Памятная книжка Пюцкой губернии. 1877, Пюцк 1877, s. 57; Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Октября 1880 года, Санкт Петербург 1880, s. 1112; Памятная книжка Ковенской губернии на 1915 год, s. 50; Список ротмистрам армейской кавалерии по старшинству. Составлен по 1-е Мая 1899 г., Санкт Петербург 1899, s. 153; Список ротмистрам армейской кавалерии по старшинству. Составлен по 1-е Мая 1900 г., Санкт Петербург 1900, s. 141; Список ротмистрам армейской кавалерии по старшинству. Составлен по 1-е Июня 1901 г., Санкт Петербург 1901, s. 122; Памятная книжка на 1903 год, Санкт Петербург 1903, s. 611; Памятная книжка на 1906 год, Санкт Петербург 1906, s. 611; Памятная книжка Западно-Сибирского учебного округа на 1900 год, заключающая в себе список учебных заведений с указанием времени открытия, источников содержания, размера платы за ученье, числа учащихся и личного состава служащих, Томск 1900, s. 2; Памятная книжка Западно-Сибирского учебного округа на 1909 год, заключающая в себе список учебных заведений с указанием времени открытия, источников содержания, размера платы за ученье, числа учащихся и личного состава служащих, Томск 1909, s. 3; А.В. Блинов, Реализация государственной политики по управлению учебными заведениями Министерства Народного Просвещения на территории Западной Сибири (XIX – начало XX в.), Барнаул 2019, s. 285, 590, maszynopis pracy doktorskiej; K. Latawiec, Religious Activities of Clerks of Russian Origin Employed in the Regional Branches of Customs Tariff Department in the Kingdom of Poland Between 1851 and 1914, „Res Historica” 2019, nr 47, s. 191. DOI: 10.17951/rh.2019.47.181-196; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918, tom 2, s. 94–96; Inskrypcja z płyty nagrobnej Marii Benois na Smoleńskim Cmentarzu Luterańskim w Sankt Petersburgu; <https://amburger.ios-regensburg.de/index.php?id=8333> [dostęp: 29 III 2023 r.].

Hackel, Paweł Eduard Franciewicz

1. Гаккель, Павел Эдуард Францевич
2. Ur. w 1799 r. w guberni kurlandzkiej.
3. Luterańskie.
4. Syn pastora.

5. Domowe.

6. Majątku nie posiadał.

7. ŻONATY od 1830 r. z Matyldą Karoliną von Ockel, ur. 29 III 1812 r. w Rydze, zm. po 1865 r., wyznania luterńskiego, szlachcianką, córką doktora medycyny, urzędnika w randze rzeczywistego radcy stanu Piotra von Ockela, ur. 4 V 1870 r. w Kurlandii, zm. 18 III 1858 r. w Sankt Peterburgu, wyznania luterńskiego i Karoliny Marianny von Eckhof.

8. DZIECI: Maria Karolina Barbara, ur. 14 IV 1832 r. w Kronsztadzie, zm. po 1875 r., wyznania luterńskiego, zamężna od 4 VII 1851 r. z Siemionem Antonowiczem Tumanskim oficerem w stanie spoczynku Wozniesińskiego Pułku Ułanów, dyrektorem KC Nieszawa; Maria Aleksandra Matylda, ur. 16 V 1834 r. w Kronsztadzie, zm. po 1878 r., wyznania luterńskiego, zamężna od 30 IV 1872 r. z naczelnikiem straży ziemskiej powiatu nieszawskiego Piotrem Nikołajewiczem Daszkiewiczem, ur. w 1827 r., zm. po 1874 r., wyznania prawosławnego; Paulina, ur. 12 II 1836 r. w Archangielsku, zm. 21 IV 1882 r. w Gatczynie, wyznania luterńskiego, zamężna z Julijem Emanujłowiczem Lindemanem, ur. w 1821 r., zm. po 12 XII 1866 r., wyznania luterńskiego, absolwentem Cesarskiego Instytutu Leśnego, urzędnikiem do szczególnych poruczeń przy naczelniku Jurburskiego OC; Marta, ur. 1 III 1839 r. w Archangielsku, zm. po 1875 r., wyznania luterńskiego, zamężna; Michaił Walerian, ur. 4 V 1842 r. w Archangielsku, zm. po 1906 r., absolwent Liceum Riszelińskiego, tajny radca 6 XII 1898 r., urzędnik administracji państwowej zajmujący następujące stanowiska: 8 IV 1866 r. – tłumacz Kancelarii Generał-Gubernatora Kijowskiego, Podolskiego i Wołyńskiego, 5 XII 1871 r. – urzędnik do szczególnych poruczeń przy generał-gubernatorze kijowskim, podolskim i wołyńskim, 1 VII 1880 r. – młodszy urzędnik do szczególnych poruczeń przy generał-gubernatorze charkowskim, 1 II 1882 r. – urzędnik do szczególnych poruczeń przy Głównym Naczelniku Działu Cywilnego na Kaukazie oraz przy komisarzu rosyjskim w Bułgarii ks. A. M. Dundukowie-Korsakowie, od 7 II 1891 r. do 25 II 1906 r. przewodniczący Kaukaskiego Komitetu Cenzury, od 25 II 1906 r. członek Rady Namiestnika Kaukazu, kawaler, posiadał majątek Torczino o powierzchni 360 dziesięcin w powiecie łuckim guberni wołyńskiej.

9. OJCIEC: Franc Hackel, ur. przed 1779 r. w guberni kurlandzkiej, zm. po 1815 r., wyznania luterńskiego, pastor. MATKA: ? RODZENSTWO: Karl, ur. ok. 1819 r. w guberni kurlandzkiej, zm. po 1867 r., wyznania luterńskiego, absolwent Cesarskiej Akademii Sztuk Pięknych i Szkoły Architektów (od 1 II 1843 r. Szkoła Budowniczych Zarządu Dróg Komunikacyjnych, ukończona 28 XI 1843 r. z prawem awansu do rangi rejestratora kolegiального), radca kolegialny 8 I 1867 r., zajmował stanowiska: od 3 II 1846 r. architekta guberni tambowskiej, od 3 V 1859 r. prowiantmistrza tambow-

skiego Ministerstwa Wojny, od 31 VII 1867 r. architekta Państwowych Stadnin Koni, żonaty dwukrotnie: pierwsza żona – od 1850 r. ?, zm. między 1859 r. a 1863 r., druga żona od 1863 r. Anna Iwanowna Nuczina, wyznania prawosławnego, córka kapita-na-lejtnanta floty wojennej, miał 6 dzieci, posiadał majątek wielkości 106 dziesięcin ziemi we wsi Iwanowka w powiecie kozłowskim, odziedziczony po zmarłej pierwszej żonie.

10. 24 IV 1815 r. – podoficer Piernowskiego Pułku Grenadierów; 23 III 1817 r. – oficer Parnawskiego Pułku Grenadierów; 24 I 1821 r. – oficer Siemionowskiego Pułku Lejbgwardii (15 III 1826 r. – adiutant przy głównym zarządzającym drogami komunikacyjnymi i budynkami publicznymi); 29 XI 1830 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby z powodu choroby z awansem do stopnia pułkownika; 30 XII 1830 r. – urzędnik przy Departamencie Handlu Zewnętrznego Ministerstwa Finansów; 16 IV 1831 r. – członek KC Kronsztadt; 5 X 1831 r. – młodszy członek KC Kronsztadt; 6 III 1835 r. – p.o. naczelnika Archangielskiego OC; 5 III 1843 r. – zatwierdzony na stanowisku naczelnika Archangielskiego OC; 18 VI 1846 r. – na własną prośbę zwolniony ze stanowiska i włączony do etatu DHZ MF; 16 I 1847 r. – naczelnik Radziwiłłowskiego OC; 1 I 1851 r. – naczelnik Kaliskiego OC; 12 V 1853 r. – naczelnik Radziwiłłowskiego OC; 13 VII 1857 r. – naczelnik Odeskiego OC (1857 r. – członek Głównej Komisji powołanej w celu udzielenia pomocy mieszkańcom Odessy, guberni taurydzkiej i Besarabii poszkodowanym w wyniku wojny); 7 VIII 1864 r. – naczelnik Jurburskiego OC (od 7 VIII 1864 r. do 25 III 1865 r. – członek Komisji ds. przeglądu ustawy celnej w Sankt Petersburgu); 26 III 1865 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby z powodu choroby z mundurem i emeryturą oraz dodatkiem 600 rubli.

11. 1 I 1828 r. – order św. Anny III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 22 VIII 1834 r. – znak zasługi za XV lat nieskazitelnej służby; 14 VI 1835 r. – order św. Władimira IV kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 18 IX 1838 r. – order św. Stanisława III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 22 VIII 1841 r. – znak zasługi za XX lat nieskazitelnej służby; 22 V 1843 r. – uznanie cara Mikołaja I; 31 VII 1843 r. – nagroda finansowa 600 rubli; 16 III 1845 r. – nagroda finansowa 600 rubli; 16 III 1846 r. – nagroda finansowa 600 rubli; 22 VIII 1847 r. – znak zasługi za XXV lat nieskazitelnej służby; 22 VIII 1847 r. – pierścień z brylantami; 10 IX 1848 r. – nagroda finansowa w postaci rocznego wymiaru wynagrodzenia w wysokości 837 rubli; 22 VIII 1849 r. – order św. Anny II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 22 VIII 1849 r. – znak zasługi za XXX lat nieskazitelnej służby; 11 IV 1854 r. – order św. Anny II kl. z koroną cesarską za oddaną i wyróżniającą się służbę; 22 VIII 1854 r. – znak zasługi za XXXV lat nienagannej służby; 15 IV 1856 r. – order św. Władimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 26 VIII 1856 r. – medal ciemnobraźowy dla upamiętnienia wojny w latach 1853–1856; 3 IV 1860 r. – jednorazowy dodatek finansowy 2000 rubli; 22

VIII 1861 r. – znak zasługi za XL lat nieskazitelnej służby; 4 IX 1861 r. – jednorazowy dodatek finansowy 3000 rubli.

12. 21 V 1815 r. – podchorąży; 23 III 1817 r. – chorąży; 20 I 1818 r. – podporucznik; 13 I 1820 r. – porucznik; 28 I 1826 r. – sztabskapitan; 14 IV 1829 r. – kapitan; 20 II 1831 r. – przemianowany ze stopnia kapitana do rangi radcy dworu; 14 III 1838 r. – za zasługi radca kolegiálny; 26 II 1844 r. – za zasługi radca stanu (starsz. 15 IX 1843 r.); 17 X 1851 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. 21 XI 1842 r. – pomocnik opiekuna Przytułku Dziecięcego w Archangielsku; 4 VII 1843 r. – członek Komitetu Opiekuńczego nad Więzieniami w Archangielsku; autor pracy: *Записки о 14 декабря 1825 г.*, [w:] *Летопись занятий Постоянной историко-археологической комиссии за 1926 год*, t. 1 (34), Leningrad 1927; córka Aleksandra w 1872 r., przed zawarciem związku małżeńskiego, mieszkała w Nieaszawie.

14. Zmarł po 1882 r.

15. Arkhiv Sankt Peterburgskogo instituta istorii Rossiyskoy akademii nauk, zesp. 212, inw. 1, sygn. 1; Tsentral'nyy derzhavnyy istorychnyy arkhiv Ukrainy, m. Kyiv, zesp. 442, inw. 798, sygn. 247; inw. 799, sygn. 236; inw. 800, sygn. 204; inw. 805, sygn. 371; inw. 806, sygn. 259; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 69, k. 20, 31; sygn. 71, k. 9, 28; sygn. 74, k. 29, 30; sygn. 75, k. 11; sygn. 76, k. 19; sygn. 80, k. 1, 2; sygn. 86, k. 45; RGIA, zesp. 19, inw. 3, sygn. 55, k. 11; sygn. 243, k. 202; inw. 4, sygn. 36, k. 48, 68; sygn. 48, k. 28, 29; sygn. 58, k. 10, 151, 152, 220–220v; zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 28, 29, 88, 151; zesp. 776, inw. 20, 1890 rok, sygn. 1154; zesp. 828, inw. 14, sygn. 3, k. 25v–26; sygn. 6, k. 5v–6; sygn. 249, k. 71v–72; zesp. 1284, inw. 47, 1906 rok, sygn. 40; inw. 67, 1866 rok, sygn. 267; zesp. 1349, inw. 5, sygn. 1444, k. 43v–47; AP w Kielcach Oddział w Sandomierzu, Akta stanu cywilnego parafii prawosławnej p.w. św. Michała w Zawichoście, sygn. 4, s. 16; sygn. 6, s. 2; AP w Łodzi, Akta Stanu Cywilnego Parafii Prawosławnej w Łowiczu, sygn. 24, k. 22v–23; AP w Kaliszu, Akta Stanu Cywilnego Parafii Prawosławnej Kalisz, sygn. 17, k. 14v–15; Parafia obrządku greckokatolickiego w Kaliszu, sygn. 9, s. 57; Akta stanu cywilnego Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Kaliszu, sygn. 67, s. 102; „УПРМФ” 1865, nr 16, s. 235; *Список гражданским чинам V класса. Исправлен по 20 Марта 1847 г.*, Санкт Петербург 1847, s. 524; *Список гражданским чинам пятого класса. Исправлен по 20-е Декабря 1847 г.*, s. 451; *Список гражданским чинам пятого класса. Исправлен по 20-е Декабря 1850 г.*, s. 249; *Труды Херсонского Губернского Статистического Комитета*, книга первая, часть 2-я, Губернский Адрес-Календарь и другие справочные сведения, Херсон 1863, s. 73; *Памятная книжка Ковенской губернии на 1865 год*, Ковно 1865, s. 86; *Список гражданским чинам первых трех классов. Исправлен по 1-е Сентября 1914 года*, Петроград 1914, s. 169; *Список чиновников и должностных лиц Министерства*

Финансов по ведомству Департамента Внешней Торговли 1850 года, s. 147; Списание Гг. Генералам штаб и обер-офицерам служивших и ныне служащих Л.-Гв. в Семеновском Полку, [w:] *История Лейб Гвардии Семеновского Полка*, том II, сост. П. Дирин, Санкт Петербург 1883, s. 61; J.F. Recke, C.E. Napiersky, *Allgemeinse Schriftsteller- und Gelehrten- Lexikon der Provinzen Livland, Ehstland und Kurland*, zweiter band, (Nachträge L-Z), Mitau 1861, s. 81; Ю.В. Лучинский, *Цензурная политика на Кавказе: стратегии и доминанты*, [w:] *Медийные стратегии современного мира. Материалы Пятой Международной Научно-Практической Конференции* (Сочи, 1-3 ноября 2011 г.), Краснодар 2011, s. 8-9; А.П. Сопова, *Цензура периодической печати как инструмент национальной политики в России второй половины XIX – начала XX вв. (по материалам Особого совещания для составления нового Устава о печати 1905 г.)*, [w:] *Труды Юридического Факультета*, том VII, *Право в национальных и многонациональных государствах: проблемы теории, истории и практики*, ред. Т.А. Алексеева et al., Санкт Петербург 2016, s. 265; P. Wysocki, *Rosjanie w miastach guberni warszawskiej w latach 1864–1915*, Białystok 2020, s. 535; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 96–99.

Hoyninhen–Huene, Otto Johann Maksimilianowicz von

1. фон Гойнинген-Гюне Отто Иван Максимилианович
2. Ur. 6 II 1822 r. w Grosse Sattiden w gubernii kurlandzkiej.
3. Luterzańskie.
4. Szlachcic dziedziczny guberni kurlandzkiej, tytuł barona.
5. Cesarski Leśny Instytut Mierniczy, dyplom I kategorii, ukończony w 1841 r.
6. Majątku nie posiadał.
7. ŻONATY od 10 IX 1871 r. z Nadieżdą Nikolajewną Bułyginą, ur. 6 III 1844 r. w Kazaniu, zm. 14 IV 1911 r. w Sankt Petersburgu, wyznania prawosławnego, córką generała-majora Nikolaja Dmitrijewicza Bułygina, ur. 14 XII 1798 r. w Kazaniu, zm. po 1845 r., szlachcica dziedzicznego guberni kazańskiej, naczelnika Kazańskiego Gubernialnego Zarządu Żandarmerii i Kazańskiego Gubernialnego Marszałka Szlachty, i Sofii Piotrowni Mołostwowej, córki urzędnika w randze radcy dworu.
8. DZIECI: Jewgienia, ur. 13 VI 1872 r. w Kazaniu, zm. po 1888 r., wyznania prawosławnego; Maria, ur. 14 VI 1876 r. w Odessie, zm. po 1901 r., wyznania prawosławnego, zamężna od 16 V 1901 r. z Michaiłem Subbotinem urzędnikiem Ministerstwa Dróg Komunikacyjnych w randze radcy stanu.
9. OJCIEC: Magnus Friedrich Ottonowicz von Hoyninhen–Huene, ur. w 1774 r., zm. 29 III 1836 r. w Grosse Sattiden, wyznania luterńskiego, żonaty dwukrotnie: 1 – od 26 II 1798 r. z Gertrudą Jakobiną Zofią von Huene, ur. XII 1877 r., zm. 3 IV 1823 r.

w Dorpacie, wyznania luterńskiego; 2 – od 8 XII 1810 r. z Charlotta Luizą Friederike von Hoerner. MATKA: Charlotta Luiza Friederike von Hoerner, ur. 14 II 1795 r., zm. 15 II 1827 r., wyznania luterńskiego, córka Hermana Friedricha von Hoenera. RODZENISTWO: Filip Jakub, ur. 1 V 1806 r., zm. przed 1816 r., wyznania luterńskiego; Gieorgij Aleksandr, ur. 8 II 1808 r., zm. po 1821 r., wyznania luterńskiego; Dorota Jelizawieta, ur. 17 IX 1812 r., zm. 28 X 1860 r., wyznania luterńskiego, zamężna od 6 I 1827 r. z Karlem Kleistem; Aleksandr Friedrich Karl Ewald Ernst, ur. 14 X 1813 r., zm. po 1821, wyznania luterńskiego; Johann Ernst Gieorgij, ur. 19 X 1814 r., zm. po 1821 r., wyznania luterńskiego; Wiktor Nikołaj, ur. 16 XII 1815 r., zm. 21 XI 1864 r. w Mitawie, wyznania luterńskiego, żonaty od 30 X 1838 r. z Karoliną Anetą von Kleist; Joanna Rozalia, ur. 24 VIII 1817 r., zm. 28 X 1860 r. w Libau, wyznania luterńskiego, zamężna z Gustawem Friedrichem von Kleistem; Charlotta Adelajda, ur. 7 I 1819 r., zm. 30 XI 1859 r., wyznania luterńskiego, zamężna od 12 V 1839 r. z doktorem medycyny Gieorgijem Friedrichem Wilhelmem Adolfem Buschem; Karolina Anna, ur. 8 VII 1820 r., zm. 23 VII 1882 r. w Angern, wyznania luterńskiego, zamężna od 6 VII 1844 r. z Jewgienijem von Strombergiem; Maria Anna, ur. 10 XI 1821 r., zm. 23 X 1878 r., wyznania luterńskiego, zamężna od 30 VIII 1838 r. z Gustawem von Rahdenem.

10. 24 III 1841 r. – chorąży Korpusu Leśniczych; 26 IV 1843 r. – podporucznik Korpusu Leśniczych; 29 IX 1843 r. – rezerwowy leśniczy w guberni kałuskiej; 27 X 1844 r. – nadetatowy leśniczy guberni kałuskiej; 26 I 1846 r. – p.o. rewizora leśnego guberni kałuskiej; 23 X 1851 r. – rewizor leśny guberni petersburskiej; 18 VI 1853 r. – rewizor leśny guberni kurlandzkiej; 21 V 1855 r. – rewizor leśny guberni orłowskiej; 19 XII 1856 r. – rezerwowo leśniczy gubernialny; 12 IV 1857 r. – oddelegowany do Sankt Petersburga; 14 V 1857 r. – nowogrodzki leśniczy gubernialny (1858 r. – członek Komitetu ds. przekształcenia działu leśnego); 8 III 1859 r. – kałuski leśniczy gubernialny; 20 IV 1859 r. – zwolniony ze służby na własną prośbę z powodu choroby, z mundurem; 1859 r. – podjął pracę przy budowie Warszawsko-Petersburskiej Kolei Żelaznej; 17 IV 1861 r. – powrócił do służby w Korpusie Leśniczych; 27 IV 1861 r. – oddelegowany do prowadzenia spraw śledczych w guberni kostromskiej; 24 XI 1861 r. – p.o. kazańskiego leśniczego gubernialnego; 1863 r. – zatwierdzony na stanowisku kazańskiego leśniczego gubernialnego; 9 IV 1865 r. – leśniczy rezerwowo Korpusu Leśniczych; 1 XII 1865 r. – zwolniony ze służby na własną prośbę z rangą radcy kolegiального; 8 XII 1865 r. – powrócił do służby państwowej i został skierowany do Kontroli Państwowej; 16 XII 1865 r. – nadzorca Zarządu Kontroli Celnej w Archangielsku; 3 I 1866 r. – zarządzający Archangielską Izbą Kontrolną; 28 XI 1867 r. – p.o. zarządzającego Tambowską Izbą Kontrolną; 23 XII 1867 r. – zatwierdzony na stanowisku zarządzającego Tambowską Izbą Kontrolną; 16 IX 1872 r. – naczelnik

Archangielskiego OC (8 II 1874 r. – dyrektor Archangielskiego Gubernialnego Komitetu Celnego); 20 XII 1874 r. – naczelnik Odeskiego OC; 16 IV 1882 r. – naczelnik Zawichojskiego OC; 4 II 1883 r. – zwolniony ze służby na własną prośbę z powodu choroby z mundurem i emeryturą; 1883 r. – włączony do etatu Ministerstwa Finansów; 19 VII 1888 r. – zwolniony ze służby na własną prośbę z prawem noszenia munduru naczelnika OC.

11. 1857 r. – medal ciemnobrązowy dla upamiętnienia wojny w latach 1853–1856; 17 IV 1863 r. – order św. Stanisława II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 10 X 1870 r. – order św. Anny II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 23 XII 1877 r. – order św. Włodzimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 17 IV 1878 r. – medal jasnobrązowy dla upamiętnienia wojny w latach 1877–1878; 1879 r. – prezent od cara Aleksandra II wartości 1200 rubli; 1 I 1881 r. – order św. Stanisława I kl. za zasługi.

12. 24 III 1841 r. – chorąży; 26 IV 1843 r. – podporucznik; 9 IV 1845 r. – porucznik; 25 IV 1849 r. – sztabskapitan; 7 VI 1854 r. – kapitan; 17 IV 1858 r. – podpułkownik; 1 XII 1865 r. – radca kolegiálny; 8 XII 1869 r. – radca stanu; 27 XII 1874 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu; 19 VII 1888 r. – za zasługi tajny radca.

13. –.

14. Zmarł 24 XII 1888 r.

15. GAAO, zesp. 58, inw. 5, sygn. 533, k. 5–7; RGIA, zesp. 560, inw. 16, sygn. 660; AP w Radomiu, Izba Skarbowa Radomska, Grupa II, sygn. 3096, k. 48; „УПРМФ” 1872, nr 42, s. 820; 1875, nr 1, s. 2; nr 2, s. 25; 1878, nr 1, s. 6–7; nr 11, s. 270; 1881, nr 1, s. 1–2; 1883, nr 9, s. 249; 1885, nr 35, s. 570; 1888, nr 30, s. 216; *Общий циркуляр по Министерству Финансов, 1 Января 1881 года, № 1 – О наградах Всемилостивейше пожалованных по Министерству Финансов, Санкт Петербург 1880, s. 1; Губернский адрес-календарь лиц служащих в Архангельской губернии на 1866 год, Архангельск 1866, s. 34; Адрес-календарь Архангельской губернии на 1873 год, Архангельск 1873, s. 20–21; Список чинам Государственного Контроля, Санкт Петербург 1872, s. 162; Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Октября 1877 года, Санкт Петербург 1877, s. 1153; Список гражданским чинам первых четырех классов, Часть вторая, Чины четвертого класса, Санкт Петербург 1879, s. 784–785; Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Октября 1884 года, Санкт Петербург 1884, s. 371–372; *Genealogisches Handbuch der baltischen Ritterschaften herausgegeben von den verbänden des livländischen, estländischen und kurländischen Stammsadels*, Teil Kurland, Band 1, Görlitz 1930, s. 595–596; *Казанское дворянство 1785–1917 гг. Генеалогический словарь*, сост. Г.А. Двоеносова, Казань 2001, s. 110–111; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 99–101.*

Korotniew, Nikołaj Aleksiejewicz

1. Коротнев, Николай Алексеевич
2. Ur. 8 X 1855 r.
3. Prawosławne.
4. Szlachcic dziedziczny guberni kurskiej.
5. Cesarska Akademia Medyko-Chirurgiczna, stopień lekarza uzyskany w 1878 r.
6. Majątku nie posiadał.
7. ŻONATY przed 1894 r. z Sofią Lejbin, ur. przed 1873 r. w guberni besarabskiej, zm. po 1910 r., wyznania prawosławnego, córką szlachcica dziedzicznego guberni besarabskiej i urzędnika KC Sewastopol Stiepana Gierasimowicza Lejbina, wyznania prawosławnego.
8. DZIECI: Nikołaj, ur. 25 XII 1894 r. w Moskwie, zm. po 1910 r., wyznania prawosławnego.
9. OJCIEC: Aleksiej Korotniew, ur. przed 1835 r., zm. po 1867 r., wyznania prawosławnego. MATKA: ? RODZENSTWO: Aleksiej, ur. 15 II 1854 r. w Moskwie, zm. 27 VI 1915 r. w Odessie, wyznania prawosławnego, absolwent Oddziału Nauk Ścisłych Wydziału Fizyczno-Matematycznego Cesarskiego Uniwersytetu Moskiewskiego, rzeczywisty radca stanu 1 I 1901 r., zoolog, w służbie państwowej od 1 III 1877 r., urzędnik Kontroli Państwowej, profesor zwyczajny Cesarskiego Uniwersytetu św. Włodimira w Kijowie, założyciel rosyjskiej stacji biologicznej na Sardynii.
10. 28 V 1878 r. – młodszy lekarz okrętowy 6 Eskadry Floty Rosyjskiej; 24 V 1884 r. – włączony do etatu DOC MF; 16 VI 1884 r. – w celu zapoznania się ze sprawami celnymi został oddelgowany do zajęć w Komorze Celnej w Moskwie; 8 X 1884 r. – nadetatowy lekarz Teatrów Cesarskich w Moskwie; 3 I 1885 r. – p.o. eksperta chemika Teatrów Cesarskich w Moskwie; 5 III 1885 r. – zatwierdzony na stanowisku eksperta chemika Teatrów Cesarskich w Moskwie; 20 IV 1885 r. – włączony do etatu DOC MF; 4 II 1889 r. – urzędnik do poruczeń przy naczelniku Południowego OC; 2 VI 1893 r. – członek KC Moskwa; 23 VIII 1897 r. – p.o. okręgowego rewizor celny Południowego OC; 8 IX 1897 r. – zatwierdzony na stanowisku okręgowego rewizora celnego Południowego OC; 11 XI 1905 r. – naczelnik Warszawskiego OC; 11 III 1911 r. – naczelnik Południowego OC; 1 VI 1912 r. – inspektor Odeskiego Rewiru Celnego; 1918 r. – zwolniony ze stanowiska.
11. 25 VII 1883 r. – order św. Stanisława III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 26 II 1896 r. – medal srebrny dla upamiętnienia panowania cara Aleksandra III; 26 V 1896 r. – medal srebrny dla upamiętnienia koronacji cara Mikołaja II; 1 IV 1901 r. – order św. Stanisława II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 17 IV 1905 r. – order św. Anny II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 25 III 1912 r. – order św. Władi-

mira IV kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 21 II 1913 r. – medal jasnobrązowy dla upamiętnienia 300-lecia panowania dynastii Romanowów.

12. 7 VI 1882 r. – radca tytularny (starsz. 22 V 1878 r.); 27 VI 1882 r. – asesor kolegiálny (starsz. 22 V 1882 r.); 8 XI 1888 r. – radca dworu (starsz. 25 III 1886 r.); 2 VI 1891 r. – radca kolegiálny (starsz. 25 VII 1890 r.); 15 VII 1898 r. – radca stanu (starsz. 23 VIII 1897 r.); 29 III 1909 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. Członek Prawosławnego Bractwa św. Trójcy w Warszawie od 1906 r.

14. Zmarł po 1918 r.

15. ERT, EAA.644.1.1612, k. 15; EAA.644.1.1700, k. 44v; EAA.644.1.1740, k. 18; EAA.644.1.1893, k. 15; GARF, zesp. 1263, inw. 1, sygn. 1, k. 107, 109, 110, 117; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 26b, k. 122–123; sygn. 34, k. 20v; sygn. 35, k. 15; sygn. 36, k. 43v; sygn. 37, k. 18; RGIA, zesp. 21, inw. 2, sygn. 2026, k. 45; inw. 11, sygn. 228, k. 319–325; sygn. 229, k. 191–197; zesp. 125, inw. 1, sygn. 365, k. 12; zesp. 128, inw. 1, sygn. 25, k. 47; zesp. 143, inw. 2, sygn. 18, k. 25; zesp. 560, inw. 20, sygn. 638, k. 604v–605, 609–622; AP w Białymstoku, Zarząd Akcyzowy Guberni Łomżyńskiej, Płockiej i Suwalskiej, sygn. 75, k. 107; AP w Kielcach, Kielecka Izba Skarbowa, sygn. 3170, k. 76, 77; ПДТ-СЕВ, 1898, nr 18, s. 1; 1900, nr 15, s. 2; 1903, nr 10, s. 1; 1904, nr 36, s. 1; 1905, nr 31, s. 1; 1906, nr 26, s. 2; 1907, nr 12, s. 1; 1911, nr 6, s. 3; *Общий циркуляр по Министерству Финансов, от 1 Апреля 1901 года*, s. 1, 3; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 12-го Декабря 1903 года*, s. 117; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 1 Сентября 1908 года*, s. 13; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 15 Октября 1910 года*, Санкт Петербург 1910, s. 15; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 5 Января 1912 года*, s. 17; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 9 Января 1913 года*, s. 18; *Список личного состава Министерства Финансов на 1916 год*, kol. 558; *Список личного состава Министерства Финансов на 1917 год*, kol. 580; „УПРМФ” 1865, nr 7, s. 85; nr 11, s. 151; 1866, nr 39, s. 741–742; 1868, nr 42, s. 803; 1871, nr 25, s. 395; 1884, nr 26, s. 1488; 1885, nr 13, s. 839; 1886, nr 33, s. 424–425; 1887, nr 26, s. 793; 1889, nr 5, s. 42; nr 10, s. 95; 1891, nr 42, s. 470; 1893, nr 27, s. 346; 1894, nr 23, s. 270–271; nr 32, s. 406; 1897, nr 38, s. 553; 1905, nr 16, s. 214, 217–218; 1909, nr 13, s. 208; 1911, nr 16, s. 313; 1912, nr 13, s. 227–229; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Марта 1911 года*, Санкт Петербург 1911, s. 556, 2220; *Памятная книжка Плоцкой губернии на 1911 год*, Плоцк 1911, s. 77; *Памятная книжка Сувалкской губернии на 1910 год*, Сувалки 1910, s. 133; Я.Н. Крупенский, *Краткий очерк о бессарабском дворянстве 1812–1912. К столетнему юбилею Бессарабии*, Санкт Петербург 1912,

s. 62; Б.Г. Александров, *Забуті історії відомих гідробіологів*, „Вісник Одеського національного університету. Біологія” 2015, 20, 1 (36), s. 199–201; K. Latawies, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 102–103.

Krit (Krieth), Nikolaј Wilhelm Karłowicz von

1. КРИТ, Николай Вильгельм Карлович фон
2. Ur. 16 V 1824 r. w Rewlu w guberni estlandzkiej.
3. Luterzańskie.
4. Szlachcic dziedziczny guberni estlandzkiej.
5. I Korpus Kadetów, ukończony 2 VIII 1843 r.
6. Majątku nie posiadał.
7. ŻONATY od 1867 r. z Józefiną Agatą Sartori, ur. w 1840 r., zm. 15 XII 1912 r. w Sankt Petersburgu, wyznania luterńskiego, córką adwokata z Królestwa Bawarii Karola Sartori.

8. DZIECI: Olga Józefina, ur. 14 VII 1868 r. w Moskwie, zm. po 1899 r., wyznania luterńskiego zamężna od 1890 r. z Edwinem von Messinem, ur. w 1854 r., zm. w 1899 r., wyznania luterńskiego, lekarzem; Maksimilian, ur. 8 XI 1869 r. w Moskwie, zm. po 1916 r., wyznania luterńskiego, absolwent I Moskiewskiego Korpusu Kadetów, Nikolaјewskiej Szkoły Inżynieryjnej i Nikolaјewskiej Akademii Sztabu Generalnego, pułkownik 6 XII 1914 r., oficer Batalionu Saperów Grenadierów, wychowawca i dowódca kompanii Cesarskiego Korpusu Paziów, żonaty od 1905 r. z Jeleną Fłorową Płatnową, wyznania prawosławnego; Aleksandra, ur. 26 VIII 1875 r. w Sandomierzu, zm. po 1881 r., wyznania luterńskiego.

9. OJCIEC: Karl Christoforowicz von Krit, ur. ok. 1783 r. na Śląsku, zm. 8 II 1839 r. w Rewlu, wyznania luterńskiego, od 20 I 1827 r. obywatel państwa rosyjskiego, pułkownik, oficer Kirasjerskiego Pułku Lejbgwardii, Litewskiego Pułku Ułanów, Konnego Pułku Jęgrów Lejbgwardii i Orenburskiego Pułku Ułanów, policmajster Rewla, uczestnik kampanii wojennej z Francją w latach 1812–1814, kawaler orderu św. Gieorgija IV kl. 28 V 1833 r., żonaty od 1828 r. MATKA: Jelizawieta Andriejewna von Dunten, ur. przed 1803 r., zm. po 1839 r., wyznania luterńskiego, szlachcianka guberni inflanckiej, córka asesora kolegiального. RODZENSTWO: Osip Karl, ur. 31 I 1819 r., zm. 3 X 1886 r. (pochowany na Cmentarzu Wozniesińskim w Woroneżu), wyznania luterńskiego, pułkownik, generał-major w stanie spoczynku; Fiodor August, ur. 25 V 1820 r., zm. po 1828 r., wyznania luterńskiego; Bogdan Julij, ur. 17 VI 1821 r., zm. 6 V 1886 r. w Pawłowsku w guberni woroneskiej, wyznania luterńskiego, absolwent I Korpusu Kadetów 1840 r., generał-lejtnant 30 VIII 1881 r., dowódca Kijowskiego Batalionu Straży Wewnętrznej, 7 Olwipolskiego Pułku Uła-

nów i 5 Rezerwowej Brygady Kawalerii, żonaty z Aliną Iwanowną Deleman, ur. ?, zm. 24 II 1913 r. w Sankt Petersburgu; Aleksandr Eduard, ur. 13 I 1823 r., zm. po 1873 r., wyznania luterńskiego, absolwent I Korpusu Kadetów, generał-major, dowódca 22 Kaukaskiego Batalionu Liniowego; Jelizawieta Aleksandra Jelena, ur. 14 VI 1827 r., zm. 24 XII 1906 r. w Sankt Petersburgu, wyznania luterńskiego (po zawarciu związku małżeńskiego dokonała konwersji na prawosławie), zamężna z Silwestrem Iwanowiczem Lwowskim (zob. biogram); Klementyna Charlotta, ur. 5 VI 1829 r., zm. ?, wyznania luterńskiego; Sofia Leontyna, ur. 24 VI 1831 r., zm. ?, wyznania luterńskiego.

10. 2 VIII 1843 r. – chorąży Izmańłowski Pułku Lejbgwardii; 5 IV 1848 r. – oddelegowany do składu personalnego Rezerwowego Batalionu Lejbgwardii organizowanego w Moskwie; 11 I 1849 r. – wszedł do Cesarskiego Korpusu Paziów; 30 IV 1854 r. – włączony do etatu osobowego 5 Batalionu Rezerwowego; 1 IX 1854 r. – włączony do składu Izmańłowski Pułku Lejbgwardii (od 22 I do 1 V 1855 r. – oddelegowany do wykładowania zasad służby frontowej w II Gimnazjum Męskim w Sankt Petersburgu); 18 V 1855 r. – p.o. młodszego oficera sztabowego lejbgwardii w Rezerwowym Pułku Grenadierów; 26 V 1855 r. – p.o. młodszego oficera sztabowego w Moskiewskim Pułku Rezerwowym Lejbgwardii (od 26 VIII 1855 r. do 22 I 1856 r. – w odwodzie batalionów marszowych 2 Rezerwowej Dywizji Piechoty Lejbgwardii); 30 VIII 1856 r. – oficer bez przydziału etatowego Izmańłowski Pułku Lejbgwardii; 17 III 1857 r. – przewodniczący komitetu gospodarczego Izmańłowski Pułku Lejbgwardii; 21 I 1859 r. – zrezygnował ze stanowiska przewodniczącego komitetu gospodarczego Izmańłowski Pułku Lejbgwardii; 24 III 1859 r. – włączony do składu urzędników przy Lądowej KC Sankt Petersburg; 19 XII 1859 r. – dyrektor KC Kiachta (29 V 1861 r. – oddelegowany do Obwodu Zabajkalskiego w celu zgromadzenia informacji służących do prac przygotowawczych związanych z utworzeniem struktur administracji celnej na tym terenie); 3 IV 1862 r. – dyrektor KC I kl. Irkuck (z powodu likwidacji KC Kiachta i utworzenia analogicznej KC Irkuck; od 29 XII 1863 r. do 6 V 1865 r. – członek Komitetu Specjalnego przy Ministerstwie Finansów powołanego w celu omówienia kwestii uregulowania zasad handlu herbata); 31 I 1866 r. – dyrektor Składową KC Moskwa; 9 VI 1871 r. – naczelnik Zawichojckiego OC.

11. 6 XII 1847 r. – zadowolenie cara Mikołaja I z oddanej i wyróżniającej się służby; 19 II 1855 r. – zadowolenie cara Aleksandra II z oddanej i wyróżniającej się służby; 10 IV 1855 r. – podziękowanie naczelnika Sztabu Głównego za wykładowanie zasad służby frontowej w II Gimnazjum Męskim w Sankt Petersburgu; 31 III, 31 VIII, 3 IX, 10 IX, 2 X, 13 XII 1856 r. – zadowolenie cara Aleksandra II z udziału w manewrach wojskowych oraz wzorowego porządku w podległej jednostce wojskowej;

26 VIII 1856 r. – order św. Stanisława II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1857 r. – medal ciemnobrażowy dla upamiętnienia wojny w latach 1853–1856; 30 VIII 1858 r. – order św. Stanisława II kl. z koroną cesarską za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1860 r. – nagroda finansowa 400 rubli; 1861 r. – nagroda finansowa 400 rubli; 1862 r. – nagroda finansowa 400 rubli; 1864 r. – nagroda finansowa 550 rubli; 10 XI 1867 r. – order św. Władimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 28 XI 1868 r. – order św. Stanisława I kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 13 IX 1876 r. – austriacki Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Franciszka Józefa.

12. 2 VIII 1843 r. – chorąży; 6 XII 1844 r. – podporucznik; 6 XII 1847 r. – porucznik; 6 XII 1849 r. – sztabkapitan; 6 XII 1853 r. – kapitan; 30 VIII 1855 r. – za zasługi pułkownik (starsz. 18 V 1855 r.); 29 III 1859 r. – przemianowany ze stopnia pułkownika do rangi radcy stanu; 17 IV 1864 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. Ród Kritów pochodził z Wielkiej Brytanii, w 1782 r. osiedlił się na Śląsku (należącym do Królestwa Prus); Karl von Krit w 1807 r. podjął służbę w wojsku rosyjskim. Autor pracy: *Будущность кяхтинской торговли*, Санкт Петербург 1862.

14. Zmarł 4 IV 1881 r. w Sandomierzu.

15. LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 28, k. 34, 74; sygn. 31, k. 111v–112; RGIA, zesp. 19, inw. 4, sygn. 5, k. 395v; sygn. 26, k. 30v; zesp. 21, inw. 7, sygn. 40, k. 1–9; zesp. 1343, inw. 23, sygn. 9193, k. 1–2; sygn. 9194; AP w Białymstoku Oddział w Łomży, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej p.w. Św. Trójcy w Łomży, sygn. 20, k. 40v; AP w Lublinie, Chełmski Konsystorz Greckokatolicki, sygn. 967, s. 14, 17; Kancelaria Gubernatora Lubelskiego, sygn. 2206, k. 2; AP w Lublinie Oddział w Kraśniku, Akta notariusza Bolesława Wisłockiego w Biłgoraju, sygn. 9, s. 1096–1097; sygn. 11, s. 107–108, 116; sygn. 13, s. 1026–1027, 1032; „УПРМФ” 1866, nr 16, s. 311; 1869, nr 49, s. 691; 1871, 24, s. 377; nr 8, s. 77; 1881, nr 31, s. 931; *Адрес-календарь Радомской губернии на 1881 год*, Радом 1880, s. 106; *Памятная книжка Иркутской губернии на 1863 год*, Иркутск 1863, s. 33; *Памятная книжка Радомской губернии на 1872 год*, Радом [b.d.w.], s. 119; *Справочная книжка Келецкой губернии на 1880 год*, Кельцы 1880, s. 38; *Памятная книжка Люблинской губернии на 1881 год*, Люблин 1881, s. 41; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 18 Января 1879 года*, Санкт Петербург 1879, s. 77; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 20 Января 1881 года*, Санкт Петербург 1881, s. 56; *Альбом портретов бывших кадетов 1-го кадетского корпуса, 1732–1863 гг.*, Санкт Петербург 1884; A. H. Акинъшин, *Воронежский некрополь, Лютеранские и католические захоронения на Вознесенском (Чугуновском) кладбище*, Санкт Петербург 2002, s. 74; K. Latawies, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 103–106.

Kukiel, Alfred Aleksander Ksawierjewicz

1. Кукель, Альфред Александр Ксаверьевич

2. Ur. 3 XI 1861 r. w Rydze w guberni inflanckiej.

3. Luteriańskie.

4. Szlachcic dziedziczny guberni witebskiej.

5. Gimnazjum Męskie w Rydze, ukończone 16 VI 1882 r.; Wydział Prawa Cesarzskiego Uniwersytetu Moskiewskiego od VIII 1882 r. do VI 1886 r., kandydat prawa 3 X 1887 r.

6. Majątku nie posiadał.

7. ŻONATY od 28 I 1889 r. (rozwód przed 1908 r.) z Olgą Nikolajewną Baggehuswudt, ur. 10 III 1868 r. w Sankt Petersburgu, zm. w 1932 r., wyznania prawosławnego, córką adwokata Nikolaja Ludwikowicza Baggehuswudta, ur. 28 IX 1844 r. w guberni kijowskiej, zm. 10 IX 1910 r., i Elwiny Andriejewny Dieness; zamężna ponownie od 23 IV 1908 z Władimirem Arkadjewiczem Schumannem, ur. 29 I 1874 r., zm. po 1919 r., wyznania prawosławnego, urzędnikiem do poruczeń przy naczelniku Warszawskiego OC; siostra Nikolaja, ur. 27 VIII 1872 r. w Sankt Petersburgu, zm. po 1917 r., urzędnika celnego.

8. DZIECI: Jelizawieta, ur. 28 VIII 1890 r. w Rydze, zm. po 1904 r., wyznania prawosławnego; Aleksandr, ur. 5 V 1898 r. w Wilnie, zm. 5 III 1977 r. w Toljatti (d. Stawropol), absolwent Prywatnego Gimnazjum Męskiego Szejnberga w Piotrogradzie 1917 r., nie ukończył Instytutu Politechnicznego w Piotrogradzie, oficer Armii Czerwonej, pracownik przedsiębiorstwa morskiego w Związku Sowieckim.

9. OJCIEC: Ksawierij Antonowicz von Kukiel, ur. w 1797 r. w guberni witebskiej, zm. 19 IV 1865 r. w Rydze, wyznania luteriańskiego, pułkownik 1 VII 1845 r. i generał-major artylerii, komendant artylerii fortecznej w Rydze, syn Antoniego Michajłowicza von Kukiel i Ewy von Binar, żonaty dwukrotnie. MATKA: Emma Helena von Mikulicz, ur. przed 1820 r. w Rydze, zm. po 1867 r., wyznania luteriańskiego, zamężna od VIII 1844 r., córka majora twierdzy Ryga Michajła von Mikulicza i Sofii von Loeven, ur. w 1806 r., zm. 13 IV 1872 r. RODZENSTWO: Konstantin, ur. w 1833 r., zm. po 1884 r., major, oficer 20 Kadrowego Batalionu Piechoty; Johann, ur. 23 I 1838 r., zm. w 1912 r., absolwent II Korpusu Kadetów 30 VI 1858 r. i Mikołajewskiej Akademii Sztabu Generalnego 1862 r., generał-lejtnant 6 XII 1900 r., naczelnik sztabu 30 Dywizji Piechoty, adiutant IV okręgu Korpusu Żandarmów, dowódca 120 Sierpuchowskiego Pułku Piechoty, naczelnik Charkowskiej i Wileńskiej Brygady Lokalnej, naczelnik wydziału sanitarnego 2 Armii Mandżurskiej; Heliodor Adalbert, ur. XI 1845 r., zm. po 1872 r., wyznania luteriańskiego, oficer 14 Jamburskiego Pułku Ułanów; Alina Helena Antonina, ur. I 1848 r., zm. po 1865 r., wyznania luteriańskiego; Lidia Charlotta, ur. IX 1849 r., zm. w VII 1852 r. w Rydze, wyznania luteriańskiego;

Stella Eliza, ur. 20 X 1850 r. w Rydze, zm. po 1865 r., wyznania luterńskiego; Oskar Roman, ur. 9 I 1852 r. w Rydze, zm. w 1930 r. w Karlsruhe w Niemczech, wyznania luterńskiego, artysta malarz, grafik; Artur Nikołaj, ur. w II 1856 r. w Rydze, zm. 24 II 1859 r. w Rydze, wyznania luterńskiego.

10. 1 IX 1886 r. – na własną prośbę młodszy urzędnik do szczególnych poruczeń przy gubernatorze inflanckim i oddelegowany do zajęć w Kancelarii Gubernatora Inflanckiego (20 IX 1886 r. – członek Ryskiego Powiatowego Urzędu do Spraw Powinności Wojskowej); 19 XII 1887 r. – p.o. urzędnika do poruczeń przy naczelniku Ryskiego OC (od 20 VII 1889 r. do 15 II 1890 r. – tymczasowo p.o. zarządzającego kancelarią naczelnika Ryskiego OC); 27 IV 1890 r. – zatwierdzony na stanowisku urzędnika do poruczeń przy naczelniku Ryskiego OC; 5 VIII 1894 r. – okręgowy rewizor celny przy naczelniku Ryskiego OC; 22 VI 1896 r. – okręgowy rewizor celny przy naczelniku Wileńskiego OC; 18 XII 1898 r. – naczelnik Wileńskiego OC; 12 VII 1902 r. – naczelnik Radziwiłłowskiego OC; 5 XI 1904 r. – włączony do etatu DOC MF.

11. 28 III 1893 r. – order św. Stanisława III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 2 IV 1895 r. – order św. Anny III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 26 II 1896 r. – medal srebrny dla upamiętnienia panowania cara Aleksandra III; 1896 r. – medal srebrny dla upamiętnienia koronacji cara Mikołaja II; 13 IV 1897 r. – order św. Stanisława II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1 IV 1901 r. – order św. Anny II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę.

12. 19 IV 1888 r. – sekretarz kolegiálny (starsz. 3 X 1887 r.); 27 III 1890 r. – radca tytularny (starsz. 3 X 1889 r.); 3 II 1893 r. – asesor kolegiálny (starsz. 3 X 1892 r.); 29 III 1897 r. – radca dworu (starsz. 3 X 1896 r.); 12 III 1901 r. – radca kolegiálny (starsz. 3 X 1900 r.).

13. Rodzina Kukielów została wpisana do ksiąg szlacheckich guberni witebskiej 19 X 1860 r. Nosila herb „Prawdzie”. Kukiel zawarł związek małżeński w cerkwi prawosławnej Departamentu Apanaży Cesarskich w Sankt Petersburgu. Po odejściu ze służby m.in. mieszkał w Moskwie. Autor przekładu z języka francuskiego książki (opowiadań) autorstwa Paula Bourgeta pt. *Портрет одной дамы*, Москва 1910.

14. Zmarł w 1919 r.

15. CGAM, zesp. 418, inw. 296, sygn. 322; CGIASP, zesp. 19, inw. 125, sygn. 1082, k. 36v; ERT, EAA.644.1.1578, k. 8v, 35; EAA.644.1.1612, k. 29; LVIA, zesp. 605, inw. 15, sygn. 51, k. 74; LVVA, zesp. 232, inw. 2, sygn. 157, k. 87v–88; zesp. 545, inw. 2, sygn. 35, k. 29; zesp. 3142, inw. 2, sygn. 25, s. 7, 61, 96, 122, 152, 286; sygn. 29, s. 6; sygn. 51, k. 159v–160, 247v–248; sygn. 54, k. 53v–54; sygn. 64, s. 125–126; Natsyyanal'ny histarychny arkhiw Byelarusi, zesp. 2512, inw. 3, sygn. 7, k. 89v; RGIA, zesp. 21, inw. 2, sygn. 2025, k. 16; inw. 4, sygn. 16, k. 85; sygn. 504, k. 72; inw. 11, sygn. 237, k. 23–26; zesp. 128, inw. 1, sygn. 25, k. 41; sygn. 314, k. 389–390;

sygn. 380, k. 116–117, 200, 208; zesp. 138, inw. 1, sygn. 1076, k. 36; zesp. 139, inw. 1, sygn. 885, k. 10v, 35; zesp. 143, inw. 2, sygn. 18, k. 45v; RGWIA, zesp. 409, inw. 1, sygn. 49275, k. 1; AP w Kielcach, Kielecka Izba Skarbowa, sygn. 3170, k. 76, 77; „УПРМФ” 1888, nr 3, s. 146; 1890, nr 20, s. 182; 1893, nr 13, s. 161–166; nr 15, s. 181; 1894, nr 35, s. 435; 1895, nr 14, s. 229, 233–234; 1896, nr 28, s. 605; 1897, nr 14, s. 170; nr 15, s. 185–188; 1899, nr 2, s. 53; 1902, nr 33, s. 614; 1904, nr 48, s. 778; ПДТСЕВ, 1896, nr 25, s. 1; 1899, nr 2, s. 4; 1901, nr 10, s. 1; 1902, nr 5, s. 2; nr 21, s. 1; 1903, nr 18, s. 1; 1904, nr 32, s. 1; *Общий циркуляр по Министерству Финансов, от 1 Апреля 1901 года*, s. 1, 3; *Памятная книжка Лифляндской Губернии на 1896 год*, Рига 1896, s. 82; *Памятная книжка Сувалкской губернии на 1901 год*, Сувалки 1901, s. 132; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 12-го Декабря 1903 года*, s. 107; *Список полковникам по старшинству. 1857*, Санкт Петербург 1857, s. 15; *Список полковникам по старшинству. 1859*, Санкт Петербург 1859, s. 9; *Список полковникам по старшинству. Исправлено по 1-е Июня*, Санкт Петербург 1877, s. 740; *Список фамилиям, внесенным в дворянскую родословную книгу Витебской губернии с 1785 по 1900 год*, Витебск 1900, nlb.; *Genealogisches Handbuch der baltischen Ritterschaften herausgegeben von den verbänden des livländischen, estländischen und kurländischen Stammadels*, Teil Estland, Band 2, Görlitz 1930, s. 5, 7; *Алфавитный указатель адресов жителей г. Москвы и ея пригородов*, [w:] *Вся Москва на 1911 год*, Москва 1911, s. 307; K. Łatawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 106–108.

Kurłow, Aleksandr Nikanorowicz

1. Курлов, Александр Никанорович
2. Ur. w 1826 r.
3. Prawosławne.
4. Szlachcic dziedziczny guberni kurskiej od 27 X 1861 r. (syn generała-majora, ojciec otrzymał nobilitację z racji awansu do rangi generalskiej).
5. Pułk Szlachecki, ukończony w 1843 r.
6. Od 23 XII 1878 r. posiadał, zakupiony od skarbu państwa za sumę 31 000 rubli majątek poduchowny Dwikozy i Boży Dar w powiecie sandomierskim guberni radomskiej. Majątek ten sprzedał swojej córce Oldze 25 XI 1881 r. za 30 000 rubli.
7. ŻONATY od 1851 r. z Aleksandrą Daniłową, ur. przed 1833 r., zm. po 1893 r., wyznania prawosławnego, córką podpułkownika Niżnonowogrodzkiego hr. Arak-czejewa Korpusu Kadetów (od 12 V 1844 r. do 1858 r. policmajster korpusu) Aleksieja Iwanowicza Daniłowa, ur. ok. 1807 r., zm. w 1858 r. i Anny Fiodorowny.
8. DZIECI: Maria, ur. 15 X 1852 r. w Sankt Petersburgu, zm. po 1893 r., wyznania prawosławnego; Jewgienia, ur. 10 VIII 1853 r. w Sankt Petersburgu, zm. po 1893 r.,

wyznania prawosławnego, zamężna; Nikanor, ur. 29 VIII 1854 r. w Sankt Petersburgu, zm. po 29 IX 1854 r., wyznania prawosławnego; Olga, ur. 26 XII 1855 r. w Sankt Petersburgu, zm. 19 II 1920 r. w Balinie w guberni podolskiej, wyznania prawosławnego, zamężna przed 1881 r. z Nikołajem Iwanowiczem Sołowjewem generałem-lejtnantem, absolwentem Michajłowskiej Szkoły Artyleryjskiej i Nikołajewskiej Akademii Sztabu Generalnego, naczelnikiem Kursu Intendentury.

9. OJCIEC: Nikanor Wasiljewicz Kurlow, ur. w 1792 r., zm. 27 VIII 1852 r., wyznania prawosławnego, generał-major, dowódca 1 Szkolnego Pułku Karabinierów. MATKA: Anna Wasiljewna ?, ur. przed 1803 r., zm. po 29 VIII 1854 r., wyznania prawosławnego. RODZENSTWO: Gieorgij ur. 1820, zm. po 1864 r., wyznania prawosławnego, pułkownik 26 IX 1870 r., absolwent Pawłowskiego Korpusu Kadetów 1837 r., służba wojskowa od 15 III 1837 r., oficer 3 Szkolnego Batalionu Strzelców i naczelnik wojskowy powiatu wiatskiego, żonaty z Aleksandrą Andriejewną Kotrochową nauczycielką domową; Grigorij, ur. 9 I 1823 r., zm. 13 VIII 1902 r. w Rżewie, wyznania prawosławnego, absolwent Pawłowskiego Korpusu Kadetów 1842 r., generał piechoty, oficer: 8 Brygady Artylerii i Wołyńskiego Pułku Lejbgwardii, dowódca: 1 Kronsztadzkiego Batalionu Liniowego, Orłowskiego Batalionu Gubernialnego i 18 Lokalnej Brygady Piechoty, zajmował również stanowiska: gubernialnego naczelnika wojskowego w Połtawie, Niżnym Nowogrodzie i Twerze, żonaty; Jewgraf, ur. w 1827 r., zm. 15 VI 1894 r. w Moskwie, wyznania prawosławnego, absolwent 2 Korpusu Kadetów w Sankt Petersburgu, rzeczywisty radca stanu, oficer Wołyńskiego Pułku Lejbgwardii, zarządzający dobrami państwowymi guberni grodzieńskiej, żonaty od 10 I 1858 r. z Marią Aleksandrowną Bekleszową, ur. w 1834 r., zm. 29 XI 1896 r. w Moskwie, od 1868 r. właściciel majątku Nowosiołki i chutoru Dubnica w powiecie słonimskim w guberni grodzieńskiej; Arkadij, ur. w 1829 r., zm. 2 II 1888 r. w Warszawie, absolwent szkoły prywatnej, generał-lejtnant 1887 r., oficer od 23 III 1847 r., dowódca m.in.: Tambowskiego Batalionu Straży Wewnętrznej, Małorosyjskiego Pułku Grenadierów, Petersburskiego Pułku Grenadierów, 1 i 2 Brygady 3 Dywizji Piechoty Lejbgwardii, 4 Dywizji Piechoty, uczestnik wojny rosyjsko-tureckiej w latach 1877–1878.

10. 14 XII 1843 r. – junkier 22 Eskadry Floty; 19 VI 1845 r. – oficer 22 Eskadry Floty; 7 III 1851 r. – adiutant przy naczelniku 3 Dywizjonu Floty z zaliczeniem do etatu 23 Eskadry Floty; 13 I 1854 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby; 4 IV 1854 r. – włączony do etatu DHZ MF i oddelegowany do KC Санкт Петербург w celu zapoznania się ze specyfiką pracy administracji celnej; 14 IX 1855 r. – urzędnik do szczególnych poruczeń VIII kl. DHZ MF; 30 V 1856 r. – p.o. nadetatowego członka Portowej KC Sankt Petersburg; 8 IV 1858 r. – urzędnik do szczególnych poruczeń VII kl. DHZ MF; 11 III 1860 r. – p.o. naczelnika Kubejskiego OC; 9 XI 1862 r. – zatwierdzony

na stanowisku naczelnika Kubejskiego OC; 31 V 1863 r. – naczelnik Zawichojskiego OC; 9 VI 1871 r. – naczelnik Kaliskiego OC (od 11 III do 10 VI 1886 r. – członek Komisji Specjalnej w Departamencie Opłat Celnych Ministerstwa Finansów ds. ponownego utworzenia drugiej linii dozorowej w brygadach straży granicznej na obszarze Kaliskiego OC); 27 III 1887 r. – naczelnik Besarabskiego OC; 13 XI 1887 r. – członek Rady Ministra Finansów; 28 V 1893 r. – na własną prośbę zwolniony ze stanowiska z mundurem i emeryturą w wysokości 3500 rubli rocznie.

11. 26 VIII 1856 r. – medal ciemnobraźowy dla upamiętnienia wojny w latach 1853–1856; XII 1858 r. – nagroda finansowa 57,10 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; VIII 1862 r. – nagroda finansowa 82,50 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; 8 V 1864 r. – nagroda finansowa 600 rubli rocznie jako dodatkowe wynagrodzenie; 5 VI 1865 r. – medal ciemnobraźowy dla upamiętnienia zdławienia polskiego buntu w latach 1863–1864; 4 XI 1866 r. – wdzięczność cara Aleksandra II za znaczące ograniczenie napływu kontrabandy; 26 XII 1869 r. – order św. Anny II kl. za oddaną i gorliwą służbę; 1 XII 1872 r. – order św. Władimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 11 III 1874 r. – austriacki Krzyż Komandorski ze Złotą Gwiazdą Orderu Franciszka Józefa; 4 XI 1876 r. – order austriacki Korony II kl. z gwiazdą; 10 XII 1876 r. – order św. Stanisława I kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 20 X 1880 r. – uznanie Ministra Finansów; 1 I 1883 r. – order św. Anny I kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 11 III 1885 r. – аренда z dochodem 1200 rubli rocznie od 1 I 1886 r. na okres sześciu lat za XXV lat służby na stanowisku naczelnika OC; 1 I 1892 r. – аренда z dochodem 1200 rubli rocznie od 1 I 1892 r. na okres czterech lat.

12. 19 VI 1845 r. – miczman; 6 XII 1850 r. – lejtnant; 4 IV 1854 r. – przemianowany ze stopnia lejtnanta do rangi cywilnej radcy tytularnego; 6 XI 1857 r. – asesor kolegiálny jako wyróżnienie (starsz. 14 IX 1854 r.); 20 XI 1859 r. – radca dworu jako wyróżnienie (starsz. 14 IX 1858 r.); 1 XII 1861 r. – za zasługi radca kolegiálny (starsz. 14 IX 1861 r.); 11 XII 1864 r. – za zasługi radca stanu (starsz. 14 IX 1864 r.); 22 XII 1867 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu (starsz. 15 XII 1867 r.); 28 III 1893 r. – za zasługi tajny radca.

13. 1882 r. – przewodniczący komitetu budowlanego cerkwi prawosławnej w Granicy; 25 XI 1885 r. – zatwierdzono utworzenie stypendium im. rzeczywistego radcy stanu Kurlowa przy Cesarskim Uniwersytecie Moskiewskim o kapitale 6000 rubli; Kurlów poza środkami uzyskanymi z tytułu wynagrodzenia czerpał zyski z dzierżawy nieruchomości, w latach 1870–1876 dzierżawił dobra poduchowne Okalina w powiecie opatowskim guberni radomskiej; przyczyną zgonu Kurlowa był nowotwór pęcherza moczowego; Kurlów został pochowany 5 V 1897 r. na cmentarzu Woskresieńskiego Klasztoru Żeńskiego w Sankt Petersburgu.

14. Zmarł 3 V 1897 r. w Sankt Petersburgu.

15. CGIASP, zesp. 19, inw. 124, sygn. 752, k. 289v–290; sygn. 782, k. 948v–949; inw. 126, sygn. 1390, k. 282v–283; inw. 128, sygn. 306, k. 237; Gosudarstvennyy arkhiv Yaroslavskoy oblasti, zesp. 230, inw. 10, sygn. 24, k. 388v–389; DAOO, zesp. 202, inw. 1, sygn. 8, k. 1–1v; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 28, k. 68–68v; sygn. 30, k. 74–74v; sygn. 31, k. 109; sygn. 83, k. 10; RGIA, zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 217–217v, 336, 337, 339–339v; zesp. 560, inw. 16, sygn. 734; zesp. 1349, inw. 5, sygn. 9097, k. 49–52; AP w Białymstoku Oddział w Łomży, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej p.w. Św. Trójcy w Łomży, sygn. 14, k. 33v, 34v; sygn. 17, k. 14v; AP w Częstochowie, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Częstochowie, sygn. 2, s. 30; sygn. 3, s. 2; Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Praszce, sygn. 3, s. 19; sygn. 4/1, s. 8–9; sygn. 1/3, s. 19; AP w Katowicach, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Olkuszu, sygn. 1/80, k. 9v; AP w Kielcach, Rząd Gubernialny Kielecki, sygn. 11120, k. 69; sygn. 15839, k. 16; AP w Radomiu, Zarząd Rolnictwa i Dóbr Państwowych Guberni Radomskiej, Kieleckiej, Lubelskiej, Siedleckiej, Wydział Gospodarczy, grupa I, sygn. 1824; AP w Kielcach Oddział w Sandomierzu, Akta stanu cywilnego parafii prawosławnej p.w. św. Michała w Zawichoście, sygn. 15, s. 2; Akta stanu cywilnego parafii prawosławnej p.w. św. Michała w Sandomierzu, sygn. 5, s. 22, 30; Hipoteka Sandomierska, sygn. 113; Akta notariusza Franciszka Zdrodowskiego w Sandomierzu, sygn. 67, nlb., akty notarialne nr 231 i 313 z 1870 r.; AP w Warszawie, Akta stanu cywilnego cerkwi prawosławnej Soboru Katedralnego św. Trójcy przy ul. Długiej w Warszawie, sygn. 65, k. 59v; AP w Lublinie Oddział w Kraśniku, Akta notariusza Bolesława Wisłockiego w Biłgoraju, sygn. 7, s. 964–965, 1170–1171; APP w Częstochowie, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Częstochowie, sygn. 1873 rok, k. 19v; „УПРМФ” 1866 nr 46, s. 890; 1868, nr 3, s. 43; 1870, nr 1, s. 4; 1871, nr 24, s. 377; 1872, nr 49, s. 973; 1880, nr 46, s. 1232; 1883, nr 1, s. 1–2; 1886, nr 3, s. 157; 1887, nr 15, s. 91; nr 47, s. 436; 1893, nr 13, s. 161; nr 23, s. 281; „Холмско-Варшавский Епархиальный Вестник” 1884, nr 21, s. 304–306; „Dziennik Warszawski” 1872, nr 258, s. 1239; „Kurjer Warszawski” 1883, nr 223, s. 1; „Разведчик” 1892, nr 107, s. 409–410; *Rocznik urzędowy Królestwa Polskiego na rok 1864*, s. 500; *Адрес-календарь служащих в Гродненской губернии лиц, гражданского, военного и духовного ведомств на 1867 год*, Гродна 1867, s. 56; *Памятная книжка Гродненской губернии на 1870 г. (Адрес-календарь)*, Гродна 1870, s. 36; *Адрес-календарь 11483-х должностных лиц губерниях Царства Польского на 1885–1886 г.г.*, Варшава [b.d.w.], s. 262; *Памятная книжка Люблинской губернии на 1871 год*, [b.d.w.], s. 41; *Памятная книжка Петроковской губернии на 1872 год*, Петроков 1872, s. 81; *Памятная книжка Калишской губернии на 1880 год*, s. 44; *Памятная книжка Петроковской губернии на 1874 год*, Петроков 1874, s. 106; *Справочная книжка Петроковской губернии на 1878 год*, Петроков 1877, s. 43; *Памятная книжка Бессарабской области на 1862 год*, Ки-

пшинеv 1862, s. 255; *Список генералам по старшинству. Исправлено по 1-е Сентября*, Санкт Петербург 1886, s. 438; *Список генералам по старшинству. Составлен по 1-е Сентября 1892 г.*, Санкт Петербург 1892, s. 156; *Список полковникам по старшинству. Исправлено по 1-е Января*, Санкт Петербург 1867, s. 471, 555; *Список полковникам по старшинству. Исправлено по 1-е Июня*, Санкт Петербург 1877, s. 409; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Октября 1884 года*, s. 80; *Исторический очерк Павловского Военного Училища, Павловского Кадетского Корпуса и Императорского Военно-Сиротского Дома. 1798-1898 гг.*, ред. А.Н. Петров, Санкт Петербург 1898, s. 530; П.П. Карцов, *Исторический очерк Новгородского графа Аракчеева кадетского корпуса и Нижегородской военной гимназии (ныне Нижегородск. гр. Аракчеева кад. корпуса). К 50-ти летнему юбилею корпуса, кадет первого приема и первого выпуска. 1834-1884*, Санкт Петербург 1884, s. 319; *Профессора медицинского факультета Томского университета – Томского медицинского института – Сибирского государственного медицинского университета (1878-2003): Биографический словарь*, ред. С. Ф. Фомин et al., Томск 2004; K. Latawiec, *Religious Activities*, s. 191; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839-1918*, том 2, s. 108-111.

Lubomudrow, Gawrił Aleksiejewicz

1. Любомудров, Гаврил Алексеевич
2. Ur. 4 VII 1860 r. w Warszawie.
3. Prawosławne.
4. Syn urzędnika posiadającego szlachectwo osobiste.
5. VI Gimnazjum Męskie w Warszawie, ukończone z medalem srebrnym w VI 1877 r.; Wydział Prawa Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego, od VIII 1877 r. do VI 1881 r., ukończony z tytułem kandydata prawa w 1881 r.; w czasie studiów dwukrotnie wyróżniony medalami srebrnymi przez Radę Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego za prace konkursowe: *О значении свободы торговли для народного хозяйства* i *Гминное управление в Царстве Польском по указам 19-го февраля 1864, с сравнением с гминными управлениями в важнейших государствах*; w czasie studiów na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim korzystał ze stypendium Chojnackiego i stypendium Ministerstwa Oświaty.
6. Majątku nie posiadał.
7. ŻONATY przed 1896 r. z Jeleną Siekawiną, ur. w 1865 r., zm. w 1932 r., wyznania prawosławnego, córką szlachcica, urzędnika w randze radcy tytularnego Aleksandra Siekawina.

8. DZIECI: Wiera, ur. 22 X 1896 r. w Warszawie, zm. po 1918 r., wyznania prawosławnego, uczennica Gimnazjum Żeńskiego w Radomiu, zamężna po 1918 r. z Filipowem.

9. OJCIEC: Aleksiej Nikołajewicz Lubomudrow, ur. w 1822 r. w Akułowie w guberni kałuskiej, zm. 1 II 1881 r. w Warszawie, wyznania prawosławnego, syn księdza prawosławnego, radca dworu, urzędnik Kancelarii Namiestnika Królestwa Polskiego (m.in. dziennikarz Wydziału Wojskowego) i Kancelarii Zarządu Oberpolicmajstra Warszawy (pomocnik naczelnika Wydziału Informacyjno-Adresowego). MATKA: Teofila Seweryna Szewalie, ur. w 1823 r. w Warszawie, zm. po 1864 r., wyznania rzymskokatolickiego, córka obywatela Warszawy Jana Szewalie i Marianny z d. Kwietniewska. RODZENSTWO: Nikołaj, ur. w 1849 r. w Warszawie, zm. 2 VIII 1851 r. w Warszawie, wyznania prawosławnego; Dmitrij, ur. w X 1855 r. w Warszawie, zm. 18 XI 1855 r. w Warszawie, wyznania prawosławnego.

10. 16 XI 1881 r. – pomocnik rewizora Warszawskiej Izby Kontrolnej; 3 IX 1882 r. – sekretarz KC Moskwa; 8 XI 1890 r. – urzędnik do poruczeń przy naczelniku Radziwiłłowskiego OC; 17 XII 1894 r. – p.o. okręgowego rewizora celnego Kaliskiego OC; 18 I 1895 r. – zatwierdzony na stanowisku okręgowego rewizora celnego Kaliskiego OC; 24 VI 1896 r. – okręgowy rewizor celny przy naczelniku Warszawskiego OC (30 IX 1898 r. – przedstawiciel resortu celnego na konferencji ds. handlu w Warszawie; 12 XI 1899 r. – przewodniczący konferencji specjalnej powołanej w celu zabezpieczenia węgla kamiennego na potrzeby miasta Warszawy i jej ludności); 20 XI 1899 r. – p.o. dyrektora KC Granica; 20 XII 1899 r. – zatwierdzony na stanowisku dyrektora KC Granica; 19 II 1901 r. – p.o. dyrektora KC Wierzbolów; 19 III 1901 r. – zatwierdzony na stanowisku dyrektora KC Wierzbolów (10 III 1903 r. – członek Komisji powołanej w Sankt Petersburgu w celu omówienia kwestii związanych z handlem z Niemcami); 14 III 1903 r. – p.o. dyrektora Portowej KC Sankt Petersburg; 6 II 1909 r. – naczelnik Radomskiego OC; 1 VIII 1910 r. – naczelnik Południowo-Zachodniego OC.

11. 28 III 1893 r. – order św. Stanisława III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 14 V 1896 r. – order św. Anny III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 9 IV 1900 r. – order św. Stanisława II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 26 X 1900 r. – dodatek 15% za pięć lat służby w Królestwie Polskim od 17 XII 1899 r.; 1901 r. – znak Czerwonego Krzyża za udział w VII Międzynarodowym Kongresie Czerwonego Krzyża; 6 IV 1903 r. – order św. Władimira IV kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 18 IV 1903 r. – kawaler orderu francuskiego Legii Honorowej; 7 IV 1905 r. – order syjamski Korony III kl.; 12 VIII 1909 r. – drugi dodatek 15% za kolejne pięć lat służby w Królestwie Polskim od dnia 6 II 1909 r.; 18 IV 1910 r. – order św. Władimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę.

12. 10 V 1882 r. – sekretarz kolegiálny (starsz. 16 XI 1881 r.); 14 VI 1884 r. – radca tytularny (starsz. 16 XI 1883 r.); 18 V 1887 r. – asesor kolegiálny (starsz. 16 XI 1886 r.); 11 II 1891 r. – radca dworu (starsz. 16 XI 1890 r.); 30 III 1895 r. – radca kolegiálny (starsz. 16 XI 1894 r.); 27 III 1899 r. – radca stanu (starsz. 16 XI 1898 r.); 2 IV 1906 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. Członek Radomskiego Rosyjskiego Towarzystwa Dobroczynności w latach 1909–1910; przyczyną zgonu Lubomudorowa była choroba nowotworowa; został pochowany po 21 XII 1910 r. w Moskwie; siostra żony Lubomudorwa Zofia była zamężna z urzędnikiem celnym Grigorijem Dachnowiczem. Wiera Lubomudrowa po śmierci ojca korzystała ze stypendium DOC MF, z którego finansowała naukę w szkole średniej.

14. Zmarł 19 XII 1910 r. w Radomiu.

15. ERT, EAA.644.1.1578, k. 15; EAA.644.1.1612, k. 12, 15; EAA.644.1.1700, k. 5; EAA.644.1.1893, k. 5; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 26, k. 107, 108; sygn. 33, k. 1, 14v; sygn. 34, k. 1v; sygn. 35, k. 12, 15; sygn. 36, k. 4; sygn. 38, k. 9v; sygn. 41, k. 10; RGIA, zesp. 21, inw. 2, sygn. 2025, k. 10v, 16v; sygn. 2027, k. 12v; inw. 4, sygn. 16, k. 85; sygn. 504; inw. 9, sygn. 97, k. 482v; inw. 11, sygn. 228, k. 117–121; sygn. 235, k. 59–63; inw. 12, sygn. 240, k. 92; zesp. 125, inw. 1, sygn. 365, k. 2; zesp. 128, inw. 1, sygn. 25, k. 17v; sygn. 448; zesp. 138, inw. 1, sygn. 572; zesp. 139, inw. 1, sygn. 885, k. 17; zesp. 143, inw. 2, sygn. 18, k. 58, 91; zesp. 560, inw. 20, sygn. 468; sygn. 617, k. 189–197; AP w Katowicach, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Granicy (Maczkach), sygn. 7, s. 36; sygn. 8, s. 19; AP w Łodzi, Rząd Gubernialny Piotrkowski, Wydział Budowlany, sygn. 17796, s. 128; AP w Warszawie, Akta stanu cywilnego parafii grecko-rosyjskiej Warszawskiej Katedry, sygn. 24, s. 73; sygn. 27, s. 35; Akta stanu cywilnego cerkwi prawosławnej Soboru Katedralnego św. Trójcy przy ul. Długiej w Warszawie, sygn. 22, k. 133v–134; sygn. 73, k. 141v–142; sygn. 78, k. 104; Akta stanu cywilnego cerkwi prawosławnej św. Trójcy na Podwalu w Warszawie, sygn. 61, k. 51v–52; Akta stanu cywilnego cerkwi prawosławnej Wniebowzięcia NMP na ul. Miodowej w Warszawie, sygn. 31, k. 81; Cesarski Uniwersytet Warszawski, sygn. 555, k. 11; sygn. 556, k. 14v; sygn. 557, k. 18v; sygn. 558, k. 24v; AP w Radomiu, Księgi metrykalne parafii prawosławnej św. Mikołaja w Radomiu, sygn. 72, s. 200–201; „УПРМФ” 1883, nr 32, s. 916; 1884, nr 30, s. 254; 1887, nr 26, s. 793–794; 1890, nr 48, s. 443; 1891, nr 11, s. 130; 1893, nr 13, s. 161–165; 1895, nr 4, s. 61–62; 1900, nr 2, s. 25; 1903, nr 14, s. 185, 187; 1906, nr 14, s. 297; 1909, nr 8, s. 123; 1910, nr 16, s. 241, 243; 1911, nr 4, s. 83; „Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego” 1849, nr 38, s. 222; ПДТСЕБ, 1895, nr 1, s. 1; nr 11, s. 1–2; 1896, nr 25, s. 1; 1899, nr 10, s. 1; nr 33, s. 1; 1900, nr 1, s. 2; 1901, nr 7, s. 2; nr 10, s. 2; 1902, nr 10, s. 1; 1903, nr 8, s. 1; nr 10, s. 1; 1904, nr 12, s. 2; 1906, nr 3, s. 1; 1908, nr 8, s. 2; 1909, nr 8, s. 1; 1911, nr 2, s. 1; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов*

и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 12-го Декабря 1903 года, s. 9; Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 15 Октября 1910 года, s. 16; Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Сентября 1906 года, s. 1789; Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Сентября 1909 года, s. 1376; Rocznik urzędowy obejmujący spis naczelných władz Cesarstwa oraz wszelkich władz i urzędników Królestwa Polskiego na rok 1859, Warszawa [b.d.w.], s. 118–119; Rocznik Urzędowy Królestwa Polskiego na rok 1866, Warszawa 1866, s. 120; Памятная книжка Радомской губернии на 1909 год, Радом 1909, s. 126; Памятная книжка Радомской губернии на 1910 год, Радом 1910, s. 119; Памятная книжка Сувальской губернии на 1902 год, Сувалки 1902, s. 103; Памятная книжка Сувальской губернии на 1903 год, Сувалки 1903, s. 117; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 111–113; https://www.myheritage.pl/names/елена_секавина [dostęp: 29 III 2023 r.].

Lwowski, Silwestr Iwanowicz

1. Львовский, Сильвестр Иванович
2. Ur. w 1823 r.
3. Prawosławne.
4. Szlachcic dziedziczny guberni petersburskiej.
5. Wydział Filologiczno-Historyczny Cesarskiego Uniwersytetu Moskiewskiego, student rzeczywiście VI 1845 r., kandydat filologii 29 VI 1850 r. z prawem awansu do rangi radcy tytularnego.
6. Majątku nie posiadał.
7. ŻONATY dwukrotnie: 1° od ?; 2° od ? z Aleksandrą Jeleną Karłowną von Krit (von Krieth), ur. 14 VI 1827 r., zm. 24 XII 1906 r. w Sankt Petersburgu, wyznania luteranckiego (dokonała konwersji na prawosławie), córką Karla Christoforowicza von Krita (zob. biogram Nikołaja Wilhelma Karłowicza von Krita).
8. DZIECI: Aleksandr, ur. 1 IX 1858 r. w Sankt Petersburgu, zm. 15 I 1938 r., wyznania prawosławnego, generał-major 30 V 1905 r., oficer Kawalergardzkiego Pułku Lejbgwardii, urzędnik do poruczeń przy naczelniku Sztabu Głównego, gubernator nolandzki, żonaty od 10 II 1884 r. z baronową Olgą Matyldą Julią Emilią Jakowlewną von Üxkull (Ikskul), ur. 26 V 1862 r. w Rewlu, zm. po 1918 r., wyznania luteranckiego, córką rotmistrza lejbgwardii w stanie spoczynku Jacoba (Jamesa) Johanna Wol-demara von Üxkull (Ikskul) i Natalii Harder.
9. OJCIEC: Iwan Lwowski, ur. przed 1800 r., zm. po 1835 r., wyznania prawosławnego, szlachcic dziedziczny. MATKA: ? RODZĘSTWO: Iwan, ur. 19 IV 1829 r., zm. 14 XI 1867 r. w Sankt Petersburgu, wyznania prawosławnego, radca kolegialny, urzędnik.

10. VI 1845 r. – tymczasowy wykładowca ekonomii politycznej, statystyki i nauk o handlu w Liceum Demidowskim; 9 VIII 1846 r. – mianowany p.o. wykładowcy ekonomii politycznej, statystyki i nauk o handlu w Liceum Demidowskim (od 15 IX 1846 r. – bibliotekarz biblioteki fundamentalnej Liceum Demidowskiego; 11 III 1848 r. – oddelegowany do selekcji starej dokumentacji przechowywanej w klasztorze Giennadijewskim); 23 XII 1849 r. – młodszy pomocnik referenta DHZ MF; 28 VII 1851 r. – starszy pomocnik referenta DHZ MF; 12 II 1852 r. – młodszy referent DHZ MF (12 V 1853 r. – oddelegowany do Orenburga, Taganrogu i Kerczu w celu zgromadzenia informacji o kontrabandzie); 31 V 1855 r. – urzędnik do szczególnych poruczeń VII kl. DHZ MF; 4 IX 1855 r. – p.o. urzędnika do szczególnych poruczeń VI kl. DHZ MF; 2 II 1856 r. – naczelnik I wydziału Departamentu Manufaktur i Handlu Wewnętrznego Ministerstwa Finansów (od 27 IX 1856 r. do 7 III 1857 r. – członek Komitetu do Spraw Przeprowadzenia Spisu Powszechnego; od 9 III 1857 r. do 31 XII 1864 r. – redaktor „Журнала Мануфактур и Торговли”); 23 IV 1858 r. – urzędnik do szczególnych poruczeń VI kl. Ministerstwa Finansów (od 12 IX 1859 r. do 30 XI 1860 r. – zarządzający kancelarią Komisji do Spraw Przeglądu Systemu Podatków i Opłat Skarbowych); 30 XI 1859 r. – naczelnik wydziału DHZ MF (3 VI 1861 r. – skierowany do prac nad nowymi przepisami dotyczącymi nielegalnego wwozu towarów na teren Rosji oraz opracowania systemu kar za naruszenie ustawy celnej; 16 V 1861 r. – zaproszony do udziału w ocenie przedmiotów na Wystawie Przemysłowej w Sankt Petersburgu; 21 XII 1863 r. – członek Komisji opracowującej nowy projekt ustawy celnej; 2 VI 1865 r. – oddelegowany przez dyrektora DOC MF do Królestwa Polskiego, a szczególnie do Wierbołowskiego OC, w celu zgromadzenia informacji o zaistniałych w tym okręgu nieporządków i przestępstwach; 20 X 1865 r. – oddelegowany do kierowania Kaliskim Okręgiem Celnym, przeprowadzenia kontroli granicy państwa oraz użycia wszelkich środków przeciwdziałających przemytowi towarów); 22 X 1865 r. – p.o. naczelnika Kaliskiego OC; 24 XII 1865 r. – zatwierdzony na stanowisku naczelnika Kaliskiego OC (2 XII 1866 r. – oddelegowany na zjazd w Warszawie kierowników komór celnych Wierbołowskiego OC); 1 I 1867 r. – naczelnik Aleksandrowskiego OC (1867 r. – powołany w Sankt Petersburgu w skład Komitetu ds. omówienia kwestii związanych z przewozem towarów drogami kolejowymi; 3 V 1868 r. – udział w Konferencji specjalnej w Warszawie w sprawach nadzoru granicznego na terenie Królestwa Polskiego; 18 V 1868 r. – opracował projekt *Положения о таможенном надзоре в пограничной полосе с Пруссамии*; 3 III 1869 r. – włączony do prac Komisji w Sankt Petersburgu nad zaopiniowaniem tego projektu; 15 IX 1871 r. – członek Komisji do opracowania nowej redakcji ustawy celnej; 7 I 1872 r. – członek Komisji do przeglądu instrukcji i rozporządzeń regulujących działalność straży granicznej; od 26 II do 28 III 1874 r. – w Komisji Specjalnej tajnego radcy senatora Girsy);

26 XII 1875 r. – naczelnik Taganrońskiego OC; 20 II 1876 r. – naczelnik Petersburskiego OC (30 III 1876 r. – członek Komisji do opracowania projektu konwencji regulującej połączenie Kolei Nadwiślańskiej z Koleją Mławsko–Marienburgską (podpisana przez cara 19 V 1876 r.); 28 I 1877 r. – członek Komisji do opracowania zasad regulujących stosunek formacji mundurowych służących w pasie przygranicznym do straży granicznej; 13 X 1879 r. – członek Komisji zajmującej się opracowaniem sposobów polepszenia nadzoru przez straż graniczną; 6 III 1881 r. – skierowany do udziału w ceremonii pogrzebowej Aleksandra II; 9 III 1881 r. – dyżurujący przy zwłokach Aleksandra II; od 27 IV 1881 r. do 17 II 1882 r. – oddelegowany na Kaukaz w celu przejęcia urzędów kwarantanno–celnych do struktur Ministerstwa Finansów; 25 II 1882 r. – udział w posiedzeniach Rady Ministra Finansów zajmującej się przestępstwami w Ładowej Komorze Celnej w Sankt Petersburgu; 31 I 1883 r. – przewodniczący Komisji powołanej do omówienia kwestii związanych z likwidacją Celnej Flotyli Krążowniczej na Morzu Bałtyckim i stworzeniem flotyli dozorowej w ramach straży granicznej; 29 XI 1883 r. – przewodniczący Komisji przy DOC MF ds. problemów ze sprawowaniem nadzoru nad strefą przygraniczną; 21 I 1886 r. – przewodniczący Komisji do opracowania zasad sprawowania nadzoru celno–granicznego na Morzu Azowskim; 21 II 1887 r. – przewodniczący Komisji do opracowania podstaw prawnych umożliwiających utworzenie granicy celnej z Wielkim Księstwem Finlandzkim na jeziorze Ładoga; 10 X 1892 r. – przewodniczący Komisji do omówienia podstaw prawnych działania Pomortowej KC Sankt Petersburg i KC przy Fińskim Dworcu Kolejowym; 3 XII 1892 r. – członek Komisji powołanej do opracowania nowych zasad organizacji nadzoru w strefie przygranicznej dla straży granicznej; 1 II 1893 r. – przewodniczący Komisji dokonującej przeglądu ustawodawstwa regulującego zasady nadzoru celnego; 27 V 1894 r. – przewodniczący Komisji do poprawy skuteczności nadzoru nad przepływem towarów z Wielkiego Księstwa Finlandzkiego do Imperium Rosyjskiego; 8 VI 1894 r. – przewodniczący Komisji do opracowania zakresu kompetencji, rozgraniczenia stref działalności i ustalenia zasad wzajemnych relacji między administracją celną a strażą graniczną; 16 VI 1894 r. – członek Konferencji specjalnej w celu utworzenia Huszczańskiego Zarządu Celnego; 9 VIII 1894 r. – członek Konferencji Specjalnej dla omówienia nowej organizacji okręgów celnych w Imperium); 8 VIII 1896 r. – urzędnik do szczególnych poruczeń IV klasy przy Ministrze Finansów oraz naczelnik Petersburskiego OC.

11. 23 IV 1848 r. – wdzięczność kuratora Moskiewskiego Okręgu Naukowego na prośbę Cesarskiego Towarzystwa Historycznego; 23 III 1854 r. – nagroda finansowa 300 rubli; 26 VIII 1856 r. – medal ciemnobrązowy dla upamiętnienia wojny w latach 1853–1856; 25 X 1857 r. – prezent wartości 800 rubli; 21 XII 1857 r. – wdzięczność Cesarskiej Akademii Nauk za przygotowanie wraz z Aleksandrem Keppenem książki

o ludności Rosji; 4 XI 1860 r. – nagroda finansowa 800 rubli; 17 IV 1862 r. – nagroda finansowa 600 rubli; 21 XII 1864 r. – nagroda finansowa 1500 rubli; 4 XI 1866 r. – uznanie cara Aleksandra II; VI 1868 r. – nagroda finansowa 1683,91 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; 13 XII 1868 r. – order św. Władimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 20 X 1870 r. – dodatek 15% za pięć lat służby w Królestwie Polskim; 3 XII 1871 r. – order św. Stanisława I kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; IV 1873 r. – nagroda finansowa 261,53 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; 3 XI 1873 r. – order pruski Korony II kl.; 26 IV 1874 r. – dodatek 1000 rubli z okazji wyjazdu na 2-miesięczny urlop zagraniczny; 1 XI 1876 r. – podziękowanie Ministra Finansów; I-III 1877 r. – nagroda finansowa 2010,04 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; 1 I 1880 r. – order św. Anny I kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 20 X 1880 r. – uznanie Ministra Finansów; 6 XII 1882 r. – uznanie Ministra Finansów za wzorowy stan Petersburskiej Brygady Straży Granicznej; 19 VII 1884 r. – wdzięczność Ministra Finansów; 5 VII 1885 r. – uznanie cara Aleksandra III; 22 VIII 1887 r. – znak zasługi za XL lat nienagannej służby; 2 IV 1895 r. – tabakiera z brylantami z wyobrażeniem imienia cara Mikołaja II; 26 II 1896 r. – medal srebrny dla upamiętnienia panowania cara Aleksandra III; 13 IV 1897 r. – order św. Władimira II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 22 VIII 1898 r. – znak zasługi za L lat nienagannej służby; 14 IV 1902 r. – za zasługi order Orła Białego.

12. 2 II 1851 r. – radca tytularny (starsz. 9 VIII 1846 r.); 23 X 1852 r. – asesor kolegialny jako wyróżnienie (starsz. 10 X 1852 r.); 20 X 1854 r. – za zasługi radca dworu (starsz. 10 X 1854 r.); 14 I 1859 r. – radca kolegialny (starsz. 10 X 1858 r.); 18 IX 1863 r. – radca stanu (starsz. 10 X 1862 r.); 2 XII 1866 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu; 5 IV 1887 r. – za zasługi tajny radca.

13. 24 XII 1873 r. – przewodniczący komitetu budowlanego cerkwi w Aleksandrowie Przygranicznym; 1 III 1876 r. – honorowy przewodniczący komitetu budowy cerkwi w Aleksandrowie Przygranicznym; 16 XI 1876 r. – przewodniczący komitetu budowy cerkwi w Mławie; autor: *О виноградных винах, бывших на прошлогодней выставке В. Э. Общества, Санкт Петербург 1861; Класная и классифицированная подать в Пруссии, Санкт Петербург 1861; Закавказский транзит: (Из 5 отд. отчета д. с. с. Львовского о командировке, по высочайшему повелению, на Кавказ, в 1881–1882 г.), Санкт Петербург 1883*; przyczyną zgonu Lwowskiego była skleroza centralnego ośrodka nerwowego i paraliż lewej połowy ciała; Lwowski został pochowany 6 II 1903 r. w Woskriesienskim Klasztorze Żeńskim w Sankt Petersburgu.

14. Zmarł 4 II 1903 r. w Sankt Petersburgu.

15. CGIASP, zesp. 19, inw. 126, sygn. 1304, k. 16v-17; inw. 127, sygn. 1445, k. 498v-499; inw. 128, sygn. 33, k. 36v-37; sygn. 99, k. 28v-29; sygn. 128, k. 29v-30; ERT, EAA.644.1.1612, k. 7; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 28, k. 5, 72; sygn. 35, k.

7; RGIA, zesp. 21, inw. 4, sygn. 16, k. 85; inw. 11, sygn. 231, k. 1–37; sygn. 232, k. 1–44; zesp. 560, inw. 23, sygn. 142; TL, TLA.1411.2.62, k. 75v–76; AP w Poznaniu Oddział w Koninie, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej Słupca, sygn. 11, s. 11; „Dziennik Warszawski” 1867, nr 7, s. 49; nr 36, s. 306; 1876, nr 3, s. 9–10; „Kurjer Warszawski” 1867, nr 37, s. 217; „УПРМФ” 1866, nr 46, s. 890; nr 52, s. 1027; 1867, nr 5, s. 43; 1868, nr 29, s. 554; 1869, nr 21, s. 290; nr 36, s. 508; 1871, nr 49, s. 818; 1873, nr 20, s. 394; 1876, nr 1, s. 1; 1877, nr 24, s. 596; 1880, nr 1, s. 2; nr 46, s. 1232; 1887, nr 14, s. 24; nr 23, s. 610; 1895, nr 14, s. 229, 231; 1896, nr 36, s. 721; 1897, nr 15, s. 185–186; 1902, nr 15, s. 241, 243; 1903, nr 8, s. 110; ПДТСЕВ, 1896, 25, s. 1; 1903, nr 4, s. 1; Памятная книжка Плоцкой губернии на 1874 год, Плоцк 1874, s. 50; Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 15-е Сентября 1870 года, Санкт Петербург 1870, s. 536; Список гражданским чинам первых трех классов. Исправлен по 1-е Июня 1889 года, Санкт Петербург 1889, s. 540–541; Список гражданским чинам первых трех классов. Исправлен по 1-е Февраля 1869 года, Санкт Петербург 1869, s. 363; Список гражданским чинам первых трех классов. Исправлен по 1-е Февраля 1899 года, Санкт Петербург 1899, s. 316; Список гражданским чинам первых трех классов. Исправлен по 1-е Февраля 1900 года, Санкт Петербург 1900, s. 295; Список гражданским чинам первых трех классов. Исправлен по 1-е Августа 1902 года, Санкт Петербург 1902, s. 267; Памятная книжка Калишской губернии на 1875 год, Калиш [b.d.w.], s. 57; Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Октября 1884 года, s. 64; Сборник биографий Кавалергардов. 1826–1908. По случаю столетнего юбилея Кавалергардского Ея Величества Государыни Императрицы Марии Феодоровны полка, ред. С. Панчулидзе, Санкт Петербург 1908, s. 325; *Genealogisches Handbuch der baltischen Ritterschaften herausgegeben von den verbänden des livländischen, estländischen und kurländischen Stammadels*, Teil Estland, Band 1, Görlitz 1929, s. 489; Петербургский некрополь, том второй, (Д–Л), Санкт Петербург 1912, s. 711; Новодевичье кладбище, ред. И.Л. Маркин et al., Санкт Петербург 2003, s. 252; Н.К. Гончаров, Педагогическая система К. Д. Ушинского, Москва 1974, s. 25, 264; С. Г. Исаков, Русские деятели в Эстонии XX века, Тарту 2005, s. 249; K. Latawiec, *Religious Activities*, s. 191; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 113–117.

Martinowicz (Martynowicz), Andriej Pawłowicz

1. Мартинович (Мартынович), Андрей Павлович
2. Ur. 27 XI 1844 r. w guberni petersburskiej.
3. Prawosławne.
4. Syn urzędnika.

5. Cesarski Instytut Górniczy, tytuł inżyniera górnictwa w 1867 r. z prawem do rangi sekretarza gubernialnego przy podjęciu pracy w administracji państwowej.

6. Majątku nie posiadał.

7. ŻONATY od 30 X 1881 r. z Anastasją Siemionowną Siemionową, ur. w 1847 r., zm. po 1894 r., wyznania prawosławnego.

8. Bezdzietny.

9. OJCIEC: Paweł Andriejewicz Martinowicz, ur. w 1811 r., zm. 28 IV 1886 r. w Sankt Petersburgu, wyznania prawosławnego, rzeczywisty radca stanu 22 XII 1872 r., urzędnik administracji państwowej od 3 II 1833 r., zajmował m.in. stanowisko urzędnika do szczególnych poruczeń Ministerstwa Finansów i p.o. egzekutora i skarbnika DHZ MF i DOC MF. MATKA: Sofia Stiepanowna Martinowicz, ur. przed 1825 r., zm. po 1850 r., wyznania prawosławnego. RODZENISTWO: Nikołaj, ur. w 1843 r., zm. 24 I 1888 r. w Sankt Petersburgu, wyznania prawosławnego, radca dworu, urzędnik, żonaty od 8 II 1881 r. z córką urzędnika w randze radcy kolegialnego Zinaidą Aleksandrowną Sadownikową; Aleksiej, ur. 13 III 1850 r. w Sankt Petersburgu, zm. po 1851 r., wyznania prawosławnego.

10. 17 VI 1867 r. – skierowany do dyspozycji naczelnika Ługańskiego Okręgu Górniczego w celu prowadzenia technicznych zajęć praktycznych (29 VII 1868 r. – nadzorca specjalny prac w kopalniach „Dagmara” i „Aleksandrowskiej” w Lisiaczańsku; 20 I 1869 r. – oddelegowany do kopalni żelaza „Gruszewskiej” w Obwodzie Wojska Dońskiego); 27 IX 1869 r. – włączony do etatu Głównego Zarządu Górniczego i pozostawiony w dyspozycji naczelnika Ługańskiego Okręgu Górniczego (21 III 1870 r. – oddelegowany do honorowego obywatela Pastuchowa w celu nadzorowania budowy zakładu metalurgicznego w guberni jekaterynosławskiej; 2 I 1871 r. – oddelegowany do wykonywania zajęć technicznych w kopalniach węgla kamiennego w powiecie skopińskim guberni rizańskiej, należących do dziedzicznego honorowego obywatela Rykowa i spółki); 5 VIII 1872 r. – włączony do etatu DOC MF; 19 I 1873 r. – starszy pomocnik referenta DOC MF; egzekutor i skarbnik DOC MF; 26 XI 1876 r. – urzędnik do poruczeń przy naczelniku Petersburskiego OC (oddelegowany do zajęć w KC Rewel); 19 XII 1877 r. – członek KC Bałtyjsk, oddelegowany do zajęć w KC Rewel; 23 IX 1878 r. – członek KC Rewel; 10 III 1880 r. – oddelegowany do zajęć w Lądowej KC Sankt Petersburg; 15 IV 1881 r. – młodszy członek KC Rewel; 12 VI 1881 r. – członek Lądowej KC Sankt Petersburg; 1 VII 1882 r. – dyrektor KC Radziwiłłów; 30 VI 1883 r. – na własną prośbę włączony do etatu DOC MF; 4 XII 1883 r. – młodszy członek Lądowej KC Sankt Petersburg; 22 III 1886 r. – starszy członek KC Rewel; 24 VI 1886 r. – dyrektor KC Rewel; 13 I 1895 r. – naczelnik Ryskiego OC; 22 VI 1896 r. – naczelnik Wileńskiego OC; 13 X 1898 r. – zwolniony ze służby na własną prośbę z powodu choroby z prawem zachowania munduru w stanie spoczynku.

11. 7 XII 1874 r. – nagroda finansowa 250 rubli za oddaną i wyróżniającą się służbę; 19 XI 1876 r. – nagroda finansowa 250 rubli za oddaną i wyróżniającą się służbę; X–XII 1876 r. – nagroda finansowa 72,91 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; 1 I 1883 r. – order św. Stanisława III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1884 r. – podziękowanie Ministra Finansów i jednorazowa nagroda 150 rubli; 9 IV 1889 r. – order św. Stanisława II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1894 r. – podziękowanie naczelnika Petersburskiego OC za czynny udział w komisjach celnych; 26 II 1896 r. – medal srebrny dla upamiętnienia panowania cara Aleksandra III.

12. 9 X 1867 r. – sekretarz gubernialny (starsz. 17 VI 1867 r.); 2 XII 1870 r. – sekretarz kolegiálny (starsz. 17 VI 1870 r.); 4 I 1874 r. – radca tytularny (starsz. 17 VI 1873 r.); 3 XI 1876 r. – asesor kolegiálny (starsz. 17 VI 1876 r.); 5 IX 1880 r. – radca dworu (starsz. 17 VI 1880 r.); 15 XI 1884 r. – radca kolegiálny (starsz. 17 VI 1884 r.); 22 IX 1888 r. – radca stanu (starsz. 17 VI 1888 r.); 2 IV 1895 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. Martinowicz zawarł związek małżeński w cerkwi prawosławnej Izmańłowskiego Pułku Lejbgwardii.

14. Zmarł 13 X 1898 r.

15. CGIASP, zesp. 19, inw. 124, sygn. 722, k. 343v; inw. 125, sygn. 321, k. 97v; sygn. 368, k. 638v; sygn. 917, k. 10v; inw. 126, sygn. 213, k. 95v; zesp. 963, inw. 1, sygn. 8494, k. 1–3; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 29, k. 67; sygn. 33, k. 2, 4; RGIA, zesp. 21, inw. 4, sygn. 16, k. 85; sygn. 504, k. 25; inw. 11, sygn. 232, k. 91–101; zesp. 128, inw. 1, sygn. 380, k. 83; sygn. 641, k. 69–69v; zesp. 143, inw. 2, sygn. 18, k. 36; TL, TLA.1414.2.52, k. 5v–6; TLA.1411.2.80, k. 10; TLA.1411.2.81, k. 13; „УПРМФ” 1872, nr 21, s. 372; nr 43, s. 835; 1873, nr 1, s. 1; nr 8, s. 162; 1874, nr 3, s. 58–59; 1875, nr 51, s. 1201; 1876, nr 47, s. 1066; 1877, nr 7, s. 149; nr 8, s. 166; 1878, nr 11, s. 270; nr 47, s. 1284; nr 49, s. 1314–1315; 1880, nr 39, s. 1039; nr 45, s. 1208; 1881, nr 48, s. 1418; 1882, nr 1, s. 2; 1883, nr 1, s. 1, 3; nr 39, s. 1130; 1884, nr 3, s. 78; 1885, nr 7, s. 411; nr 42, s. 176; 1886, nr 17, s. 213; nr 28, s. 82; 1889, nr 15, s. 145–147; 1895, nr 7, s. 110; nr 14, s. 229–230; 1896, nr 28, s. 605; 1898, nr 46, s. 721–722; ПДТСЕВ, 1895, nr 1, s. 3; nr 3, s. 1; 1896, nr 25, s. 1; 1898, nr 25, s. 1; Адрес-календарь Эстляндской губернии на 1893 год, Ревель 1893, s. 49; Памятная Книжка Лифляндской Губернии на 1896 год, s. 82; Список гражданским чинам VIII класс. Исправлен по 20 Марта 1847 г., Санкт Петербург 1847, s. 1688; Список гражданским чинам восьмого класса. Исправлен по 20-е Декабря 1847 г., Санкт Петербург 1847, s. 1732; Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Октября 1884 года, s. 239; Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1896 года, Санкт Петербург 1896, s. 1425–1426; Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 15-е Октября 1896 года, Санкт Петербург 1896, s. 1378–1379; Список гражданским чинам

четвертого класса. Исправлен по 1-е Октября 1897 года, Санкт Петербург 1897, s. 1345; Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1898 года, Санкт Петербург 1898, s. 1328–1329; Памятная книжка Сувалкской губернии на 1897 год, Сувалки 1897, s. 107; Памятная книжка Сувалкской губернии на 1898 год, Сувалки 1898, s. 107; Справочная книжка Эстляндской губернии. Путеводитель по г. Ревелю и уездам, сост. Д. Сапожников, Ревель 1890, s. 45; K. Łatawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 118–120.

Onoszkowicz–Jacyna, Nikołaj Feliksowicz

1. Оношковиц–Яцына, Николай Феликсович

2. Ur. 17 X 1857 r. w Sankt Petersburgu.

3. Prawosławne.

4. Szlachcic dziedziczny guberni petersburskiej (syn rzeczywistego radcy stanu).

5. II Gimnazjum Męskie w Sankt Petersburgu, ukończone w VI 1878 r.; Wydział Prawa Cesarskiego Uniwersytetu Petersburskiego od 31 VIII 1878 r. do 31 V 1882 r., tytuł studenta rzeczywistego.

6. Majątku nie posiadał.

7. ŻONATY od 29 IV 1884 r. z Adelajdą Kokowcową, ur. w 1854 r., zm. po III 1935 r., wyznania prawosławnego, córką podpułkownika Korpusu Inżynierów Dróg Komunikacyjnych Nikołaja Wasiljewicza Kokowcowa, ur. 2 V 1814 r. w Gorno-Pokrowskoje, zm. w 1873 r. i Agłaidy Nikołajewny Strachowej, ur. przed 1830 r., zm. po 1861 r. (siostra Władimira Kokowcowa ministra finansów i premiera Rosji).

8. DZIECI: Ksenia, ur. 12 IX 1889 r. w Sankt Petersburgu, zm. po 1912 r., wyznania prawosławnego, zamężna od 9 IX 1912 r. z urzędnikiem Nikołajem Nikołajewiczem Osipowem; Aleksandra, ur. 23 I 1891 r., zm. po 1914 r., wyznania prawosławnego, zamężna od 7 XI 1910 r. z Aleksiejem Fiodorowiczem Andriejewskim, ur. 19 III 1872 r. w Samarze, absolwentem Cesarskiego Uniwersytetu Petersburskiego, rzeczywistym radcą stanu, młodszym dyrektorem Państwowej Komisji Spłaty Długu Rosji, w latach 30. XX w. zamężna z Władimirem Nikołajewiczem Uszynem; Siergiej, ur. 15 VII 1893 r. w Stritnie w guberni petersburskiej, zm. po 1929 r. we Francji, absolwent Cesarskiego Liceum Aleksandryjskiego 1916 r., uczestnik wojny domowej w Rosji, od 1920 r. na emigracji we Francji, studiował w Szkole Budownictwa Cywilnego, pracownik redakcji czasopisma „Общее Дело”; Gieorgij, ur. 18 V 1894 r. w Rydze, wyznania prawosławnego, absolwent Cesarskiego Korpusu Paziów 1914 r., oficer Pułku Kirasjerów Lejbguardii, uczestnik I wojny światowej, po 1920 r. na emigracji we Francji i Belgii, członek Powszechnego Gwardyjskiego Zjednoczenia we Francji,

pomocnik starosty cerkiewnego w Hente w Belgii³³⁵; Jewgienij, ur. 22 II 1897 r., zm. 12 V 1970 r. w Paryżu, wyznania prawosławnego, absolwent Aleksandrowskiego Korpusu Kadetów i Cesarskiego Korpusu Paziów 1914 r., oficer Pułku Kirasjerów Lejbgwardii, uczestnik I wojny światowej i wojny domowej w Rosji, od 1920 r. na emigracji w Turcji, Belgii i Francji, sekretarz zjednoczenia oficerów Pułku Kirasjerów Lejbgwardii, sekretarz Związku Kawalerów orderu św. Georgija, przewodniczący Rosyjskiej Organizacji Narodowej we Francji, współpracownik czasopisma „Военная Бель”, autor wspomnień o walkach pod Rostowem w 1920 r. oraz szeregu artykułów w czasopiśmie „Первопоходник”, żonaty z Nadieżdą Świerzbinią.

9. ОЈСІЕ: Feliks Antonowicz Onoszkowicz-Jacyna, ur. w 1807 r. w Królestwie Polskim, zm. po 1865 r., rzeczywisty radca stanu 23 XII 1862 r., absolwent gimnazjum, urzędnik Departamentu Oświecenia Publicznego, wyznania rzymskokatolickiego. МАТКА: Olimpiada Wasiljewna ?, ur. w 1820 r., zm. 23 VIII 1895 r. w Sankt Petersburgu, wyznania prawosławnego. РОДЗЕНСТВО: Jekaterina, ur. 17 XII 1842 r. w Sankt Petersburgu, zm. po 1891 r., wyznania prawosławnego, zamężna z inżynierem dróg komunikacyjnych Turcewiczem; Wiera, ur. 28 VIII 1845 r. w Sankt Petersburgu, zm. po 1865 r., wyznania prawosławnego; Iwan, ur. 28 VIII 1845 r. w Sankt Petersburgu, zm. 24 XII 1913 r. w Sankt Petersburgu, wyznania prawosławnego, absolwent Cesarskiego Uniwersytetu Petersburskiego 1867 r., rzeczywisty tajny radca, urzędnik Ministerstwa Oświecenia Publicznego, zarządzający sprawami Aleksiejewskiego Komitetu nad Rannymi, żonaty ze Stanisławą Josifowną Wismont; Anton, ur. 19 III 1847 r. w Sankt Petersburgu, zm. 6 VII 1889 r. w Sankt Petersburgu, wyznania prawosławnego, absolwent IV Gimnazjum Męskiego w Sankt Petersburgu i Wydziału Prawa Cesarskiego Uniwersytetu Petersburskiego, student rzeczywisty, pomocnik sekretarza Petersburskiego Sądu Okręgowego, urzędnik do poruczeń przy naczelniku Radziwiłłowskiego OC, urzędnik do poruczeń przy naczelniku Petersburskiego OC, członek KC Lipawa i KC Jurburg; Wasilij, ur. 20 XI 1848 r. w Sankt Petersburgu, zm. 8 I 1895 r., wyznania prawosławnego, absolwent ze złotym medalem Cesarskiego Liceum Aleksandryjskiego 20 XII 1869 r. i prawem awansu do rangi radcy tytularnego, radca stanu, urzędnik do szczególnych poruczeń V kl. Ministerstwa Finansów; Josif, ur. 4 IV 1852 r. w Sankt Petersburgu, zm. po 1917 r., wyznania prawosławnego, rzeczywisty radca stanu 28 XII 1890 r., urzędnik do szczególnych poruczeń V kl. przy Ministrze Oświecenia Publicznego, urzędnik Kancelarii Własnej Jego Cesarskiej Wysokości ds. Instytucji Cesarzowej Marii, członek Dumy Miejskiej Petersburga 1898–1909, właściciel nieruchomości w Sankt Petersburgu; Aleksandra,

³³⁵ Wyjaśnienia wymaga zbieżność danych z rtm. Jerzym Onoszkowiczem-Jacyną, synem Mikołaja i Adeli, rozstrzelanym w Charkowie w 1940 r. <https://katyn.ipn.gov.pl/kat/ludzie/ofiary> [dostęp: 19 VII 2023 r.].

ur. 15 V 1854 r. w Sankt Petersburgu, zm. po 1857 r., wyznania prawosławnego; Maria, ur. 6 II 1856 r. w Sankt Petersburgu, zm. po 1859 r., wyznania prawosławnego; Natalia, ur. 22 VIII 1863 r. w Sankt Petersburgu, zm. po 1917 r., wyznania prawosławnego, zamężna z radcą Komitetu Zarząd Cesarskiej Akademii Nauk rzeczywistym radcą stanu Piotrem Siergiejewiczem Jakowlewem.

10. 10 VI 1882 r. – włączony do etatu DOC MF i oddelegowany do zajęć w tymże departamencie; 6 XI 1882 r. – p.o. sekretarza Kancelarii Naczelnika Petersburskiego OC; 10 III 1884 r. – zatwierdzony na stanowisku sekretarza Kancelarii Naczelnika Petersburskiego OC; 9 IV 1885 r. – dyrektor KC Sestroretsk; 3 VIII 1885 r. – tłumacz DOC MF; 1 VII 1886 r. – członek KC Jurburg; 30 IX 1889 r. – członek KC Grajewo; 11 IX 1890 r. – członek KC Ryga; 13 III 1893 r. – pomocnik dyrektora KC Ryga; 4 II 1895 r. – dyrektor KC Archangielsk; 31 V 1897 r. – dyrektor GSKC Warszawa; 30 VII 1904 r. – naczelnik Wileńskiego OC; 10 VII 1908 r. – na własną prośbę naczelnikiem Petersburskiego OC; 1 VI 1912 r. – inspektor Petersburskiego (od 1914 r. Piotrogradzkiego) Rewiru Celnego i urzędnik do szczególnych poruczeń IV kl. Ministerstwa Finansów (? r. – członek Zarządu Archangielsko-Murmańskiego Towarzystwa Okresowej Żeglugi Morskiej reprezentujący Ministerstwo Finansów); 26 II 1918 r. – zwolniony ze służby.

11. 26 II 1896 r. – medal srebrny dla upamiętnienia panowania cara Aleksandra III; 13 IV 1897 r. – order św. Stanisława II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 16 VI 1897 r. – medal ciemnobrązowy za wysiłki na rzecz Pierwszego Spisu Powszechnego; 10 IV 1900 r. – order św. Anny II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1901 r. – order perski Lwa i Słońca II kl.; 28 III 1904 r. – order św. Władimira IV kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1906 r. – znak Czerwonego Krzyża; 18 IV 1910 r. – order św. Władimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 14 IV 1913 r. – order św. Stanisława I kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1913 r. – medal jasnobrązowy dla upamiętnienia 300-lecia panowania dynastii Romanowów; 10 IV 1916 r. – order św. Anny I kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę.

12. 4 XI 1882 r. – sekretarz gubernialny (starsz. 10 VI 1882 r.); 17 III 1886 r. – sekretarz kolegialny (starsz. 10 VI 1885 r.); 6 II 1889 r. – radca tytularny (starsz. 10 VI 1888 r.); 2 XII 1891 r. – asesor kolegialny (starsz. 10 VI 1891 r.); 2 IV 1895 r. – za zasługi radca dworu (starsz. 10 VI 1894 r.); 18 X 1898 r. – radca kolegialny (starsz. 10 VI 1898 r.); 16 XII 1902 r. – radca stanu (starsz. 10 VI 1902 r.); 22 IV 1907 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. Onoszkowicz-Jacyna zawarł związek małżeński w cerkwi przy Ministerstwie Oświecenia Publicznego w Sankt Petersburgu. Honorowy członek Pokrowskiej Wspólnoty Sióstr Miłosierdzia; na początku lat 30. XX w. mieszkał wraz z żoną i córką w Leningradzie; został w III 1935 r. zesłany wraz z żoną i córką do Orska w guberni orenburskiej.

14. Zmarł po III 1935 r.

15. CGIASP, zesp. 11, inw. 1, sygn. 3690; zesp. 14, inw. 3, sygn. 20220; inw. 5, sygn. 3307; zesp. 19, inw. 111, sygn. 337, k. 1524v; inw. 124, sygn. 759, k. 556v; sygn. 772, k. 613v; sygn. 861, k. 562v; inw. 125, sygn. 459, k. 155v; inw. 126, sygn. 1540, k. 7v; inw. 127, sygn. 335, k. 21v; sygn. 916, k. 102v; sygn. 2728, k. 181v; ERT, EAA.644.1.1409, k. 12v; EAA.644.1.1578, k. 19v, 52; EAA.644.1.1740, k. 25; LVIA, zesp. 551, inw. 1, sygn. 330, k. 18v; zesp. 605, inw. 20, sygn. 414, k. 265; zesp. 1404, inw. 1, sygn. 6, k. 6; LVVA, zesp. 232, inw. 2, sygn. 150, k. 6v, 8, 150; inw. 4, sygn. 1, k. 15v, 17; zesp. 545, inw. 2, sygn. 26, k. 107, 108; sygn. 27, k. 156v, 157v–158; sygn. 33, k. 3, 7; sygn. 34, k. 37v; sygn. 37, k. 25; sygn. 38, k. 24; zesp. 6355, inw. 1, sygn. 166, k. 16v–17; RGIA, zesp. 21, inw. 2, sygn. 2026, k. 25; sygn. 2027, k. 30; inw. 11, sygn. 237, k. 33–38; zesp. 128, inw. 1, sygn. 25, k. 22, 31; sygn. 455, k. 37; sygn. 1545, k. 139–142; zesp. 139, inw. 1, sygn. 885, k. 20v, 51; zesp. 143, inw. 2, sygn. 18, k. 2, 34; zesp. 146, inw. 1, sygn. 163; zesp. 560, inw. 16, sygn. 571; RGWIA, zesp. 400, inw. 12, sygn. 26952, k. 6; sygn. 27310, k. 144; zesp. 2048, inw. 2, sygn. 115, k. 630v; zesp. 16196, inw. 1, sygn. 1189, k. 173v; inw. 3, sygn. 14, s. 222; „УПРМФ” 1873, nr 25, s. 490; nr 42, s. 850; 1874, nr 17, s. 379; 1876, nr 15, s. 319–320; nr 43, s. 986; 1877, nr 12–13, s. 271–272; nr 33, s. 828; 1878, nr 17, s. 405; 1880, nr 14, s. 353; 1882, nr 50, s. 1394; 1883, nr 1, s. 1, 3; nr 32, s. 915; nr 34, s. 971; 1884, nr 18, s. 906; nr 30, s. 254; 1885, nr 22, s. 581; nr 39, s. 933; nr 42, s. 176; 1886, nr 25, s. 706; nr 33, s. 425; nr 45, s. 371; 1889, nr 42, s. 425–426; 1890, nr 39, s. 393–394; 1892, nr 18, s. 194; 1893, nr 14, s. 176; 1895, nr 14, s. 229–230; 1897, nr 15, s. 185–188; nr 25, s. 330; 1904, nr 13, s. 197, 199; nr 35, s. 579; 1907, nr 16, s. 202; 1908, nr 32, s. 474; 1910, nr 16, s. 241, 243; 1913, nr 15, s. 284, 286–287; 1916, nr 15, s. 250–251; „Таможенный Вестник” 1918, nr 5, s. 36; „Kurjer Warszawski” 1900, nr 111, s. 4; 1904, nr 100, s. 4; ПДТСЕВ, 1895, nr 2, s. 1; nr 6, s. 1; 1897, nr 23, s. 2; 1898, nr 2, s. 1; nr 24, s. 1; 1900, nr 25, s. 2; 1902, nr 13, s. 2; nr 32, s. 1; 1904, nr 16, s. 1; nr 24, s. 1; 1905, nr 17, s. 1; 1907, nr 16, s. 1; 1908, nr 19, s. 1; Высочайший Приказ по Военному Ведомству, Февраля 6-го дня 1915 года, s. 10; Высочайший Приказ по Военному Ведомству, Мая 25-го дня 1916 года, s. 28; Дополнение к Приказу Армии и Флоту о военных чинах сухопутного ведомства от 4-го Марта 1917 года, s. 52; Приказ Главнокомандующего армиями Северо-Западного фронта, nr 1299, 22 мая 1915 г.; Памятная книжка Ковенской губернии на 1887-й год, Ковна 1886, s. 64; Список гражданским чинам военного ведомства первых шести классов по старшинству. Составлен по 1-е Июля 1909 года, Санкт Петербург 1909, s. 6; Список гражданским чинам военного ведомства первых шести классов по старшинству. Составлен по 1 января 1911 года, Санкт Петербург 1911, s. 4; Список гражданским чинам первых трех классов. Исправлен по 15-е Октября 1896 года, s. 555; Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По

сведениям до 1 Сентября 1908 года, s. 11; Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 5 Января 1912 года, s. 13; Памятная книжка Сувалкской губернии на 1907 год, Сувалки 1907, s. 128; В.П. Пономарев, В.М. Шабанов, Кавалеры Императорского ордена Святого Александра Невского. 1725–1917, т. 3, Москва 2009, s. 790; Памятная книжка лицейств. Издание Собрания Курсовых Представителей Императорского Александровского Лицея. 1811. 19 октября. 1911, Санкт-Петербург 1911, s. 83; Список личного состава Министерства Финансов на 1916 год, kol. 555; Список личного состава Министерства Финансов на 1917 год, kol. 578; Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е октября 1897 года, s. 849–850; Российское зарубежье во Франции 1919–2000. Биографический словарь, т. II, ред. Л. Мнухин, М. Авриль, В. Лосская, Москва 2008, s. 348; K. Łatawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918, tom 2, s. 120–123; <http://pkk.memo.ru/page%202/KNIGA/An.html> [dostęp: 15 X 2020 r.].

Ostrowski, Henryk Feliksowicz

1. Островский, Генрих Феликсович
2. Ur. 22 I 1854 r. w Warszawie.
3. Rzymskokatolickie.
4. Syn szlachcica posiadającego nobilitację osobistą.
5. Praskie Klasyczne Progimnazjum Męskie, ukończone w 1870 r.
6. Majątku nie posiadał.
7. ŻONATY od 22 X 1886 r. z Warwarą Zujewą, ur. 3 XII 1867 r., zm. po 1917 r., wyznania prawosławnego, córką dziedzicznego honorowego obywatela Nikołaja Zujewa.
8. DZIECI: Warwara, ur. 8 VIII 1887 r. w guberni petersburskiej, zm. po 1914 r., wyznania prawosławnego; Boris, ur. 20 II 1890 r. w guberni petersburskiej, zm. po 1914 r., wyznania prawosławnego, absolwent Gimnazjum Męskiego w Kronsztadzie, registrator kolejalny, urzędnik Portowej KC Sankt Petersburg zajmujący stanowisko pomocnika nadzorcy składu celnego i pomocnika nadzorcy okrętów w latach 1915–1920; Nikołaj, ur. 3 VII 1895 r. w Archangielsku, zm. po 1914 r., wyznania prawosławnego.
9. OJCIEC: Feliks Ostrowski ur. w 1802 r. w Kraśniku, zm. 14 XI 1860 r. w Warszawie, wyznania rzymskokatolickiego, syn szlachcica osobistego artysty malarza Walentego Ostrowskiego i Franciszki Kurzelowskiej, artysta muzyk, nauczyciel muzyki Aleksandryjskiego Instytutu Szlachetnie Urodzonych Panien w Warszawie, żonaty dwukrotnie: 1° od 6 VII 1837 r. (12 IV 1845 r. sąd konsystorski archidiecezji warszawskiej unieważnił małżeństwo) z Józefą Marianną Benedyktowną Nielepiec, ur.

w 1820 r. w Warszawie, zm. 11 III 1849 r. w Warszawie, wyznania rzymskokatolickiego, córką mecenasa Benedykta Józefa Nielepca i Antoniny Olszewskiej, 2° z Ludwiką Marianną Nikołajewną Berenkopf. MATKA: Ludwika Marianna Nikołajewna Berenkopf, ur. w 1823 r. w Warszawie, zm. po 1858 r., wyznania rzymskokatolickiego, zamężna od 4 IX 1851 r., córka stróża Nikołaja Berenkopfa i Magdaleny Bierackiej. RODZENIWO: Teodora, ur. w 1840 r., zm. 18 IV 1847 r. w Warszawie; Feliks Antoni, ur. 25 V 1838 r. w Warszawie, zm. 14 I 1848 r. w Warszawie; Feliks, ur. 13 IV 1851 r. w Warszawie, zm. po 1870 r., wyznania rzymskokatolickiego, urzędnik kancelaryjny Sochaczewskiego Zarządu Powiatowego i Kaliskiego Rządu Gubernialnego; Teodora, ur. w 1852 r. w Warszawie, zm. 21 XII 1892 r. w Warszawie, wyznania rzymskokatolickiego, zamężna od 5 VI 1870 r. ze starszym pomocnikiem okręgowego nadzorcy akcyzą Kalisko-Piotrkowskiego Gubernialnego Zarządu Akcyzowego podporucznikiem w stanie spoczynku Piotrem Sewenardem (Sevenardem), ur. w 1840 r., zm. 25 XII 1909 r. w Warszawie, wyznania prawosławnego, synem ziemianina guberni twerskiej sztablekarza radcy dworu Nikołaja Sewenarda (Sevenarda).

10. 1 VI 1870 r. – urzędnik kancelaryjny Wydziału Dóbr Państwowych Kaliskiej Izby Skarbowej; 31 XII 1871 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby; 1 VI 1872 r. – urzędnik kancelaryjny Składowej KC Moskwa; 26 V 1873 r. – nadetatowy urzędnik przy Jarosławskim Gubernialnym Zarządzie Akcyzowym; 1 XI 1873 r. – kierownik kancelarii i buchalter 4 okręgu Jarosławskiego Gubernialnego Zarządu Akcyzowego; 16 XI 1878 r. – kierownik kancelarii i buchalter 2 okręgu Jarosławskiego Gubernialnego Zarządu Akcyzowego; 25 V 1883 r. – nadetatowy urzędnik Petersburskiego Gubernialnego Zarządu Akcyzowego; 1 VIII 1883 r. – kierownik kancelarii i buchalter 1 okręgu Petersburskiego Gubernialnego Zarządu Akcyzowego; 7 V 1885 r. – referent 1 okręgu Petersburskiego Gubernialnego Zarządu Akcyzowego (decyzją Rady Państwa w miejsce stanowiska kierownika kancelarii i buchaltera wprowadzono etat referenta); 11 X 1888 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby z powodu choroby; 20 XII 1890 r. – przyjęty na etat w DOC MF; 29 XII 1890 r. – w celu zapoznania się z działalnością administracji celnej skierowany do Lądowej KC Sankt Petersburg; 8 IV 1891 r. – skierowany na służbę do Portowej KC Sankt Petersburg; 28 VIII 1891 r. – pomocnik nadzorcy okrętów KC Ryga; 11 XI 1892 r. – młodszy pomocnik nadzorcy składu celnego i pomocnik nadzorcy okrętów Portowej KC Sankt Petersburg; 13 IV 1893 r. – starszy pomocnik nadzorcy składu celnego Portowej KC Sankt Petersburg (od 25 XI 1893 r. do 4 IV 1894 r. – oddelegowany do Lądowej KC Sankt Petersburg w celu p.o. członka komory; od 24 VIII 1894 r. do 20 IV 1896 r. – oddelegowany do Zarządu KC na Wyspie Gutujewskiej w celu p.o. nadzorcy składu celnego); 19 VI 1895 r. – urzędnik do poruczeń przy dyrektorze KC Archangielsk (od 28 VII 1895 r. do 7 V 1896 r. – na czas nawigacji przy Portowej KC Sankt Petersburg; od 6 XI 1896 r.

do 3 VII 1897 r. – oddelegowany do Lądowej KC Sankt Petersburg w celu p.o. członka komory); 11 VI 1897 r. – młodszy członek Portowej KC Sankt Petersburg; 1 I 1899 r. – członek Portowej KC Sankt Petersburg (na podstawie decyzji Rady Państwa z 19 V 1897 r.); 28 I 1902 r. – dyrektor KC Kercz; 21 VI 1904 r. – dyrektor KC Kronsztad; 28 I 1910 r. – dyrektor KC Archangielsk; 28 I 1916 r. – inspektor celny Południowo-Zachodniego Rewiru Celnego.

11. 26 II 1896 r. – medal srebrny dla upamiętnienia panowania cara Aleksandra III; 1 IV 1901 r. – order św. Stanisława III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę oraz nadzwyczajne wysiłki; 1 VII 1903 r. – order grecki Zbawiciela; 7 IV 1905 r. – order turecki Osmana III kl.; 17 IV 1905 r. – order św. Anny III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 17 I 1907 r. – znak z okazji 200-lecia twierdzy w Kronsztadzie zatwierdzony 14 I 1904 r.; 13 IV 1908 r. – order św. Anny II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 28 II 1911 r. – dodatek finansowy 300 rubli; 25 II 1912 r. – dodatek finansowy 200 rubli; 22 III 1915 r. – order św. Władimira IV kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 30 VII 1915 r. – podziękowanie Ministra Finansów.

12. 27 II 1881 r. – rejestrator kolegiálny (starsz. 27 XII 1880 r.); 20 II 1885 r. – sekretarz gubernialny (starsz. 27 XII 1883 r.); 20 XI 1887 r. – sekretarz kolegiálny (starsz. 27 XII 1886 r.); 19 XI 1892 r. – radca tytularny (starsz. 6 IV 1892 r.); 8 XI 1895 r. – asesor kolegiálny (starsz. 6 IV 1895 r.); 30 VII 1899 r. – radca dworu (starsz. 6 IV 1899 r.); 12 II 1904 r. – radca kolegiálny (starsz. 6 IV 1903 r.); 4 V 1907 r. – radca stanu (starsz. 6 IV 1907 r.); 25 III 1912 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. –.

14. Zmarł 25 XII 1916 r.

15. DAKO, zesp. 292, inw. 2, sygn. 256, k. 4v; sygn. 359, k. 1v; ERT, EAA.644.1.1578, k. 7, 9v; EAA.644.1.1740, k. 18, 21v; EAA.644.1.2142, k. 6; EAA.2481.1.17, nlb.; GAAO, zesp. 58, inw. 2, sygn. 234; LVIA, zesp. 1051, inw. 1, sygn. 2, k. 218; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 33, k. 28v, 46; sygn. 37, k. 18, 21v; zesp. 4935, inw. 4, sygn. 108, k. 1v; sygn. 110, k. 4v; RGIA, zesp. 21, inw. 2, sygn. 2028, k. 7, 10v–11; zesp. 125, inw. 1, sygn. 505, k. 1v; zesp. 128, inw. 1, sygn. 25, k. 7, 23, 24; zesp. 139, inw. 1, sygn. 885, k. 9, 11v; zesp. 138, inw. 1, sygn. 726–729; inw. 2, sygn. 18, k. 75v; zesp. 560, inw. 20, sygn. 412; AP w Kaliszu, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Kaliszu, sygn. 30, s. 304–305, 309, 343; sygn. 31, s. 72–73; AP w Kielcach, Kielecka Izba Skarbowa, sygn. 3170, k. 76, 78–78v; AP w Łodzi, Rząd Gubernialny Kaliski, Wydział Administracyjny, sygn. 341; AP w Warszawie, Akta stanu cywilnego cerkwi prawosławnej Soboru Katedralnego św. Trójcy przy ul. Długiej w Warszawie, sygn. 152, s. 210; sygn. 154, s. 9, 232, 347–348; Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej św. Aleksandra w Warszawie, sygn. 36, s. 342; sygn. 38, s. 957; Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej św. Andrzeja w Warszawie, sygn. 17, s. 661; sygn. 18, s. 577; sygn.

19, s. 678; sygn. 21, s. 300, 578; sygn. 99, k. 341; Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej św. Jana Chrzciciela w Warszawie, sygn. 12, s. 358; sygn. 13, s. 222; „УПРМФ” 1891, nr 3, s. 30; nr 38, s. 438; 1892, nr 49, s. 519; 1893, nr 18, s. 222; 1897, nr 33, s. 478; 1904, nr 8, s. 122; nr 28, s. 473–474; 1905, nr 16, s. 214, 218, 1908, nr 15, s. 219, 221–222; 1910, nr 9, s. 116; 1915, nr 12, s. 190, 192–193; 1916, nr 10, s. 171; 1917, nr 4, s. 90; „Калишския Губернскаго Ведомости” 1870, nr 25, s. 357; nr 26, s. 370; *Общий циркуляр по Министерству Финансов, от 1 Апреля 1901 года*, s. 1, 6–7; ПДТСВ, 1895, nr 18, s. 2; nr 35, s. 1; 1899, nr 24, s. 2; 1902, nr 4, s. 1; nr 6, s. 2; 1904, nr 6, s. 1; nr 17, s. 1; nr 18, s. 1; 1907, nr 12, s. 1; nr 14, s. 2; 1910, nr 4, s. 1; nr 6, s. 2–3; 1916, nr 2, s. 2; nr 3, s. 1; 1917, nr 1, s. 2; Высочайший приказ по Гражданскому Ведомству, Января 9 дня 1917 года, s. 9; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 12-го Декабря 1903 года*, s. 129; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 15 Октября 1910 года*, s. 35; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 5 Января 1912 года*, s. 34; *Список личного состава Министерства Финансов на 1917 год*, kol. 579; *Список гражданским чинам первых четырех классов. Чины четвертого класса, Часть вторая*, Петроград 1915, s. 1616; *Памятная книжка Архангельской губернии на 1911 год*, Архангельск 1911, s. 83; *Памятная книжка Архангельской губернии на 1915 год*, Архангельск 1915, s. 24; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 123–125; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918. Słownik biograficzny*, tom 4, *Resorty komunikacji, poczt i telegrafów, dworu oraz spraw wewnętrznych*, Lublin 2020, s. 91.

Prianisznikow, Piotr Dmitrijewicz

1. Прянишников, Петр Дмитриевич
2. Ur. 16 IX 1803 r. w Moskwie.
3. Prawosławne.
4. Szlachcic dziedziczny guberni orłowskiej (od 27 IV 1867 r. szlachcic dziedziczny guberni twerskiej).
5. Szkoła prywatna Boczkowa; egzamin w Szkole Podchorążych Gwardii i Junkrów Kawalerii 29 III 1825 r., na którego podstawie awansowany do stopnia podporucznika.
6. Majątku nie posiadał.
7. ŻONATY od 1838 r. z Anastazją Fiodorowną ?, ur. przed 1821 r., zm. po 1864 r., wyznania prawosławnego.

8. DZIECI: Dmitrij, ur. 25 II 1839 r. w Sankt Petersburgu, zm. przed 1851 r., wyznania prawosławnego; Iwan, ur. 1 V 1841 r. w Grodnie, zm. w 1909 r., wyznania prawosławnego, pejzażysta, grafik, autor prac o charakterze batalistycznym; Anna, ur. 9 II 1845 r., zm. po 1869 r., wyznania prawosławnego; Ippolit, ur. 14 VIII 1847 r. w Grodnie, zm. 11 XI 1921 r. w Piotrogradzie, wyznania prawosławnego, absolwent szkoły elementarnej w Dreźnie, Morskiego Korpusu Kadetów w Sankt Petersburgu 16 IV 1867 r., pobierał naukę śpiewu w konserwatorium w Sankt Petersburgu 1873–1874, Mediolanie i Neapolu, służba we flocie, urzędnik komór celnych w Rydze i Rewlu, śpiewak operowy (baryton) występujący w latach 1876–1877 na scenach w Bolonii, Mediolanie, Parmie, Genui i Florencji, solista Maryjskiego Teatru w Sankt Petersburgu 1878–1886 i Teatru Operowego w Tyflisie 1886–1889, organizator Towarzystw Artystów Operowych w Kijowie i Moskwie, zajmował się nauką śpiewu w Sankt Petersburgu i Piotrogradzie 1893–1921; Aleksandr, ur. 30 V 1854 r. w Zawichoście, zm. w 1936 r. w Mentonie we Francji, wyznania prawosławnego, absolwent Cesarskiego Instytutu Technologicznego w Charkowie, inżynier-technolog, oficer Kazańskiego Pułku Dragonów, uczestnik wojny rosyjsko-tureckiej w latach 1877–1878 (autor pracy: *Записи того, что я помню о передвижениях и военных действиях 9-го драгунского Казанского полка в Русско-турецкую войну 1877–1878 годов*, Москва 2004), zajmował się przemysłem cukrowniczym, po 1917 r. na emigracji we Francji, żonaty z Jelizawietą Kukol-Jasnopolską, córką szlachcica dziedzicznego, oficera lejbgwardii Iwana Andriejewicza Kukol-Jasnopolskiego.

9. OJCIEC: Dmitrij Iwanowicz Prianisznikow, ur. przed 1781 r., zm. po 1816 r., wyznania prawosławnego, szlachcic dziedziczny guberni orłowskiej, urzędnik w randze sekretarza kolegiального (1816). MATKA: ? RODZENSTWO: Siergiej, ur. w 1801 r., zm. po 1833 r., wyznania prawosławnego. Michaił, ur. w 1805 r., zm. po 1867 r., wyznania prawosławnego, oficer żandarmerii w stopniu pułkownika, służył w Tyflisie i Kizlarze, żonaty z Marią Andriejewną ?

10. 28 X 1822 r. – oficer Pułku Grenadierów Lejbgwardii; 7 VII 1826 r. – oficer Odwodowego Pułku Lejbgwardii; 1829 r. – adiutant batalionu Odwodowego Pułku Lejbgwardii; 15 XII 1832 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby; 15 IX 1833 r. – urzędnik resortu zaopatrzenia armii; 16 IX 1833 r. – członek Saratowskiego Komisariatu Prowiantowego; 16 I 1835 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby; 5 V 1836 r. – referent (naczelnik referatu) Departamentu Komisariackiego Ministerstwa Morskiego; 10 VI 1836 r. – kontroler Komitetu Rewizyjnego do Spraw Intendentury Morskiej; 26 X 1840 r. – urzędnik KC Sankt Petersburg; 19 XII 1840 r. – dyrektor KC Grodno; 17 IX 1841 r. – dyrektor KC Kercz; 17 VI 1847 r. – dyrektor Lądowej KC Odessa; 17 X 1847 r. – dyrektor Portowej KC Taganrog; 1 I 1851 r. –

p.o. naczelnika Zawichojskiego OC; 19 II 1852 r. – zatwierdzony na stanowisku naczelnika Zawichojskiego OC; 31 V 1863 r. – zwolniony ze służby na własną prośbę.

11. 20 VI, 14 VII i 19 VII 1825 r. oraz 29 III 1827 r. – uznanie cara Mikołaja I; 1827 r. – nagroda za wyróżniającą się postawę w czasie walk z wojskami perskimi; 25 I 1828 r. – order św. Anny III kl. z kokardą za zdobycie twierdzy Erewań; 25 I 1828 r. – medal dla upamiętnienia wojny z Persją; 5, 7, 18, 25 VII, 4 IX 1830 oraz 4 I 1831 r. – uznanie cara Mikołaja I; 31 XII 1831 r. – medal „Zdobycie Warszawy”; 15 II 1832 r. – złota pól szabla z napisem *Za usierdije*; 7 III, 8, 15, 17, 21–23 V, 2, 30 VI 1832 r. – uznanie cara Mikołaja I; 1832 r. – order *Virtuti Militari* IV kl.; 2 IV 1838 r. – order św. Władimira IV kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 2 IV 1839 r. – nagroda finansowa 1000 rubli; 1840 r. – nagroda finansowa 100 rubli; 1841 r. – nagroda finansowa 300 rubli; 1842 r. – nagroda finansowa 300 rubli; 1843 r. – nagroda finansowa 350 rubli; 1843 r. – dodatek jednorazowy 150 rubli; 16 IX 1844 r. – brylantowy pierścień wartości 350 rubli; 22 III 1846 r. – nagroda w postaci dodatku na wyżywienie w wysokości 450 rubli rocznie podczas dalszego zatrudnienia na stanowiskach podległych Departamentowi Handlu Zewnętrznego Ministerstwa Finansów; 1 XI 1846 r. – jednorazowa nagroda w wysokości rocznego wynagrodzenia za wspieranie regularnej żeglugi w Kraju Noworosyjskim 571,84 rubla; 22 VIII 1851 r. – znak zasługi za XX lat nieskazitelnej służby; 26 X 1852 r. – order św. Anny II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 27 III 1855 r. – order św. Anny II kl. z koroną cesarską za oddaną i wyróżniającą się służbę; 22 VIII 1856 r. – znak zasługi za XXV lat nienagannej służby; 1857 r. – medal ciemnobrązowy dla upamiętnienia wojny w latach 1853–1856; 18 X 1858 r. – order św. Stanisława II kl. z koroną cesarską za oddaną i wyróżniającą się służbę.

12. 28 X 1822 r. – podchorąży; 29 III 1825 r. – podporucznik; 6 IV 1830 r. – porucznik; 8 III 1832 r. – sztabskapitan; 13 XI 1840 r. – radca dworu (starsz. 27 IV 1839 r.); 14 XII 1843 r. – radca kolegiálny (starsz. 7 IV 1842 r.); 7 VIII 1852 r. – radca stanu (starsz. 1 I 1851 r.).

13. XII 1825 r. – udział w powstaniu na Placu Senackim w Sankt Petersburgu; od 23 XII 1825 r. do 2 VII 1826 r. – w areszcie; od II 1826 r. po 1828 r. udział w wojnie z Persją; od 12 III do X 1831 r. udział w działaniach przeciwko wojskom polskim na terenie Królestwa Polskiego: pod Tykocinem, Zambrowem, Kolnem, Sniadowem, Rudkami (tam ranny), Ostrołęką, Płockiem, Lipnem, Osiekiem i Warszawą).

14. Zmarł w 1867 r.

15. CGIASP, zesp. 19, inw. 111, sygn. 303A, k. 617v; GARF, zesp. 48, inw. 1, sygn. 75; zesp. 109, ekspedycja 1, 1826 rok, sygn. 61, cz. 220; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 74, k. 1v, 27v; sygn. 76, k. 1v; sygn. 81, k. 32; sygn. 82, k. 6, 24v; sygn. 87, k. 40; RGAWMF, zesp. 432, inw. 5, sygn. 5328; RGIA, zesp. 19, inw. 2, sygn. 2644, k. 12–12v, 56; inw. 3, sygn. 243, k. 223; zesp. 19, inw. 4, sygn. 48, k. 2, 26v; sygn. 58, k.

1v, 290, 317v; zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 120–120v, 206; zesp. 1349, inw. 5, sygn. 5828, k. 133–145; sygn. 7042, k. 238–247; AP w Katowicach, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Olkuszu, sygn. 1/60, s. 2; sygn. 1/61, s. 8, 10; sygn. 1/62, s. 8, 10, 14; sygn. 1/66, s. 24; sygn. 1/67, s. 14; Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej Gorenice, sygn. 98, s. 5; AP w Lublinie, Akta Parafii Prawosławnej w Puławach (Instytut), sygn. 9, k. 1–2; sygn. 11, k. 3–4; Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Oszczowie, sygn. 63, s. 23; AP w Kielcach Oddział w Sandomierzu, Akta stanu cywilnego parafii prawosławnej p.w. św. Michała w Zawichocie, sygn. 2, s. 10–11; sygn. 4, s. 2, 16, 22, 24; sygn. 5, s. 6, 8, 14; sygn. 6, s. 4, 8, 10; sygn. 8, s. 6; sygn. 9, s. 6; sygn. 10, s. 8; sygn. 11, s. 14, 28; sygn. 12, s. 10, 14; sygn. 13, s. 8; Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej katedralnej pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Sandomierzu, sygn. 58, s. 17; APP w Częstochowie, Księgi metrykalne Parafii Prawosławnej w Olkuszu, sygn. 1857 rok, akt chrztu płci żeńskiej nr 2; sygn. 1862 rok, akt chrztu płci męskiej nr 6; „УПРМФ” 1872, nr 8, s. 156; nr 31, s. 604; nr 51–52, s. 1021–1022; 1873, nr 25, s. 490–491; „Вестник театра и искусства” 1921, nr 4, s. 2; „Tygodnik Petersburski” 1852, nr 15, s. 105; nr 62, s. 441; „Kurjer Warszawski” 1852, nr 233, s. 1223; 1855, nr 252, s. 1281; *Список гражданским чинам VI класса. Исправлен по 20 Марта 1847 г.*, s. 241; *Список гражданским чинам шестого класса. Исправлен по 20-е Декабря 1847 г.*, s. 193; *Список гражданским чинам шестого класса. Исправлен по 20-е Декабря 1850 г.*, Санкт Петербург 1850, s. 193; *Список гражданским чинам пятого класса. Исправлен по 20-е Декабря 1852 г.*, s. 699; *Список гражданским чинам пятого класса. Исправлен по 1-е Сентября 1858 г.*, s. 326; *Список чиновников и должностных лиц Министерства Финансов по ведомству Департамента Внешней Торговли 1850 года*, s. 186; *Rocznik urzędowy obejmujący spis naczelných władz cesarstwa oraz wszelkich władz i urzędników Królestwa Polskiego na rok 1863*, s. 419; *Список генералам и гражданским чинам первых шести классов, служащим в Царстве Польском по старшинству в чинах. Составлен к 1 Января 1859 года*, s. 49; *Список выпускных воспитанников Морского Кадетского Корпуса с 1753 по 1896 год*, [w:] Н.А. Коргуев, *Обзор преобразований Морского кадетского корпуса с 1852 года*, Санкт Петербург 1897, s. 267; *Генеалогия господ дворян внесенных в родословную книгу Тверской губернии с 1787 по 1869 год*, сост. М. Чернявский, Тверь 1869, s. 155–156; М. Чернушевич, *Материалы к истории Пограничной Стражи, Часть II-я, Служба Пограничной Стражи в военное время*, выпуск 2-й, Санкт Петербург 1909, s. 200–202; *Восстание декабристов: документы*, Москва 1925, s. 78–90; В.А. Багадуров, *Очерки по истории вокальной педагогики*, t. 3, Москва 1956, s. 163–172; *Российское зарубежье во Франции 1919–2000. Биографический словарь*, t. II, s. 547; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 125–128; <https://www>.

geni.com/people/Петр-Дмитриевич-Прянишников/6000000029076671967 [dostęp: 21 XI 2021 r.]; <https://d1825.ru/viewtopic.php?id=906> [dostęp: 21 X 2021 r.].

Sabaniejew, Aleksiej Fiodorowicz

1. Сабанеев, Алексей Феодорович

2. Ur. 4 IX 1858 r. w Kijowie.

3. Prawosławne.

4. Szlachcic dziedziczny guberni jarosławskiej.

5. Wydział Fizyczno-Matematyczny Cesarskiego Uniwersytetu Petersburskiego (do V 1876 r.), Wydział Matematyczno-Fizyczny Cesarskiego Uniwersytetu św. Władimira w Kijowie, stopień kandydata nauk przyrodniczych w 1883 r.

6. W Kijowie i we wsi Niediełkowo w powiecie bałckim w guberni podolskiej wraz z braćmi posiadał majątki o powierzchni 777 dziesięcin i 20 sążni. Część majątku Niediełkowo został sprzedana okolicznym chłopom w 1908 r.

7. ŻONATY od 12 IV 1892 r. z Jekateriną Zykową, ur. 25 X 1871 r. w powiecie myskińskim guberni jarosławskiej, zm. po 1915 r., wyznania prawosławnego, córką rzeczywistego radcy stanu Piotra Siergiejewicza Zykowa naczelnika Kutaiskiego OC i Jekateriny Aleksiejewny Żeltuchiny.

8. Bezdzienny.

9. OJCIEC: Fiodor Piotrowicz Sabaniejew, ur. w 1820 r., zm. po 1871 r., wyznania prawosławnego, rzeczywisty radca stanu 27 XII 1868 r., absolwent Liceum Ryszelewskiego w Odessie, zarządzający Kancelarią Generał-Gubernatora Kijowskiego, Wołyńskiego i Podolskiego, właściciel majątków „Niediełkowo” i „Jozefowka” zakupionych na terenie guberni podolskiej po 1864 r., żonaty od 1859 r. MATKA: Jekaterina Aleksiejewna Proncziszczewa, ur. w 1829 r., zm. w 1889 r., wyznania prawosławnego, córka urzędnika w randze asesora kolegiatnego Aleksieja Władimirowicza Proncziszczewa i ks. Warwary Piotrowny Obolenskiej. RODZENSTWO: Piotr, ur. 24 I 1854 r. w Kijowie, zm. po 1 III 1916 r., wyznania prawosławnego, student Wydziału Matematyczno-Fizycznego Cesarskiego Uniwersytetu Petersburskiego i Wydziału Prawnego Cesarskiego Uniwersytetu św. Władimira w Kijowie, rzeczywisty radca stanu 1 I 1908 r., zastępca prokuratora Bakińskiego Sądu Okręgowego, członek Kijowskiej Izby Sądowej, żonaty z Dozgową, wyznania prawosławnego; Gieorgij, ur. 31 I 1855 r. w Kijowie, zm. po 1871 r., wyznania prawosławnego; Iwan, ur. 18 X 1856 r. w Moskwie, zm. przed 3 X 1937 r. w Salonikach w Grecji, wyznania prawosławnego, absolwent Cesarskiego Uniwersytetu św. Władimira w Kijowie, chirurg-ortopeda, główny lekarz Szpitala Okręgowego w Odessie, wykładowca Cesarskiego Uniwersytetu Noworosyjskiego, w czasie I wojny światowej konsultant i operator lazaretów Odeskiego Damskiego Komitetu Czerwonego Krzyża, po 1918 r. na emi-

gracji w Turcji; Ilja, ur. 8 VII 1867 r. w guberni kałuskiej, zm. 12 XI 1922 r. w Odessie, wyznania prawosławnego, żonaty; Warwara, ur. 20 VII 1861 r., zm. po 1872 r., wyznania prawosławnego.

10. 30 I 1884 r. – nadetatowy laborant Cesarskiego Uniwersytetu św. Władimira w Kijowie; 13 XII 1884 r. – zatwierdzony na stanowisku nadetatowego laboranta Cesarskiego Uniwersytetu św. Władimira w Kijowie; 16 III 1886 r. – zwolniony ze służby na własną prośbę; 4 VIII 1886 r. – podjął służbę wojskową w 27 Kijowskim Pułku Dragonów; 27 III 1887 r. – awansowany na podoficera 27 Kijowskiego Pułku Dragonów; 12 VII 1887 r. – złożył egzaminy na stopień chorążego; 31 VIII 1887 r. – zwolniony ze służby wojskowej; 15 XII 1887 r. – na własną prośbę mianowany pomocnikiem sekretarza Kutaiskiego Sądu Okręgowego; 1 X 1888 r. – sekretarz Kancelarii Naczelnika Kutaiskiego Okręgu Kwarantanno-Celnego; 26 X 1890 r. – urzędnik do poruczeń przy naczelniku Kutaiskiego Okręgu Kwarantanno-Celnego; 10 V 1895 r. – członek KC Batumi; 14 XII 1896 r. – członek KC Lipawa; 12 XII 1898 r. – dyrektor KC Szczypiorno; 7 IV 1901 r. – dyrektor KC Kretynga; 28 V 1903 r. – dyrektor KC Grajewo; 30 VII 1909 r. – dyrektor KC Granica; 1 IV 1911 r. – naczelnik Warszawskiego OC; 1 VI 1912 r. – inspektor Warszawskiego Rewiru Celnego; 3 VIII 1915 r. – dyrektor KC Moskwa; 26 II 1918 r. – zwolniony ze służby.

11. 17 IV 1894 r. – order św. Stanisława III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 15 IX 1894 r. – dodatek 20% za przesłużenie pięciu lat na Kaukazie; 26 II 1896 r. – medal srebrny dla upamiętnienia panowania cara Aleksandra III; 17 IV 1905 r. – order św. Stanisława II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 21 II 1913 r. – medal jasnobrzązowy dla upamiętnienia 300-lecia panowania dynastii Romanowów; 10 IV 1916 r. – order św. Władimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę.

12. 2 VIII 1889 r. – sekretarz kolegiálny (starsz. 30 I 1884 r.); 19 II 1890 r. – radca tytularny (starsz. 30 I 1886 r.); 2 VI 1891 r. – asesor kolegiálnego (starsz. 27 X 1890 r.); 30 III 1895 r. – radca dworu (starsz. 27 X 1894 r.); 27 III 1899 r. – radca kolegiálny (starsz. 27 X 1898 r.); 26 IV 1903 r. – radca stanu (starsz. 27 X 1902 r.); 14 IV 1913 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. Matka autorką wspomnień: *Воспоминания о былом. Из семейной хроники Е. А. Сабанеевой*, przedmowa Д. Корсаков, redakcja i przypisy Б. Л. Модзелевский, Санкт Петербург 1914.

14. Zmarł po 1917 r.

15. CGIASP, zesp. 14, inw. 3, sygn. 17901; DAKO, zesp. 292, inw. 2, sygn. 152, k. 12v, 14; ERT, EAA.644.1.1612, k. 17, 22v, 27; ERT.644.1.1700, k. 39v; ERT.644.1.1893, k. 16; LVIA, zesp. 551, inw. 1, sygn. 330, k. 18v; zesp. 605, inw. 21,

sygn. 43, k. 262; sygn. 44, k. 205; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 27, k. 156v; sygn. 33, k. 14v, 23; sygn. 35, k. 17, 22v, 27; sygn. 36, k. 38v; sygn. 41, k. 44, 47; zesp. 4935, inw. 4, sygn. 112, k. 12v, 14; sygn. 181, k. 33–33v; RGIA, zesp. 21, inw. 2, sygn. 2025, k. 18v, 23, 39; inw. 4, sygn. 214, k. 114; inw. 11, sygn. 227, k. 299–314, 717–722; zesp. 125, inw. 1, sygn. 365, k. 13; zesp. 128, inw. 1, sygn. 25, k. 6v; sygn. 600, k. 125–126v; zesp. 143, inw. 2, sygn. 18, k. 4v, 41, 45v, 58; zesp. 560, inw. 20, sygn. 496, k. 34–37; AP w Białymstoku, Rząd Gubernialny Łomżyński, sygn. 859, k. 12, 278; AP w Poznaniu Oddział w Koninie, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej Słupca, sygn. 64, s. 26; „УПРМФ” 1888, nr 44, s. 373; 1890, nr 45, s. 422; 1891, nr 42, s. 470–471; 1894, nr 16, s. 190–195; 1895, nr 25, s. 410; 1897, nr 6, s. 75; 1899, nr 2, s. 53; 1901, nr 17, s. 261; 1903, nr 27, s. 365; 1905, nr 16, s. 214, 221; 1909, nr 34, s. 543; 1911, nr 19, s. 350; 1913, nr 15, s. 284; 1916, nr 15, s. 250–251; „Таможенный Вестник” 1918, nr 5, s. 36; ПДТСЕВ, 1895, nr 11, s. 1–2; nr 14, s. 3; 1898, nr 4, s. 2; nr 28, s. 1; 1899, nr 2, s. 4; nr 10, s. 1; 1901, nr 11, s. 2; nr 14, s. 1; nr 21, s. 3; 1903, nr 12, s. 1; nr 14, s. 1; nr 17, s. 1; 1904, nr 5, s. 2; 1906, nr 23, s. 2; 1909, nr 29, s. 1; nr 31, s. 1; 1911, nr 7, s. 1; 1915, nr 6, s. 6; nr 7, s. 1; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 12-го Декабря 1903 года*, s. 79; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 5 Января 1912 года*, s. 15; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 9 Января 1913 года*, s. 15; *Список чинам ведомства Министерства Юстиции, Часть вторая, Исправлен по 23-е Февраля, Санкт Петербург 1894*, s. 458; *Список личного состава Министерства Финансов на 1917 год*, kol. 639; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Марта 1913 года*, Санкт Петербург 1913, s. 1508; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Марта 1916 года*, s. 1161; *Список чинов ведомства Министерства Юстиции 1916 года. Исправленный по 1 Января, Часть II, (Губернские учреждения), Петроград 1916*, s. 559; *Памятная книжка Калишской губернии на 1899 год*, Калиш 1899, s. 107; *Памятная книжка Калишской губернии на 1901 год*, Калиш 1901, s. 104; *Памятная книжка Ломжинской губернии на 1904 года*, Ломжа 1904, s. 158; *Памятная книжка Ломжинской губернии на 1909 года*, Ломжа 1909, s. 162; *Незабытые могилы. Российское зарубежье: некрологи 1917–2001 в шести томах*, том 6, книга первая, *Пос-Скр*, сост. В.Н. Чуваков, Москва 2005, s. 360; И. Михневич, *Исторический обзор сорокалетия Ришельевского Лицея, с 1817 по 1857 год*, Одесса 1857, s. 156; В.К. Гульдман, *Поместное землевладение в Подольской губернии*, Каменец Подольский 1898, s. 259, 268; K. Łatawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 128–131.

Sawin, Paweł Iwanowicz

1. САВИН, Павел Иванович

2. Ur. w 1835 r.

3. Prawosławne.

4. Szlachcic dziedziczny guberni smoleńskiej.

5. Gimnazjum w Taganrogu ukończone w 1852 r. z prawem otrzymania rangi rejestratora kolegiального w momencie podjęcia zatrudnienia w służbie państwowej; wolny słuchacz Wydziału Prawa Cesarskiego Uniwersytetu Petersburskiego w latach 1864–1866.

6. Majątku nie posiadał.

7. ŻONATY od 1871 r. z Wandą Chyrosz, ur. przed 1849 r., zm. po 1904 r., wyznania rzymskokatolickiego, córką szlachcica guberni kowieńskiej Jana Chyrosza i Karoliny z d. Wadtman; jej brat Witold był pułkownikiem armii rosyjskiej w 1907 r.

8. Bezdzienny.

9. OJCIEC: Iwan Sawin, ur. przed 1813 r., zm. po 1857 r., wyznania prawosławnego, szlachcic dziedziczny guberni smoleńskiej. MATKA: ? RODZENSTWO: Aleksandr, ur. w 1840 r., zm. po 1873 r., wyznania prawosławnego, urzędnik kancelaryjny KC Połoga.

10. 21 I 1853 r. – urzędnik kancelaryjny KC Taganrog (od 22 VI do 12 XII 1855 r. – referent Komisji powołanej w celu oszacowania strat poniesionych przez mieszkańców Taganrogu w czasie ostrzału przez wojska nieprzyjaciela); 20 VI 1858 r. – referent KC Kercz, oddelegowany do zajęć w KC Taganrog (28 IX 1859 r. – oddelegowany do Kercza w celu p.o. sekretarza Kancelarii Taganrońskiego OC); 8 VI 1861 r. – sekretarz Kancelarii Taganrońskiego OC; 17 II 1864 r. – urzędnik do poruczeń przy naczelniku Taganrońskiego OC; 24 IX 1864 r. – na własną prośbę urzędnik II kategorii przy Portowej KC Sankt Petersburg; 4 IV 1866 r. – dyrektor KC Granica; 8 XI 1866 r. – na własną prośbę urzędnikiem ds. śledzenia kontrabandy w Guberniach Zachodnich i Królestwie Polski z oddelegowaniem do p.o. członka Portowej KC Sankt Petersburg; 29 IX 1867 r. – na własną prośbę dyrektorem KC Połoga (od 20 XI 1869 r. do 10 IV 1870 r. – w sprawach służbowych w Sankt Petersburgu z polecenia dyrektora DOC MF); 1 I 1873 r. – z powodu przemianowania KC Połoga z I kl. na III kl. poza etatem; 3 III 1873 r. – dyrektor KC Baltiski; 27 III 1876 r. – dyrektor KC Lipawa; 15 XII 1876 r. – dyrektor KC Sosnowiec; 14 VII 1883 r. – dyrektor KC Tyflis; 11 VI 1897 r. – na własną prośbę dyrektorem KC Granica; 12 XI 1899 r. – naczelnik Radziwiłłowskiego OC; 12 VII 1902 r. – naczelnik Wileńskiego OC.

11. 31 XII 1855 r. – podziękowanie taganrońskiego gubernatora wojennego za udział w komisji szacunkowej; 26 VIII 1856 r. – medal ciemnobrażowy dla upamiętnienia wojny w latach 1853–1856; w latach 1858–1864 coroczne nagrody finansowe;

1877 r. – dodatek finansowy 600 rubli; 1 I 1882 r. – order św. Stanisława III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 3 X 1883 r. – dodatek 15% za służbę w Kraju Zakaukaskim z dniem 14 VII 1883 r.; 13 IV 1886 r. – order św. Stanisława II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 9 IV 1889 r. – order św. Anny II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 22 IX 1889 r. – order św. Władimira IV kl. za XXXV lat pracy oraz oddaną i nienaganną służbę; 7 II 1890 r. – order perski Lwa i Słońca II kl. z gwiazdą; 1893 r. – znak zasługi za XL lat nienagannej służby; 1893 r. – dodatek 45% za wysługę dziesięć lat w Kraju Zakaukaskim z dniem 14 VII 1893 r.; 26 II 1896 r. – medal srebrny dla upamiętnienia panowania cara Aleksandra III; 1899 r. – order rumuński Korony II kl.; 14 IV 1902 r. – order św. Stanisława I kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę.

12. 21 I 1853 r. – registrator kolegiálny; 17 IX 1857 r. – sekretarz gubernialny (starsz. 9 XII 1856 r.); 2 XI 1860 r. – sekretarz kolegiálny (starsz. 9 XII 1859 r.); 21 XII 1863 r. – radca tytularny (starsz. 9 XII 1862 r.); 9 VI 1867 r. – asesor kolegiálny (starsz. 4 IV 1866 r.); 22 II 1871 r. – radca dworu (starsz. 4 IV 1870 r.); 13 I 1875 r. – radca kolegiálny (starsz. 4 IV 1874 r.); 31 VII 1878 r. – radca stanu (starsz. 7 XII 1877 r.); 28 III 1893 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. W dniach: 8–12, 23–24 VII i 31 VIII 1855 r. w czasie pełnienia obowiązków służbowych znajdował się pod ostrzałem artyleryjskim eskadry francusko-brytyjskiej; matka żony Sawina – Karolina Chyrosz z d. Wadtman, ur. w 1802 r. w Mitawie, zm. 16 IV 1880 r. w Sosnowcu, wyznania luterańskiego.

14. Zmarł 13 VI 1904 r. w Wilnie.

15. ERT, EAA.644.1.1409, k. 22v; EAA.644.1.1578, k. 35; EAA.644.1.1612, k. 42v; LVIA, zesp. 605, inw. 15, sygn. 36, k. 18; sygn. 37, k. 22v; sygn. 38, k. 23v; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 29, k. 79v, 80; sygn. 30, k. 48v; sygn. 35, k. 42v; sygn. 87, k. 23; RGIA, zesp. 21, inw. 4, sygn. 504, k. 59; sygn. 861, k. 197, 199; inw. 11, sygn. 208, k. 59–75; sygn. 318, k. 154–155, 189, 408v–409, 452v; zesp. 128, inw. 1, sygn. 25, k. 26; zesp. 139, inw. 1, sygn. 885, k. 35; zesp. 143, inw. 1, sygn. 379; inw. 2, sygn. 18, k. 61v, 91; AP w Częstochowie, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Częstochowie, sygn. 12, s. 41; AP w Katowicach, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Granicy (Maczkach), sygn. 6, s. 3; Akta stanu cywilnego Ewangelicko-Augsburskiego Filiału w Będzinie (Dąbrowie), sygn. 37, akt zgonu nr 4; APP w Częstochowie, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Częstochowie, sygn. 1883 rok, k. 20; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 12-го Декабря 1903 года*, s. 51; ПДТСЕВ, 1897, nr 25, s. 3; 1899, nr 12, s. 2; nr 33, s. 1; 1902, nr 21, s. 1; 1903, nr 27, s. 2; 1904, nr 19, s. 1; „УИПМФ” 1866, nr 39, s. 742–743; 1867, nr 1, s. 2; nr 33, s. 612; 1868, nr 5, s. 88; 1873, nr 25, s. 491; nr 31, s. 627; 1875, nr 4, s. 74; 1876, nr 30, s. 696; 1877, nr 11, s. 254; 1878, nr 33, s. 882; 1882, nr 1, s. 3; 1883, nr 41, s. 1186; 1886, nr 15, s. 83–84; 1889, nr 15, s. 145–146; 1893, nr 13, s.

161; 1897, nr 28, s. 406; 1902, nr 15, s. 241, 243; nr 33, s. 614; 1904, nr 30, s. 526; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1896 года*, s. 1203; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1898 года*, s. 1107; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1899 года*, Санкт Петербург 1899, s. 956; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1900 года*, Санкт Петербург 1900, s. 893; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Августа 1902 года*, Санкт Петербург 1902, s. 681–682; *Памятная книжка Виленской губернии. 1904 г.*, Вильна 1904, s. 44; *Справочная книжка Петроковской губернии на 1878 год*, s. 44; *Справочная книжка Петроковской губернии на 1882 год*, Петроков 1881, s. 54; *Справочная книжка Петроковской губернии на 1883 год*, Петроков 1882, s. 55; *Памятная книжка Петроковской губернии на 1899 год*, Петроков 1899, s. 232; K. Łatawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 131–133.

Skerst, Herman Nikolaï Piotrowicz von

1. Скерст, Герман Николай Петрович
2. Ur. 2 VII 1845 r. w majątku Modohn w guberni inflanckiej.
3. Luterਾਂskie.
4. Syn obywatela; od 26 VI 1897 r. szlachcic dziedziczny guberni inflanckiej.
5. Gimnazjum Gubernialne w Rydze od VIII 1860 r. do 19 VI 1865 r., Wydział Prawa Cesarskiego Uniwersytetu Petersburskiego od 31 VIII 1865 r. do VI 1869 r., stopień kandydata prawa 23 X 1872 r.
6. Posiadał nieruchomość w Rydze.
7. ŻONATY dwukrotnie: 1° przed 22 I 1883 r. z wdową Antoniną Charlottą Fa-stene po pierwszym mężu Lejste, ur. w 1851 r., zm. 3 IV 1886 r. w Rydze, wyznania luterਾਂskiego; 2° od 3 III 1888 r. z Ellą Alwiną Antoniną Hermann, ur. 10 X 1864 r. w guberni inflanckiej, zm. 14 XII 1936 r. w Rydze, wyznania luterਾਂskiego, córką Johanna Hermanna.
8. DZIECI: Julij Andriej Oskar, ur. 30 XI 1871 r., zm. po 1914 r., wyznania luterਾਂskiego, usynowiony w Rydze 22 I 1883 r., absolwent Cesarskiego Uniwersytetu Kazańskiego, urzędnik komór celnych w Wierzbołowie i Wołoczysku; Arnold Oskar Herman Gregorij, ur. 27 XI 1888 r. w Rydze, zm. 24 XII 1948 r. w Randwick koło Sydney w Australii (popelniając samobójstwo), wyznania luterਾਂskiego (od 1930 r. rzymskokatolickiego), absolwent Cesarskiego Liceum Aleksandrowskiego w 1912 r., asesor kolegiálny, urzędnik do szczególnych poruczeń Kancelarii Specjalnej Działu Kredytowego Ministerstwa Finansów, od września 1917 r. do maja 1918 r. pracownik Ambasady Rosyjskiej w Waszyngtonie w Stanach Zjednoczonych, w latach

1918–1930 przebywał w Chinach, w 1930 r. w Niemczech, od maja 1931 r. przebywał w Australii, w 1933 r. wstąpił do Narodowo-Socjalistycznej Niemieckiej Partii Pracy, od 1934 r. wydawał w Australii dwujęzyczne (angielsko-niemieckie) czasopismo „Die Brücke” finansowane przez nazistowski rząd niemiecki, w 1939 r. jako obywatel Niemiec został internowany, żonaty czterokrotnie: 1° od 1917 r. z Anną Kaiser, wyznania prawosławnego, rozwód w 1926 r.; 2° od 1928 r. z Olgą Gorłową, zm. w 1930 r., wyznania prawosławnego; 3° od 29 IV 1934 r. z Florence Marjory Heyns, rozwód w 1942 r.; 4° od 10 XI 1948 r. z Hazel Josephine Salmon; Roderyk Paweł, ur. 2 V 1891 r. w Rydze, zm. 27 V 1949 r. w Paryżu, wyznania luterńskiego, absolwent Cesarskiego Liceum Aleksandrowskiego w 1914 r., urzędnik Ministerstwa Spraw Zagranicznych, po 1918 r. przebywał na emigracji we Francji; Leonard Rudolf Piotr, ur. 18 XII 1899 r. w Radomiu, zm. po 1918 r., wyznania luterńskiego; Herman Waldemar, ur. 14 I 1901 r. w Radomiu, zm. po 1918 r., wyznania luterńskiego.

9. OJCIEC: Piotr Andriejewicz Skerst, ur. przed 1825 r., zm. po 1865 r., wyznania luterńskiego, dzierżawca majątków ziemskich w guberni inflanckiej. MATKA: Emilia Hermanowna Mierzwińska, ur. przed 1825 r., zm. po 1865 r., wyznania rzymskokatolickiego. RODZENSTWO: Paweł, ur. w 1847 r., zm. po 1872 r., wyznania luterńskiego, radca tytularny, urzędnik DOC MF (1 IV 1867 r. – urzędnik kancelaryjny Kancelarii Naczelnika Lipawskiego OC; 22 III 1868 r. – sekretarz Kancelarii Naczelnika Lipawskiego OC; 1 X 1869 r. – pomocnik sekretarza KC Moskwa; 27 II 1871 r. – włączony do etatu DOC MF); Maria, ur. przed 1858 r., zm. po 1888 r., wyznania luterńskiego, zamężna z Władimirem Orestowiczem Puzinem urzędnikiem do szczególnych poruczeń przy naczelniku Kaliskiego OC.

10. 3 X 1872 r. – włączony do etatu Departamentu Ministerstwa Sprawiedliwości i oddelegowany do prac w dziale mierniczym Senatu Rządzącego; 30 X 1872 r. – p.o. młodszego pomocnika sekretarza Departamentu Ministerstwa Sprawiedliwości; 1 XI 1873 r. – p.o. urzędnika do poruczeń przy naczelniku Ryskiego OC; 27 IV 1876 r. – zatwierdzony na stanowisku urzędnika do poruczeń przy naczelniku Ryskiego OC (8 IX 1882 r. – pełnomocnik w sprawach celnych Ryskiego OC przy p.o. urzędnika do szczególnych poruczeń); 17 VI 1885 r. – okręgowy rewizor celny przy naczelniku Petersburskiego Okręgu Celnym; 5 IX 1885 r. – okręgowy rewizor celny przy naczelniku Ryskiego Okręgu Celnym; 14 VII 1894 r. – dyrektor GSKC Warszawa; 27 I 1895 r. – p.o. naczelnika Wierzbólewskiego OC; 5 V 1896 r. – naczelnik Radomskiego OC; 16 VII 1904 r. – zwolniony ze służby na własną prośbę z powodu choroby z prawem zachowania munduru w stanie spoczynku.

11. I–II 1875 r. – nagroda finansowa 127,97 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; IV–V 1875 r. – nagroda finansowa 129,54 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; 1878 r. – podziękowanie Ministra Finansów; 1 I 1882 r. – order św. Sta-

niśława III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 24 III 1885 r. – order św. Anny III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1 IV 1890 r. – order św. Stanisława II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 17 IV 1894 r. – order św. Anny II za oddaną i wyróżniającą się służbę; 26 II 1896 r. – medal srebrny dla upamiętnienia panowania cara Aleksandra III; 22 VI 1896 r. – medal srebrny dla upamiętnienia koronacji cara Mikołaja II; 1901 r. – dodatek 15% za pięć lat służby w Królestwie Polskim od dnia 14 VII 1899 r.; 14 IV 1902 r. – order św. Władimira IV kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę.

12. 23 XI 1872 r. – sekretarz kolegiálny (starsz. 23 X 1872 r.); 24 III 1876 r. – radca tytularny (starsz. 23 X 1875 r.); 3 II 1878 r. – za zasługi asesor kolegiálny (starsz. 23 X 1877 r.); 17 III 1882 r. – radca dworu (starsz. 23 X 1881 r.); 2 V 1886 r. – radca kolegiálny (starsz. 23 X 1885 r.); 27 III 1890 r. – radca stanu (starsz. 23 X 1889 r.); 14 V 1896 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. H. von Skerst przetłumaczył na język niemiecki pracę F.F. Martensa pt. *Das Consularwesen und die Consularjurisdiction im Orient*, Berlin 1874; po odejściu ze służby von Skerst zamieszkał wraz z rodziną w Rydze; został pochowany 20 I 1918 r. w Rydze.

14. Zmarł 17 I 1918 r. w Rydze.

15. CGIASP, zesp. 11, inw. 1, sygn. 2277; sygn. 2278; sygn. 2956; zesp. 14, inw. 5, sygn. 3595; zesp. 19, inw. 128, sygn. 115, k. 370v; ERT, EAA.644.1.1578, k. 24, 51v; EAA.644.1.1612, k. 29; LVVA, zesp. 214, inw. 5, sygn. 389; zesp. 235, inw. 4, sygn. 1374, k. 16v; zesp. 545, inw. 2, sygn. 33, k. 2, 5, 22v; sygn. 34, k. 31; sygn. 35, k. 29; zesp. 1426, inw. 1, sygn. 318, k. 6v–7; sygn. 322, k. 82v–83; inw. 3, sygn. 102, s. 1–2, 283; inw. 4, sygn. 23, k. 304; RGIA, zesp. 21, inw. 2, sygn. 2025, k. 22; inw. 4, sygn. 16, k. 86; sygn. 504, k. 25, 85; sygn. 861, k. 230–231; inw. 11, sygn. 236, k. 16–23; zesp. 128, inw. 1, sygn. 25, k. 15v, 27; zesp. 139, inw. 1, sygn. 885, k. 24, 50v; zesp. 143, inw. 1, sygn. 400; inw. 2, sygn. 18, k. 3, 51; zesp. 560, inw. 20, sygn. 473, k. 18–29; AP w Łodzi, Rząd Gubernialny Piotrkowski, Wydział Budowlany, sygn. 6626, s. 3; sygn. 17796, s. 58, 60, 65, 93, 99, 101, 112, 134, 136, 137, 146, 160, 180; AP w Radomiu, Urząd Stanu Cywilnego Parafii Ewangelicko–Augsburskiej w Radomiu, sygn. U09, s. 334; „УПРМФ” 1868, nr 17, s. 313; nr 21, s. 398; 1871, nr 19, s. 298, 300; 1874, nr 12, s. 275; 1875, nr 9, s. 197; nr 24, s. 554; 1876, nr 15, s. 319–320; nr 37, s. 839; 1878, nr 6, s. 141; 1882, nr 1, s. 3; nr 23, s. 603; 1883, nr 34, s. 971; 1885, nr 12, s. 771–772; nr 30, s. 267; nr 40, s. 28; 1886, nr 27, s. 14; 1890, nr 13, s. 117–118; 1894, nr 16, s. 190–192; nr 32, s. 406; 1895, nr 8, s. 126; 1896, nr 28, s. 605; 1902, nr 15, s. 241, 243; 1904, nr 32, s. 542; 1916, nr 15, s. 259; „Новое Русское Слово” 1949, nr 13582, s. 4; ПДТСЕВ, 1895, nr 1, s. 3; nr 4, s. 1; nr 14, s. 2; 1896, nr 25, s. 2; 1898, nr 3, s. 1; 1899, nr 6, s. 1; 1900, nr 20, s. 1; 1901, nr 13, s. 1; 1902, nr 10, s. 2; nr 15, s. 1; nr 31, s. 2; 1903, nr 18, s.

1; 1904, nr 10, s. 2; nr 20, s. 1; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 12-го Декабря 1903 года*, s. 91; *Памятная книжка Петроковской губернии на 1903 год*, s. 225; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 15-е октября 1896 года*, s. 1703; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1898 года*, s. 1647; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1899 года*, s. 1486; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1900 года*, s. 1413; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Августа 1902 года*, s. 1145; *Памятная книжка Петроковской губернии на 1902 год*, Петроков 1902, s. 141; *Общий состав Министерства Финансов на 1896 год*, Санкт Петербург 1896, s. 178; *Список личного состава Министерства Финансов на 1917 год*, kol. 48; Н.В. Шапошников, „Heraldica”. *Исторический сборник*, t. 1, Санкт Петербург 1900, s. 368; *Памятная книжка лицейстов. 1811*, s. 199, 201; *Памятная книжка лицейстов за рубежом, 1811 – 19 октября (1 ноября) 1929*, Париж 1929, s. 107, 110; J. Perkins, *Skerst Arnold Osacar Hermann Gregory von (1888–1948)*, [w:] *Australian Dictionary of Biography*, vol. 11, Melbourne 1988, <https://adb.anu.edu.au/biography/skerst-arnold-osacar-hermann-gregory-von-8442> [dostęp: 9 II 2022 r.]; E. Turner-Graham, *Arnold von Skerst. Australia's own red-hot Nazi?*, „Circa. The Journal of Professional Historians” 2010, issue 1, s. 39–44; *Незабытые могилы*, том 6, s. 587; С.Д. Руденская, *Царскосельский-Александровский Лицей 1811–1917*, Санкт Петербург 1999, s. 492; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, том 2, s. 133–135.

Suchodolskij, Aleksandr Aleksandrowicz

1. Суходольский, Александр Александрович
2. Ur. w 1834 r. w powiecie masalskim guberni kałuskiej.
3. Prawosławne.
4. Szlachcic dziedziczny guberni kałuskiej (decyzja Zebrania Deputatów Szlacheckich Guberni Kałuskiej z 3 II 1851 r.; ukaz Departamentu Heroldii Senatu Rządzącego z 8 VII 1854 r.).
5. Nikolajewska Szkoła Podchorążych Gwardii i Junkrów Kawalerii, ukończona 17 VI 1854 r.
6. Majątek rodowy w guberni kałuskiej.
7. ŻONATY dwukrotnie: 1° przed 1873 r. z Olgą Aleksandrowną Mienszykową, ur. w 1849 r., zm. 31 XII 1889 r. w Rewlu, wyznania prawosławnego, córką szlachcica Aleksandra Mienszykowa, ur. w 1808 r., zm. w 1877 r., wyznania prawosławnego; członkinią Kałuskiego Żeńskiego Towarzystwa Dobroczynności; 2° od 9 VI 1899 r.

z Aleksandrą Wiktorowną Muratową, ur. w 1854 r., zm. 9 XI 1915 r. w Piotrogradzie, wyznania prawosławnego, wdową po pułkowniku Muratowie.

8. DZIECI: Michaił, ur. 18 II 1872 r. w Nowogrodzie, zm. 19 II 1941 r., wyznania prawosławnego, oficer kawalerii, urzędnik w randze radcy kolegiального, represjonowany wraz małżonką w czasach sowieckich, żonaty od 12 IV 1898 r. z Jelizawietą von Benckendorff, ur. w 1881 r., zm. w 1947 r., wyznania prawosławnego, córką Andrieja von Benckendorffa i Eugenii z d. Schlander; Nikołaj, ur. 4 XII 1875 r. w Kałudze, zm. 4 IV 1938 r. we Włoszech, wyznania prawosławnego, absolwent Nikołajewskiego Korpusu Kadetów i Nikołajewskiej Szkoły Kawalerii, pułkownik 10 IV 1916 r., oficer 19 Kinburskiego Pułku Dragonów i Pułku Kirasjerów Lejbgwardii, starszy adiutant sztabu 1 Dywizji Kawalerii Lejbgwardii, po 1918 r. przebywał na emigracji we Włoszech, żonaty z Jekateriną Chrapowicką, ur. 15 VII 1882 r. w Moskwie, zm. 6 II 1960 r. w Rzymie, wyznania prawosławnego, córką szlachcica Aleksandra Chrapowickiego; Władimir, ur. 18 X 1879 r. w Sankt Petersburgu, zm. po 1880 r., wyznania prawosławnego; Marianna, ur. 10 IX 1880 r. w Sankt Petersburgu, zm. w 1938 r. w Rzymie, wyznania prawosławnego, zamężna (wdowa od 10 I 1914 r.) z podpułkownikiem armii włoskiej Gwido Baffo.

9. OJCIEC: Aleksandr Amplejewicz Suchodolskij, ur. przed 1815 r., zm. po 1854 r., wyznania prawosławnego, szlachcic dziedziczny guberni kałuskiej, ziemianin powiatu masalskiego guberni kałuskiej. MATKA: Maria Piotrowna Pustoroslewa, ur. przed 1817 r., zm. w 1865 r., wyznania prawosławnego. RODZENSTWO: Piotr, ur. 1 V 1835 r. w powiecie masalskim guberni kałuskiej, zm. 7 I 1903 r. w Sankt Petersburgu, wyznania prawosławnego, szlachcic dziedziczny guberni kałuskiej od 8 VII 1854 r., sekretarz kolegialny, w pierwszej połowie lat 70. XIX w. członek Kałuskiego Ziemstwa Gubernialnego i Masalskiego Ziemstwa Powiatowego, pośrednik pokojowy 1 rewiru powiatu masalskiego guberni kałuskiej (mieszkał w Żelnach), student Akademii Sztuk Pięknych, artysta I kl., pejzażysta; Paweł, ur. w 1844 r. w powiecie masalskim guberni kałuskiej, zm. po 1907 r., wyznania prawosławnego, szlachcic dziedziczny guberni kałuskiej od 8 VII 1854 r., absolwent Mikołajewskiej Szkoły Junkrów i Podchorążych Gwardii ukończonej 13 VI 1862 r., oficer Grodzieńskiego Pułku Huzarów Lejbgwardii, urzędnik komór celnych w Charkowie, Irkucku, Odessie, Warszawie i Mławie, żonaty z Sofią Władimirowną Lenci, wyznania prawosławnego; Nadieżda, ur. przed 1841 r. w powiecie masalskim guberni kałuskiej, zm. po 1854 r., wyznania prawosławnego; Wiera, ur. 27 III 1841 r. w powiecie masalskim guberni kałuskiej, zm. 12 XI 1908 r., wyznania prawosławnego, zamężna z Łoginem Fiodorowiczem Łochaczewem, ur. 7 II 1831 r., zm. 11 VIII 1907 r.; Lubow, ur. po 1841 r., zm. po 1854 r., wyznania prawosławnego; Sofia, ur. po 1841 r. w powiecie masalskim guberni kałuskiej, zm. po 1854 r., wyznania prawosławnego.

10. 17 VI 1854 r. – oficer Olwipolskiego Pułku Ułanów; 8 X 1857 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby z przyczyn osobistych; 12 XI 1857 r. – ponownie przyjęty do służby; 13 I 1861 r. – zwolniony ze służby na własną prośbę z przyczyn osobistych; 13 IX 1863 r. – urzędnik stojący przy GSKC Warszawa; 23 XII 1863 r. – dyrektor KC Sosnowiec; 1 I 1867 r. – zarządzający (p.o. naczelnika) Kaliskiego OC; 5 IV 1871 r. – urzędnik stojący przy Ministerstwie Finansów; 14 I 1872 r. – zarządzający Nowogrodzką Izbą Skarbową; 26 I 1873 r. – zarządzający Kałuską Izbą Skarbową; 23 IV 1876 r. – włączony do etatu Ministerstwa Finansów; 1877 r. – urzędnik do szczególnych poruczeń V kl. Ministerstwa Finansów; 1 XII 1882 r. – włączony do etatu Kontroli Państwowej; 9 IV 1883 r. – zarządzający Smoleńską Izbą Kontrolną; 30 V 1887 r. – zarządzający Estlandzką Izbą Kontrolną; 1895 r. – członek reprezentujący Kontrolę Państwową w Radzie Państwowego Szlacheckiego Banku Rolnego; 16 X 1899 r. – urzędnik do szczególnych poruczeń V kl. przy kontrolerze państwowym.

11. 1857 r. – medal ciemnobrązowy dla upamiętnienia wojny w latach 1853–1856; VI 1865 r. – nagroda finansowa 93,59 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; 5 X 1865 r. – medal ciemnobrązowy dla upamiętnienia zdławienia polskiego buntu w latach 1863–1864; 1865 r. – order św. Stanisława II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1866 r. – uznanie cara Aleksandra II; 6 VII 1892 r. – order św. Anny II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 6 IV 1895 r. – order św. Włodimira IV kl. za 35 lat oddanej i wyróżniającej się służby; 26 II 1896 r. – medal srebrny dla upamiętnienia panowania cara Aleksandra III; 30 IV 1896 r. – medal srebrny dla upamiętnienia panowania cara Mikołaja I; 1897 r. – znak zasługi za XL lat nieskazitelnej służby; 5 IV 1898 r. – order św. Włodimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę.

12. 17 VI 1854 r. – kornet; 13 I 1861 r. – zwolniony ze służby ze stopniem porucznika; 1863 r. – sekretarz kolegiálny; 10 III 1866 r. – radca tytularny (starsz. 15 VII 1865 r.); 13 XI 1868 r. – asesor kolegiálny (starsz. 15 VII 1868 r.); 28 XI 1869 r. – za zasługi radca dworu; 1874 r. – radca kolegiálny (starsz. 28 XI 1873 r.); 1878 r. – radca stanu (starsz. 28 XI 1877 r.); 15 III 1885 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. Autor pracy *Значение для государства торгово-промышленного счетоводства*, Санкт Петербург 1900; żona Suchodolskiego zmarła z powodu paraliżu serca; została pochowana 3 I 1890 r. na Cmentarzu Ławry Aleksandra Newskiego w Sankt Petersburgu.

14. Zmarł 12 XII 1903 r. w Sankt Petersburgu.

15. CGIASP, zesp. 19, inw. 125, sygn. 327, k. 210v; sygn. 332, k. 131v; inw. 127, sygn. 786, k. 132v; sygn. 1444, k. 632v; sygn. 1729, k. 59v; sygn. 2719, k. 256v; sygn. 3166, k. 492v; inw. 128, sygn. 503, k. 291v; sygn. 511, k. 270v; sygn. 648, k. 190v; sygn. 703, k. 73v; sygn. 786, k. 132v–133; sygn. 810, k. 165v–166; ERT, EAA.644.1.1612, k. 4v, 30, 36; EAA.644.1.1700, k. 3v, 19, 44v; EAA.644.1.1740, k. 7v; Gosudarstvennyy

arkhiv Smolenskoy oblasti, zesp. 9, inw. 1, sygn. 1762, k. 1, 4, 9, 10, 13, 19; zesp. 76, inw. 1, sygn. 561, k. 449; sygn. 575, k. 158, 229v; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 33, k. 29; sygn. 35, k. 4v, 30, 36; sygn. 36, k. 2v, 18, 43v; RGIA, zesp. 21, inw. 11, sygn. 214, k. 519–524; sygn. 318, k. 396; zesp. 128, inw. 1, sygn. 25, k. 9; RGWIA, zesp. 2031, inw. 2, sygn. 448, k. 516, 628; sygn. 503, k. 18; TL, TLA.1411.2.68, k. 9; TLA.1411.2.69, k. 93v–94; TLA.1411.2.80, k. 13v; TLA.1411.2.81, k. 16–16v; AP w Kielcach, Kielecka Izba Skarbowa, sygn. 3170, k. 77; AP w Warszawie, Akta stanu cywilnego cerkwi prawosławnej Wniebowzięcia NMP na ul. Miodowej w Warszawie, sygn. 9, k. 112v–113; sygn. 10, s. 179; AP w Warszawie Oddział w Mławie, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Mławie, sygn. 58, k. 20; sygn. 67, s. 23; „Dziennik Warszawski” 1867, nr 36, s. 306; „Kurjer Warszawski” 1867, nr 37, s. 217; „УПРМФ” 1865, nr 28, s. 482; 1866, nr 19, s. 366; 1867, nr 5, s. 43; 1868, nr 48, s. 898; 1869, nr 1, s. 2; nr 36, s. 508; nr 49, s. 690; 1870, nr 16, s. 220; 1871, nr 19, s. 298; 1872, nr 3, s. 49; 1873, nr 5, s. 97; 1876, nr 18, s. 405; 1882, nr 50, s. 1393; 1895, nr 48, s. 806; ПДТСЕВ, 1895, nr 18, s. 3; 1903, nr 2, s. 2; nr 19, s. 1; nr 23, s. 1; 1904, nr 7, s. 1; 1906, nr 2, s. 2; nr 11, s. 1; nr 26, s. 2; 1907, nr 5, s. 2; *Общий циркуляр по Министерству Финансов, от 1 Апреля 1901 года, s. 3; Список ротмистрам гвардейской кавалерии по старшинству. Составлен по 1-е Сентября 1911 г., Санкт Петербург 1911, s. 29; Список ротмистрам гвардейской кавалерии по старшинству. Составлен по 1-е Сентября 1912 г., Санкт Петербург 1912, s. 19; Список ротмистрам гвардейской кавалерии по старшинству. Составлен по 1-е Сентября 1913 г., Санкт Петербург 1913, s. 14; Список полковникам по старшинству. Составлен по 1 Августа 1916 г., Петроград 1916, s. 431; Адрес–календарь. Общая роспись начальствующих и прочих должностных лиц по всем управлениям в Российской Империи на 1885 год, Часть II, Власть и места управлений губернского, областного, окружного, городского, уездного и ведомства их, Санкт Петербург 1885, kol. 227; Адрес–календарь. Общая роспись начальствующих и прочих должностных лиц по всем управлениям в Российской Империи на 1896 год, Часть I, Власть и места центрального управления и ведомства их, Санкт Петербург 1896, kol. 666; Памятная книжка Калужской губернии на 1873/74 год, Калуга [b.d.w.], s. 8, 18; Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Октября 1889 года, Санкт Петербург 1889, s. 917; Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1890 года, s. 871; Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е февраля 1896 года, s. 400; Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 15-е октября 1896 года, s. 376; Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1898 года, s. 352; Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1899 года, s. 282; Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1900 года, s. 252; Список гражданским чинам четвертого*

класса. Исправлен по 1-е Августа 1902 года, s. 195; Адрес-Календарь Эстляндской губернии на 1893 год, s. 51; Список чинам Государственного Контроля, Санкт Петербург 1886, s. 233; Памятная книжка Эстляндской губернии, Ревель 1887, s. 47; Справочная книжка Эстляндской губернии. Путеводитель по г. Ревелю и уездам, s. 49; Калужская губерния. Список дворян, внесенных в дворянскую родословную книгу по 1-е октября 1908 года и перечень лиц, занимавших должности по выборам дворянства с 1785 года, Калуга 1908, s. 252; Приложения к Историческому очерку Николаевского Кавалерийского Училища, s. 37–38, 44; В. Гасперович, М. Катин-Ярцев, М. Талалай, А. Шумков, Тестаччо. Некаатолическое кладбище для иностранцев в Риме. Алфавитный список русских захоронений, Санкт Петербург 2000, passim; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 135–137; <https://bogatov.info/Genbase6?p=nikolai;n=soukhodolskii> [dostęp: 29 III 2023 r.]; <https://www.geni.com/people/Елизавета-Андреевна-Суходольская/6000000012064216329> [dostęp: 29 III 2023 r.]; <https://vizs.nlr.ru/person/book/vi/19/370?ysclid=lg-0p4o2o99489622388> [dostęp: 29 III 2023 r.];

Telakowski, Esper Arkadjewicz

1. Теляковский, Эспер Аркадьевич
2. Ur. 31 X 1841 r. w Sankt Petersburgu.
3. Prawosławne.
4. Szlachcic dziedziczny guberni petersburskiej.
5. Nikolajewska Szkoła Podchorążych Gwardii i Junkrów Kawalerii, ukończona 12 VI 1860 r.
6. Majątku nie posiadał.
7. ŻONATY od 25 IV 1871 r. z Olgą Trofiłową, ur. w 1850 r., zm. 5 I 1909 r. w Moskwie, wyznania prawosławnego, córką urzędnika w randze radcy stanu Aleksandra Trofiłowa.
8. DZIECI: Jelena, ur. 9 IV 1879 r., zm. po 1917 r., wyznania prawosławnego, adoptowana, decyzją Senatu Rządzącego 31 X 1893 r. otrzymała szlachectwo dziedziczne, zamężna z Kornilowiczem.
9. OJСIEC: Arkadij Zacharowicz Telakowski, ur. 6 I 1806 r. w Jarosławiu, zm. 7 IX 1891 r., absolwent Głównej Szkoły Inżynieryjnej z klasami oficerskimi, inżynier generał-lejtnant 1864 r., oficer Batalionu Saperów Lejbgwardii, uczestnik wojny z Turcją 1828–1829, w latach 1830–1860 wykładowca fortyfikacji w szkołach wojskowych, w latach 1863–1865 p.o. przewodniczącego Komitetu Technicznego Głównego Zarządu Inżynieryjnego, żonaty od 5 X 1838 r., autor prac: *Фортификация. Часть первая – Фортификация полевая*, Санкт Петербург 1839, *Фортификация. Часть*

вторая – Фортификация долговременная, Санкт Петербург 1846. MATKA: Julia Wasiljewna Kanschina, ur. w 1820 r., zm. 21 III 1908 r. w Sankt Petersburgu, wyznania prawosławnego, córka ziemianina guberni riazańskej, marszałka szlachty Wasilija Kanschina. RODZENSTWO: Maria, ur. w 1843 r., zm. po 1894 r., wyznania prawosławnego, zamężna z Leonidem Fiodorowiczem von der Rabb Thülenem, ur. w 1833 r. w guberni smoleńskiej, zm. po 1897 r., wyznania prawosławnego, radcą stanu, urzędnikiem celnym, m.in. dyrektorem KC Herby; Antonina, ur. w 1844 r., zm. po 1872 r., wyznania prawosławnego, zamężna z Georgijem Robertowiczem Wasmundem; Ludmiła, ur. 20 VI 1845 r. w Sankt Petersburgu, zm. po 1845 r., wyznania prawosławnego; Leonid, ur. 9 X 1850 r., zm. 12 XII 1912 r. w Sankt Petersburgu, absolwent Cesarskiego Korpusu Paziów 1869 r., generał lejtnant 2 IV 1906 r., dowódca 9 Łomżyńskiej Brygady Straży Granicznej i naczelnik III okręgu Samodzielnego Korpusu Straży Granicznej, żonaty z córką rotmistrza sztabowego Walentyną Aleksandrową Antropomiewą; Zinaida, ur. 10 XII 1852 r. w Sankt Petersburgu, zm. po 1865 r., wyznania prawosławnego; Władimir, ur. 26 I 1860 r. w Sankt Petersburgu, zm. 28 X 1924 r. w Leningradzie, wyznania prawosławnego, szlachcic dziedziczny guberni jarosławskiej, absolwent Korpusa Paziów 8 VIII 1879 r. i Mikołajewskiej Akademii Sztabu Generalnego 13 IV 1888 r., oficer Konnego Pułku Lejbgwardii, od 2 II 1898 r. zarządzający Teatrami Cesarskimi w Moskwie, od 7 VI 1901 r. do IV 1917 r. dyrektor Teatrów Cesarskich w Moskwie, dyrektor finansowy Banku Narodowego przy Kolei Mikołajewskiej w latach 1918–1923, żonaty od 15 IV 1890 r. z wdową baronową Hurlą Łogginowną Felejzen z d. Miller, ur. w 1852 r., zm. w 1922 r., miał czworo dzieci, właściciel majątku w guberni jarosławskiej o powierzchni 650 dziesięcin wartości 30 tys. rubli.

10. 16 VI 1860 r. – oficer Gatchyńskiego Pułku Lejbgwardii (od 16 XII 1866 r. do 10 IV 1867 r. oraz od 13 X 1867 r. do 15 I 1868 r. – dowódca kompanii; 8 I 1869 r. – skarbnik pułku); 27 I 1878 r. – na własną prośbę włączony do etatu DOC MF; 17 II 1878 r. – oddelegowany do Portowej KC Sankt Petersburg w celu zapoznania się z pracą urzędu celnego; 15 II 1880 r. – członek KC Rostów; 30 IV 1882 r. – członek KC Taganrog; 24 II 1883 r. – włączony do etatu DOC MF (z powodu wykrycia nieprawidłowości w KC Taganrog); 2 IV 1886 r. – p.o. członka Portowej KC Sankt Petersburg; 24 VI 1886 r. – młodszy członek GSKCC Rewel (11 V 1888 r. – główny dyrektor Esztlandzkiego Gubernialnego Komitetu Opiekuńczego nad Więzzeniami); 29 III 1890 r. – młodszy członek Portowej KC Sankt Petersburg; 5 VIII 1891 r. – dyrektor KC Granica (25 VI 1894 r. – skierowany do Wiednia w celu wzięcia udziału w Komisji powołanej do wypracowania środków zapobiegawczych przeciw rozprzestrzenianiu się epidemii cholery; 25 XI 1895 r. – oddelegowany do udziału w Zjeździe Kolejowym); 11 VI 1897 r. – p.o. dyrektora KC Ryga; 1 X 1904 r. – naczelnik Radomskiego OC.

11. 1865 r. – medal ciemnobrązowy dla upamiętnienia zdławienia polskiego buntu w latach 1863–1864; 3 X 1893 r. – austriacki Krzyż Komandorski Orderu Franciszka Józefa; 4 I 1894 r. – order czarnogórski Księcia Daniła I III kl.; 2 IV 1895 r. – order św. Anny III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 2 VIII 1895 r. – luksemburski Krzyż Komandorski orderu Dębowego Wieńca; 26 II 1896 r. – medal srebrny dla upamiętnienia panowania cara Aleksandra III; 12 III 1896 r. – order serbski Takowa II kl.; 24 X 1896 r. – rumuński Wielki Krzyż Komandorski Orderu Korony; 11 I 1897 r. – order bułgarski „Za zasługi cywilne” II kl. z gwiazdą; 13 IV 1897 r. – order św. Stanisława II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 15 IV 1897 r. – order austriacki Franciszka Józefa z monogramem i brylantowymi zdobieniami; 28 I 1898 r. – dodatek 15% za pięć lat służby w Królestwie Polskim od dnia 5 VIII 1896 r.; 24 XII 1904 r. – szwedzko-norweski Krzyż Komandorski Orderu Wazy II kl.; 2 IV 1906 r. – order św. Władimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę.

12. 16 VI 1860 r. – chorąży lejbgwardii; 17 IV 1863 r. – podporucznik lejbgwardii; 27 III 1866 r. – porucznik lejbgwardii; 30 VIII 1868 r. – sztabskapitan lejbgwardii; 3 V 1870 r. – kapitan lejbgwardii; 6 III 1880 r. – przemianowany ze stopnia wojskowego sztabskapitana lejbgwardii na rangę cywilną asesora kolegialnego; 23 IV 1881 r. – radca dworu (starsz. 24 IV 1880 r.); 16 IV 1885 r. – radca kolegialny (starsz. 24 IV 1884 r.); 23 X 1891 r. – radca stanu (starsz. 5 VIII 1891 r.); 9 IV 1900 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. Od 22 VI do 20 X 1863 r. przebywał na terenie Wileńskiego Okręgu Wojskowego, zasiadając w tym okresie w charakterze członka w Komisji Wojenno-Śledczej w Trokach (od 5 VII do 20 X 1863 r.); 3 VIII 1863 r. brał udział w walkach z polskimi oddziałami powstańczymi pod Olkieniszkami i Dębową Budą w guberni augustowskiej; I 1892 r. – zatwierdzony na funkcję (na 3-letnią kadencję) starosty cerkwi w Granicy; I 1895 r. – ponownie zatwierdzony na kolejną kadencję na funkcji starosty cerkwi w Granicy; 19 I 1895 r. – członek stały Cerkiewno-Parafialnego Komitetu Opiekuńczego przy cerkwi w Granicy; akt zgonu został zarejestrowany w cerkwi Woskresieńskiego Klasztoru Żeńskiego w Sankt Petersburgu.

14. Zmarł 30 VII 1908 r. w Breslau (Wrocław).

15. CGIASP, zesp. 19, inw. 111, sygn. 295, k. 440v; inw. 124, sygn. 677, k. 138v; inw. 126, sygn. 260, k. 316v; sygn. 1559, k. 60v; inw. 127, sygn. 2148, k. 259v; sygn. 2152, k. 501v; sygn. 2718, k. 499v; inw. 128, sygn. 348, k. 380v; ERT, EAA.644.1.1409, k. 22v; EAA.644.1.1700, k. 26v; EAA.644.1.1740, k. 18; EAA.1901.1.175, k. 22; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 36, k. 25v; sygn. 37, k. 18; Rossiyskiy gosudarstvennyy arkhiv literatury i iskusstva, zesp. 659, inw. 3, sygn. 3607; RGIA, zesp. 21, inw. 4, sygn. 861; inw. 7, sygn. 189; inw. 9, sygn. 38, k. 60v–61, 90–91; inw. 11, sygn. 219, k. 1204–1205; sygn. 231, k. 335–339; zesp. 128, inw. 1, sygn. 25, k. 39; zesp. 143, inw. 1, sygn. 431; inw.

2, sygn. 18, k. 54; RGWIA, zesp. 400, inw. 17, sygn. 5394, k. 157–167v; AP w Białymstoku Oddział w Łomży, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej pod wezwaniem Cara Konstantyna w Łomży, sygn. 48, k. 65, 66v, 76v; AP w Katowicach, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Granicy (Maczkach), sygn. 1, s. 22; sygn. 2, s. 10–11, 38; sygn. 3, s. 12; sygn. 4, s. 13, 19; AP w Piotrkowie Trybunalskim, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Granicy, sygn. 8, s. 7; sygn. 9, s. 21; sygn. 10, s. 25; sygn. 11, s. 13; sygn. 12, s. 11; sygn. 13, s. 21; AP w Radomiu, Księgi metrykalne parafii prawosławnej św. Mikołaja w Radomiu, sygn. 69, s. 27, 29; AP w Warszawie, Akta stanu cywilnego cerkwi prawosławnej Wniebowzięcia NMP na ul. Miodowej w Warszawie, sygn. 26, k. 32; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 12-го Декабря 1903 года*, s. 40; „УПРМФ” 1880, nr 14, s. 354–355; nr 20, s. 505; 1881, nr 18, s. 507; nr 31, s. 930; 1882, nr 50, s. 1395; 1883, nr 33, s. 970; 1885, nr 23, s. 663; 1886, nr 28, s. 82; 1890, nr 16, s. 142; 1891, nr 38, s. 438; nr 51, s. 527; 1892, nr 18, s. 194; 1893, nr 20; 1893, nr 32; 1894, nr 14; 1895, nr 14, s. 229, 233; 1897, nr 15, s. 185–187; nr 28, s. 406; 1899, nr 28; 1902, nr 10; 1902, nr 52; 1904, nr 43, s. 713; 1906, nr 14, s. 297–298; nr 33; 1908, nr 38, s. 546; 1909, nr 13, nr 15; „Холмско-Варшавский Епархиальный Вестник” 1895, nr 2, s. 40; nr 4, s. 74; ПДТСЕВ, 1897, n 25, s. 3; nr 28, s. 1; 1899, nr 8, s. 1; 1904, nr 30, s. 1; 1906, nr 15, s. 2; 1907, nr 12, s. 1; 1908, nr 22, s. 1; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Августа 1902 года*, s. 1656; *Справочная книжка Эстляндской губернии. Путеводитель по г. Ревелю и уездам*, s. 45; *Памятная Книжка Калишской Губернии на 1908 год*, Калиш 1908, s. 173; *Памятная книжка Люблинской губернии на 1906 год*, Люблин 1906, s. 153; *Памятная книжка Радомской губернии на 1905 год*, Радом 1905, s. 120; *Памятная книжка Радомской губернии на 1908 год*, Радом 1908, s. 131; *Памятная книжка Петроковской губернии на 1893 года*, Петроков 1893, s. 192; *Личный состав Отдельного Корпуса Пограничной Стражи по старшинству. Составлен по 1 января 1909 г.*, Санкт Петербург 1909, s. 4; *Справочная книжка по личному составу Отдельного Корпуса Пограничной Стражи с кратким квартирным и штатным расписанием сего Корпуса*, сост. М. Чернушевич, Санкт Петербург 1900, s. 81; А. Волкенштейн, *История Лейб-гвардии Саперного Батальона 1812–1852*, Санкт Петербург 1852, s. 264; *Воспоминания об учебной и ученой деятельности Аркадия Захарьевича Теляковского*, Санкт Петербург 1884; *50-летний юбилей супружеской жизни Аркадия Захарьевича и Юлии Васильевны Теляковских 5-го октября 1838–1888*, Санкт Петербург 1888; *Приложения к Историческому очерку Николаевского Кавалерийского Училища*, s. 43, 52; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 138–140; Inskrypcja z płyty nagrobnej Leonida Arkadjewicza Telakowskiego na Cmentarzu Nikolskim przy Ławrze Aleksandra New-

skiego w Sankt Petersburgu; <https://www.geni.com/people/Зинаида-Аркадьевна/6000000040234474076> [dostęp 11 IX 2018 r.]; <https://www.geni.com/people/Antonina-Arkadyevna-Wasmundt/6000000036881660113> [dostęp 11 IX 2018 r.].

Teterewnikow, Aleksandr Nikołajewicz

1. Тетеревников, Александр Николаевич
2. Ur. w 1836 r. w Orenburgu.
3. Prawosławne.
4. Syn generała-lejtnanta; szlachcic dziedziczny guberni petersburskiej.
5. I Korpus Kadetów w Sankt Petersburgu, ukończony 17 VI 1854 r. ze stopniem chorążego.
6. Majątek o powierzchni 750 dziesięcin w powiecie bugulmińskim guberni samarskiej.
7. ŻONATY przed 1875 r. z Jelizawietą Pawłow-Silwanską, ur. przed 1855 r., zm. po 29 I 1886 r., wyznania prawosławnego, córką szlachcica dziedzicznego Nikołaja Pawłowa-Silwanskiego.
8. Bezdzienny.
9. OJCIEC: Nikołaj Kuzmicz Teterewnikow, ur. 29 I 1805 r., zm. 17 II 1874 r. w Warszawie, szlachcic dziedziczny guberni samarskiej od 8 X 1870 r., absolwent I Korpusu Kadetów, oficer Moskiewskiego Pułku Lejbgwardii, szef sztabu 3 Korpusu Piechoty, dowódca 8, 23 i 37 Dywizji Piechoty, dowódca 4 Rezerwowej Dywizji Piechoty, dowódca wojsk baszkirskich, prezes Odeskiego Okręgowego Sądu Wojskowego, członek Głównego Sądu Wojennego, żonaty dwukrotnie: 1^{oo} – ?, 2^{oo} od 31 I 1860 r. z Nadieżdą Żdanowicz, ur. 5 IX 1830 r. w Horodnie w guberni czernihowskiej, zm. 21 IV 1902 r. w Sankt Petersburgu, wyznania prawosławnego, córka urzędnika w randze radcy kolegiального Wasilija Fomicza Żdanowicza i Anny Andriejewny. MATKA: ? RODZENSTWO: Aleksiej, ur. przed 1832 r., zm. po 1870, r., wyznania prawosławnego, radca dworu, skarbnik Orenburskiej Gubernialnej Kasy Skarbowej; Nikołaj, ur. w 1832 r., zm. 23 V 1887 r. w Sankt Petersburgu, wyznania prawosławnego, absolwent (student rzeczywisty) Wydziału Prawa Cesarskiego Uniwersytetu Petersburskiego 1855 r., urzędnik w randze radcy stanu.
10. 17 VI 1854 r. – chorąży Szliserburskiego Pułku Jegrów; 2 VII 1854 r. – oddelegowany do służby w 1 Baterii Grenadierskiej Rezerwowej Brygadzie Artylerii; 14 VIII 1855 r. – chorąży 1 Rezerwowej Grenadierskiej Brygady Artylerii; 10 V 1856 r. – oddelegowany do 3 Baterii 8 Brygady Artylerii; 31 V 1856 r. – chorąży 3 Baterii 8 Brygady Artylerii; 1 IX 1857 r. – oddelegowany do szkoły artylerii 3 Dywizji Artylerii; 2 VI 1859 r. – po rozformowaniu szkoły artylerii 3 Dywizji Artylerii skierowany do służby w 3 Baterii 8 Brygady Artylerii; 26 I 1860 r. – oddelegowany do Artylerii

Fortecznej Twierdzy Sankt Petersburg; 21 VI 1860 r. – oddelegowany do Artylerii Fortecznej Twierdzy Orenburg; 1862 r. – oddelegowany do Sztabu Wydzielonego Korpusu Orenburskiego w celu zawiadywania Kancelarią Wydziału Artylerii Sztabu; 15 I 1863 r. – członek reprezentujący rząd w Bielebiejewskim Zjeździe Pokojowym, Sterlitamackim Zjeździe Pokojowym i Orenburskim Zjeździe Pokojowym; 29 IV 1866 r. – urzędnik do poruczeń przy naczelniku Orenburskiego OC; 6 III 1867 r. – dyrektor KC Orenburg; 30 XII 1867 r. – na własną prośbę członkiem KC Ryga; 8 II 1871 r. – starszy członek Portowej KC Sankt Petersburg; 9 VI 1871 r. – p.o. naczelnika Skulańskiego OC; 5 IV 1872 r. – zatwierdzony na stanowisku naczelnika Skulańskiego OC; 4 IX 1881 r. – naczelnik Zawichojskiego OC; 16 IV 1882 r. – naczelnik Wierzbółowskiego OC; 1 XII 1894 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby z powodu choroby.

11. 1857 r. – medal ciemnobrązowy dla upamiętnienia wojny w latach 1853–1856; 12 IV 1859 r. – nagroda finansowa 150 rubli; 1862 r. – nagroda finansowa w wymiarze rocznego wynagrodzenia; 1865 r. – znak zasługi dla upamiętnienia wprowadzenia reformy 19 II 1861 r.; 22 XII 1872 r. – order św. Anny II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 13 IX 1876 r. – austriacki Krzyż Komandorski Orderu Franciszka Józefa; 5 IV 1887 r. – order św. Władimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1891 r. – order pruski Korony II kl.; 1 IV 1890 r. – order św. Stanisława I kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę.

12. 17 VI 1854 r. – chorąży; 26 VIII 1862 r. – porucznik; 19 I 1863 r. – przemianowany ze stopnia porucznika do rangi sekretarza kolegiального; 30 I 1868 r. – radca tytularny (starsz. 26 VIII 1865 r.); 15 V 1869 r. – asesor kolegialny (starsz. 26 VIII 1868 r.); 25 V 1873 r. – radca dworu (starsz. 26 VIII 1872 r.); 30 I 1876 r. – za zasługi radca kolegialny (starsz. 26 VIII 1875 r.); 1879 r. – radca stanu (starsz. 26 VIII 1876 r.); 15 V 1883 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. 1882 r. – członek Kibarskiego Prawosławnego Cerkiewno-Parafialnego Komitetu Opiekuńczego. Autor pracy: *Очерк внутренней торговли Кургизской степи, Санкт Петербург 1867.*

14. Zmarł po 1 XII 1894 r.

15. ANRM, zesp. 1325, inw. 1, sygn. 31, k. 1v–10v; CGIASP, zesp. 19, inw. 124, sygn. 796, k. 1012v; inw. 127, sygn. 1286, k. 546v; inw. 128, sygn. 77, k. 395v; DACHO, zesp. 1245, inw. 1, sygn. 593, k. 81v, 90v; sygn. 751, k. 9v; sygn. 815, k. 5; LVIA, zesp. 605, inw. 20, sygn. 413, k. 260; RGIA, zesp. 40, inw. 1, sygn. 23, k. 153–154; zesp. 128, inw. 1, sygn. 314, k. 63, 79, 86, 101, 119, 146, 262v; sygn. 380, k. 25, 29, 37; sygn. 477, k. 1–1v, 16, 49–49v; RGWIA, zesp. 400, inw. 12, sygn. 9, k. 87–88; AP w Kielcach Oddział w Sandomierzu, Akta stanu cywilnego parafii prawosławnej p.w. św. Michała w Sandomierzu, sygn. 18, s. 11; „Холмско-Варшавский Епархиальный Вестник”

1887, nr 19, s. 313; „УПРМФ” 1866, nr 39, s. 743; 1867, nr 19, s. 330; 1868, nr 7, s. 127–128; nr 15, s. 290; nr 19, s. 350–351; 1869, nr 22, s. 300; 1870, nr 1, s. 3; 1871, nr 19, s. 298; nr 24, s. 377; 1872, nr 17, s. 300; 1873, nr 1, s. 2; nr 23, s. 450; 1876, nr 5, s. 105; 1881, nr 38, s. 1097; 1883, nr 20, s. 528; 1887, nr 14, s. 24–25; 1890, nr 13, s. 117–118; *Адрес-календарь 11483-х должностных лицъ губерниях Царства Польского на 1885–1886 г.г.*, s. 260; *Памятная книжка Сувалской губернии на 1888 год*, Сувалки 1888, s. 48; *Памятная книжка Ковенской губернии на 1884 года*, s. 71; *Памятная книжка Ковенской губернии на 1894 год*, Ковно 1893, s. 88; *Бессарабский Адрес-календарь на 1873 год*, s. 87; *Бессарабский Адрес-календарь на 1874 год*, s. 76; *Бессарабский Адрес-календарь на 1875 год*, s. 88; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Октября 1884 года*, s. 1417; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1890 года*, s. 684–685; *Императорский С. Петербургский Университет, приложения*, s. С–СІ; Р.А. Бекназарова, *Торговля и извозничество Казахо́в середины XIX – начала XX вв.: на материалах Западного Казахстана*, [w:] *Материалы Международной научно-практической конференции „История Казахстана: инновационные концепции и периодизация как приоритет научного познания”*, ред. Х. М. Эбжанов, Алматы 2013, s. 123–124; *Биографический словарь. Высшие чины Российской Империи (22.10.1721–2.03.1917)*, т. III, Р–Я, сост. Е.Л. Потемкин, Москва 2017, s. 261; K. Łatawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 140–142; <https://www.geni.com/people/Надежда-Васильевна-Тетеревникова/6000000018120644685> [dostęp: 20 VI 2020 r.].

Tichanow, Aleksandr Jefremowicz

1. Тиханов, Александр Ефремович
2. Ur. 12 II 1818 r.
3. Prawosławne.
4. Szlachcic dziedziczny guberni smoleńskiej.
5. Gimnazjum Gubernialne w Wilnie.
6. Majątku nie posiadał.
7. ŻONATY od 1851 r. z Anną Emilią Berends, ur. w 1832 r., zm. po 1878 r., wyznania rzymskokatolickiego, córką magistra medycyny szlachcica lekarza starostwa knyszynskiego Mikołaja Jerzego Berendsa i Kunegundy Teresy Szyz z d. Sadowska.
8. DZIECI: Sofia, ur. 23 VI 1852 r. w guberni augustowskiej, zm. po 1878 r., wyznania prawosławnego, zamężna; Anastazja, ur. 6 III 1856 r., zm. po 1881 r., wyznania prawosławnego, zamężna z oficerem Wołyńskiej Brygady Straży Granicznej Nikołajem Dawidowiczem Kalingiem; Lidia, ur. 21 III 1857 r., zm. po 1883 r., wyznania prawosławnego, zamężna od 11 XI 1873 r. z baronem Aleksandrem Aleksandrowi-

czem von Taube, ur. 19 V 1850 r., zm. po 1883 r., oficerem Wierzbołowskiej Brygady Straży Granicznej i policmajstrem Płocka; Jewgienia, ur. 12 IV 1859 r., zm. po 1878 r., wyznania prawosławnego; Olga, ur. 29 VI 1861 r. w Łomży, zm. po 1878 r., wyznania prawosławnego; Paweł, ur. 31 X 1862 r. w Łomży, zm. po 15 III 1914 r., wyznania prawosławnego, asesor kolegialny, urzędnik celny m.in. urzędnik kancelaryjny i pomocnik skarbnika KC Lipawa; Piotr, ur. 28 XI 1864 r., zm. po 1894 r., wyznania prawosławnego, były uczeń Szkoły Realnej w Sewastopolu, żołnierz 50 Białostockiego Pułku Piechoty, urzędnik kancelaryjny KC Lipawa; Anna, ur. 27 VIII 1867 r., zm. po 1878 r., wyznania prawosławnego; Nikołaj, ur. 21 VIII 1869 r., zm. po 1878 r., wyznania prawosławnego; Inna, ur. 18 VI 1871 r., zm. po 1878 r., wyznania prawosławnego; Siergiej, ur. 28 IX 1872 r. w Łomży, zm. 6 XII 1872 r. w Łomży, wyznania prawosławnego.

9. OJCIEC: Jefrem Tichanow, ur. przed 1798 r., zm. po 1823 r., wyznania prawosławnego, szlachcic dziedziczny. MATKA: ? RODZENSTWO: Jakow, ur. przed 1838 r., zm. po 1873 r., wyznania prawosławnego, sekretarz gubernialny, geodeta Kowieńskiego Powiatowego Sądu Pokoju.

10. 23 X 1835 r. – podoficer Petersburskiego Pułku Ułanów; 9 VIII 1837 r. – oficer Petersburskiego Pułku Ułanów; 23 V 1844 r. – oficer Sumskiego Pułku Huzarów; 29 III 1845 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby; 31 X 1845 r. – nadstrażnik Wileńskiej Brygady Straży Granicznej; 1 I 1851 r. – p.o. nadstrażnika Wierzbołowskiej Brygady Straży Granicznej; 12 VI 1851 r. – p.o. dowódcy III kompanii Wierzbołowskiej Brygady Straży Granicznej; 26 II 1852 r. – zatwierdzony na stanowisku dowódcy III kompanii Wierzbołowskiej Brygady Straży Granicznej; 19 V 1860 r. – dowódca Wierzbołowskiej Brygady Straży Granicznej; 20 VII 1865 r. – dowódca Kubejskiej Brygady Straży Granicznej; 31 X 1870 r. – p.o. zarządzającego Kubejskim OC; 9 VI 1871 r. – naczelnik Kubejskiego OC; 25 II 1872 r. – naczelnik Wierzbołowskiego OC; 22 III 1874 r. – naczelnik Fieodosijskiego (Krymskiego) OC; 4 III 1883 r. – z powodu likwidacji Krymskiego OC poza etatem.

11. I 1851 r. – nagroda finansowa 153,31 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; 26 XII 1852 r. – nagroda finansowa 171 rubli za wyróżniającą się służbę; 15 IV 1856 r. – order św. Stanisława III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 26 VIII 1856 r. – medal ciemnobrązowy dla upamiętnienia wojny w latach 1853–1856; 22 VIII 1857 r. – znak wyróżnienie za XV lat nienagannej służby; 22 VI 1859 r. – jednorazowa zapomoga finansowa 250 rubli za szczególne wysiłki na rzecz straży granicznej; 25 I 1862 r. – nagroda w wysokości rocznego wymiaru wynagrodzenia za własne koszty poniesione na rzecz zakupu koni i sukna dla straży granicznej; 19 IV 1864 r. – order św. Stanisława II kl. za oddaną i gorliwą służbę; 20 V 1865 r. – medal ciemnobrązowy dla upamiętnienia zdławienia polskiego buntu w latach 1863–1864; 31

III 1868 r. – order św. Anny III kl. za oddaną i gorliwą służbę; 17 IV 1870 r. – order św. Anny II kl. z koroną cesarską za oddaną i wyróżniającą się służbę; 30 VIII 1872 r. – order św. Włodzimira III kl. za oddaną i gorliwą służbę; 21 XI 1879 r. – podziękowanie ministra finansów za utrzymanie ładu i porządku w podległych mu urządach celnych; 1 I 1883 r. – order św. Stanisława I kl. za zasługi.

12. 9 VIII 1837 r. – za zasługi kornet; 19 V 1838 r. – porucznik; 13 IX 1844 r. – sztabs-rotmistrz; 15 IX 1845 r. – sekretarz kolegiálny po podjęciu pracy w straży granicznej; 3 I 1847 r. – sztabskapitan; 6 XII 1850 r. – kapitan; 7 IV 1857 r. – major; 23 IV 1861 r. – za zasługi podpułkownik, 16 IV 1867 r. – pułkownik; 1 I 1878 r. – za zasługi generał-major.

13. Ojciec Anny Emilii Berends 1 XII 1821 r. dokonał konwersji z judaizmu na katolicyzm w kościele pw. św. Jana w Wilnie. Od 5 I do 23 XII 1863 r. brał udział w tłumieniu powstania styczniowego.

14. Zmarł 7 IV 1884 r.

15. DARO, zesp. P-740, inw. 2, sygn. 779, k. 18v; ERT, EAA.644.1.1740, k. 29v; EAA.644.1.2678, k. 13, 38v; LVIA, zesp. 604, inw. 10, sygn. 240, k. 160v; inw. 58, sygn. 23, k. 1328; LVVA, zesp. 232, inw. 2, sygn. 294, k. 79; inw. 3, sygn. 93, k. 88; zesp. 545, inw. 2, sygn. 37, k. 29v; sygn. 81, k. 5v; zesp. 546, inw. 1, sygn. 69, k. 24; sygn. 70, k. 21; sygn. 71, k. 12; RGIA, zesp. 19, inw. 4, sygn. 58, k. 261v; zesp. 21, inw. 2, sygn. 2025, k. 5v, 31–32; inw. 11, sygn. 237, k. 736–739; sygn. 318, k. 420v; inw. 12, sygn. 8, k. 40v; zesp. 128, inw. 1, sygn. 25, k. 25, 33–33v; zesp. 143, inw. 2, sygn. 18, k. 25–25v; RGWIA, zesp. 409, inw. 2, 1878 rok, sygn. 45322, п/с 382–488, k. 1–8; AP w Białymstoku Oddział w Łomży, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej pod wezwaniem Cara Konstantyna w Łomży, sygn. 2, k. 14v–15; sygn. 5, k. 85v; sygn. 7, k. 13v, 36v, 56v, 65v, 94v; sygn. 9, k. 223v–224; sygn. 10, k. 118v; sygn. 11, k. 40v; sygn. 12, k. 26v; sygn. 20, k. 14v, 46v–47; sygn. 22, k. 32v–33; sygn. 23, k. 3v; AP w Płocku, Kancelaria Gubernatora Płockiego, sygn. 1025, k. 13–20; AP w Warszawie Oddział w Mławie, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Mławie, sygn. 10, s. 24; sygn. 11, s. 7; „УПРМФ” 1867, nr 16, s. 268; 1870, nr 16, s. 220; 1871, nr 27, nr 42; 1879, nr 48, s. 1286; 1883, nr 1, s. 1–2; nr 18, s. 489; 1896, nr 32, s. 661, 667; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 1-го Апреля 1905 года*, Санкт Петербург 1905, s. 60; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 9 Января 1913 года*, Санкт Петербург 1913 s. 166; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений таможенного ведомства (кроме застав и постов). По сведениям до 21 Января 1914 года*, Санкт Петербург 1914, s. 130; Высочайший Приказ по Военному Ведомству, 12 Сентября 1871 года; ПДТСЕВ, 1898, nr 18, s. 1–2; 1901, nr 4, s. 2; nr 18, s. 1–3; 1904, nr 18, s. 3; nr 26, s. 1–2; 1907, nr 19, s. 2; *Rocznik urzędowy*

obejmujący spis naczelnych władz cesarstwa oraz wszelkich władz i urzędników Królestwa Polskiego na rok 1863, s. 410; *Rocznik urzędowy Królestwa Polskiego na rok 1864*, s. 491; С. Волков, *Генералитет Российской Империи. Энциклопедический словарь генералов и адмиралов от Петра I до Николая II*, том II, Л-Я, Москва 2009, s. 581; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 142–144.

Tylinskij, Paweł Pawłowicz

1. ТЫЛИНСКИЙ, Павел Павлович

2. Ur. 1 II 1857 r. w powiecie mozyrskim guberni mińskiej.

3. Prawosławne.

4. Syn popa.

5. Oddział Historyczny Wydziału Historyczno-Filologicznego Cesarskiego Uniwersytetu św. Władimira w Kijowie, tytuł studenta rzeczywistego w 1879 r. oraz stopień kandydata nauk historycznych; tytuł nauczyciela gimnazjów i progimnazjów uzyskany 29 IX 1886 r.

6. Majątku nie posiadał.

7. KAWALER.

8. –.

9. OJCIEC: Paweł Tylinskij, ur. w 1827 r., zm. po 1879 r., wyznania prawosławnego, absolwent Mińskiego Seminarium Duchownego, od 1848 r., m.in. proboszcz cerkwi w Meleszkowiczach w powiecie mozyrskim guberni mińskiej. MATKA: ?, wyznania prawosławnego. RODZENSTWO: ?

10. 1 VIII 1879 r. – p.o. nauczyciela historii i geografii Progimnazjum Męskiego w Mozyrzu (od 5 IX 1879 r. do 31 VIII 1888 r. – wychowawca klasowy; od 1 IX 1880 r. do 31 VIII 1888 r. – bibliotekarz progimnazjum); 29 IX 1886 r. – zatwierdzony na stanowisku nauczyciela historii i geografii Progimnazjum Męskiego w Mozyrzu; 1 IX 1888 r. – „dla dobra służby” przeniesiony na etat nauczyciela historii i geografii w Gimnazjum Żeńskim w Dyneburgu; 10 X 1889 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby; 30 III 1890 r. – referent wydziału budowlanego Kowieńskiego Rządu Gubernialnego; 17 V 1890 r. – starszy pomocnik kierownika Kancelarii Gubernatora Kowieńskiego (od 11 VII 1890 r. – p.o. kierującego kancelarią Kowieńskiego Gubernialnego Komitetu Narodowej Apropowizacji); 1 II 1892 r. – sekretarz KC Taurogi; 4 V 1893 r. – sekretarz Kancelarii Naczelnika Wierbołowskiego OC; 13 III 1894 r. – urzędnik do poruczeń przy naczelniku Wierbołowskiego OC; 30 XII 1894 r. – p.o. członka KC Grajewo; 25 I 1895 r. – zatwierdzony na stanowisku członka KC Grajewo; 21 II 1898 r. – p.o. dyrektora KC Kretynę; 13 III 1898 r. – zatwierdzony na stanowisku dyrektora KC Kretynę; 7 IV 1901 r. – pomocnik dyrektora KC Aleksandrów; 1

IV 1903 r. – p.o. dyrektora KC Wierzbolów; 26 IV 1903 r. – zatwierdzony na stanowisku dyrektora KC Wierzbolów (od 6 XI do 26 XII 1903 r. – brał udział w posiedzeniu Komisji ds. opracowania zasad przewozu rosyjskimi liniami kolejowymi towarów pochodzenia zagranicznego; od 21 IX do 1 X 1906 r. – udział w Konferencji specjalnej w celu omówienia problemów celnych); 1 IV 1911 r. – naczelnik Południowo-Zachodniego OC; 1 VI 1912 r. – inspektor Południowo-Zachodniego Rewiru Celnego.

11. 26 II 1896 r. – medal srebrny dla upamiętnienia panowania cara Aleksandra III; 5 IV 1898 r. – order św. Stanisława III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 6 IV 1903 r. – order św. Stanisława II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 17 IV 1905 r. – order św. Anny II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 24 III 1906 r. – order perski Lwa i Słońca II kl.; 30 I 1905 r. – dodatek 15% za pięć lat służby w Królestwie Polskim; 1907 r. – order pruski Korony II kl.; 13 IV 1908 r. – order św. Władimira IV kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1913 r. – medal jasnobrązowy dla upamiętnienia 300-lecia panowania dynastii Romanowów.

12. 5 VII 1884 r. – sekretarz gubernialny (starsz. 1 VIII 1879 r.); 15 I 1886 r. – sekretarz kolegiálny (starsz. 1 VIII 1882 r.); 8 XII 1886 r. – radca tytularny (starsz. 1 VIII 1885 r.); 29 I 1890 r. – asesor kolegiálny (starsz. 1 VIII 1889 r.); 6 VI 1894 r. – radca dworu (starsz. 1 VIII 1893 r.); 3 VII 1895 r. – radca kolegiálny (starsz. 1 VIII 1895 r.); 27 III 1899 r. – radca stanu (starsz. 21 II 1898 r.); 6 IV 1914 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. W latach 1903–1911 członek Cerkiewno-Parafialnego Komitetu Opiekuńczego w Kibartach.

14. Zmarł 11 VIII 1915 r.

15. DAKO, zesp. 292, inw. 2, sygn. 152, k. 14; ERT, EAA.197.1.169, nlb.; EAA.644.1.1578, k. 24; EAA.644.1.1612, k. 13v, 17; EAA.644.1.1700, k. 21v; EAA.644.1.1740, k. 1v; EAA.644.1.1893, k. 16; GARF, zesp. P-1041, inw. 1, sygn. 852, k. 63, 64v, 147, 165, 249–249v; LVIA, zesp. 605, inw. 21, sygn. 41, k. 223; sygn. 42, k. 266; sygn. 44, k. 205; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 27a, k. 142; sygn. 33, k. 1v; sygn. 35, k. 13v, 17; sygn. 36, k. 20v; sygn. 37, k. 1v; zesp. 4935, inw. 4, sygn. 112, k. 14; RGIA, zesp. 21, inw. 2, sygn. 2025, k. 18v, 23; sygn. 2026, k. 18v; inw. 4, sygn. 214, k. 114; zesp. 125, inw. 1, sygn. 365, k. 13; zesp. 128, inw. 1, sygn. 600; sygn. 1546, k. 21–27; zesp. 133, inw. 1, sygn. 227, k. 24; zesp. 139, inw. 1, sygn. 885, k. 24; zesp. 143, inw. 2, sygn. 18, k. 6, 8v, 58; AP w Warszawie Oddział w Mławie, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Mławie, sygn. 10, k. 12v–13; „УПМФ” 1892, nr 10, s. 110; 1893, nr 22, s. 270; 1894, nr 21, s. 246; 1895, nr 5, s. 78; 1898, nr 14, s. 217, 221; 1903, nr 14, s. 185, 187–188; 1905, nr 16, s. 214, 217–218; 1906, nr 20, s. 402; 1908, nr 15, s. 219, 221; 1911, nr 19, s. 350; 1914, nr 14, s. 283; 1915, nr 37, s. 603; ПДТЦЕБ, 1895, nr 1, s. 2; 1898, nr 6, s. 1; nr 7, s. 2; 1899, nr 10, s. 1; 1901, nr 11, s. 2; nr 14, s. 1; 1902, nr 15, s. 1;

1903, nr 9, s. 2; nr 12, s. 1; 1905, nr 13, s. 2; 1906, nr 12, s. 2; 1907, nr 1, s. 2; 1911, nr 7, s. 1; 1915, nr 7, s. 1; *Памятная книжка Волынской губернии на 1914 год*, Житомир 1913, s. 440; *Памятная книжка Сувалкской губернии на 1894 год*, s. 77; *Памятная книжка Сувалкской губернии на 1910 год*, s. 127; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 12-го Декабря 1903 года*, s. 52; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 5 Января 1912 года*, s. 16; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 9 Января 1913 года*, s. 17; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Сентября 1914 года*, Петроград 1914, s. 2443; *Академические списки Императорского Университета Св. Владимира (1834–1884)*, Киев 1884, s. 126; *Описание церквей и приходов Минской епархии. Составлено по официально затребованным от причтов сведениям*, [t.] V, *Мозырский уезд*, Минск 1879, s. 103–104; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 144–146.

Ungern-Sternberg, Arkadij Karl Reinhold Georg Adolf Iwanowicz Konradowicz Wilhelmowicz von

1. Унгерн-Штернберг Аркадий Карл Рейнгольд Георгий Адольф Иванович Конрадович Вильгельмович фон

2. Ur. 23 VI 1792 r. w Peddeln w parafii Ermes w guberni inflanckiej.

3. Luterzańskie.

4. Szlachcic dziedziczny guberni inflanckiej, tytuł barona.

5. Domowe.

6. Żona posiadała majątek rodowy i 200 chłopów (przed 1861 r.) w powiecie sierdopskim guberni saratowskiej.

7. ŻONATY od 1828 r. z Aleksandrą Piotrowną Jermołajewą, ur. przed 1810 r., zm. po 1850 r. w guberni saratowskiej, wyznania prawosławnego, szlachcianka dziedziczną guberni saratowskiej.

8. DZIECI: Aleksandr, ur. 8 XII 1829 r., zm. w 1899 r. w guberni saratowskiej, wyznania prawosławnego, absolwent Wydziału Prawa Cesarskiego Uniwersytetu Moskiewskiego, sędzia pokoju w guberni penzeńskiej i saratowskiej.

9. OJCIEC: Johann (Hans) Konrad Wilhelm Georgijewicz Iwanowicz von Ungern-Sternberg, ur. 27 IV 1748 r., zm. w 1820 r., wyznania luterńskiego, szlachcic dziedziczny guberni inflanckiej, syn majora Georgija Johanna Ungern-Sternberga, ur. w 1719 r., zm. 28 XII 1782 r., i Gertrudy Wilhelminy de la Barre, inżynier w stopniu kapitana armii rosyjskiej, właściciel majątków w guberni inflanckiej, żonaty dwukrotnie: 1° przed 1776 r. z Anną Charlottą von Posse, 2° od 1814 r. z Anną Łopowicką,

wyznania rzymskokatolickiego, ur. przed 1796 r., zm. po 1840 r. w Moskwie. MATKA: Anna Charlotta Karłowna Posse, ur. 28 IV 1754 r., zm. 15 IX 1808 r. w Peddeln, wyznania luterńskiego, baronowa, córka hrabiego Karla Magnusa Posse i Eryki Joanny von Smitten. RODZĘSTWO: Georgij Johann Karl, ur. 3 VI 1777 r. w Homlen, zm. 30 VI 1777 r. w Homlen, wyznania luterńskiego; Wilhelmina Joanna, ur. 17 XI 1778 r. w Peddeln, zm. w V 1825 r., wyznania luterńskiego, zamężna od 1801 r. z oficerem Iwanem Pisiewiczem; Georgij Gustaw, ur. 16 VIII 1780 r., zm. w 1823 r., wyznania luterńskiego, oficer pułku dragonów; Wilhelmina Dorota Karolina, ur. 26 IX 1781 r. w Peddeln, zm. po 1840 r., wyznania luterńskiego; Herman Gustaw Moritz, ur. 16 XI 1782 r. w Peddeln, zm. w 1805 r., wyznania luterńskiego, oficer pułku huzarów; Charlotta, ur. w 1783 r. w Peddeln, zm. po 1811 r., wyznania luterńskiego; Wilhelm Karl, ur. 8 II 1785 r. w Peddeln, zm. przed 1800 r., wyznania luterńskiego; Karolina Joanna, ur. 1 II 1787 r. w Peddeln, zm. 24 XII 1843 r., wyznania luterńskiego, zamężna od 24 XI 1812 r. z Emmanuelem Gustawem Wilhelmem von Palmstruch, ur. w 1773 r., zm. w 1849 r.; Wilhelmina Augusta Friederike, ur. 16 IX 1788 r. w Peddeln, zm. 28 X 1865 r., wyznania luterńskiego, panna; Adolfina Joanna Helena, ur. 14 XII 1789 r., zm. w 1866 r., wyznania luterńskiego, panna; Nikołaj, ur. 29 III 1816 r., zm. po 1840 r., wyznania luterńskiego, żonaty z Katarzyną Meranville de Saint Clair; Adolf Eugeniusz, ur. 2 IX 1818 r., zm. po 1840 r., wyznania luterńskiego.

10. 24 V 1811 r. – junkier 3 Pułku Jegrów; 19 IV 1812 r. – portupej–junkier 3 Pułku Jegrów; 28 V 1812 r. – chorąży 31 Pułku Jegrów; 22 III 1816 r. – oficer Iziumskiego Pułku Huzarów; 28 II 1828 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby z przyczyn osobistych; 6 IV 1832 r. – dowódca kompanii straży granicznej Radziwiłłowskiego OC; 20 X 1832 r. – dowódca kompanii Kurlandzkiej Półbrygady Straży Granicznej; IV 1834 r. – dowódca Kurlandzkiej Półbrygady Straży Granicznej; 31 VII 1834 r. – młodszy członek KC Ryga; 5 III 1837 r. – starszy członek KC Ryga; 10 XI 1845 r. – członek KC Ryga; 4 VII 1854 r. – naczelnik Kaliskiego OC; 29 V 1855 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby z emeryturą i prawem zachowania munduru w stanie spoczynku.

11. 31 VIII, 1 IX i 3 IX 1824 r. – uznanie cara Aleksandra I; 12 V, 14 V, 16 V i 17 V 1827 r. – uznanie cara Mikołaja I; 22 VIII 1835 r. – znak zasługi za XV lat nieskazitelnej służby; 13 V 1841 r. – order św. Stanisława III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 22 VIII 1841 r. – znak zasługi za XX lat nieskazitelnej służby; 22 VIII 1846 r. – znak zasługi za XXV lat nieskazitelnej służby; XII 1848 r. – nagroda finansowa 60,47 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; 22 VIII 1850 r. – znak zasługi za XXX lat nieskazitelnej służby; 9 X 1853 r. – order św. Anny II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 11 XI 1854 r. – order św. Władimira IV kl. za XXXV lat nieskazitelnej służby.

12. 28 V 1812 r. – chorąży; 22 III 1816 r. – kornet; 4 V 1818 r. – porucznik; 27 IV 1823 r. – sztabsrotmistrz; 30 VI 1826 r. – rotmistrz; 10 XI 1833 r. – major; 16 VIII 1834 r. – przeniesiony ze stopnia wojskowego majora do rangi cywilnej asesora kolegiálnego; 26 II 1841 r. – radca dworu (starsz. 10 XI 1839 r.); 25 X 1846 r. – radca kolegialny (starsz. 10 XI 1845 r.); 2 XII 1854 r. – radca stanu (starsz. 25 VI 1854 r.).

13. Brał udział w wojnie z Francją od 13 VII 1813 r. do 25 V 1815 r., walczył pod Modlinem, Gdańskiem i Paryżem, wchodząc w skład 2 Korpusu Piechoty; 5 IX 1855 r. Ungern-Sternberg uzyskał prawo do otrzymywania emerytury w wysokości 771,98 rubla rocznie od dnia 29 V 1855 r.; po odejściu ze służby Ungern-Sternberg osiadł w powiecie penzeńskim; wdowa po Ungern-Sternbergu 9 III 1858 r. uzyskiwała prawa do otrzymywania emerytury po zmarłym mężu w wysokości 385,99 rubli rocznie wypłacanej od 28 IV 1856 r. z Penzeńskiej Powiatowej Kasy Skarbowej.

14. Zmarł 28 IV 1856 r. w guberni penzeńskiej.

15. ERT, EAA.2176.2.126, k. 79; LVVA, zesp. 235, inw. 3, sygn. 72, k. 15–17; sygn. 75a, s. 16; sygn. 75b, s. 11, 13, 105, 208, 297, 710; sygn. 76, s. 7, 15–17, 225; zesp. 545, inw. 2, sygn. 67, k. 101; sygn. 69, k. 43; sygn. 74, k. 10v, 29, 30; sygn. 79, k. 1, 2; sygn. 83, k. 19v; sygn. 84, k. 18; RGIA, zesp. 19, inw. 3, sygn. 956, k. 82; inw. 4, sygn. 48, k. 9v, 28, 29; sygn. 58, k. 114, 115, 187v, 252–252v, 363; zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 35, 59v, 180–180v; zesp. 1349, inw. 5, sygn. 2627, k. 555–563; sygn. 8887, k. 430–436; „Gazeta Warszawska” 1854, nr 198, s. 1; „Kurjer Warszawski” 1855, nr 26, s. 121; nr 35, s. 168; „Tygodnik Petersburski” 1855, nr 2, s. 11; *Список гражданским чинам шестого класса. Исправлен по 20-е Декабря 1847 г.*, s. 465; *Список гражданским чинам шестого класса. Исправлен по 20-е Декабря 1850 г.*, s. 243; *Список гражданским чинам шестого класса. Исправлен по 20-е Декабря 1852 г.*, Санкт Петербург 1852, s. 199; *Список гражданским чинам шестого класса. Исправлен по 20-е Октября 1849 г.*, Санкт Петербург 1849, s. 322; *Список гражданским чинам шестого класса*, Санкт Петербург 1850, s. 243; G. Elgenstierna, *Den introducerade svenska adelns ättartavlor: med tillägg och rättelser*, vol. 8, *Stålarms-Voltemat*, Stockholm 1934, s. 572; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 146–148.

Usow, Nikołaj Antonowicz

1. Усов, Николай Антонович

2. Ur. 9 IX 1833 r. w guberni moskiewskiej.

3. Prawosławne.

4. Szlachcic dziedziczny guberni moskiewskiej.

5. Pułk Szlachecki ukończony 7 VIII 1851 r.; Oficerska Szkoła Strzelców w Carskim Siole od 16 X 1859 r. do 26 VI 1860 r.

6. Majątku nie posiadał.

7. ŻONATY od 8 I 1861 r. z Marią Czarnogłazową, ur. 7 I 1842 r., zm. 20 IV 1903 r. w Warszawie, wyznania prawosławnego, córką urzędnika w randze tajnego radcy senatora Władimira Grigorjewicza Czarnogłazowa i Marii Wasiljewny Nikitiny.

8. DZIECI: Anna, ur. 24 VII 1863 r. w guberni taurydzkiej, zm. po 1895 r., wyznania prawosławnego, zamężna od 1886 r. z Grigorijem Iwanowiczem Nikolskim, ur. w 1846 r. w guberni twerskiej, zm. po 1895 r., urzędnikiem celnym (m.in. pomocnik dyrektora GSKC Warszawa); Maria, ur. 24 VIII 1865 r. w guberni taurydzkiej, zm. po 1895 r., wyznania prawosławnego; Nikołaj, ur. 26 VI 1866 r. w guberni petersburskiej, zm. po 1917 r., wyznania prawosławnego, absolwent Cesarskiego Korpusu Paziów i Nikołajewskiej Akademii Sztabu Generalnego, generał-lejtnant 6 XII 1916 r., oficer Pułku Ułanów Lejbgwardii Jego Cesarskiej Wysokości, naczelnik Szkoły Junkrów Kawalerii w Twerze (1907–1910), dyrektor Cesarskiego Korpusu Paziów (1910–1916), pomocnik wojennego generał-gubernatora na terytorium Austro-Węgier zajętego na prawach wojny ds. działu wojskowego (1916–1917), dyrektor Korpusu Kadetów w Piotrogradzie (1917), żonaty od 20 VIII 1899 r. z Bertą Zinaidą von Vietinghoff-Scheel córką urzędnika w randze rzeczywistego radcy stanu Teodora Fryderyka Adama Karla Vietinghoff-Scheel i Marii von Müller; Aleksandra, ur. 5 I 1870 r. w guberni petersburskiej, zm. po 1895 r., wyznania prawosławnego, zamężna od 6 II 1898 r. z Michailem Awgustinowiczem Łagodskim, ur. 19 IX 1863 r., zm. po 1917 r., przewodniczącym warszawskiego Komitetu ds. druków.

9. OJCIEC: Antonij Usow, ur. przed 1812 r., zm. po 1837 r., wyznania prawosławnego, szlachcic dziedziczny guberni moskiewskiej. MATKA: ? RODZENSTWO: Aleksandr, ur. 30 VIII 1836 r., zm. w III 1900 r., wyznania prawosławnego, dowódca oddziału Aleksandrowskiej Brygady Straży Granicznej, w 1888 r. pomocnik dowódcy Wierbołowskiej Brygady Straży Granicznej i 9 Łomżyńskiej Brygady Straży Granicznej, dowódca 29 Bakińskiej Brygady Straży Granicznej, żonaty z Wierą Wasiljewną ?, wyznania prawosławnego.

10. 7 VIII 1851 r. – chorąży 71 Bielewskiego Pułku Piechoty; 6 XII 1861 r. – oficer straży granicznej bez przydziału służbowego; 19 XII 1861 r. – dowódca kompanii Kercz-Jenikolskiej Brygady Straży Granicznej; 5 XII 1866 r. – dowódca kompanii Aleksandrowskiej Brygady Straży Granicznej; 13 II 1867 r. – dowódca kompanii Petersburskiej Brygady Straży Granicznej; 9 VI 1871 r. – dowódca Kercz-Jenikolskiej Brygady Straży Granicznej; 13 XII 1874 r. – dowódca Aleksandrowskiej Brygady Straży Granicznej; 14 VII 1878 r. – włączony do etatu DOC MF (1879 r. – członek Komisji powołanej w celu przeglądu i opracowania aktów prawnych dotyczących straży granicznej); 3 IV 1881 r. – naczelnik Taurogeńskiego OC (od 22 X do 18 XII 1882 r. – członek Komisji przy Departamencie Opłat Celnych Ministerstwa Finansów

do opracowania sposobów przeciwdziałania kontrabandzie; członek Komisji powołanej celem przeciwdziałania nielegalnemu przemytowi napojów alkoholowych na teren Imperium Rosyjskiego); 4 III 1883 r. – naczelnik Besarabskiego OC (od 10 XI 1884 r. do 10 III 1885 r. – członek Komisji przy Departamencie Opłat Celnych Ministerstwa Finansów powołanej w celu opracowania ustawy regulującej zasady służby żołnierzy straży granicznej); 27 III 1887 r. – naczelnik Kaliskiego OC (od 10 II do 20 IV 1893 r. – członek Komisji przy Departamencie Opłat Celnych Ministerstwa Finansów do opracowania instrukcji kancelaryjnej dla straży granicznej oraz instrukcji dla pomocników dowódców brygad straży granicznej i subaltern-oficerów; od 14 VI do 9 VII 1893 r. – w składzie Komisji ustalającej przekształcenia zarządu straży granicznej; od 18 IX 1893 r. do 12 II 1894 r. – oddelegowany w charakterze reprezentanta Ministerstwa Finansów do Komisji badającej przebieg granicy celnej Obwodu Zakaspijskiego i Chanatu Bucharj oraz sprawę utworzenia tam administracji celnej; 2 I 1895 r. – urzędnik do szczególnych poruczeń IV klasy Ministerstwa Finansów); 24 VI 1896 r. – naczelnik Warszawskiego OC; 1 VII 1899 r. – naczelnik III okręgu Wydzielonego Korpusu Straży Granicznej (30 XI 1901 r. – oddelegowany do sztabu Wydzielonego Korpusu Straży Granicznej w celu wypracowania projektu ustawy o zarządzie korpusu); 26 V 1906 r. – zwolniony ze służby z powodu osiągnięcia wieku emerytalnego z prawem zachowania munduru i awansem do rangi generała kawalerii.

11. 5 VIII 1855 r. – order św. Anny IV kl. z napisem „Za odwagę” za zasługi w czasie walk w wojskami tureckimi; 31 VIII 1859 r. – order św. Stanisława III kl. z mieczami i kokardą za zasługi podczas walk na Kaukazie; 19 IV 1864 r. – order św. Anny III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 16 IV 1867 r. – order św. Stanisława II kl. z koroną cesarską i mieczami za oddaną i wyróżniającą się służbę; 23 III 1871 r. – order św. Stanisława II kl. z koroną cesarską za oddaną i wyróżniającą się służbę; 22 IX 1876 r. – order św. Włodimira IV kl. z napisem „Za 25 lat służby”; 30 VIII 1877 r. – order św. Anny II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 12 IV 1881 r. – order św. Włodimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 24 IV 1888 r. – order św. Stanisława I kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 21 IV 1891 r. – order św. Anny I kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 7 VII 1892 r. – dodatek 15% za pięć lat służby w Królestwie Polskim od dnia 27 III 1892 r.; 1 I 1893 r. – dodatkowe wynagrodzenie 600 rubli; 28 III 1893 r. – jednorazowa nagroda finansowa 1000 rubli; 1893 r. – dodatek 15% za pięć lat służby w Królestwie Polskim w wysokości 225 rubli od dnia 27 III 1892 r.; 27 I 1894 r. – order bucharski Złotej Gwiazdy I kl.; 1896 r. – medal srebrny dla upamiętnienia panowania cara Aleksandra III; 1896 r. – medal srebrny dla upamiętnienia koronacji cara Mikołaja II; 24 XII 1897 r. – drugi dodatek 15% za dziesięć lat służby w Królestwie Polskim w wysokości 225 rubli od dnia 27 III 1897 r.; 1900 r. –

order św. Władimira II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1900 r. – znak zasługi za XL lat nienagannej służby; 7 VIII 1901 r. – order Orła Białego za zasługi; 1902 r. – znak zasługi za L lat nienagannej służby.

12. 7 VIII 1851 r. – chorąży (starsz. 7 VIII 1851 r.); 17 III 1854 r. – podporucznik (starsz. 17 III 1854 r.); 17 IX 1855 r. – za zasługi porucznik (starsz. 17 IX 1855 r.); 16 XII 1857 r. – sztabskapitan (starsz. 16 XII 1857 r.); 26 VI 1860 r. – kapitan (starsz. 16 VI 1860 r.); 1 XII 1861 r. – za zasługi major (starsz. 1 XII 1861 r.); 9 VI 1871 r. – podpułkownik (starsz. 9 VI 1871 r.); 30 VIII 1874 r. – za zasługi pułkownik (starsz. 30 VIII 1874 r.); 24 III 1885 r. – za zasługi generał-major (starsz. 24 III 1885 r.); 14 V 1896 r. – za zasługi generał-lejtnant; 26 V 1906 r. – za zasługi generał kawalerii.

13. Brał udział w wojnie krymskiej (w bitwie pod Kiuriuk–Dara 24 VII 1854 r. oraz w szturmie twierdzy Kars 17 IX 1855 r.), w walkach na Kaukazie w 1857 r. i 1859 r. Usw zawarł związek małżeński w cerkwi prawosławnej przy Konstantynowskim Korpusie Kadetów w Sankt Petersburgu. Od lutego do maja 1879 r. stał na czele specjalnego oddziału organizującego kwarantannę na terytorium guberni astrachańskiej objętej epidemią. W 1884 aktywnie wsparł remont kaplicy prawosławnej pw. św. Mikołaja Cudotwórcy w Izmailu w guberni besarabskiej. Po odejściu ze służby otrzymywał emeryturę w wysokości 3575 rubli.

14. Zmarł 16 XII 1906 r. w Warszawie.

15. CGIASP, zesp. 19, inw. 124, sygn. 814, k. 403v; inw. 127, sygn. 916, k. 143v; sygn. 1829, k. 379v–380; inw. 128, sygn. 252, k. 135v–136; sygn. 373, k. 265v–266; sygn. 389, k. 370v–371; DAOO, zesp. 236, inw. 1, sygn. 7, k. 2; ERT, EAA.644.1.2687, nlb.; GARF, zesp. 1263, inw. 1, sygn. 1, k. 1, 13, 27, 99; LVVA, zesp. 546, inw. 1, sygn. 70, k. 39; sygn. 71, k. 7, 13; RGIA, zesp. 21, inw. 4, sygn. 16, k. 85; inw. 11, sygn. 214, k. 43–45; sygn. 217, k. 1–15, 124v–125; sygn. 318, k. 420v; inw. 9, sygn. 38, k. 6v–7; zesp. 549, inw. 2, sygn. 52, k. 6v; AGAD, Warszawski Komitet Cenzury, sygn. 4, k. 7–11; AP w Białymstoku Oddział w Łomży, Akta Stanu Cywilnego cerkwi p.w. cara Konstantyna w Łomży, sygn. 43, k. 2v–3; sygn. 50, k. 25v–26; sygn. 52, k. 9v–10; AP w Kielcach, Rząd Gubernialny Kielecki, sygn. 15839, k. 47; AP w Lublinie, Chełmski Gubernialny Urząd ds. Włościańskich, sygn. 27, nlb.; AP w Warszawie, Akta stanu cywilnego cerkwi prawosławnej Wniebowzięcia NMP na ul. Miodowej w Warszawie, sygn. 34, k. 123v; Akta stanu cywilnego cerkwi prawosławnej Soboru Katedralnego św. Trójcy przy ul. Długiej w Warszawie, sygn. 83, k. 89; sygn. 85, k. 68; sygn. 93, k. 104; Akta stanu cywilnego cerkwi prawosławnej św. Trójcy na Podwalu w Warszawie, sygn. 51, k. 93; „Разведчик” 1892, nr 86; „Пограничник” 1908, nr 33, s. 741–743; „УПР-МФ” 1866, nr 50, s. 980; 1867, nr 8, s. 119; nr 16, s. 268; 1871, nr 12–13, s. 193–194; nr 27, s. 433–434; 1874, nr 36, s. 833; 1875, nr 1, s. 2; 1877, nr 5, s. 78; 1878, nr 31, s. 841; 1879, nr 26, s. 700; nr 28, s. 761; 1881, nr 17, s. 474; nr 21, s. 587; nr 25, s. 722; 1885, nr 38, s.

861; 1887, nr 15, s. 91; 1888, nr 18, s. 232; 1889, nr 15, s. 150; 1891, nr 16, s. 185–186; 1895, nr 2, s. 37; 1896, nr 20, s. 398; 1900, nr 14, s. 217; 1901, nr 33, s. 642; 1906, nr 24, s. 484; „Правительственный Вестник” 1906, nr 126, s. 1; „Кишиневския Епархиальныя Ведомости” 1908, nr 31–32, отдел неофициальный, s. 1154–1155; Высочайший приказ по Военному Ведомству, 7 Августа 1851 года; Высочайший приказ по Военному Ведомству, 17 Марта 1854 года; Высочайший приказ по Военному Ведомству, 17 Сентября 1855 года; Высочайший приказ по Военному Ведомству, 16 Декабря 1857 года; Высочайший приказ по Военному Ведомству, 26 Июня 1860 года; Высочайший приказ по Военному Ведомству, 1 Декабря 1861 года; *Бессарабский календарь на 1885 год*, Кишинев [b.d.w.], s. 32; *Бессарабский календарь на 1887 год*, Кишинев [b.d.w.], s. 25; *Памятная Книжка Варшавской Губернии на 1896 г.*, Варшава 1896, s. 124; *Памятная книжка Ломжинской губернии на 1888 год*, Ломжа 1888, s. 75; *Справочная книжка по личному составу Отдельного Корпуса Пограничной Стражи с кратким квартирным и штатным росписанием сего Корпуса*, сост. М. Чернушевич, Санкт Петербург 1898, s. 65; *Справочная книжка по личному составу Отдельного Корпуса Пограничной Стражи с кратким квартирным и штатным росписанием сего Корпуса*, s. 77; *Список Генералам, Полковникам и Подполковникам Отдельного Корпуса Пограничной Стражи по старшинству. Исправлен по 1 Мая 1902 г.*, [w:] *Справочная книжка по личному составу Отдельного Корпуса Пограничной Стражи с кратким квартирным и штатным росписанием и алфавитом постов сего Корпуса*, Санкт Петербург 1902, s. 1; *Список генералам по старшинству. Исправлено по 1-е Января*, Санкт Петербург 1886, s. 834; *Список генералам по старшинству. Составлен по 1-е Января 1905 года*, Санкт Петербург 1905, s. 216; *Список генералам по старшинству. Составлен по 1-е Июля 1906 года*, Санкт Петербург 1906, s. 142; *Список генералам, штаб и обер-офицерам Отдельного Корпуса Пограничной Стражи по старшинству. Составлен по 9 Марта 1904 г.*, Санкт Петербург 1904, s. 3; *Список Генерального Штаба. Исправлен по 1-е Июня 1914 года. (С приложен. изменений, объявлен. в Высочайших прик. по 18 Июля 1914 г.)*, Петроград 1914, s. 202; *Список гражданским чинам первых III классов. Исправлен по 1-е Ноября 1860*, Санкт Петербург 1860, s. 270; *Список гражданским чинам первых III классов. Исправлен по 1-е Июля 1863*, Санкт Петербург 1863, s. 211; J. Červinka, *Trp, kozáče, budeš atamanem*, Praha 1929, s. 366–371; *История „Дворян” и „Константиновичев”. 1807–1907*, Санкт Петербург 1908, s. 166; Н.А. Мурзанов, *Словарь русских сенаторов 1711–1917 гг. Материалы для биографий*, изд. Д.Н. Шилов, Санкт Петербург 2011, s. 473–474; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 148–151; <https://amburger.ios-regensburg.de/index.php?id=80149> [dostęp: 30 IV 2023 r.].

Wadboldskij, Piotr Aleksiejewicz

1. Вадбольский, Петр Алексеевич
2. Ur. 24 V 1831 r.
3. Prawosławne.
4. Szlachcic dziedziczny guberni orłowskiej; tytuł książęcy.
5. I Korpus Kadetów w Moskwie, ukończony w 1846 r.
6. Wraz z braćmi i siostrami posiadał majątek rodowy o powierzchni 1500 dzieścin w powiecie dmitrowskim guberni orłowskiej.
7. KAWALER.
8. –.
9. ОТЕЦ: Aleksiej Piotrowicz Wadboldskij, ur. w 1782 r., zm. w 1843 r., wyznania prawosławnego, książę, uczestnik wojny 1812 r., żonaty. MATKA: Jekaterina Wasiljewna Borysowa (Barkowa), ur. przed 1800 r., zm. po 1846 r., wyznania prawosławnego. RODZENSTWO: Jelena, ur. 2 VI 1817 r., zm. po 1850 r., wyznania prawosławnego; Sofia, ur. 20 XII 1823 r., zm. po 1855 r., wyznania prawosławnego; Jelizawieta, ur. 11 XII 1825 r., zm. po 1851 r., wyznania prawosławnego, zamężna z Timiriazjewem; Praskowia, ur. 16 VI 1828 r., zm. po 1855 r., wyznania prawosławnego; Wasilij, ur. 24 I 1836 r., zm. po 1855 r., wyznania prawosławnego; Aleksandr, ur. 12 VI 1838 r., zm. 13 IV 1860 r. w Fiume, wyznania prawosławnego, konsul rosyjski w Fiume; Lew, ur. 2 VIII 1841 r., zm. po 1855 r., wyznania prawosławnego.
10. 12 VIII 1846 r. – oficer 3 Gwardyjskiej i Grenadierskiej Brygady Artylerii; ? r. – oficer 1 Brygady Artylerii Lejbgwardii; ? r. – zwolniony ze służby wojskowej ze stopniem pułkownika lejbgwardii; ? r. – deputowany szlachty powiatu dmitrowskiego guberni orłowskiej; 22 VI 1868 r. – włączony do etatu DOC MF; 11 I 1869 r. – członek KC Sosnowiec; 26 IV 1869 r. – dyrektor KC Sosnowiec; 23 I 1870 r. – p.o. naczelnika Radziwiłłowskiego OC; 9 VI 1871 r. – zatwierdzony na stanowisku naczelnika Radziwiłłowskiego OC; 17 IX 1885 r. – zwolniony ze służby na własną prośbę z powodu choroby z emeryturą i prawem noszenia munduru.
11. 1856 r. – najwyższe uznanie cara Aleksandra II; 1858 r. – medal ciemnobrązowy dla upamiętnienia wojny w latach 1853–1856; 1865 r. – znak zasługi ustanowiony 17 IV 1863 r.; 1869 r. – order św. Władimira IV kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 17 XII 1871 r. – order św. Anny II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 14 I 1874 r. – order św. Anny II kl. z koroną cesarską za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1876 r. – austriacki Krzyż Komandorski Orderu Franciszka Józefa; 1 I 1881 r. – order św. Władimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 15 V 1883 r. – order św. Stanisława I kl. za zasługi.
12. ? r. – chorąży lejbgwardii; ? r. – porucznik lejbgwardii; ? r. – kapitan lejbgwardii; ? r. – major lejbgwardii; ? r. – pułkownik lejbgwardii; 5 VI 1869 r. – przemiano-

wany ze stopnia kapitana artylerii lejbgwardii na rangę radcy dworu; 16 VI 1870 r. – radca kolegiálny (starsz. 2 VII 1869 r.); 4 I 1874 r. – radca stanu (starsz. 2 VII 1873 r.); 21 I 1877 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. Od 1870 r. stał na czele komitetu gospodarczo-budowlanego ds. wzniesienia w Radziwiłłowie cerkwi pw. św. Aleksandra Newskiego (ukończona w 1874 r.); ? r. – honorowy sędzia pokoju powiatu dmitrowskiego guberni orłowskiej.

14. Zmarł 12 X 1885 r. w Radziwiłłowie w powiecie krzemienieckim guberni wołyńskiej.

15. CGIASP, zesp. 19, inw. 123, sygn. 18, k. 106v–107; DARO, zesp. P-740, inw. 2, sygn. 779, k. 10v; AP w Kielcach, Rząd Gubernialny Kielecki, sygn. 15839, k. 10v, 18, 20v, 23; AP w Radomiu, Izba Skarbowa Radomska, Grupa II, sygn. 3096, k. 48; „Волынские Епархиальные Ведомости” 1874, nr 24, s. 884–892; „УПРМФ” 1868, nr 37, s. 722; 1869, nr 10, s. 130; nr 25, s. 346; nr 29, s. 418; 1870, nr 6, s. 89; nr 25, s. 370–371; 1871, nr 24, s. 377; nr 52, s. 874; 1872, nr 14, s. 261; 1874, nr 3, s. 58; nr 4, s. 82–83; 1877, nr 5, s. 77; 1881, nr 1, s. 1–2; 1883, nr 20, s. 528–529; 1885, nr 41, s. 87; Высочайший приказ по Военному ведомству, 12 Августа 1846 года; *Общий циркуляр по Министерству Финансов, 1 Января 1881 года*, s. 1; *Адрес-календарь 11483-х должностных лиц губерниях Царства Польского на 1885–1886 г.г.*, s. 268; *Список гражданским чинам первых четырех классов, Часть вторая, Чины четвертого класса*, s. 1030; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е октября 1884 года*, s. 535; *Адрес-календарь должностных лиц по всем частям управления Юго-Западного Края на 1880 год*, Киев 1879, s. 139; *Исторический очерк образования и развития Первого Московского кадетского корпуса, что ныне Первая Московская военная гимназия. 1778–1878*, ред. Лалаев, Санкт Петербург 1878, s. 179; *Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии*, том III, *уезды кременецкий и заславский*, сост. Н.И. Теодорович, Почаев 1893, s. 168–170; *История родов русского дворянства*, т. I, 336 прозваний с 32-мя родословными таблицами и 150-ю гербами фамилий кроме гербов территорий трех видов государственной печати и государственного знамени, сост. П. Н. Петров, Санкт Петербург 1885, s. 114–116; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 151–152; Inskrypcja z płyty nagrobnej Piotra Aleksiejewicza Wadbołskiego na cmentarzu prawosławnym w Radziwiłłowie.

Wiedieniapin, Apollon Aleksiejewicz

1. Веденяпин, Аполлон Алексеевич

2. Ur. 2 IX 1842 r. w Cariowszczyźnie w powiecie samarskim guberni samarskiej.

3. Prawosławne.

4. Szlachcic dziedziczny guberni tambowskiej.

5. Cesarski Nikołajewski Instytut Sierot w Gatczyźnie, ukończony z prawem uzyskania XIV rangi urzędniczej w chwili podjęcia zatrudnienia w administracji państwowej.

6. Majątku nie posiadał.

7. ŻONATY dwukrotnie: 1 – od ? z Wierą Aleksandrowną Anisimową, ur. przed 1856 r., zm. po 1880 r., wyznania prawosławnego, decyzją konsystorza diecezji riazańskiej z 26 VIII 1880 r. oraz Synodu Świętobliwego z 29 III 1881 r. małżeństwo to zostało rozwiązane, a Wiedieniapin uzyskał prawo ponownego zawarcia związku małżeńskiego; 2 – od 8 XI 1882 r. z Aleksandrą Jewreinową, ur. przed 1862 r., zm. po 1911 r., wyznania prawosławnego, córką generała-majora w stanie spoczynku Arkadija Michajłowicza Jewreinowa, ur. w 1834 r., zm. po 1880 r., wyznania prawosławnego, dowódcy jednej z baterii 41 Brygady Artylerii.

8. Bezdzienny.

9. OJCIEC: Aleksiej Wasiljewicz Wiedieniapin, ur. 2 III 1804 r. w Wiedieniapienie w powiecie tiemnikowskim guberni tambowskiej, zm. 13 III 1847 r., wyznania prawosławnego, syn majora w stanie spoczynku, absolwent Szkoły Szlacheckiej w Tambowie i I Korpusu Kadetów, oficer 9 Brygady Artylerii, za przynależność do Towarzystwa Zjednoczonych Słowian został w 1826 r. aresztowany i zdegradowany do stopnia szeregowego, trafił na służbę do jednostek wojskowych służących na Kaukazie, od 1826 do 1833 r. zarządzający majątkiem ministra sprawiedliwości J. Daszkowa w Cariowszczyźnie w powiecie samarskim guberni samarskiej, żonaty. MATKA: Aleksandra Iliniczna ?, ur. przed 1821 r., zm. w 1883 r. w Sankt Petersburgu, wyznania prawosławnego. RODZENSTWO: Aleksandr, ur. 12 VIII 1845 r. w Cariowszczyźnie w guberni samarskiej, zm. po 1917 r., absolwent II Moskiewskiego Korpusu Kadetów, Konstantynowskiej Szkoły Wojskowej i Mikołajewskiej Akademii Inżynieryjnej, dyplom I kategorii, generał-lejtnant 6 XII 1912 r., wykładowca Mikołajewskiej Akademii Inżynieryjnej, członek Komitetu Inżynieryjnego Głównego Zarządu Inżynieryjnego, członek Rady Wojennej, żonaty.

10. 3 X 1860 r – urzędnik kancelaryjny Petersburskiego Rządu Gubernialnego; 23 III 1863 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby z powodu choroby; 10 VI 1863 r. – urzędnik kancelaryjny KC Taganrog; 16 X 1864 r. – pomocnik kontrolera okrętów i mierniczy okrętów KC Taganrog; 8 I 1869 r. – kontroler okrętów KC Taganrog; 30 XI 1871 r. – członek KC Kercz; 5 VIII 1876 r. – dyrektor KC Rostów (III kl.); 15 II 1880 r. – dyrektor KC Rostów (podniesiona ranga KC do I kl.); 23 II 1884 r. – dyrektor KC Nowosielica; 13 III 1886 r. – dyrektor KC Radziwiłłów; 31 XII 1886 r. – dyrektor KC Archangielsk; 28 I 1895 r. – p.o. dyrektora GSKC Warszawa; 23 V 1897 r. – naczelnik Radziwiłłowskiego OC; 12 XI 1899 r. – naczelnik Warszawskiego OC; 29 IX

1905 r. – naczelnik Południowego OC; 11 III 1911 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby z powodu choroby z emeryturą i prawem zachowania munduru w stanie spoczynku.

11. III 1865 r. – nagroda finansowa 84,97 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; XI 1865 r. – nagroda finansowa 87,75 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; 21 XI 1879 r. – podziękowanie Ministra Finansów za uporządkowanie spraw KC Rostów; 9 IV 1889 r. – order św. Stanisława II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 5 IV 1892 r. – order św. Anny II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 26 II 1896 r. – medal srebrny dla upamiętnienia panowania cara Aleksandra III; 10 IV 1900 r. – order św. Włodzimira III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1900 r. – znak zasługi za XL lat nienagannej służby; 1901 r. – order perski Lwa i Słońca II kl.; 28 III 1904 r. – order św. Stanisława I kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 10 IV 1911 r. – złota tabakiera ozdobiona brylantami z wyobrażeniem imienia Jego Cesarzowskiej Wysokości.

12. 16 X 1860 r. – rejestrator kolegiálny (starsz. 3 X 1860 r.); 27 X 1866 r. – sekretarz gubernialny (starsz. 7 III 1864 r.); 16 IV 1868 r. – sekretarz kolegiálny (starsz. 7 III 1867 r.); 28 IV 1871 r. – radca tytularny (starsz. 7 III 1870 r.); 31 X 1873 r. – asesor kolegiálny (starsz. 7 III 1873 r.); 12 IX 1877 r. – radca dworu (starsz. 7 III 1877 r.); 3 VII 1881 r. – radca kolegiálny (starsz. 7 III 1881 r.); 3 IX 1885 r. – radca stanu (starsz. 7 III 1885 r.); 2 IV 1895 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. W czasie pracy w Radziwiłłowie był członkiem rzeczywistym prawosławnego Bractwa św. Aleksandra Newskiego w Radziwiłłowie; w czasie pobytu w Warszawie należał do Prawosławnego Bractwa św. Trójcy. Wiedieniapin zawarł związek małżeński w jednej z cerkwi prawosławnej w Rostowie nad Donem.

14. Zmarł po 11 III 1911 r.

15. DACHO, zesp. 1245, inw. 9, sygn. 86, k. 85; ERT, EAA.551.1.440, k. 4; EAA.644.1.1409, k. 12; EAA.644.1.1578, k. 8v; EAA.644.1.1612, k. 15v; EAA.644.1.1893, k. 4, 15; GAAO, zesp. 58, inw. 2, sygn. 53; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 33, k. 2–2v, 5v; sygn. 34, k. 3; sygn. 35, k. 15v; RGIA, zesp. 21, inw. 2, sygn. 2025, k. 22; sygn. 2026, k. 41; inw. 4, sygn. 69, k. 131; sygn. 504, k. 25–25v, 59, 93; sygn. 848, k. 58; inw. 11, sygn. 205, k. 1–10; sygn. 318, k. 462; inw. 12, sygn. 8, k. 70; zesp. 125, inw. 1, sygn. 365, k. 1, 12; zesp. 128, inw. 1, sygn. 25, k. 18; zesp. 139, inw. 1, sygn. 885, k. 10v; zesp. 143, inw. 2, sygn. 18, k. 6, 91; zesp. 560, inw. 20, sygn. 508; „YIPMΦ” 1865, nr 16, s. 238; nr 50, s. 866; 1867, nr 1, s. 1–2; 1868, nr 18, s. 332–333; 1869, nr 10, s. 130; 1871, nr 19, s. 300; 1872, nr 8, s. 157; 1873, nr 46, s. 938–939; 1876, nr 46, s. 1050; 1877, nr 39, s. 995–996; 1880, nr 20, s. 505; 1881, nr 30, s. 889; nr 35, s. 1043; 1884, nr 18, s. 906; 1885, nr 40, s. 28; 1886, nr 17, s. 213; 1887, nr 4, s. 230; 1889, nr 15, s. 145–147; 1892, nr 14, s. 149–150; 1895, nr 8, s. 127; nr 14, s. 229–230; 1897, nr 25, s. 329; 1904, nr 13, s. 197, 199; 1905,

nr 42–43, s. 537; 1911, nr 15, s. 274, 284; nr 16, s. 313; „Kurjer Warszawski” 1900, nr 111, s. 4; 1904, nr 100, s. 4; ПДТСЕВ, 1895, nr 1, s. 3–4; nr 4, s. 2; 1897, nr 23, s. 1; 1898, nr 6, s. 1; 1899, nr 33, s. 1; 1900, nr 2, s. 1; 1901, nr 13, s. 1; 1902, nr 5, s. 2; 1903, nr 10, s. 2; 1904, nr 13, s. 1; 1905, nr 28, s. 1; 1911, nr 1, s. 1; nr 6, s. 3; *Бессарабский календарь на 1885 год*, s. 33; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 12-го Декабря 1903 года*, s. 68; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 1 Сентября 1908 года*, s. 16; *Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 15 Октября 1910 года*, s. 17; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 15-е октября 1896 года*, s. 1359–1360; *Памятная книжка Варшавской губернии на 1896 г.*, s. 125; *Памятная книжка Волынской губернии на 1898 год*, Житомир 1898, s. 63; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е февраля 1896 года*, s. 1407–1408; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1898 года*, s. 1312; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1899 года*, s. 1160; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1900 года*, s. 1092; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Августа 1902 года*, s. 839; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Сентября 1906 года*, s. 311; *Приложение 1-е. Адрес-календарь. (Личный состав правительственных и общественных учреждений в Архангельской губернии)*, [w:] *Справочная книжка и календарь Архангельской губернии с приложением адрес-календаря губернии и плана г. Архангельска, Архангельск 1888*, s. 11; *Адрес-календарь Архангельской губернии на 1890 год*, Архангельск 1890, s. 10; *Список полковникам по старшинству. Исправлено по 1-е Июня*, s. 667; *Список бывших воспитанников Гатчинского Николаевского Сиротского Института, Санкт Петербург 1893*, s. 12, 29; K. Latawiec, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 153–155.

Wierigin, Fiodor Michajłowicz

1. Вери́гин, Фео́дор Миха́йлович
2. Ur. w 1811 r. w Orenburgu.
3. Prawosławne.
4. Syn generała-majora.
5. Cesarski Korpus Paziów ukończony 22 IX 1830 r.
6. Majątku nie posiadał.
7. KAWALER.
8. –.
9. ОҖИЕС: Michaił Fiedotowicz Wierigin, ur. w 1771 r., zm. 14 I 1848 r., wyzna-

nia prawosławnego, szlachcic dziedziczny, generał-major 1799 r., rzeczywisty radca stanu 1811 r., cywilny gubernator orenburski w latach 1809–1811, żonaty. MATKA: ? RODZENSTWO: Aleksandr, ur. w 1809 r., zm. w 1875 r., wyznania prawosławnego, żonaty od 1835 r. z Zoją Aleksandrowną; Konstantin, ur. w 1813 r., zm. w 1882 r., wyznania prawosławnego, kapitan floty I rangi, absolwent Morskiego Korpusu Kadetów 31 XII 1831 r., od 17 III 1829 r. do 2 IV 1856 r. służył we Flocie Czarnomorskiej i Bałtyckiej, żonaty z Marią Iwanowną Pochwisniewą.

10. 22 IX 1830 r. – kornet Pułku Ułanów Lejbgwardii; 8 X 1833 r. – adiutant Pułku Ułanów Lejbgwardii; 20 III 1835 r. – oficer Wydzielonego Korpusu Kaukaskiego; 8 III 1836 r. – adiutant Pułku Ułanów Lejbgwardii; 10 I 1839 r. – zwolniony ze służby na własną prośbę z przyczyn osobistych; 8 VI 1840 r. – oficer Ordyńskiego Pułku Kirasjerów, oddelegowany do szczególnych poruczeń do generała-gubernatora charkowskiego, poławskiego i czernihowskiego (23 V 1841 r. – członek stały Komitetu ds. urzędzenia miasta Charkowa); 10 VII 1842 r. – starszy adiutant generała dyżurnego Sztabu Głównego; ? r. – zarządzający sprawami Tymczasowego Komitetu Zarządzającego do spraw Urzędu Południowych Osiedli Wojskowych; 1861 r. – generał-major stojący przy Ministerstwie Wojny; 10 I 1864 r. – naczelnik Orenburskiego OC; 8 X 1865 r. – naczelnik Wierzbołowskiego OC.

11. 2 III 1832 r. – order św. Stanisława III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 30 IV 1836 r. – order św. Anny III kl. ze wstęgą za heroiczną postawę i męstwo w czasie walk z góralami kaukaskimi; 14 XI 1842 r. – zadowolenie cara Mikołaja I z wzorowego wypełniania obowiązków służbowych; 26 III 1844 r. – order św. Władimira IV kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1846 r. – order św. Anny II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1859 r. – order św. Władimira III kl. za zasługi; 12 XI 1865 r. – order św. Stanisława I kl. za zasługi; 4 XI 1866 r. – zadowolenie cara Aleksandra II.

12. 22 IX 1830 r. – kornet; ? r. – porucznik lejbgwardii; 8 VI 1840 r. – rotmistrz; 20 VI 1840 r. – za zasługi major; 5 VI 1857 r. – pułkownik; 30 VIII 1861 r. – za zasługi generał-major.

13. Od 14 VII 1835 r. do 28 I 1836 r. brał udział w działaniach wojennych przeciwko góralom na Kaukazie Północnym; przyczyną zgonu Wierigina była opuchlizna; Wierigin został pochowany 21 XI 1866 r. na cmentarzu prawosławnym w Łomży.

14. Zmarł 18 XI 1866 r. w Łomży.

15. RGIA, zesp. 21, inw. 11, sygn. 185, k. 1av; sygn. 318, k. 402; zesp. 21, inw. 12, sygn. 8, k. 22; RGWIA, zesp. 16896, inw. 1, sygn. 58, k. 104–118; AP w Białymstoku Oddział w Łomży, Akta Stanu Cywilnego cerkwi pw. św. Cara Konstantyna w Łomży, sygn. 5, k. 278v–279; sygn. 10, k. 278v–279; „УПРМФ” 1865, nr 44, s. 735; nr 52, s. 929; 1866, nr 46, s. 890; 1867, nr 6, s. 84; *Список полковникам по старшинству*. 1859, s. 396; *Пажи за 183 года*, s. 277; *Список выпускных воспитанников Морского*

Кадетского Корпуса с 1753 по 1896 год, s. 194, 196; *Общий Морской Сборник, Часть IX, Царствование Николая I, А–Г*, Санкт Петербург 1897, s. 432–433; K. Latawies, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 155–156.

Wojt (Woit, Woyt, Voit) Władimir Karłowicz

1. ВОЙТ, Владимир Карлович

2. Ur. 19 VII 1814 r. w Torżku w guberni twerskiej.

3. Prawosławne.

4. Szlachcic dziedziczny guberni moskiewskiej od 1843 r. (zapisany do III części ksiąg rodowych).

5. Morski Korpus Kadetów w Sankt Petersburgu od 30 III 1826 r. do 31 XII 1831 r., po jego ukończeniu awansowany do rangi miczmana i pozostawiony w klasach oficerskich do 7 IV 1835 r.

6. Majątek zakupiony w powiecie lepelskim guberni witebskiej o powierzchni 682 dziesięcin i 33 sążni. Wojt spłacał ten majątek przez 20 lat po 313 rubli rocznie.

7. KAWALER.

8. –.

9. OJCIEC: Karl Christoforowicz Wojt, ur. 1770 r. w Rewlu, zm. po 1831 r., wyznania luterńskiego, z rodziny kupieckiej, absolwent Instytutu Chirurgicznego w Sankt Petersburgu (od 14 VII 1789 r. do 3 II 1793 r.), radca kolegiálny, lekarz sztabowy.

MATKA: Jekaterina Iwanowna Wulfert, ur. przed 1785 r., zm. po 1833 r., wyznania prawosławnego, córka urzędnika w randze asesora kolegiálnego, posiadała majątek zakupiony w Kniagininie i dom drewniany.

RODZENSTWO: Aleksandr, ur. w 1804 r., zm. po 1854 r., wyznania prawosławnego, oficer 17 Archangielogorodzkiego Pułku Piechoty; Nikołaj, ur. 24 VII 1806 r., zm. 25 VII 1885 r., wyznania prawosławnego, urzędnik do szczególnych poleceń przy Dyrekcji Teatrów Cesarskich w Sankt Petersburgu, posiadał w powiecie dmitrowskim wieś Nepejko ze 116 duszami chłopskimi i w guberni tulskiej 1179 dusz chłopskich, żonaty z córką podpułkownika Jelizawietą Osipowną Konowałową, wyznania prawosławnego; Warwara, ur. w 1807 r., zm. po 1829 r., wyznania prawosławnego; Sofia, ur. w 1815 r., zm. w 1853 r., wyznania prawosławnego, uczennica Instytutu Jekatrinskiego w Moskwie, zamężna z urzędnikiem w randze dworu Nikołajem Filipowiczem Gołowaczewem; Jelizawieta, ur. w 1818 r., zm. po 1841 r., wyznania prawosławnego; Dmitrij, ur. 6 VII 1823 r., zm. 31 VIII 1881 r. w Moskwie, wyznania prawosławnego, absolwent Wydziału Medycznego Cesarskiego Uniwersytetu Moskiewskiego, radca kolegiálny 1862 r., doktor medycyny 1861 r., starszy lekarz w Moskiewskim Departamencie Senatu Rządzącego, żonaty z Julią Piotrowną Wo-

skriesenską, córką rzeczywistego radcy stanu; Paweł, ur. w 1825 r., zm. po 1845 r., wyznania prawosławnego; Andriej, ur. w 1829 r., zm. po 1845 r., wyznania prawosławnego.

10. 1 II 1830 r. – awansowany do aspiranta (gardemarine) i skierowany do służby na fregacie „Принц Оранский” (wyprawy morskie z Kronsztadu do Islandii i Francji); 31 XII 1831 r. – początek oficerskiej służby morskiej (od 1832 r. do 1834 r. odbywał rejsy po Morzu Bałtyckim na okrętach: „Великий Князь Михаил”, „Кульм”, „Император Петр I”, „Император Александр I”, „Св. Георгий Победоносцев”, „Град”); 7 IV 1835 r. – awans na lejtnanta i oddelegowany na służbę w Morskim Korpusie Kadetów (od 1835 r. do 1839 r. odbywał rejsy szkoleniowe po Morzu Bałtyckim na okrętach: „Надежда”, „Александр Невский”, „Диана”, „Кульм”, „Остроленка”); 29 III 1839 r. – adiutant głównego dowódcy portu w Sweaborgu (od 1839 r. do 1850 r. brał udział w rejsach okrętów „Константин” i „Проворный” oraz w rejsach żeglugi parowej między Sankt Petersburgiem a Kronsztadem); 16 VIII 1850 r. – zwolniony ze służby morskiej; 18 IX 1851 r. – urzędnik dla zapoznania się ze sprawami celnymi Portowej KC Sankt Petersburg; 7 VI 1852 r. – młodszy członek KC Kronsztad (10 V 1855 r. – oddelegowany do dyspozycji dyrektora KC Taurogi w celu p.o. dyrektora tymczasowego Kowieńskiego Oddziału KC Taurogi); 1858 r. – p.o. urzędnika do szczególnych poruczeń DHZ MF; 30 VI 1859 r. – zatwierdzony na stanowisku urzędnika do szczególnych poruczeń DHZ MF; 1 I 1861 r. – naczelnik Wierzbółowskiego OC; 8 X 1865 r. – naczelnik Skulańskiego OC; 9 II 1868 r. – na własną prośbę zwolniony ze służby z prawem zachowania munduru w stanie spoczynku; 11 III 1872 r. – honorowy sędzia pokoju powiatu lepelskiego guberni witebskiej; ? r. – przewodniczący zjazdu sędziów pokoju Lepelskiego Sądowego Okręgu Pokojowego.

11. 1842 r. – order św. Stanisława III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 1848 r. – znak zasługi za XV lat nienagannej służby; 1850 r. – znak zasługi za XV lat nieskazitelnej służby; 15 IV 1856 r. – order św. Anny III kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; 22 VIII 1856 r. – znak zasługi za XX lat nieskazitelnej służby; 1857 r. – medal ciemnobrązowy dla upamiętnienia wojny w latach 1853–1856; 1858 r. – order św. Stanisława II kl. za oddaną i wyróżniającą się służbę; VIII 1858 r. – nagroda finansowa 158,02 rubla za odkrycie i zatrzymanie kontrabandy; 1862 r. – dodatkowe wynagrodzenie 600 rubli; 1863 r. – order pruski Korony II kl.; 1864 r. – order grecki Zbawiciela II kl.; 1865 r. – medal ciemnobrązowy dla upamiętnienia zdławienia polskiego buntu w latach 1863–1864; 1867 r. – nagroda finansowa 1000 rubli; 1868 r. – austriacki Krzyż Komandorski Orderu Franciszka Józefa; 1879 r. – order św. Władimira IV kl. za XXXV lat nieskazitelnej służby; 1887 r. – brylantowy pierścień; 26 II 1896 r. – medal srebrny dla upamiętnienia panowania cara Aleksandra III.

12. 31 XII 1831 r. – miczman; 7 IV 1835 r. – lejtnant; 23 III 1847 r. – kapitan-lejtnant; 16 VIII 1850 r. – radca dworu; 10 XI 1857 r. – radca kolegiálny; 10 XI 1860 r. – za zasługi radca stanu; 20 XII 1863 r. – za zasługi rzeczywisty radca stanu.

13. Autor powieści i utworów beletrystycznych, m.in.: *Битва с пиратами*, Санкт Петербург 1838; będąc na emeryturze i zajmując stanowisko honorowego sędziego powiatu lepelskiego otrzymywał emeryturę w wysokości 2033,26 rubla rocznie.

14. Zmarł w 1900 r.

15. CGAM, zesp. 4, inw. 10, sygn. 388, k. 5–6, 12–13; LVVA, zesp. 545, inw. 2, sygn. 28, k. 41; sygn. 29, k. 72; sygn. 82, k. 20; RGIA, zesp. 21, inw. 11, sygn. 318, k. 88, 120–121, 196v, 283, 396; inw. 12, sygn. 8, k. 25; zesp. 128, inw. 1, sygn. 589, k. 118, 127v; sygn. 650, k. 55; zesp. 1349, inw. 5, sygn. 1854, k. 161–162; AP w Białymstoku Oddział w Łomży, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej pod wezwaniem Cara Konstantyna w Łomży, sygn. 7, k. 20v, 36v, 50v, 58v, 93v, 96v; sygn. 9, k. 149v; sygn. 10, k. 1v, 114v; sygn. 11, k. 35v; sygn. 12, k. 19v; AP w Warszawie, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej św. Aleksandra w Warszawie, sygn. 37, s. 136; sygn. 38, s. 338; AP w Warszawie Oddział w Mławie, Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Mławie, sygn. 9, s. 40; „УПРМФ” 1865, nr 44, s. 735; 1868, nr 11, s. 200; nr 15, s. 291; *Список гражданским чинам седьмого класса. Исправлен по 20-е Марта 1856 г.*, Санкт Петербург 1856, s. 388; *Список гражданским чинам пятого класса. Исправлен по 20-е Ноября 1856 г.*, Санкт Петербург 1856, s. 303; *Список гражданским чинам шестого класса. Исправлен по 1-е Сентября 1858 г.*, s. 767; *Список гражданским чинам IV-го класса. Исправлен по 1-е Июля 1864 г.*, s. 849; *Список гражданским чинам IV-го класса. Исправлен по 1-е Июня 1866 г.*, Санкт Петербург 1866, s. 662; *Список гражданским чинам первых четырех классов, Часть вторая, Чины четвертого класса*, Санкт Петербург 1881, s. 49; *Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е февраля 1898 года*, s. 4; *Rocznik urzędowy obejmujący spis naczelných władz cesarstwa oraz wszelkich władz i urzędników Królestwa Polskiego na rok 1862*, Варшава [b.d.w.], s. 345; *Rocznik urzędowy obejmujący spis naczelných władz cesarstwa oraz wszelkich władz i urzędników Królestwa Polskiego na rok 1863*, s. 406; *Rocznik urzędowy Królestwa Polskiego na rok 1864*, s. 488; *Список выпускных воспитанников Морского Кадетского Корпуса с 1753 по 1896 год*, s. 192, 194; *Общий Морской Сборник, Часть IX, Царствование Николая I, А–Г*, s. 488–489; *Московское дворянство. Родословная книга дворянства Московской губернии*, s. 282–283; М. Чернушевич, *Материалы и истории*, s. 193; И.А. Зайцева, *Войт Владимир Карлович*, [w:] *Русские писатели. 1800–1917. Биографический словарь*, t. 1, Москва 1992, s. 460–461; K. Latawies, A. Górak, J. Legieć, S. Bogdanow, *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*, tom 2, s. 156–159.

BIBLIOGRAFIA

Źródła rękopiśmienne

Arhiva Națională a Republicii Moldova

Zesp. 1325, inw. 1, sygn. 31, 94.

Arkhir Sankt Peterburgskogo instituta istorii Rossiyskoy akademii nauk [Архив Санкт Петербургского института истории Российской академии наук]

Zesp. 212, inw. 1, sygn. 1.

Derzhavnyy arkhiv Chernivets'koyi oblasti [Державний архів Чернівецької області]

Zesp. 1245, inw. 1, sygn. 593, 751, 815; inw. 9, sygn. 86.

Derzhavnyy arkhiv Khmel'nyts'koyi oblasti [Державний архів Хмельницької області]

Zesp. 378, inw. 1, sygn. 34.

Derzhavnyy arkhiv Kyivs'koyi oblasti [Державний архів Київської області]

Zesp. 292, inw. 1, sygn. 7, 46; inw. 2, sygn. 152, 256, 359.

Derzhavnyy arkhiv Odes'koyi oblasti [Державний архів Одеської області]

Zesp. 202, inw. 1, sygn. 8.

Zesp. 210, inw. 2, sygn. 81.

Zesp. 222, inw. 1, sygn. 4.

Zesp. 236, inw. 1, sygn. 6, 7.

Derzhavnyy arkhiv Rivnens'koyi oblasti [Державний архів Рівненської області]

Zesp. P-740, inw. 2, sygn. 779; inw. 4, sygn. 559.

Eesti Rahvusarhiiv Tartus

EAA.197.1.169, EAA.551.1.421, EAA.551.1.422, EAA.551.1.440, EAA.644.1.1409, EAA.644.1.1475, EAA.644.1.1578, EAA.644.1.1612, EAA.644.1.1700, EAA.644.1.1740, EAA.644.1.1893, EAA.644.1.2142, EAA.644.1.2678, EAA.644.1.2687, EAA.1901.1.175, EAA.2175.1.3, EAA.2175.1.4, EAA.2176.2.126, EAA.2481.1.17.

Gosudarstvennyy arkhiv Arkhangel'skoy oblasti [Государственный архив Архангельской области]

Zesp. 58, inw. 2, sygn. 53, 234; inw. 5, sygn. 529, 533.

Gosudarstvennyy arkhiv Permskogo kraia [Государственный архив Пермского края]

Zesp. 37, inw. 1, sygn. 554, sygn. 567.

Gosudarstvennyy arkhiv Rossiyskoy Federatsii [Государственный архив Российской Федерации]

Zesp. 48, inw. 1, sygn. 75.

Zesp. 109, ekspedycja 1, 1826 rok, sygn. 61, cz. 220.

Zesp. 110, inw. 24, sygn. 2754.

Zesp. 1263, inw. 1, sygn. 1.

Zesp. P-1041, inw. 1, sygn. 852.

Gosudarstvennyy arkhiv Smolenskoj oblasti [Государственный архив Смоленской области]

Zesp. 9, inw. 1, sygn. 1762.

Zesp. 76, inw. 1, sygn. 561, 575.

Gosudarstvennyy arkhiv Yaroslavskoy oblasti [Государственный архив Ярославской области]

Zesp. 230, inw. 10, sygn. 24.

Istoricheskiy arkhiv Omskoj oblasti [Исторический Архив Омской Области]

Zesp. Ф-13, inw. 1, sygn. 192, 196.

Lietuvos valstybės istorijos archyvas

Zesp. 551, inw. 1, sygn. 330.

Zesp. 604, inw. 10, sygn. 240; inw. 58, sygn. 23.

Zesp. 605, inw. 15, sygn. 1, 36–38, 51, 56; inw. 20, sygn. 413, 414; inw. 21, sygn. 41–44, 54.

Zesp. 1051, inw. 1, sygn. 2.

Zesp. 1404, inw. 1, sygn. 6.

Latvijas Valsts vēstures arhīvs

Zesp. 214, inw. 5, sygn. 389.

Zesp. 232, inw. 2, sygn. 150, 157, 294; inw. 3, sygn. 93; inw. 4, sygn. 1.

Zesp. 235, inw. 3, sygn. 72, 75a, 75b, 76; inw. 4, sygn. 1374.

Zesp. 545, inw. 2, sygn. 26, 26b, 27, 27a, 28–31, 33–38, 41, 61, 67, 69–72, 74–77, 79–84, 86–89, 91–93.

Zesp. 546, inw. 1, sygn. 67, 69–71.

Zesp. 1426, inw. 1, sygn. 318, 322; inw. 3, sygn. 102; inw. 4, sygn. 23.

Zesp. 3142, inw. 2, sygn. 25, 29, 51, 54, 64

Zesp. 4935, inw. 4, sygn. 108, 110, 112.

Zesp. 6355, inw. 1, sygn. 166.

Natsyyanal'ny histarychny arkhiv Byelarusi [Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі]

Zesp. 2512, inw. 3, sygn. 7.

Otdel Rukopisey Rossiyskoj natsional'noy biblioteki [Отдел Рукописей Российской национальной библиотеки]

Zesp. 523, sygn. 432.

Rossiyskiy gosudarstvennyy arkhiv literatury i iskusstva [Российский государственный архив литературы и искусства]

Zesp. 659, inw. 3, sygn. 3607.

Rossiyskiy gosudarstvennyy arkhiv voyenno-morskogo flota [Российский государственный архив военно-морского флота]

Zesp. 432, inw. 5, sygn. 5328;

Rossiyskiy gosudarstvennyy istoricheskiy arkhiv [Российский государственный исторический архив]

- Zesp. 19, inw. 1, sygn. 224; inw. 2644; inw. 3, sygn. 55, 243, 956; inw. 4, sygn. 5, 26, 36, 47, 48, 50, 51, 55, 58, 74, 78.
- Zesp. 21, inw. 2, sygn. 2025–2028; inw. 4, sygn. 16, 69, 214, 504, 667, 848, 861; inw. 7, sygn. 40, 189; inw. 9, sygn. 38, 97; inw. 11, sygn. 185, 205, 208, 214, 217, 219, 233, 227–229, 231, 232, 235–237, 239, 240, 269, 318; inw. 12, sygn. 8.
- Zesp. 37, inw. 45, sygn. 1723; inw. 48, sygn. 632.
- Zesp. 40, inw. 1, sygn. 23.
- Zesp. 44, inw. 3, sygn. 423, 664.
- Zesp. 125, inw. 1, sygn. 145, 365, 505.
- Zesp. 128, inw. 1, sygn. 1, 25, 314, 380, 440, 448, 455, 477, 589, 600, 641, 650, 654, 661, 662, 1483, 1485, 1545, 1546.
- Zesp. 133, inw. 1, sygn. 4, 227.
- Zesp. 138, inw. 1, sygn. 572, 726–728, 1076;
- Zesp. 139, inw. 1, sygn. 885.
- Zesp. 143, inw. 1, sygn. 379, 400, 431; inw. 2, sygn. 18.
- Zesp. 146, inw. 1, sygn. 163.
- Zesp. 379, inw. 3, sygn. 726.
- Zesp. 549, inw. 2, sygn. 52.
- Zesp. 560, inw. 16, sygn. 36, 571, 660, 734, 800; inw. 20, sygn. 385, 412, 448, 468, 473, 496, 617, 638; inw. 23, sygn. 142; inw. 38, sygn. 812.
- Zesp. 776, inw. 20, 1890 rok, sygn. 1154.
- Zesp. 828, inw. 14, sygn. 3, 6, 249.
- Zesp. 1015, inw. 1, sygn. 27
- Zesp. 1152, inw. 1, 1811 rok, sygn. 42; 1819 rok, sygn. 88; inw. 11, sygn. 453.
- Zesp. 1251, inw. 1, cz. 1, sygn. 169.
- Zesp. 1284, inw. 47, 1906 rok, sygn. 40; inw. 67, 1866 rok, sygn. 267.
- Zesp. 1343, inw. 16, sygn. 2693; inw. 23, sygn. 9193, 9194; inw. 31, sygn. 2077.
- Zesp. 1349, inw. 2, sygn. 853; inw. 3, sygn. 56, 289; inw. 5, sygn. 1444, 1854, 2627, 5828, 7042, 7208, 8887, 9097.

Rossiyskiy gosudarstvennyy voyenno-istoricheskiy arkhiv [Российский государственный военно-исторический архив]

- Zesp. 316, inw. 63, sygn. 6322.
- Zesp. 400, inw. 12, sygn. 9, 26952, 27310; inw. 17, sygn. 5394.
- Zesp. 409, inw. 1, sygn. 49275; inw. 2, 1878 rok, sygn. 45322.
- Zesp. 489, inw. 1, sygn. 7071, 7096.
- Zesp. 2031, inw. 2, 448, 503.
- Zesp. 2048, inw. 2, sygn. 115.
- Zesp. 16196, inw. 1, sygn. 1189; inw. 3, sygn. 14.
- Zesp. 16896, inw. 1, sygn. 58.

Tallinna Linnaarhiiv

TLA.1411.2.62, TLA.1411.2.68, TLA.1411.2.69, TLA.1411.2.80, TLA.1411.2.81, TLA.1414.2.52.

Tsentrál'nyy derzhavnyy istorychnyy arkhiv Ukrayiny, m. Kyiv [Центральний державний історичний архів України, м. Київ]

Zesp. 442, inw. 798, sygn. 247; inw. 799, sygn. 236; inw. 800, sygn. 204; inw. 805, sygn. 371; inw. 806, sygn. 259.

Tsentrál'nyy gosudarstvennyy arkhiv goroda Moskvu [Центральный государственный архив города Москвы]

Zesp. 4, inw. 10, sygn. 388.

Zesp. 203, inw. 776, sygn. 4, 456, 1137.

Zesp. 418, inw. 296, sygn. 322.

Zesp. 2124, inw. 2, sygn. 101.

Tsentrál'nyy gosudarstvennyy istoricheskiy arkhiv Sankt-Peterburga [Центральный государственный исторический архив Санкт-Петербурга]

Zesp. 11, inw. 1, sygn. 3690, 2277, 2278, 2956.

Zesp. 14, inw. 3, sygn. 17901, 20220; inw. 5, sygn. 3307, 3595.

Zesp. 19, inw. 111, sygn. 295, 330A, 337; inw. 123, sygn. 18; inw. 124, sygn. 677, 711, 722, 729, 752, 759, 777, 782, 787, 796, 814, 861, 1078; inw. 125, sygn. 321, 327, 332, 368, 459, 917, 1082; inw. 126, sygn. 213, 260, 1299, 1304, 1390, 1540, 1559; inw. 127, sygn. 335, 786, 916, 1286, 1444, 1445, 1729, 1829, 2148, 2152, 2553, 2718, 2719, 2728, 3166; inw. 128, sygn. 33, 77, 99, 115, 119, 128, 252, 306, 348, 373, 389, 503, 511, 648, 703, 786, 810, 1060;

Zesp. 347, inw. 1, sygn. 19.

Zesp. 963, inw. 1, sygn. 8494.

Archiwum Diecezjalne we Włocławku

Księgi metrykalne Parafii Prawosławnej w Aleksandrowie Kujawskim, sygn. 51120/1.

Archiwum Główne Akt Dawnych

III Rada Stanu Królestwa Polskiego, sygn. 354.

Sekretariat Stanu Księstwa Warszawskiego, Sekretariat Stanu Królestwa Polskiego, Kancelaria Własna JCMości do Spraw Królestwa Polskiego, sygn. 2568.

Warszawski Komitet Cenzury, sygn. 4.

Archiwum Państwowe w Białymstoku

Zarząd Akcyzowy Guberni Łomżyńskiej, Płockiej i Suwalskiej, sygn. 75.

Archiwum Państwowe w Białymstoku Oddział w Łomży

Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej p.w. Św. Trójcy w Łomży, sygn. 14, 17, 20, 32.

Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej pod wezwaniem Cara Konstantyna w Łomży, sygn. 1-3, 5, 7, 9-12, 14, 20, 22, 23, 26, 27, 32, 43, 48, 50, 52.

Archiwum Państwowe w Częstochowie

Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Częstochowie, sygn. 2, 3, 12.

Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Praszce, sygn. 1/3, 3, 4/1.

Archiwum Państwowe w Kaliszu

Akta stanu cywilnego Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Kaliszu, sygn. 67.

Akta Stanu Cywilnego Parafii Prawosławnej Kalisz, sygn. 17, 26, 27, 30, 31.

Bank Państwowy Oddział w Kaliszu, sygn. 143.

Naczelnik Powiatu Kaliskiego, sygn. 158.

Parafia obrządku greckokatolickiego w Kaliszu, sygn. 9.

Archiwum Państwowe w Katowicach

Akta stanu cywilnego Ewangelicko-Augsburskiego Filiału w Będzinie (Dąbrowie), sygn. 37.

Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Granicy (Maczkach), sygn. 1–4, 6–8.

Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Olkuszu, sygn. 1/60–1/62, 1/66, 1/67, 1/80.

Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej Gorenice, sygn. 98.

Archiwum Państwowe w Kielcach

Kielecka Izba Skarbowa, sygn. 3170.

Rząd Gubernialny Kielecki, sygn. 5451, 11120, 15839.

Archiwum Państwowe w Kielcach Oddział w Sandomierzu

Akta notariusza Franciszka Zdrodowskiego w Sandomierzu, sygn. 22, 67.

Akta notariusza Witosława Chrzanowskiego w Sandomierzu, sygn. 8.

Akta stanu cywilnego parafii prawosławnej p.w. św. Michała w Zawichoście, sygn. 2, 4–6, 8–13.

Akta stanu cywilnego parafii prawosławnej p.w. św. Michała w Sandomierzu, sygn. 5, 18.

Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej katedralnej pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Sandomierzu, sygn. 58.

Hipoteka Sandomierska, sygn. 113.

Archiwum Państwowe w Lublinie

Akta Parafii Prawosławnej w Puławach (Instytut), sygn. 9, 11.

Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Oszczowie, sygn. 63.

Chełmski Gubernialny Urząd ds. Włościańskich, sygn. 27.

Chełmski Konsystorz Greckokatolicki, sygn. 967.

Kancelaria Gubernatora Lubelskiego, sygn. 2206, 8721, 9721, 11145.

Naczelnik Powiatu Łukowskiego, sygn. 144.

Prokurator Sądu Okręgowego Lubelskiego (1876–1915), sygn. 1672, 1798.

Rząd Gubernialny Lubelski (1867–1918), Wydział Administracyjny, sygn. 11.

Archiwum Państwowe w Lublinie Oddział w Kraśniku

Akta notariusza Bolesława Wisłockiego w Biłgoraju, sygn. 7, 9, 11, 13, 44.

Archiwum Państwowe w Łodzi

Akta Stanu Cywilnego Parafii Prawosławnej w Łowiczu, sygn. 24.

Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Wieluniu, sygn. 11.

Rząd Gubernialny Kaliski, Wydział Administracyjny, sygn. 341.

Rząd Gubernialny Piotrkowski, Wydział Budowlany, sygn. 416, 6626, 17796.

Urząd Gubernialny Kaliski do Spraw Włościańskich, sygn. 9.

Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim

Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Granicy, sygn. 8–13.

Archiwum Państwowe w Płocku

Kancelaria Gubernatora Płockiego, sygn. 1025.

Archiwum Państwowe w Poznaniu Oddział w Koninie

Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej Słupca, sygn. 11, 52, 54, 55, 64.

Archiwum Państwowe w Radomiu

Hipoteka powiatu kozienickiego, sygn. 205.

Izba Skarbowa Radomska, Grupa II, sygn. 3096.

Księgi metrykalne parafii prawosławnej św. Mikołaja w Radomiu, sygn. 69, 72.

Urząd Stanu Cywilnego Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Radomiu, sygn. U09.

Zarząd Naczelnika Wojennego Oddziału Radomskiego, sygn. 5.

Zarząd Rolnictwa i Dóbr Państwowych Guberni Radomskiej, Kieleckiej, Lubelskiej, Siedleckiej,
ZDP Izba Skarbowa Kielecka, sygn. 461.

Zarząd Rolnictwa i Dóbr Państwowych Guberni Radomskiej, Kieleckiej, Lubelskiej, Siedleckiej,
Wydział Gospodarczy, grupa I, sygn. 1824.

Archiwum Państwowe w Toruniu Oddział we Włocławku

Akta Stanu Cywilnego Parafii Prawosławnej w Aleksandrowie Kujawskim, sygn. 1, 7.

Archiwum Państwowe w Warszawie

Akta stanu cywilnego cerkwi prawosławnej Soboru Katedralnego św. Trójcy przy ul. Długiej
w Warszawie, sygn. 22, 65, 73, 78, 83, 85, 93, 152, 154, 159.

Akta stanu cywilnego cerkwi prawosławnej św. Trójcy na Podwalu w Warszawie, sygn. 51, 61.

Akta stanu cywilnego cerkwi prawosławnej Wniebowzięcia NMP na ul. Miodowej w Warszawie,
sygn. 9, 10, 26, 31, 34.

Akta stanu cywilnego parafii grecko-rosyjskiej Warszawskiej Katedry, sygn. 24, 27.

Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej św. Aleksandra w Warszawie, sygn. 36–38.

Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej św. Andrzeja w Warszawie, sygn. 10, 17–19,
21, 25, 99.

Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej św. Jana Chrzciciela w Warszawie, sygn. 12,
13.

Cesarski Uniwersytet Warszawski, sygn. 555–558.

Kancelaria Gubernatora Warszawskiego, Kancelaria Specjalna, sygn. 80.

Archiwum Państwowe w Warszawie Oddział w Mławie

Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Mławie, sygn. 4, 5, 7, 9–11, 58, 67.

Archiwum Parafii Prawosławnej w Częstochowie

Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Częstochowie, sygn. 1873 rok, 1883 rok.

Księgi metrykalne Parafii Prawosławnej w Olkuszu, sygn. 1857 rok, 1862 rok.

Źródła epigraficzne

Inskrypcja z płyty nagrobnej Leonida Arkadjewicza Telakowskiego na Cmentarzu Nikolskim
przy Ławrze Aleksandra Newskiego w Sankt Petersburgu.

Inskrypcja z płyty nagrobnej Marii Benois na Smoleńskim Cmentarzu Luterańskim w Sankt
Petersburgu.

Inskrypcja z płyty nagrobnej Piotra Aleksiejewicza Wadboldskiego na cmentarzu prawosławnym w Radziwiłłowie.

Inskrypcja z płyty nagrobnej Romana Adamowicza Armstronga na Ewangelicko-Luterańskim Cmentarzu Smoleńskim w Sankt Petersburgu.

Źródła drukowane

Červinka J., *Trp, kozáče, budeš atamanem*, Praha 1929.

Dziennik Praw Królestwa Polskiego, t. 67, Warszawa 1867.

Dziennik Praw Królestwa Polskiego, t. 68, Warszawa 1868.

„Dziennik Urzędowy Guberni Lubelskiej” 1867.

„Dziennik Urzędowy Guberni Radomskiej” 1864.

„Dziennik Urzędowy Guberni Warszawskiej” 1851–1853, 1862, 1866, 1867.

„Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego” 1831.

„Dziennik Warszawski” 1867, 1872, 1876.

„Gazeta Radomska” 1896, 1910.

„Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego” 1849, 1851, 1859, 1860.

„Gazeta Warszawska” 1854, 1860.

„Kurjer Warszawski” 1852, 1854–1857, 1859, 1860, 1867, 1883, 1889, 1900, 1904.

Reglement concernant la compétence et l'étendue des droits des douanes de l'empire de Russie et du Royaume de Pologne, St. Petersbourg 1866.

Rocznik urzędowy Królestwa Polskiego na rok 1864, Warszawa 1864.

Rocznik Urzędowy Królestwa Polskiego na rok 1866, Warszawa 1866.

Rocznik urzędowy obejmujący spis naczelných władz Cesarstwa oraz wszelkich władz i urzędników Królestwa Polskiego na rok 1859, Warszawa [b.d.w.].

Rocznik urzędowy obejmujący spis naczelných władz cesarstwa oraz wszelkich władz i urzędników Królestwa Polskiego na rok 1862, Варшава [b.d.w.].

Rocznik urzędowy obejmujący spis naczelných władz cesarstwa oraz wszelkich władz i urzędników Królestwa Polskiego na rok 1863, Warszawa [b.d.w.].

„Tygodnik Petersburski” 1850, 1852, 1854, 1855.

Ustawa celna dla Królestwa Polskiego, Варшава 1851.

Zbiór praw, instrukcji i przepisów obowiązujących dla prywatnego przemysłu górniczego w guberniach Królestwa Polskiego, Dąbrowa 1899.

Zbiór praw obowiązujących w guberniach Królestwa Polskiego, tom I, 1886, półrocze pierwsze całkowitego zbioru tom XXXI, Варшава 1887.

Zbiór praw obowiązujących w guberniach Królestwa Polskiego, tom III, 1887, Półrocze pierwsze całkowitego zbioru tom XXXIII, Варшава 1887.

Zbiór przepisów administracyjnych Królestwa Polskiego, Wydział Spraw Wewnętrznych, część I, Gospodarstwo miejskie, tom II, Варшава 1866.

Адрес-календарь. 1883, [w:] Бессарабский календарь на 1883 год, Кишинев [b.d.w.].

- Адрес-календарь. Общая роспись всех чиновных особ в государстве, 1852, Часть I, Власти и места центрального управления и Ведомства их, Санкт Петербург 1852.*
- Адрес-календарь. Общая роспись всех чиновных особ в государстве, 1856, Часть I, Власти и места центрального управления и Ведомства их, Санкт Петербург 1856.*
- Адрес-календарь. Общая роспись начальствующих и прочих должностных лиц по всем управлениям в империи, и по главным управлениям в Царстве Польском и в Великом Княжестве Финляндском на 1862–1863 год, Часть I, Власти и места центрального управления и ведомства их, Санкт Петербург 1862.*
- Адрес-календарь. Общая роспись начальствующих и прочих должностных лиц по всем управлениям в Российской империи на 1869 год, Часть II, Власти и места управлений губернского, областного, окружного, городского, уездного и ведомства их, Санкт Петербург 1869.*
- Адрес-календарь. Общая роспись начальствующих и прочих должностных лиц по всем управлениям в Российской Империи на 1885 год, Часть II, Власти и места управлений губернского, областного, окружного, городского, уездного и ведомства их, Санкт Петербург 1885.*
- Адрес-календарь. Общая роспись начальствующих и прочих должностных лиц по всем управлениям в Российской Империи на 1896 год, Часть I, Власти и места центрального управления и ведомства их, Санкт Петербург 1896.*
- Адрес-календарь. (Личный состав правительственных и общественных учреждений в Архангельской губернии), [w:] Справочная книжка и календарь Архангельской губернии с приложением адрес-календаря губернии и плана г. Архангельска, Архангельск 1888.*
- Адрес-календарь 11483-х должностных лиц в губерниях Царства Польского на 1885–1886 г.г., Варшава [b.d.w.].*
- Адрес-календарь Архангельской губернии на 1872 год, Архангельск 1872.*
- Адрес-календарь Архангельской губернии на 1873 год, Архангельск 1873.*
- Адрес-календарь Архангельской губернии на 1890 год, Архангельск 1890.*
- Адрес-календарь должностных лиц по всем частям управления Юго-Западного Края на 1880 год, Киев 1879.*
- Адрес-календарь Радомской губернии на 1881 год, Радом 1880.*
- Адрес-календарь служащих в Гродненской губернии лиц, гражданского, военного и духовного ведомств на 1867 год, Гродна 1867.*
- Адрес-календарь Эстляндской губернии на 1893 год, Ревель 1893.*
- Бессарабский Адрес-календарь на 1873 год, Кишинев [b.d.w.].*
- Бессарабский Адрес-календарь на 1874 год, Кишинев [b.d.w.].*
- Бессарабский Адрес-календарь на 1875 год, Кишинев [b.d.w.].*
- Бессарабский календарь на 1885 год, Кишинев [b.d.w.].*
- Бессарабский календарь на 1887 год, Кишинев [b.d.w.].*
- „Варшавския Губернска Ведомости” 1868, 1869.*
- „Вестник театра и искусства” 1921.*
- „Волынские Епархиальные Ведомости” 1874.*

Воспоминания об учебной и ученой деятельности Аркадия Захарьевича Теляковского, Санкт Петербург 1884.

Восстание декабристов: документы, Москва 1925.

Врангель А.Е. , Воспоминания о Ф. М. Достоевском в Сибири. 1854–1856 гг., Санкт Петербург 1912.

Всподданнейший отчет Государственного контролера за 1897 год, Санкт Петербург 1898.

Высочайший приказ по Военному Ведомству, 1 Декабря 1861 года, [b.m.d.w.].

Высочайший Приказ по Военному Ведомству, 3 Ноября 1873 года, [b.m.d.w.].

Высочайший приказ по Военному Ведомству, 6 Октября 1875 года, [b.m.d.w.].

Высочайший приказ по Военному Ведомству, 7 Августа 1851 года, [b.m.d.w.].

Высочайший приказ по Военному ведомству, 12 Августа 1846 года, [b.m.d.w.].

Высочайший Приказ по Военному Ведомству, 12 Сентября 1871 года, [b.m.d.w.].

Высочайший приказ по Военному Ведомству, 16 Декабря 1857 года, [b.m.d.w.].

Высочайший приказ по Военному Ведомству, 17 Марта 1854 года, [b.m.d.w.].

Высочайший приказ по Военному Ведомству, 17 Сентября 1855 года, [b.m.d.w.].

Высочайший приказ по Военному Ведомству, 26 Июня 1860 года, [b.m.d.w.].

Высочайший Приказ по Военному Ведомству, Мая 25-го дня 1916 года, [b.m.d.w.].

Высочайший Приказ по Военному Ведомству, Октября 3-го дня 1916 года, [b.m.d.w.].

Высочайший Приказ по Военному Ведомству, Февраля 6-го дня 1915 года, [b.m.d.w.].

Высочайший приказ по Гражданскому Ведомству, Января 9 дня 1917 года, [b.m.d.w.].

Высочайший Приказ по Военному Ведомству, Января 23-го дня 1915 года, [b.m.d.w.].

Губернский адрес-календарь лиц служащих в Архангельской губернии на 1866 год, Архангельск 1866.

Дополнение к Приказу Армии и Флоту о военных чинах сухопутного ведомства от 4-го Марта 1917 года, [b.m.d.w.].

Из воспоминаний А.А. Харитонов, „Русская Старина“ 1894, R. XXV, t. 81.

„Калишские Губернские Ведомости“ 1870.

„Кишиневские Епархиальные Ведомости“ 1908.

Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 1 Сентября 1908 года, Санкт Петербург 1908.

Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 5 Января 1912 года, Санкт Петербург 1912.

Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 9 Января 1913 года, Санкт Петербург 1913.

Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 12-го Декабря 1903 года, Санкт Петербург 1904.

Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 15 Октября 1910 года, Санкт Петербург 1910.

Личный состав Департамента Таможенных Сборов и учреждений Таможенного Ведомства. По сведениям до 25 мая 1907 года, Санкт Петербург 1907.

- Личный состав Отдельного Корпуса Пограничной Стражи по старшинству. Составлен по 1 января 1909 г., Санкт Петербург 1909.*
- Месяцослов с росписью чиновных особ или общий штат Российской империи на лето от Рождества Христова 1812, Санкт Петербург 1812.*
- № 435, [w:] Приложения к Стенографическим отчетам Государственной Думы. Третий созыв. Сессия третья. 1909–1910 г.г., том II, (№№ 290–438), Санкт Петербург 1910.*
- № 311, [w:] Приложения к Стенографическим отчетам Государственной Думы. Третий созыв. Сессия II. 1908–1909 г.г., том II, (№№ 220–469), Санкт Петербург 1909.*
- № 398, [w:] Приложения к Стенографическим отчетам Государственной Думы. Третий созыв. Сессия пятая. 1911–1912 г.г., том III, (№№ 351–500), Санкт Петербург 1912.*
- „Новое Русское Слово” 1949.*
- Общий Морской Сборник, Часть IX, Царствование Николая I, А–Г, Санкт Петербург 1897.*
- Общий сборник циркулярных распоряжений Департамента таможенных сборов по Канцелярии и отделениям: Судному, Строительному, Счетному и Статистическому за 1870–1900 гг., Санкт Петербург 1902.*
- Общий состав Министерства Финансов на 1896 год, Санкт Петербург 1896.*
- Общий циркуляр по Министерству Финансов, 1 Января 1881 года, № 1 – О наградах Всемилостивейше пожалованных по Министерству Финансов, Санкт Петербург 1880.*
- Общий циркуляр по Министерству Финансов, от 1 Апреля 1901 года, за № 1550, о наградах, Всемилостивейше пожалованных по сему Министерству, [b.d.m.w.].*
- Памятная книжка Архангельской губернии на 1911 год, Архангельск 1911.*
- Памятная книжка Архангельской губернии на 1915 год, Архангельск 1915.*
- Памятная книжка Бессарабской области на 1862 год, Кишинев 1862.*
- Памятная Книжка Варшавской Губернии на 1896 г., Варшава 1896.*
- Памятная книжка Виленской губернии. 1904 г., Вильна 1904.*
- Памятная книжка Виленской губернии на 1911 год, Вильна 1911.*
- Памятная книжка Волынской губернии на 1898 год, Житомир 1898.*
- Памятная книжка Волынской губернии на 1914 год, Житомир 1913.*
- Памятная книжка Гродненской губернии на 1870 г. (Адрес-календарь), Гродна 1870.*
- Памятная книжка Западно-Сибирского учебного округа на 1900 год, заключающая в себе список учебных заведений с указанием времени открытия, источников содержания, размера платы за ученье, числа учащихся и личного состава служащих, Томск 1900.*
- Памятная книжка Западно-Сибирского учебного округа на 1909 год, заключающая в себе список учебных заведений с указанием времени открытия, источников содержания, размера платы за ученье, числа учащихся и личного состава служащих, Томск 1909.*
- Памятная книжка Иркутской губернии на 1863 год, Иркутск 1863.*
- Памятная книжка Калишской губернии на 1875 год, Калиш [b.d.w.].*
- Памятная книжка Калишской губернии на 1879 год, Калиш [b.d.w.].*
- Памятная книжка Калишской губернии на 1880 год, Калиш 1880.*
- Памятная книжка Калишской губернии на 1881 год, Калиш 1881,*
- Памятная книжка Калишской губернии на 1884 год, Калиш 1884.*

- Памятная книжка Калишской губернии на 1890 год, Калиш 1890.
Памятная книжка Калишской губернии на 1899 год, Калиш 1899.
Памятная книжка Калишской губернии на 1901 год, Калиш 1901.
Памятная Книжка Калишской Губернии на 1908 год, Калиш 1908.
Памятная книжка Калужской губернии на 1873/74 год, Калуга [b.d.w.].
Памятная книжка Келецкой губернии на 1894 год, Кельцы 1894.
Памятная книжка Ковенской губернии на 1859 год, Ковно 1859.
Памятная книжка Ковенской губернии на 1860 год, Ковно 1859.
Памятная книга Ковенской губернии на 1861 год, книга первая, Ковно 1861.
Памятная книга Ковенской губернии на 1862 год, Ковно 1862.
Памятная книжка Ковенской губернии на 1865 год, Ковно 1865.
Памятная книжка Ковенской губернии 1884 года, Ковно 1883.
Памятная книжка Ковенской губернии на 1887-й год, Ковна 1886.
Памятная книжка Ковенской губернии на 1890 год, Ковна 1889.
Памятная книжка Ковенской губернии на 1894 год, Ковно 1893.
Памятная книжка Ковенской губернии на 1915 год, Поневеж 1915.
Памятная книжка Лифляндской Губернии на 1896 год, Рига 1896.
Памятная книжка Ломжинской губернии на 1888 год, Ломжа 1888.
Памятная книжка Ломжинской губернии на 1890 год, Ломжа 1890.
Памятная книжка Ломжинской губернии на 1904 года, Ломжа 1904.
Памятная книжка Ломжинской губернии на 1909 года, Ломжа 1909.
Памятная книжка Люблинской губернии на 1871 год, [b.d.w.].
Памятная книжка Люблинской губернии на 1881 год, Люблин 1881.
Памятная книжка Люблинской губернии на 1884 год, Люблин [b.d.w.].
Памятная книжка Люблинской губернии на 1886 год, Люблин [b.d.w.].
Памятная книжка Люблинской губернии на 1890 год, Люблин [b.d.w.].
Памятная книжка Люблинской губернии на 1895 год, Люблин 1894.
Памятная книжка Люблинской губернии на 1906 год, Люблин 1906.
Памятная книжка на 1903 год, Санкт Петербург 1903.
Памятная книжка на 1906 год, Санкт Петербург 1906.
Памятная книжка Нижегородской губернии на 1855 год, Нижний Новгород [b.d.w.].
Памятная книжка Петроковской губернии на 1872 год, Петроков 1872.
Памятная книжка Петроковской губернии на 1874 год, Петроков 1874.
Памятная книжка Петроковской губернии на 1884 год, Петроков 1884.
Памятная книжка Петроковской губернии на 1885 год, Петроков 1885.
Памятная книжка Петроковской губернии на 1890 год, Петроков 1890.
Памятная книжка Петроковской губернии на 1893 года, Петроков 1893.
Памятная книжка Петроковской губернии на 1899 год, Петроков 1899.
Памятная книжка Петроковской губернии на 1902 год, Петроков 1902.
Памятная книжка Плоцкой губернии на 1874 год, Плоцк 1874.
Памятная книжка Плоцкой губернии. 1877, Плоцк 1877.

- Памятная книжка Плоцкой губернии на 1884 год, Плоцк 1884.
- Памятная книжка Плоцкой губернии на 1891 г., Плоцк 1891.
- Памятная книжка Плоцкой губернии на 1911 год, Плоцк 1911.
- Памятная книжка Радомской губернии на 1872 год, Радом [b.d.w.].
- Памятная книжка Радомской губернии на 1890 год, Радом 1889.
- Памятная книжка Радомской губернии на 1905 год, Радом 1905.
- Памятная книжка Радомской губернии на 1908 год, Радом 1908.
- Памятная книжка Радомской губернии на 1909 год, Радом 1909.
- Памятная книжка Радомской губернии на 1910 год, Радом 1910.
- Памятная книжка Сувалкской губернии на 1884 год, Сувалки 1883.
- Памятная книжка Сувалкской губернии на 1888 год, Сувалки 1888.
- Памятная книжка Сувалкской губернии на 1890 год, Сувалки 1890.
- Памятная книжка Сувалкской губернии на 1894 год, Сувалки 1894.
- Памятная книжка Сувалкской губернии на 1897 год, Сувалки 1897.
- Памятная книжка Сувалкской губернии на 1898 год, Сувалки 1898.
- Памятная книжка Сувалкской губернии на 1901 год, Сувалки 1901.
- Памятная книжка Сувалкской губернии на 1902 год, Сувалки 1902.
- Памятная книжка Сувалкской губернии на 1903 год, Сувалки 1903.
- Памятная книжка Сувалкской губернии на 1907 год, Сувалки 1907.
- Памятная книжка Сувалкской губернии на 1910 год, Сувалки 1910.
- Памятная книжка Сувалкской губернии на 1912 год, Сувалки 1912.
- Памятная книжка Сувалкской губернии на 1913 год, Сувалки 1913.
- Памятная книжка Эстляндской губернии, Ревель 1887.
- „Пограничник” 1908.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. IV, 1700–1712, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. V, 1713–1719, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. VI, 1720–1722, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. VII, 1723–1727, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. VIII, 1728–1732, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. IX, 1733–1736, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. X, 1737–1739, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. XIII, 1749–1753, Санкт Петербург 1830.

- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. XV, 1758–28 июня 1762, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. XX, 1775–1780, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. XXI, 1781–1783, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. XXIII, 1789–1796, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. XXIV, С 6 Ноября 1796 по 1798, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. XXV, 1798–1799, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. XXVII, 1802–1805, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. XXXI, 1810–1811, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. XXXII, 1812–1815, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. XXXIV, 1817, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. XXXVI, 1819, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. XXXVII, 1820–1821, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. XXXVIII, 1828, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. XXXIX, 1824, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. XL, 1825, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, с 1649 года, t. XLIV, часть вторая, Книга штатов, отделение III и IV, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. II, 1827, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. IV, 1829, Санкт Петербург 1830.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. V, отделение второе, 1830, Санкт Петербург 1831.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. VI, отделение первое, 1831, Санкт Петербург 1832.

- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. VII, 1832, Санкт Петербург 1833.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XI, отделение второе, 1836, Санкт Петербург 1837.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XI, отделение первое, 1836, Санкт Петербург 1837.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XII, отделение первое, 1837, Санкт Петербург 1838.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XXV, отделение второе, 1850, Санкт Петербург 1851.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XXVI, отделение первое, 1851, Санкт Петербург 1852.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XXVII, отделение первое, 1852, Санкт Петербург 1853.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II,
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XXIX, отделение первое, 1854, Санкт Петербург 1855.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XXXII, отделение первое, 1857, Санкт Петербург 1858.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XXXIII, отделение второе, 1858, Санкт Петербург 1859.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XXXIII, отделение первое, 1858, Санкт Петербург 1860.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XXXIV, отделение второе, 1859, Санкт Петербург 1861.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XXXV, отделение второе, 1860, Санкт Петербург 1862.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XXXVII, отделение первое, 1862, Санкт Петербург 1865.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XXXVII, отделение третье, 1862, *Приложения*, Санкт Петербург 1865.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XXXIX, отделение второе, 1864, Санкт Петербург 1867.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XXXIX, отделение первое, 1864, Санкт Петербург 1867.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XL, отделение второе, 1865, Санкт Петербург 1867.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XLI, отделение второе, 1866, Санкт Петербург 1868.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XLVII, отделение первое, 1872, Санкт Петербург 1875.

- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XLVII, отделение третье, 1872, Приложения, Санкт Петербург 1875.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XLVIII, отделение первое, 1873, Санкт Петербург 1876.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XLIX, отделение второе, 1874, Санкт Петербург 1876.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. LI, отделение первое, 1876, Санкт Петербург 1878.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. LI, отделение второе, 1876, Санкт Петербург 1878.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. LI, отделение первое, 1876, Санкт Петербург 1878.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. LI, отделение третье, 1876, Приложения, Санкт Петербург 1878.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. LII, отделение первое, 1877, Санкт Петербург 1879.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. III, t. I, Со дня возшествия на престол Государя Императора Александра Александровича по 31 Декабря 1881, Санкт Петербург 1885.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. III, t. II, 1882, Санкт Петербург 1886.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. III, t. III, 1883, Санкт Петербург 1886.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. III, t. IV, 1884, Санкт Петербург 1887.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. III, t. V, 1885, Санкт Петербург 1887.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. III, t. VI, 1886, Санкт Петербург 1888.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. III, t. XIII, 1893, Санкт Петербург 1897.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. III, t. XVI, 1896, Санкт Петербург 1899.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. III, t. XIX, 1899, Санкт Петербург 1902.
- Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. III, t. XXXII, 1912, отделение I, Петроград 1915.
- Постановления Учредительного Комитета в Царстве Польском, t. XIII, выпуск второй, (Заседания CCLI – CCLV), Варшава 1868.*
- Правила о правах таможенных мест по европейской торговле по пропуску товаров. (В отмену ст. 1–23-й VI Т. Св. Зак., изд. 1857 г.), Санкт Петербург 1866.*

- „Правительственный Вестник” 1906.
- Приказ Главнокомандующего армиями Северо-Западного фронта, nr 1299, 22 мая 1915 г.
- Приказ по Департаменту Таможенных Сборов и Его Ведомству, 1895–1917.
- Приказ по Министерстве Финансов, 5 апреля 1863 г., nr 4, [b.m.d.w.].
- Приказ по Министерстве Финансов, 16 сентября 1860 г., nr 20, [b.m.d.w.].
- Приложения, [w:] Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XXV, отделение второе, 1850, Санкт Петербург 1851.
- Приложения, [w:] Полное Собрание Законов Российской Империи, собр. II, t. XL, отделение второе, 1865, Санкт Петербург 1867.
- „Радомския Губернския Ведомости” 1896.
- „Разведчик” 1892.
- Свод Законов Российской Империи. 1832, 1833, 1834, 1835 годы. Часть вторая. Статьи к 6, 7, 8, 9 и 10 Томам Свода, Санкт Петербург 1836
- Свод Законов Российской Империи, Уставы Казенного Управления, часть вторая, Санкт Петербург 1832.
- Свод Законов Российской Империи, Свод учреждений государственных и губернских, часть третья, Уставы о службе гражданской, Санкт Петербург 1842.
- Свод Законов Российской Империи, Уставы Казенного Управления, часть вторая, Учреждения и уставы таможенные, Санкт Петербург 1842.
- Свод Законов Российской Империи, том третий, Уставы о службе гражданской, Санкт Петербург 1857.
- Свод Законов Российской Империи, том шестой, Уставы таможенные, Санкт Петербург 1857.
- Свод Законов Российской Империи, том шестой, Уставы таможенные, Издание 1892 года, Санкт Петербург 1892.
- Свод Законов Российской Империи, том шестой, Устав таможенный, Санкт Петербург 1910.
- Собрание Узаконений и Распоряжений Правительства, 1865, nr 112; 1867, nr 69, nr 114; 1868, nr 65; 1869, nr 53; 1870, nr 52; 1876, nr 80; 1877, nr 69; 1881, nr 79; 1882, nr 66, nr 75, nr 93; 1883, nr 25–27, nr 59; 1884, nr 15; 1885, nr 25, nr 26; 1886, nr 46; 1887, nr 55; 1889, nr 29, nr 44; 1890, nr 61; 1895, nr 176; 1896, nr 76, nr 127; 1897, nr 107, nr 123; 1899, nr 118; 1906, nr 50; 1910, nr 109, nr 151; 1912, nr 103.
- Список Генералам, Полковникам и Подполковникам Отдельного Корпуса Пограничной Стражи по старшинству. Исправлен по 1 Мая 1902 г., [w:] Справочная книжка по личному составу Отдельного Корпуса Пограничной Стражи с кратким квартирным и штатным расписанием и алфавитом постов сего Корпуса, Санкт Петербург 1902.
- Список генералам, штаб и обер-офицерам Отдельного Корпуса Пограничной Стражи по старшинству. Составлен по 9 Марта 1904 г., Санкт Петербург 1904.
- Список генералам и гражданским чинам первых шести классов, служащим в Царстве Польском по старшинству в чинах. Составлен к 1 Января 1859 года, Варшава 1859.
- Список генералам и гражданским чинам первых четырех классов, служащим в Царстве Польском, по старшинству в чинах. Составлен к 1 Января 1860 года, Варшава 1860.

- Список генералам по старшинству. Исправлено по 1-е Сентября, Санкт Петербург 1886.*
- Список генералам по старшинству. Исправлено по 1-е Января, Санкт Петербург 1886.*
- Список генералам по старшинству. Исправлено по 1-е Ноября, Санкт Петербург 1877.*
- Список генералам по старшинству. Исправлено по 1-е Января, Санкт Петербург 1867.*
- Список генералам по старшинству. Составлен по 1-е Июля 1906 года, Санкт Петербург 1906.*
- Список генералам по старшинству. Составлен по 1-е Сентября 1892 г., Санкт Петербург 1892.*
- Список генералам по старшинству. Составлен по 1-е Января 1905 года, Санкт Петербург 1905.*
- Список Генерального Штаба. Исправлен по 1-е Июня 1914 года. (С приложен. изменений, объявлен. в Высочайших прик. по 18 Июля 1914 г.), Петроград 1914.*
- Список гражданским чинам IV класса. Исправлен по 1-е Января 1862, Санкт Петербург 1862.*
- Список гражданским чинам IV класса. Исправлен по 1-е Июля 1863, Санкт Петербург 1863.*
- Список гражданским чинам IV-го класса. Исправлен по 1-е Июля 1864 г., Санкт Петербург 1864.*
- Список гражданским чинам IV-го класса. Исправлен по 1-е Июня 1866 г., Санкт Петербург 1866.*
- Список гражданским чинам IV-го класса. Исправлен по 1-е Октября 1868 г., Санкт Петербург 1868.*
- Список гражданским чинам V класса. Исправлен по 20 Марта 1847 г., Санкт Петербург 1847.*
- Список гражданским чинам VI класса. Исправлен по 20 Марта 1847 г., Санкт Петербург 1847.*
- Список гражданским чинам VIII класс. Исправлен по 20 Марта 1847 г., Санкт Петербург 1847.*
- Список гражданским чинам военного ведомства первых шести классов по старшинству. Составлен по 1 января 1911 года, Санкт Петербург 1911.*
- Список гражданским чинам военного ведомства первых шести классов по старшинству. Составлен по 1-е Июля 1909 года, Санкт Петербург 1909.*
- Список гражданским чинам восьмого класса. Исправлен по 20-е Декабря 1847 г., Санкт Петербург 1847.*
- Список гражданским чинам первых III классов. Исправлен по 1-е Ноября 1860, Санкт Петербург 1860.*
- Список гражданским чинам первых III классов. Исправлен по 1-е Июля 1863, Санкт Петербург 1863.*
- Список гражданским чинам первых трех классов. Исправлен по 1-е Августа 1902 года, Санкт Петербург 1902.*
- Список гражданским чинам первых трех классов. Исправлен по 1-е Июня 1889 года, Санкт Петербург 1889.*
- Список гражданским чинам первых трех классов. Исправлен по 1-е Сентября 1914 года, Петроград 1914.*
- Список гражданским чинам первых трех классов. Исправлен по 1-е Февраля 1869 года, Санкт Петербург 1869.*
- Список гражданским чинам первых трех классов. Исправлен по 1-е Февраля 1899 года, Санкт Петербург 1899.*

- Список гражданским чинам первых трех классов. Исправлен по 1-е Февраля 1900 года, Санкт Петербург 1900.*
- Список гражданским чинам первых трех классов. Исправлен по 26-е Февраля 1876 года, Санкт Петербург 1876.*
- Список гражданским чинам первых четырех классов, Часть вторая, Чины четвертого класса, Санкт Петербург 1879.*
- Список гражданским чинам первых четырех классов, Часть вторая, Чины четвертого класса, Санкт Петербург 1881.*
- Список гражданским чинам первых четырех классов. Чины четвертого класса, Часть вторая, Петроград 1915.*
- Список гражданским чинам первых шести классов по старшинству. 1848, Санкт Петербург 1848.*
- Список гражданским чинам пятого и шестого классов по старшинству. Составлен в Герольдии и исправлен по 25 Декабря 1845, Санкт Петербург [b.d.w.].*
- Список гражданским чинам пятого класса, Санкт Петербург 1852.*
- Список гражданским чинам пятого класса, Санкт Петербург 1857.*
- Список гражданским чинам пятого класса. Исправлен по 1-е Сентября 1858 г., Санкт Петербург 1858.*
- Список гражданским чинам пятого класса. Исправлен по 20-е Декабря 1847 г., Санкт Петербург 1847.*
- Список гражданским чинам пятого класса. Исправлен по 20-е Декабря 1850 г., Санкт Петербург 1850.*
- Список гражданским чинам пятого класса. Исправлен по 20-е Декабря 1852 г., Санкт Петербург 1852.*
- Список гражданским чинам седьмого класса. Исправлен по 20-е Марта 1856 г., Санкт Петербург 1856.*
- Список гражданским чинам пятого класса. Исправлен по 20-е Ноября 1856 г., Санкт Петербург 1856.*
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Августа 1902 года, Санкт Петербург 1902.*
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Марта 1878 года, Санкт Петербург 1878.*
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Марта 1906 года, Санкт Петербург 1906.*
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Марта 1911 года, Санкт Петербург 1911.*
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Марта 1913 года, Санкт Петербург 1913.*
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Марта 1916 года, Часть первая, Петроград 1916.*

- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Октября 1877 года, Санкт Петербург 1877.
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Октября 1880 года, Санкт Петербург 1880.
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Октября 1884 года, Санкт Петербург 1884.
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Октября 1889 года, Санкт Петербург 1889.
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Октября 1897 года, Санкт Петербург 1897.
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Сентября 1906 года, Санкт Петербург 1906.
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Сентября 1909 года, Санкт Петербург 1909.
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Сентября 1914 года, Петроград 1914.
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1890 года, Санкт Петербург 1890.
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1896 года, Санкт Петербург 1896.
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1898 года, Санкт Петербург 1898.
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1899 года, Санкт Петербург 1899.
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 1-е Февраля 1900 года, Санкт Петербург 1900.
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 10-е Мая 1874 года, Санкт Петербург 1874.
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 15-е Октября 1896 года, Санкт Петербург 1896.
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 15-е Сентября 1870 года, Санкт Петербург 1870.
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 18 Января 1879 года, Санкт Петербург 1879.
- Список гражданским чинам четвертого класса. Исправлен по 20 Января 1881 года, Санкт Петербург 1881.
- Список гражданским чинам шестого класса. Исправлен по 20-е Декабря 1847 г., Санкт Петербург 1847.
- Список гражданским чинам шестого класса. Исправлен по 20-е Декабря 1850 г., Санкт Петербург 1850.

- Список гражданским чинам шестого класса. Исправлен по 20-е Декабря 1852 г., Санкт Петербург 1852.
- Список гражданским чинам шестого класса. Исправлен по 20-е Октября 1849 г., Санкт Петербург 1849.
- Список личного состава Министерства Финансов на 1916 год, Петроград 1916.
- Список личного состава Министерства Финансов на 1917 год, Петроград 1917.
- Список маиорам по страшинству. Исправлено по 1-е Августа, Санкт Петербург 1870.
- Список подполковникам по старшинству, Санкт Петербург 1873.
- Список подполковникам по старшинству. Составлен по 1-е Мая 1892 г., Санкт Петербург 1892.
- Список подполковникам по старшинству. Составлен по 1-е Января 1899 г., Санкт Петербург 1899.
- Список полковникам по старшинству. 1857, Санкт Петербург 1857.
- Список полковникам по старшинству. 1859, Санкт Петербург 1859.
- Список полковникам по старшинству. Исправлено по 1-е Июня, Санкт Петербург 1877.
- Список полковникам по старшинству. Исправлено по 1-е Января, Санкт Петербург 1867.
- Список полковникам по старшинству. Составлен по 1 Августа 1916 г., Петроград 1916.
- Список ротмистрам армейской кавалерии. Составлен по 1-е Мая 1888 г., Санкт Петербург 1888.
- Список ротмистрам армейской кавалерии по старшинству. Составлен по 1-е Мая 1899 г., Санкт Петербург 1899.
- Список ротмистрам армейской кавалерии по старшинству. Составлен по 1-е Мая 1900 г., Санкт Петербург 1900.
- Список ротмистрам армейской кавалерии по старшинству. Составлен по 1-е Июня 1901 г., Санкт Петербург 1901.
- Список ротмистрам гвардейской кавалерии по старшинству. Составлен по 1-е Сентября 1911 г., Санкт Петербург 1911.
- Список ротмистрам гвардейской кавалерии по старшинству. Составлен по 1-е Сентября 1912 г., Санкт Петербург 1912.
- Список ротмистрам гвардейской кавалерии по старшинству. Составлен по 1-е Сентября 1913 г., Санкт Петербург 1913.
- Список чинам ведомства Министерства Государственных Имуществ. По 1843, [b.d.m.w.].
- Список чинам ведомства Министерства Юстиции, Часть вторая, Исправлен по 23-е Февраля, Санкт Петербург 1894.
- Список чинов ведомства Министерства Юстиции 1916 года. Исправленный по 1 Января, Часть II, (Губернские учреждения), Петроград 1916.
- Список чинам Государственного Контроля, Санкт Петербург 1872.
- Список чинам Государственного Контроля, Санкт Петербург 1886.
- Список чинам Ковенской губернии на 1858 год, Ковно 1857.
- Список чиновников и должностных лиц Министерства Финансов по ведомству Департамента Внешней Торговли, Санкт Петербург [b.d.w.].

- Справочная книжка Архангельской губернии. 1868 г., Архангельск 1868.*
- Справочная книжка Архангельской губернии на 1870 год, Архангельск 1870.*
- Справочная книжка для ветеринаров всех ведомств, Выпуск III-й, Законы и правительственные распоряжения, касающиеся ветеринарной части Пограничной Стражи и Государственного Коннозаводства, Санкт Петербург 1895.*
- Справочная книжка Келецкой губернии на 1880 год, Кельцы 1880.*
- Справочная книжка Петроковской губернии на 1878 год, Петроков 1877.*
- Справочная книжка Петроковской губернии на 1882 год, Петроков 1881.*
- Справочная книжка Петроковской губернии на 1883 год, Петроков 1882.*
- Справочная книжка по личному составу Отдельного Корпуса Пограничной Стражи с кратким квартирным и штатным расписанием и алфавитом постов сего Корпуса, Санкт Петербург 1902.*
- Справочная книжка по личному составу Отдельного Корпуса Пограничной Стражи с кратким квартирным и штатным расписанием сего Корпуса, сост. М. Чернушевич, Санкт Петербург 1898*
- Справочная книжка по личному составу Отдельного Корпуса Пограничной Стражи с кратким квартирным и штатным расписанием сего Корпуса, сост. М. Чернушевич, Санкт Петербург 1900.*
- Справочная книжка Эстляндской губернии. Путеводитель по г. Ревелю и уездам, сост. Д. Сапожников, Ревель 1890.*
- Статьи к Шестому Тому Свода, [w:] Продолжение Свода Законов Российской Империи, издания 1842 года, t. VI, С 1 Января по 31 Декабря 1845 года, Санкт Петербург 1846.*
- Статьи к Шестому Тому Свода, Продолжение Свода Законов Российской Империи, издания 1842 года, t. X, С 1 Июля по 31 Декабря 1847 года, Санкт Петербург 1848.*
- Статьи к Шестому Тому Своду, [w:] Продолжение Свода Законов Российской Империи, издания 1842 года, t. XVII, С 1 Июля 1852 по 30 Июня 1853 года, Санкт Петербург 1853.*
- Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года, [w:] Продолжение Свода Законов Российской Империи, изданного в 1857 году, t. II, С 13 Мая по 31 Декабря 1858 г., Санкт Петербург 1859.*
- Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года, [w:] Продолжение Свода Законов Российской Империи, изданного в 1857 году, По 31 Марта 1863 года, Часть II, Статьи к IV, V, VI, VII и VIII томам Свода, Санкт Петербург 1863.*
- Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года. (Прод. IV, № 4), [w:] Продолжение Свода Законов Российской Империи, изданного в 1857 году, С 1 Октября по 31 Декабря 1860 г., Санкт Петербург 1861.*
- Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года. (Прод. 1868 года), [w:] Продолжение Свода Законов Российской Империи, изданного в 1857 году, С 1 Января 1864 по 31 Декабря 1867 года, Часть II, Статьи к VI, VII, VIII и IX томам Свода, Санкт Петербург 1868.*
- Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года (Прод. 1869 года), [w:] Продолжение Свода Законов Российской Империи, изданного в 1857 году, С 1 Января по 31 Декабря 1868 года, Санкт Петербург 1870.*

- Статьи к Шестому Тому Свода Законов 1857 года. (Прод. 1871 года), [w:] Продолжение Свода Законов Российской Империи, изданного в 1857 году, с 1 Января 1869 по 31 Декабря 1870 года, Часть I, Статьи к I, II, III, IV, V, VI и VIII томам Свода, Санкт Петербург 1871.*
- Статьи к Шестому Тому Свода Законов. (Прод. 1879 года), [w:] Продолжение Свода Законов Российской Империи, По 1 Января 1879, Санкт Петербург 1879.*
- Статьи к Шестому Тому Свода Законов. (Прод. 1883 года), [w:] Продолжение Свода Законов Российской Империи, По 30 Июня 1883 года, Часть первая, Статьи к I–VII томам Свода, Санкт Петербург 1883.*
- Статьи к Шестому Тому Свода Законов. (Прод. 1886 года), [w:] Продолжение Свода Законов Российской Империи. 1886 года, Часть вторая, Статьи к VI–X томам свода, Санкт Петербург 1886.*
- Статьи к Шестому Тому Свода Законов. (Прод. 1887 года), [w:] Продолжение Свода Законов Российской Империи. По 30 Июня 1887 года, Санкт Петербург 1887.*
- Статьи к Шестому Тому Свода Законов. (Прод. 1893 года.), [w:] Продолжение Свода Законов Российской Империи. 1893 года, Санкт Петербург 1893.*
- Статьи к Шестому Тому Свода Законов. (Прод. 1895 года), [w:] Продолжение Свода Законов Российской Империи 1895 года, Часть первая, Статьи к томам, I, II, V–VIII, Санкт Петербург 1895.*
- Статьи к шестому тому свода Законов. (Прод. 1906 года), [w:] Продолжение Свода Законов Российской Империи. 1906 года, Часть вторая, Статьи к томам III, IV, V и VI, Санкт Петербург [b.d.w.].*
- „Таможенный Вестник” 1918.*
- Труды Херсонского Губернского Статистического Комитета, книга первая, часть 2-я, Губернский Адрес-Календарь и другие справочные сведения, Херсон 1863.*
- „Указатель правительственных распоряжений по министерству финансов ” 1865–1899, 1901–1917.*
- Харьковский календарь на 1873 год, Харьков 1872.*
- „Холмско-Варшавский Епархиальный Вестник” 1878, 1879, 1883, 1884, 1887, 1894, 1895.*
- Циркуляр по таможенному ведомству, 3 августа 1877, nr 11928, [b.m.d.w.].*
- Циркуляр по таможенному ведомству, 8 Августа 1851 года, nr 8, [b.m.d.w.].*
- Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Апреля 1859 года, nr 4, [b.m.d.w.].*
- Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Июля 1859 года, nr 7, [b.m.d.w.].*
- Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Июня 1859 года, nr 6, [b.m.d.w.].*
- Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Июня 1864 года, nr 6, [b.m.d.w.].*
- Циркуляр по таможенному ведомству, 15 Июня 1865, nr 6909, [b.m.d.w.].*
- Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Декабря 1859 года, nr 12, [b.m.d.w.].*
- Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Декабря 1860 года, nr 12, [b.m.d.w.].*
- Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Мая 1863 года, nr 5, [b.m.d.w.].*
- Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Октября 1859 года, nr 10, [b.m.d.w.].*
- Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Сентября 1859 года, nr 9, [b.m.d.w.].*
- Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Января 1851 года, nr 1, [b.m.d.w.].*

- Циркуляр по таможенному ведомству, 10 Января 1859 года, nr 1, [b.m.d.w.].
 Циркуляр по таможенному ведомству, 12 Мая 1854 года, nr 5, [b.m.d.w.].
 Циркуляр по таможенному ведомству, 12 Ноября 1851 года, nr 11, [b.m.d.w.].
 Циркуляр по таможенному ведомству, 17 Ноября 1876, nr 17388, [b.m.d.w.].
 Циркуляр по таможенному ведомству, 17 Апреля 1878, nr 6733, [b.m.d.w.], приложение.
 Циркуляр по таможенному ведомству, 19 Октября 1868, nr 11837, [b.m.d.w.].
 Циркуляр по таможенному ведомству, 31 Марта 1865, nr 3729, [b.m.d.w.].
 Циркуляр по таможенному ведомству, 31 Октября 1877, nr 17110, [b.m.d.w.].
 Чернушевич М., *Материалы к истории пограничной стражи, Часть II–я, Служба пограничной стражи в военное время, Выпуск 2–й, Участие в Отечественной войне 1812 года; в усмирении польских мятежей в 1830–1831 и 1863–1864 годах; в войне 1877–78 года; в Китайской войне 1900 года и в войне с Японией 1904–1905 года, Санкт Петербург 1909.*
Штаты таможенных мест по европейской и азиатской торговле, [b.d.m.w.].

Opracowania

- Demidowicz T., *Rada Ogólna Budownictwa, Miernictwa, Dróg i Spławów najwyższe kolegium techniczne Królestwa Polskiego 1817–1867*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1992, t. 37, nr 2.
- Demidowicz T., *Statut Organiczny Królestwa Polskiego w latach 1832–1856*, „Czasopismo Prawno–Historyczne” 2010, t. LXII, z. 1.
- Elgenstierna G., *Den introducerade svenska adelns ättartavlor: med tillägg och rättelser*, vol. 8, *Stålarms-Voltemat*, Stockholm 1934.
- Genealogisches Handbuch der baltischen Ritterschaften herausgegeben von den verbänden des livländischen, estländischen und kurländischen Stammafels, Teil Estland, Band 1, Görlitz 1929.*
- Genealogisches Handbuch der baltischen Ritterschaften herausgegeben von den verbänden des livländischen, estländischen und kurländischen Stammafels, Teil Estland, Band 2, Görlitz 1930.*
- Genealogisches Handbuch der baltischen Ritterschaften herausgegeben von den verbänden des livländischen, estländischen und kurländischen Stammafels, Teil Kurland, Band 1, Görlitz 1930.*
- Gorizontow L., *System zarządzania Królestwem Polskim w latach trzydziestych – pięćdziesiątych XIX wieku*, „Przegląd Historyczny” 1985, t. LXXVI, z. 4.
- Górak A., *Gubernatorowie południowych i wschodnich guberni Królestwa Polskiego (1867–1918)*, [w] *Ważna obecność. Przedstawiciele państw i narodów europejskich wśród mieszkańców międzyrzecza Bugu i Pilicy w XVII–XIX wieku. Materiały z sesji. Radom 30 XI 2006 r.*, red. A. Górak, K. Latawiec, Radom–Radzyń Podlaski 2006.
- Górak A., *Kancelaria Gubernatora i Rząd Gubernialny Lubelski (1867–1918). Studium administracyjne i prozopograficzne*, Lublin–Radzyń Podlaski 2006.
- Górak A., *Kształtowanie przywilejów rosyjskiej służby cywilnej za Kaukazem w latach 1800–1844*, [w:] *Dzieje biurokracji*, t. IV, cz. 1, red. A. Górak, K. Latawiec, D. Magier, Lublin–Siedlce 2011.

- Górak A., *Narodowościowe kryterium polityki kadrowej jako narzędzie depolonizacji Zarządu Gubernialnego Lubelskiego (1867–1918)*, „*Studia Archiwalne*” 2004, t. 1.
- Górak A., *Rosyjska kancelaria akt spraw w urzędach lubelskiej gubernialnej administracji ogólnej w latach 1867–1918*, Lublin 2008.
- Górak A., *Wartość źródłowa akt osobowych urzędników administracji rosyjskiej w guberni siedleckiej (1867–1912)*, [w:] *Źródła do dziejów regionu, I siedlecka sesja archiwalna*, red. U. Głowacka-Maksymiuk, G. Welik, Siedlce 2002.
- Górak A., Latawiec K., *Rosyjska administracja specjalna w Królestwie Polskim 1839–1918*, Lublin 2015.
- Górak A., Latawiec K., *Russian Governors in the Kingdom of Poland (1867-1918)*, translation J. Krajka, Lublin 2016.
- Górak A., Latawiec K., *The Evacuation of the Customs Administration from the Kingdom of Poland to Russia in 1914*, „*Quaestio Rossica*” 2022, Vol. 10, no. 2. DOI 10.15826/qr.2022.2.679
- Kołodziejczyk R., *Miasta, mieszczaństwo, burżuazja w Polsce w XIX w. Szkice i rozprawy historyczne*, Warszawa 1979.
- Kozłowski J., *Bałtowie na wyższych i średnich szczeblach administracji Królestwa Polskiego w latach 1863–1914 (w związku z artykułem Łukasza Chimiaka, Kariery tzw. Bałtów w rosyjskiej administracji Królestwa Polskiego w drugiej połowie XIX w. PH, t. LXXXVIII (1997), z. 3–4)*, „*Przegląd Historyczny*” 1999, t. 90, z. 2.
- Krawczak C., *Prawo budowlane na ziemiach polskich od połowy XVIII wieku do 1939 roku*, Poznań 1975.
- Latawiec K., *Institution of customs district chief in Russia in the first half of the 19th century*, „*Przegląd Nauk Historycznych*” 2022, R. XXI, nr 1. DOI: 10.18778/1644-857X.21.01.05
- Latawiec K., *Investigating the Position of Customs District Chief in the Kingdom of Poland in the Early 1850s*, „*Studia Iuridica Lublinensia*” 2022, Vol. 31, 2. DOI: 107951/sil.2022.31.2.145-167
- Latawiec K., *Religious Activities of Clerks of Russian Origin Employed in the Regional Branches of Customs Tariff Department in the Kingdom of Poland Between 1851 and 1914*, „*Res Historica*” 2019, nr 47. DOI: 10.17951/rh.2019.47.181-196
- Latawiec K., *Rosyjska straż graniczna w Królestwie Polskim w latach 1851–1914*, Lublin 2014.
- Latawiec K., *Sandomierska Brygada Straży Granicznej 1889–1914*, Sandomierz 2010.
- Latawiec K., *The Break-up of the Russian Customs Administration Evacuated from the Kingdom of Poland in 1917–1919*, „*Pamięć i Sprawiedliwość*” 2023, nr 1(41), s. 267–283. DOI: 10.48261/pis234112
- Latawiec K., *W służbie imperium... Struktura społeczno-zawodowa ludności rosyjskiej na terenie guberni lubelskiej w latach 1864–1915*, Lublin 2007.
- Latawiec K., *Wpływ powstania styczniowego na funkcjonowanie administracji celnej na terenie Królestwa Polskiego*, [w:] *Między irredentą a kolaboracją. Powstania narodowe – czy warto było?*, Sosnowiec 2023 (w druku).

- Latawiec K., Górak A., Legieć J., Bogdanow S., *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918. Słownik biograficzny, tom 2, Ministerstwo finansów*, Lublin 2016.
- Latawiec K., Górak A., Legieć J., Bogdanow S., *Naczelnicy organów rosyjskiej administracji specjalnej w Królestwie Polskim w latach 1839–1918. Słownik biograficzny, tom 4, Resorty komunikacji, poczt i telegrafów, dworu oraz spraw wewnętrznych*, Lublin 2020.
- Latawiec K., Kiselyova Y., *Functioning of the Customs Administration of the Kingdom of Poland in Russia in 1914–1917 (until the Fall of the Romanov Monarchy)*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2023, R. XXII, nr 1, s. 107–133. DOI: 10.18778/1644-857X.22.01.05
- Legieć J., *Urzędy naczelników wojskowych w Królestwie Polskim po powstaniu styczniowym*, [w:] *Dzieje biurokracji*, t. III, cz. 1, red. A. Górak, K. Latawiec, D. Magier, Lublin–Siedlce 2010.
- Legieć J., Latawiec K., *Prawobrzeżna Ukraina. Czasy Annienkowa i Bezaka (1864–1868)*, Kielce 2018.
- Leinonen R., Voigt E., *Deutsche in St. Petersburg. Ein Blick auf den Deutschen Evangelisch-Lutherischen Smolenski-Friedhof und in die europäische Kulturgeschichte*, Band 2, Lüneburg 1998.
- Manteuffel T., *Centralne władze oświatowe na terenie b. Królestwa Kongresowego (1807–1915)*, Warszawa 1929.
- Mazurek L., *Namiestnik Królestwa Polskiego 1815–1874. Model prawny a praktyka ustrojowopoliityczna*, Radzymin 2015.
- Milewski C., *Naczelnicy Wojenni w Królestwie Polskim 1831–1858, 1861–1867*, [w:] *Straty bibliotek i archiwów warszawskich w zakresie rękopiśmiennych źródeł historycznych*, t. 2, *Archiwa porobziorowe i najnowsze*, Warszawa 1956.
- J. Perkins, *Skerst Arnold Osacar Hermann Gregory von (1888–1948)*, [w:] *Australian Dictionary of Biography*, vol. 11, Melbourne 1988, <https://adb.anu.edu.au/biography/skerst-arold-oscar-hermann-gregory-von-8442> [dostęp: 9 II 2022 r.].
- Pittock A.M., *Scottish and Irish Romanticism*, Oxford–New York 2008.
- Radziszewski H., *Zniesienie linii celnej pomiędzy Królestwem Polskiem a Cesarstwem Rosyjskiem w roku 1850*, „Praca. Dodatek poświęcony artykułom w sprawach administracyjnych, ekonomicznych, prawnych i społecznych, oraz materiałom spraw tych dotyczącym” nr 6, [w:] „Biblioteka Warszawska” 1907, t. CCLXVI, z. 796.
- Recke J.F., Napiersky C.E., *Allgemeinse Schriftsteller- und Gelehrten- Lexikon der Provinzen Livland, Ehstland und Kurland, zweiter band, (Nachträge L–Z)*, Mitau 1861.
- Rutkowski M., *Podstawy prawne działalności w Królestwie Polskim rosyjskich Naczelników i Komendantów Wojennych po upadku Powstania Listopadowego*, „Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska” 2000, nr 14.
- Smyk G., *Korpus urzędników cywilnych w guberniach Królestwa Polskiego w latach 1867–1915*, Lublin 2004.
- Smyk G., *Zasady wprowadzenia i zakres obowiązywania rosyjskich źródeł prawa w Królestwie Polskim po powstaniu styczniowym*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 2011, 14.

- Szczepański J., *Akta osobowe urzędników guberni radomskiej jako źródło do dziejów inteligencji w XIX w.*, „Archeion” 1982, t. 74.
- Szymański J., *Nauki pomocnicze historii*, wyd. 6. Warszawa 2004.
- Tekely W.P., *Polityczne i ekonomiczne przesłanki zniesienia granicy celnej pomiędzy Królestwem Polskim a Cesarstwem Rosyjskim*, [w:] *Studia z historii państwa, prawa i idei. Prace dedykowane profesorowi Janowi Malarczykowi*, red. A. Korobowicz, H. Olszewski, Lublin 1997.
- Tekely W.P., *Rozmieszczenie komór celnych w Królestwie Polskim po zniesieniu granicy celnej pomiędzy Królestwem Polskim a Cesarstwem Rosyjskim*, [w:] *Z historii państwa, prawa, miast i Polonii, Prace ofiarowane profesorowi Władysławowi Ćwikowi w czterdziestolecie pracy twórczej*, red. J. Ciągwa, T. Opas, Rzeszów 1998.
- Tekely W.P., *Skład Sądzący Rady Stanu Królestwa Polskiego jako najwyższy organ rozstrzygający sprawy celne (1861–1867)*, „Annales UMCS”, sectio G, 1988, vol. XXXV.
- Tekely W.P., *Stanowisko Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu w sprawie zniesienia granicy celnej pomiędzy Królestwem Polskim a Cesarstwem Rosyjskim*, [w:] *Przez tysiąclecia. Państwo – prawo – jednostka*, t. 1, red. A. Lityński, M. Mikołajczyk, Katowice 2001.
- Tekely W.P., *Zniesienie granicy celnej pomiędzy Królestwem Polskim a Cesarstwem Rosyjskim – skutki dla Skarbu Królestwa (zarys problematyki)*, [w:] *Podstawy materialne państwa. Zagadnienia prawnohistoryczne*, red. D. Bogacz, M. Tkaczuk, Szczecin 2006.
- Turner-Graham E., *Arnold von Skerst. Australia’s own red-hot Nazi?*, „Circa. The Journal of Professional Historians” 2010, issue 1.
- Wasilewski A., *Granica lorda Curzona. Polska granica wschodnia od Wersalu do Schengen (traktaty, umowy, przejścia graniczne, podróźni, wizy)*, Toruń 2003.
- Wiślicz T., *Krótkie trwanie. Problemy historiografii francuskiej lat dziewięćdziesiątych XX wieku*, Warszawa 2004.
- Wysocki P., *Rosjanie w miastach guberni warszawskiej w latach 1864–1915*, Białystok 2020.
- Zięba A., *Historyk jako produkt historii, czyli o tym, jak Ludwik Bernstein przekształcał się w Lewisa Namiera*, [w:] *Historyk i historia. Studia dedykowane pamięci Prof. Mirosława Franćicia*, red. A. Walaszek, K. Zamorski, Kraków 2005.
- Żywicki J., *Urzędnicy: architekci, budowniczowie, inżynierowie cywilni... Ludzie architektury i budownictwa w województwie lubelskim oraz guberni lubelskiej w Królestwie Polskim w latach 1815–1915*, Lublin 2010.
- 50-летний юбилей супружеской жизни Аркадия Захарьевича и Юлии Васильевны Теляковских 5-го октября 1838–1888, Санкт Петербург 1888.
- Академические списки Императорского Университета Св. Владимира (1834–1884), Киев 1884.
- Акинъшин А. Н. , Воронежский некрополь, Лютеранские и католические захоронения на Вознесенском (Чугуновском) кладбище, Санкт Петербург 2002.
- Александров Б.Г., *Забуті історії відомих гідробіологів*, „Вісник Одеського національного університету. Біологія” 2015, 20, 1 (36).
- Альбом портретов бывших кадетов 1-го кадетского корпуса, 1732–1863 гг., Санкт Петербург 1884.
- Багадуров В.А., *Очерки по истории вокальной педагогики*, т. 3, Москва 1956.

- Балковая В.Г., *Инспекторы таможен в XVIII в., „Таможенная политика России на Дальнем Востоке“* 2014, nr 3 (68).
- Балковая В.Г., *Таможенная служба в системе управления российского государства в XVI–XVIII вв.* Монография, Владивосток 2001.
- Бекназарова Р.А., *Торговля и извозничество Казахо в середины XIX – начала XX вв.: на материалах Западного Казахстана*, [w:] *Материалы Международной научно-практической конференции „История Казахстана: инновационные концепции и периодизация как приоритет научного познания“*, ред. Х. М. Эбжанов, Алматы 2013.
- Биографический словарь. Высшие чины Российской Империи (22.10.1721–2.03.1917)*, т. III, Р–Я, сост. Е.Л. Потемкин, Москва 2017.
- Блинов А.В., *Реализация государственной политики по управлению учебными заведениями Министерства Народного Просвещения на территории Западной Сибири (XIX – начало XX в.)*, Барнаул 2019, s. 285, 590, maszynopis pracy doktorskiej.
- Борщик Н.Д., Прохоров Д.А., *Таможенные учреждения Таврической области в 1784–1796: структура, штат, функции*, „Ученые записки. Электронный научный журнал Курского государственного университета“ 2018, nr 3 (47).
- Бучек Э., *О положении служащих таможенных органов по Таможенному уставу 1850 г. для царства Польского (1850–1868 гг.)*, „Ленинградский юридический журнал“ 2016, nr 4 (46).
- Бучек Э., *Правила взимания пошлин по общему таможенному тарифу по европейской торговле Российской империи и царства Польского 1850 г. (1850–1857 гг.)*, „Ленинградский юридический журнал“ 2016, nr 4 (46).
- Волкенштейн А., *История Лейб-гвардии Саперного Батальона 1812–1852*, Санкт Петербург 1852.
- Волков Л.В., *Коммерц-коллегия*, [w:] *Государственность России. Государственные и церковные учреждения, сословные органы и органы местного самоуправления, единицы административно-территориального, церковного и ведомственного деления (конец XV века – февраль 1917 года). Словарь-справочник, книга 2, Д–К*, сост. О.Ф. Козлов, В.Ф. Янковая, Москва 1999.
- Волков С., *Генералитет Российской Империи. Энциклопедический словарь генералов и адмиралов от Петра I до Николая II*, том II, Л–Я, Москва 2009.
- Воробьева Ю.С., *Министерство коммерции*, [w:] *Государственность России. Государственные и церковные учреждения, сословные органы и органы местного самоуправления, единицы административно-территориального, церковного и ведомственного деления (конец XV века – февраль 1917 года). Словарь-справочник, книга 3, Л–П*, ред. В.А. Владыкина et al., Москва 2001.
- Высшие и центральные государственные учреждения России 1801–1917*, том 2, *Центральные государственные учреждения*, сост. Б.М. Витенберг et al., Санкт Петербург 2001.
- Гасперович В., Катин-Ярцев М., Талалай М., Шумков А., *Тестаччо. Некатолическое кладбище для иностранцев в Риме. Алфавитный список русских захоронений*, Санкт Петербург 2000.

- Генеалогия господ дворян внесенных в родословную книгу Тверской губернии с 1787 по 1869 год, сост. М. Чернявский, Тверь 1869.
- Гончаров Н.К., Педагогическая система К. Д. Ушинского, Москва 1974.
- Горак А., Преобразование управления таможенным делом в Царстве Польском в 1850–1867 гг., [w:] Документ. Архив. Информационное общество. Сборник материалов IV научно-практической конференции с международным участием, сост. Е.М. Бурова, О.Е. Антонова, Москва 2019.
- Горак А.Г., Источники для биографического словаря российских губернаторов и вице-губернаторов губерний Королевства Польского (1867–1918 гг.), [w:] Библиография. Археография. Источниковедение, вып. 3, ред. А.И. Раздорский, Д.Н. Шилов, Санкт Петербург-Москва 2017.
- Горак А.Г., Привилегии чиновников русского происхождения в администрации Царства Польского после восстания 1863 г., [w:] Поляки в России: эпохи и судьбы, ред. Х. Граля, А.Л. Петровский, А.И. Селицкий, Краснодар 2010.
- Горак А.Г., Толкование понятия «русское происхождение» и его применение в процессе русификации люблинского губернского управления (1867–1915), „Вісник Харківського Національного Університету ім. В.Н. Каразіна” 2013, nr 1050, „Історія”, вып. 46.
- Горак А.Г., Эффективность законодательства о преимуществах чиновников «русского происхождения» в Грузии и Польше, [w:] Региональное управление и проблема эффективности власти в России (XVIII - начало XXI века). Сборник статей Всероссийской научной конференции с международным участием (г. Оренбург, 30 октября - 2 ноября 2012 г.), посвященной 1150-летию российской государственности, памяти профессора А.В. Ремнева (1955–2012), 60-летию со дня рождения А.И. Репинецкого, ред. Е.В. Годовова, С.В. Любичанковский, Оренбург 2012.
- Горак А., Лятавец К., Российские бюрократические элиты Царства Польского (1839–1918), „Уральский исторический вестник” 2022, nr 2 (75). DOI: 10.30759/1728-9718-2022-2(75)-37-47
- Гульдман В.К., Поместное землевладение в Подольской губернии, Каменец Подольский 1898. Департамент таможенных сборов. 1811–25/X–1911, Санкт Петербург 1911.
- Дворянские сословие Тульской губернии, t. VI, Род дворян Арсеньевых. 1389 г. – 1901 г., сост. М.Т. Яблочков, Тула 1903.
- Заблоцкий Е.М., Деятели горной службы дореволюционной России: Краткий биографический словарь, Санкт Петербург 2004.
- Завьялов Д.А., Карьера таможенника в эпоху Екатерины Великой, „Таможенная политика России на Дальнем Востоке” 2015, nr 1 (70).
- Зайцева И.А., Войт Владимир Карлович, [w:] Русские писатели. 1800–1917. Биографический словарь, t. 1, Москва 1992.
- Исаков С. Г. , Русские деятели в Эстонии XX века, Тарту 2005.
- Историко-статистическое описание церквей и приходов Вольнской епархии, том III, уезды кременецкий и заславский, сост. Н.И. Теодорович, Почаев 1893.

- Исторический очерк образования и развития Первого Московского кадетского корпуса, что ныне Первая Московская военная гимназия. 1778–1878*, ред. Лалаев, Санкт Петербург 1878.
- Исторический очерк Павловского Военного Училища, Павловского Кадетского Корпуса и Императорского Военно–Сиротского Дома. 1798–1898 гг.*, ред. А.Н. Петров, Санкт Петербург 1898.
- История „Дворян” и „Константиновцев”*. 1807–1907, Санкт Петербург 1908.
- История родов русского дворянства*, т. I, 336 прозваний с 32–мя родословными таблицами и 150–ю гербами фамилий кроме гербов территорий трех видов государственной печати и государственного знамени, сост. П. Н. Петров, Санкт Петербург 1885.
- Казанское дворянство 1785–1917 гг. Генеалогический словарь*, сост. Г.А. Двоеносова, Казань 2001.
- Калужская губерния. Список дворян, внесенных в дворянскую родословную книгу по 1–е октября 1908 года и перечень лиц, занимавших должности по выборам дворянства с 1785 года*, Калуга 1908.
- Карпина О.Н., *Организация таможенного контроля на западной границе Российской империи в конце XVIII – первой половине XIX в. (на материалах Волынской губернии)*, [w:] *Российские и славянские исследования: научный сборник*, выпуск 9, ред. А.П. Сальков et al., Минск 2014.
- Карцов П. , *Исторический очерк Лейб–гвардии Первого Стрелкового Его Императорского Величества батальона с 1856 по 1885 год*, Санкт Петербург 1885.
- Карцов П.П., *Исторический очерк Новгородского графа Аракчеева кадетского корпуса и Нижегородской военной гимназии (ныне Нижегородск. гр. Аракчеева кад. корпуса). К 50–ти летнему юбилею корпуса, кадет первого приема и первого выпуска. 1834–1884*, Санкт Петербург 1884.
- Керівники митних установ Слобожанщини 1660–1870–1992–2000*, Харків 2000.
- Козлова Н.В., *Коммерц–коллегия в 20–50–х годах XVIII в.*, [w:] *Государственные учреждения России XVI–XVIII в.*, Москва 1991.
- Козлова Н.В., *Российский абсолютизм и купечество в XVIII веке (20–е начало 60–х годов)*, Москва 1999.
- Кошман В.А., *Органы государственной власти в таврической области (1784–1796)*, Симферополь 2018.
- Крестовский В.В., *История 14–го уланского Ямбургского Ее Императорского Высочества Великой Княжны Марии Александровны полка*, Санкт Петербург 1873.
- Крупенский Я.Н., *Краткий очерк о бессарабском дворянстве 1812–1912. К столетнему юбилею Бессарабии*, Санкт Петербург 1912.
- Личный состав и выпуски юнкеров в офицеры с 1863–1901 год*, [w:] *Александровское военное училище. 1863–1901*, сост. В. Кедрин, Москва 1901.
- Лодыженский К., *История Русского таможенного тарифа*, Санкт Петербург 1886.
- Лучинский Ю.В., *Цензурная политика на Кавказе: стратегии и доминанты*, [w:] *Медийные стратегии современного мира. Материалы Пятой Международной Научно–Практической Конференции (Сочи, 1–3 ноября 2011 г.)*, Краснодар 2011.

- Лятавец К., *Таможенные учреждения в Царстве Польском в 50–60 гг. XIX века*, [w:] *Історія торгівлі, податків та мита. Збірник наукових праць*, ред. О.О. Дячок, Дніпропетровськ 2007.
- Лятавец К., *Чиновники таможенной администрации в Царстве Польском в 1851–1914 гг.*, [w:] *Торговля, купечество и таможенное дело в России в XVI–XIX вв. Сборник материалов Четвертой международной научной конференции (Нижний Новгород, 28–30 Сентября 2017 г.)*, сост. А.И. Раздорский, Нижний Новгород 2018.
- Лятавец К.Э., *Управление делами Пограничной стражи в Царстве Польском в 1851–1864 гг.*, [w:] *Региональное управление и проблема эффективности власти в России (XVIII – начало XXI века. Сборник статей Всероссийской научной конференции с международным участием (г. Оренбург, 30 октября – 2 ноября 2012 года), посвященной 1150-летию российской государственности, памяти профессора А.В. Ремнева (1955–2012), 60-летию профессора А.И. Репинецкого*, ред. Е.В. Годовова, С.В. Любичанковский, Оренбург 2012.
- Лятавец К.Э., *Управление делами Пограничной стражи в Царстве Польском в 1851–1864 гг.*, [w:] *Региональное управление и проблема эффективности власти в России (XVIII – начало XXI века. Сборник статей Всероссийской научной конференции с международным участием (г. Оренбург, 30 октября – 2 ноября 2012 года), посвященной 1150-летию российской государственности, памяти профессора А.В. Ремнева (1955–2012), 60-летию профессора А.И. Репинецкого*, ред. Е.В. Годовова, С.В. Любичанковский, Оренбург 2012.
- Михневич И., *Исторический обзор сорокалетия Ришельевского Лицея, с 1817 по 1857 год*, Одесса 1857.
- Московское дворянство. Родословная книга дворянства Московской губернии, Том первый, *Дворянство жалованное и выслуженное, А–И*, ред. Л.М. Савелов, Москва 1914.
- Мурзанов Н.А., *Словарь русских сенаторов 1711–1917 гг. Материалы для биографий*, изд. Д.Н. Шилов, Санкт Петербург 2011.
- Незабытые могилы. Российское зарубежье: некрологи 1917–2001 в шести томах, том 6, книга первая, Пос-Скр*, сост. В.Н. Чуваков, Москва 2005.
- Новодевичье кладбище*, ред. И.Л. Маркин et al., Санкт Петербург 2003.
- Описание церквей и приходов Минской епархии. Составлено по официально затребованным от причтов сведениям*, [t.] V, Мозырский уезд, Минск 1879.
- Памятная книжка лицейстов. Издание Собрания Курсовых Представителей Императорского Александровского Лицея. 1811. 19 октября. 1911*, Санкт Петербург 1911.
- Памятная книжка лицейстов за рубежом, 1811 – 19 октября (1 ноября) 1929*, Париж 1929.
- Петербургский некрополь, том второй, (Д–Л)*, Санкт Петербург 1912.
- Петербургский некрополь, том четвертый, (С–Ф)*, Санкт Петербург 1913.
- Пискунова Е.П., *Деятельность герцога А.–Э. де Ришелье в России, „Власть“* 2010, nr 10.
- Пономарев В.П., Шабанов В.М., *Кавалеры Императорского ордена Святого Александра Невского. 1725–1917, т. 3*, Москва 2009.

- Приложения к Историческому очерку Николаевского Кавалерийского Училища, бывшей Школы Гвардейских Подпрапорщиков и Кавалерийских Юнкров. 1823–1898, [w:] П.П. Шкот, Исторический очерк Николаевского кавалерийского училища, бывшей Школы гвардейских подпрапорщиков и кавалерийских юнкеров. 1823–1898, Санкт Петербург 1898.
- Профессора медицинского факультета Томского университета – Томского медицинского института – Сибирского государственного медицинского университета (1878–2003): Биографический словарь, ред. С. Ф. Фомин et al., Томск 2004.
- Радайде Д.С., Развитие таможенной системы России по европейской границе в 1811–1819 гг., „Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского”, Серия „Юридические науки” 2012, 25 (64), 2.
- Российское зарубежье во Франции 1919–2000. Биографический словарь, т. II, ред. Л. Мнухин, М. Авриль, В. Лосская, Москва 2008.
- Руденская С.Д., Царскосельский-Александровский Лицей 1811–1917, Санкт Петербург 1999.
- Русский Биографический Словарь, т. II, Алексиминский-Бестужев-Румин, Санкт Петербург 1901.
- Русский Биографический Словарь, Романова-Рясовский, Петроград 1918.
- Сборник биографий Кавалергардов. 1826–1908. По случаю столетнего юбилея Кавалергардского Ея Величества Государыни Императрицы Марии Феодоровны полка, ред. С. Панчулидзе, Санкт Петербург 1908.
- Смагин Р.Ю., Военно-топографическая служба в Сибири в XIX – начале XX века, Nowosy-birsk 2015, maszynopis pracy kandydackiej.
- Соболев М.Н., Таможенная политика России во второй половине XIX века, Томск 1911.
- Соколов Н.В., Исторический очерк деятельности Корпуса военных топографов, 1822–1872, Санкт Петербург 1872.
- Сопова А.П., Цензура периодической печати как инструмент национальной политики в России второй половины XIX – начала XX вв. (по материалам Особого совещания для составления нового Устава о печати 1905 г.), [w:] Труды Юридического Факультета, том VII, Право в национальных и многонациональных государствах: проблемы теории, истории и практики, ред. Т.А. Алексеева et al., Санкт Петербург 2016.
- Список бывших воспитанников Гатчинского Николаевского Сиротского Института, Санкт Петербург 1893.
- Список выпускных воспитанников Морского Кадетского Корпуса с 1753 по 1896 год, [w:] Н.А. Коргуев, Обзор преобразований Морского кадетского корпуса с 1852 года, Санкт Петербург 1897.
- Список Гг. Генералам штаб и обер-офицерам служивших и ныне служащим Л.-Гв. в Семеновском Полку, [w:] История Лейб Гвардии Семеновского Полка, том II, сост. П. Дирин, Санкт Петербург 1883.
- Список дворянских родов Новгородской губернии внесенных в дворянскую родословную книгу с 1787 г. по 1-е января 1910 года с приложением списка Губернских и Уездных Предводителей Дворянства 1767 года, сост. П.П. Голицын, Новгород 1910.

- Список студентам и вольным слушателям окончившим в С.-Петербургском Университете полный курс наук со степенью кандидата или с званием действительного студента, [w:] Императорский С.-Петербургский Университет в течение первых пятидесятилетия лет его существования. Историческая записка, сост. В.В. Григорьев, Санкт Петербург 1870.
- Список фамилиям, внесенным в дворянскую родословную книгу Витебской губернии с 1785 по 1900 год, Витебск 1900.
- Фрейман О.Р. фон, Пажи за 183 года (1711–1894). Биографии бывших пажей, с портретами, Фридрихсгамн 1894.
- Черепнин Н.П., Императорское воспитательное общество благородных девиц. Исторический очерк. 1764–1914, том третий, Петроград 1915.
- Шапошников Н.В., „Heraldica”. Исторический сборник, т. 1, Санкт Петербург 1900.
- Шкерин В.А., Сибирский друг декабристов в Екатеринбурге (А. И. Арсеньев), [w:] Екатеринбург: вчера, сегодня, завтра. Материалы научно-практической конференции посвященной 275-летию города, Екатеринбург, 21–22 апреля 1998 г., часть II, Екатеринбург 1998.

Strony internetowe

- <http://dokumente.ios-regensburg.de/amburger/index.php?id=3816> [dostęp: 30 VII 2015 r.].
- <http://dokumente.ios-regensburg.de/amburger/index.php?id=3817> [dostęp: 30 VII 2015 r.].
- <https://amburger.ios-regensburg.de/index.php?id=8333> [dostęp: 29 III 2023 r.].
- <https://amburger.ios-regensburg.de/index.php?id=80149> [dostęp: 30 IV 2023 r.].
- <https://bogatov.info/Genbase6?p=nikolai;n=soukhodolskii> [dostęp: 29 III 2023 r.].
- <http://dokumente.ios-regensburg.de/amburger/index.php?id=94061> [dostęp: 27 VI 2016 r.].
- <http://hiski.genealogia.fi/hiski/7amc4x> [dostęp: 9 VIII 2016 r.].
- <http://hiski.genealogia.fi/hiski/7amntp> [dostęp: 9 VIII 2016 r.].
- <http://hiski.genealogia.fi/hiski/7amntp?en+0618+vihityt+254> [dostęp: 9 VIII 2016 r.].
- <http://hiski.genealogia.fi/hiski/71mw81?fi+0617+kastetut+996> [dostęp: 9 VIII 2016 r.].
- <http://pkk.memo.ru/page%202/KNIGA/An.html> [dostęp: 15 X 2020 r.].
- <http://www.vilnius.skynet.lt/A.html> [dostęp: 30 VII 2015 r.].
- <http://www.sukuhistoria.fi/sshy/sivut/HisKi-digiarkisto.php?bid=10898&pnum=168> [dostęp: 9 VIII 2016 r.].
- <https://d1825.ru/viewtopic.php?id=906> [dostęp: 21 X 2021 r.].
- <https://forum.vgd.ru/post/3866/104590/p3241369.htm#pp3241369> [dostęp: 28 III 2023 r.].
- <https://kansallisbiografia.fi/kenraalit/henkilo/1> [dostęp: 17 VI 2019 r.].
- <https://katyn.ipn.gov.pl/kat/ludzie/ofiary> [dostęp: 19 VII 2023 r.].
- <https://www.geni.com/people/Adam-Vasil-evich-Armstrong/6000000052008689139> [dostęp: 26 III 2023 r.].

- <http://www.geni.com/people/Anna-von-Daehn/6000000011093466174> [dostęp: 11 VIII 2016 r.].
- <https://www.geni.com/people/Karl-von-Daehn/6000000011093214199> [dostęp: 29 III 2023 r.].
- <http://www.geni.com/people/Kristian-Grenquist/6000000011093664841> [dostęp: 30 VII 2015 r.].
- <https://www.geni.com/people/Александра-Ивановна-Дьяконова/6000000018267724551> [dostęp: 11 VIII 2016 r.].
- <https://www.geni.com/people/Antonina-Arkadyevna-Wasmundt/6000000036881660113> [dostęp: 11 IX 2018 r.].
- <https://www.geni.com/people/Екатерина-Благая/6000000040539326080> [dostęp: 28 IV 2023 r.].
- <https://www.geni.com/people/Елизавета-Андреевна-Суходольская/6000000012064216329> [dostęp: 29 III 2023 r.].
- <https://www.geni.com/people/Зинаида-Аркадьевна/6000000040234474076> [dostęp: 11 IX 2018 r.].
- <https://www.geni.com/people/Margareta-Alftan/6000000001679307321> [dostęp: 6 VIII 2016 r.].
- <https://www.geni.com/people/Надежда-Васильевна-Тетеревникова/6000000018120644685> [dostęp: 20 VI 2020 r.].
- <https://www.geni.com/people/Николай-Григорьевич-Дьяконов/6000000034188861648> [dostęp: 11 VIII 2016 r.].
- <https://www.geni.com/people/Петр-Дмитриевич-Прянишников/6000000029076671967> [dostęp: 21 XI 2021 r.].
- <https://vizs.nlr.ru/person/book/vi/19/370?ysclid=lg0p4o2o99489622388> [dostęp: 29 III 2023 r.].
- https://www.myheritage.pl/names/елена_секавина [dostęp: 29 III 2023 r.].

Customs district chiefs and customs district inspectors in the Kingdom of Poland 1851-1914 (1918)

SUMMARY

Customs administration always played a highly significant role for the Russian Empire since it controlled revenue collected from the Western land border of the Empire. Most of all, it was crucial for the state budget. This is a sufficient reason to investigate customs administration and its local authorities – customs district chiefs. Until 1851 the Kingdom of Poland had been an independent customs area, separated by the border from the rest of Russia. The induction of Russian administration into this territory was a considerable organisational challenge, which is why we focused on this part of the border.

The present book is another contribution in our research into the history of bureaucracy, putting together administration history and social history. The positions of customs district chiefs are presented in the perspective of the whole system of customs administration, together with its origin and detailed changes taking place in the researched period. Focusing on a human person in the bureaucratic apparatus enables one to better understand both his significance for administration and the specific nature of the clerical body. This is the reason why the bionotes contain so much data on ancestors, siblings, spouses and children of the examined persons. In general, we believe that examination of the clerical elite should be conducted with the use of a variety of methods: biographic, genealogic and prosopographic ones. The extent and format of bionotes should address fundamental questions related to circumstances of candidates' promotion to the social status and the clerical post as well as their social and political significance, which arise as an interrelation of their preferences and higher-level authorities' policy.

INDEKS OSOBOWY*

Aleksander I – 21, 22, 26
Aleksander II – 59, 63, 65, 66, 68, 70, 74–76, 80
Aleksander III – 77, 81, 83, 92, 94
Alfthon, Karl Wilhelm – 8, 118, 126, 128
Andriejewskij, Jakow – 9, 113, 115, 124, 127
Anna Iwanowna – 16
Armstrong, Iwan – 8, 114, 117, 122, 124, 126
Arsienjew, Aleksiej – 8, 107, 120
Berends, Nikołaj – 112
Berg, Fiodor hr. – 61
Biezobrazow, Grigorij – 116
Biezobrazow, Nikołaj – 7, 112, 116, 123, 126
Błagoj, Władimir – 9, 125, 127
Bogacz, D. – 37
Brilewicz, Aleksandr – 7, 113, 125, 126
Brusiłow, Aleksiej – 11
Burnaszew, Paweł – 25
Charitonow, Konstantin – 7, 119, 126
Ciągwa, J. – 36
Dahl, Herman von – 18
Dehn, Karl Leopold von – 7, 119, 126
Demidowicz, T. – 41, 49
Djakonow, Nikołaj – 8, 119, 126, 128
Fiksen, Gustaw – 9, 114–116, 125, 126
Gajus, Nikołaj – 25
Głowacka-Maksymiuk, U. – 111
Gorczałow, Michaił ks. – 56
Gorizontow, L. – 35
Górak, A. – 35, 41, 63–65, 70, 107, 108, 110–115
Grosschopff, Karl – 36
Hackel, Paweł Eduard – 8, 115, 118, 126
Hirszfeld, Władimir – 95
Hoyningen-Huene, Otto Johann von – 9, 125, 126

* Indeks osobowy nie uwzględnia osób wymienionych w biogramach.

Iwan VI – 16
Katarzyna II – 16–20
Kiselyova, Y. – 107
Kołodziejczyk, R. – 36
Korobowicz, A. – 36
Korotniew, Nikołaj – 9, 121, 127
Kozłowski, J. – 114
Krajka, J. – 110
Krawczak, C. – 49
Krieth, Nikołaj von – 9, 85, 120, 126
Kukiel, Alfred Aleksander von – 8, 113, 114, 121, 122, 127
Kurłow, Aleksandr – 8, 9, 121, 126
Latawiec, K. – 17–21, 24, 25, 27, 29–33, 35, 39–41, 51, 59, 63–65, 70, 71, 73, 77, 78, 82, 83, 91, 93–95, 98, 107, 108, 110, 112
Legieć, J. – 63, 65
Lichtenstein, Heinrich – 62, 72
Lityński, A. – 37
Lubomudrow, Gawrił – 10, 115, 123, 127
Lwowskij, Silwestr – 8, 9, 117, 122, 126
Łodyżenski Konstantin – 56
Magier, D. – 63, 65
Manteuffel, T. – 35
Martinowicz, Andriej – 8, 113, 115, 123, 127
Mażewski, L. – 35
Mikołaj I – 31, 32, 35–37, 55
Mikołaj II – 97, 100, 101
Mikołajczyk, M. – 37
Milewski, C. – 43
Namier (Namierowski), Lewis Bernstein – 109
Nesselrode, Karl – 36
Olszewski, H. – 36
Onoszkowicz-Jacyna, Nikołaj – 8, 112, 124, 127
Opas, T. – 36
Orłow, Nikołaj – 36
Ostrowski, Henryk – 10, 11, 112, 114, 115, 124, 127
Paskiewicz, Iwan Fiodorowicz – 34–37, 39, 43
Paweł I – 19, 20
Piotr I – 15, 16, 21
Piotr II – 16
Piotr III – 16
Prianisznikow, Dmitrij – 9, 60, 120, 126, 128

Radziszewski, H. – 36
Richelieu, Emmanuel de – 25
Romanowowie – 17, 19, 27–31, 68, 92, 99
Rurykowicze – 120
Rutkowski, M. – 35
Sabaniejew, Aleksiej – 9, 107, 122, 127
Samojłow, Leontij – 36
Sawin, Paweł – 8, 112, 123, 127
Skerst, Herman Nikołaj – 8, 10, 115, 122, 127
Smyk, G. – 63, 73
Speranskij, Michail – 33
Stankiewicz, Aleksandr – 95
Suchodolskij, Aleksandr – 8, 118, 126, 128
Swinin, Aleksandr – 95
Szczepański, J. – 111
Szymański, J. – 109
Tekely, W.P. – 36, 37, 60
Telakowskij, Esper – 10, 120, 127
Teterewnikow, Aleksandr – 8, 9, 85, 113, 115, 119, 126, 128
Tichanow, Aleksandr – 7, 112
Tichanowa, Anna Emilia – 112
Tiesenhausen, Wasilij von – 61
Tkaczuk, M. – 37
Turkuł, Ignatij – 36
Tylinskij, Paweł – 10, 107, 115, 122, 127
Ungern-Sternberg, Arkadij Karl – 8, 118, 126
Usov, Nikołaj – 8, 9, 93, 119, 127
Wadbolskij, Piotr ks. – 9, 116, 120, 126
Walaszek, A. – 109
Wasilewski, A. – 109
Welik, G. – 111
Wiedieniapin, Apollon – 9, 123, 127
Wierigin, Fiodor – 7, 119, 126
Wiśłocki, Bolesław – 51
Wiślicz, T. – 109
Wojt (Voit), Władimir – 7, 112, 114, 121, 126
Zamorski, K. – 109
Zatwardnickij, Nikołaj – 85
Zięba, A. – 109
Żywicki, J. – 49

Антонова, О.Е. – 61
Балковая, В.Г. – 15–17, 21
Борицки, Н.Д. – 20
Бурова, Е.М. – 61
Бучек, Э. – 38, 41
Витенберг, Б.М. – 62
Владыкина, В.А. – 22
Волков, Л.В. – 15
Воробьева, Ю.С. – 21
Годовова, Е.В. – 52, 113
Горак, А.Г. – 61, 111–113
Граля, Х. – 113
Дячок, О.О. – 38
Завьялов, Д.А. – 18
Карлина, О.Н. – 19
Козлов, О.Ф. – 15
Козлова, Н.В. – 15, 17
Кошман, В.А. – 17
Лодыженский, К.Н. – 56
Любичанковский, С.В. – 52, 113
Лятавец, К. – 38, 42, 52, 60, 70, 72, 73
Петровский, А.Л. – 113
Пискунова, Е.П. – 25
Прохоров, Д.А. – 20
Радаиде, Д.С. – 22
Раздорский, А.И. – 73, 111
Сальков, А.П. – 19
Селицкий, А.И. – 113
Соболев, М.Н. – 56
Шилов, Д.Н. – 111
Янковая, В.Ф. – 15

INDEKS GEOGRAFICZNY*

Afghanistan - 104
Aleksandrów - 69, 71
Aleksandrów Przygraniczny - 71, 79
Aleksota - 11
Archangielsk - 123
Astrachań - 14
Austria - 11
Baku - 120
Baran - 69, 72, 74, 78, 79
Berdyczów - 31, 32, 98
Berdiańsk - 108
Bogusze - 42, 69, 71, 74, 78
Boh - 19
Bolesławiec - 69
Bug - 38
Chiny - 104
Chorzele - 42, 69, 71, 72, 74, 78, 79
Czeladź - 67, 69
Częstochowa - 71
Czołnochów - 69
Dąbrowa - 42, 64, 69, 71, 72, 74, 78, 79, 100
Degucie - 69
Dniestr - 19
Dobrzyń - 42, 69, 71, 72, 74, 78, 160
Dołhobyczów - 69, 72, 74, 76, 78, 97, 100
Drużkopol - 78
Dyneburg - 122
Europa - 36
Filipów - 42, 69, 74, 78, 160
Finlandia - 113
Gatczyna - 59
Gniazdów - 67, 69
Gola - 67, 69

* Indeks geograficzny nie uwzględnia nazw geograficznych wymienionych w biogramach.

Gorźdy – 69
Grajewo – 69, 75, 122
Granica – 60, 69, 74, 100, 121, 122, 124
Grodno – 119
Grodzisk – 69
Grodziszczko (Grodzisk) – 69
Gruzja – 25, 120
Hamernia – 78
Herby – 69
Huków – 78
Husiatyń – 78
Igołomia – 43, 69, 72, 74, 78
Irkuck – 120
Isakowce – 78
Janów – 67, 69, 71, 72, 78, 79
Januszowice – 78
Jejsk – 97
Jurburg – 69, 118
Kalisz – 39, 59, 60, 118, 122
Kaukaz – 32, 114, 120
Kercz – 29, 120, 123
Kiachta – 120
Kijów – 31, 32, 122
Korczyn – 78
Kowel – 76
Kretynga – 69, 122
Kronsztad – 121
Krym – 119
Krzeszów – 69, 72, 74, 78
Łązek Zaklikowski – 42, 69, 72, 74, 76, 78
Lipawa – 122, 124
Łomża – 11, 39, 59, 60, 96, 119, 120
Lubicz – 42, 69, 71, 72, 74, 78
Lublin – 96
Marienburg – 76
Merwa – 78
Michałowice – 43, 69, 72, 74, 76, 78, 79
Mława – 42, 69, 71, 72, 76, 78
Mozyrz – 122
Mławka – 42
Modrzejów – 67, 69
Morze Azowskie – 24, 29

Morze Czarne – 24, 29, 30
 Moskwa – 40, 120–122
 Niemen – 38, 71
 Niesułowice – 69, 74, 75
 Nieszawa – 69, 71
 Niezdara – 69
 Nowemiasto – 69
 Nowosielce – 123
 Odessa – 24, 40, 118, 120
 Ojsiany – 69
 Opatowiec – 69, 72, 74, 78
 Orenburg – 119
 Osiek – 42, 69, 71, 72, 74, 78
 Peplówek – 42, 43, 69, 71, 74–76, 78
 Persja – 25, 30, 104
 Piątnica – 59
 Piotrków – 69, 71
 Piotrków Trybunalski – 96
 Plekiszki – 69
 Podbełżec – 97
 Podgrabów – 69, 75
 Podłęże – 69
 Podmajdan – 69, 72, 74, 78
 Połoga – 69, 77, 124
 Poświętne, – 69
 Praszka – 69
 Prusy – 11, 36, 37
 Pyzdry – 69, 71, 75
 Raczek – 42, 69, 71, 74, 78, 97
 Radziejów – 69, 71, 76
 Radziwiłłów – 78, 79, 100, 107, 118, 120
 Rataje – 67, 69, 72, 74, 78
 Reszki – 69
 Rewel – 112, 121
 Romaniszki – 67, 69, 71, 74, 78,
 Rosja – 13–15, 21, 29, 30, 33, 36, 77, 94, 107, 108, 123
 Rostow – 123
 Ryga – 97, 118, 120, 122
 Sandomierz – 11, 60, 69, 72, 74, 78
 Sankt Petersburg – 19, 34, 35, 36, 47, 63, 88, 104, 113, 120–122
 Sartaniki – 69
 Satanów – 78

Sierosławice – 42, 69, 72, 74, 78, 79
Skulany – 118
Skulsk – 69, 71
Słomiszki – 69
Słupca – 69, 71, 75
Służewo – 69, 71
Sosnowiec – 67, 69
Suchum-Kale – 30
Syberia – 32, 64
Szczypiorno – 69, 97, 122
Szyce – 69, 74, 78
Szylingi – 69
Taganrog – 24, 25, 120, 122, 123
Tambow – 125
Taurogi – 77
Teodozja – 24, 25
Tobolsk – 14
Tomaszów – 69, 72, 74, 78, 97
Turcja – 19
Turkiestan – 120
Tyflis – 30
Ungheni – 97
Uniszki – 43
Warszawa – 11, 34, 41, 62, 72, 79, 96, 107, 112, 122
Wieruszów – 69, 75
Wierzbolów – 11, 42, 43, 69, 71, 74, 75, 78, 119, 122
Wilczyn – 69, 71
Wilno – 31, 32, 98, 107, 120, 123
Wincenta – 42, 43, 69, 71, 74, 75, 78
Wisła – 38
Władysławów – 42, 69, 71, 72, 74, 78
Wola Okrzejska – 109
Wołoczyska – 78
Wowery – 69
Wysztyniec – 71, 72, 74, 75, 78
Zakaukazie – 29, 30, 64
Zawichost – 39, 42, 59, 60, 69, 72, 74, 78
Zbaraż – 78
Zieluń – 42, 69, 71, 74, 78
Złotniki – 43

ISBN 978-83-64857-33-1